Petri Pauli vergerii de ingenuis moribus vna cum cōmentariis Joannis Bonardi presbyteri Veronēsis Basilii de legendis antiquoruz libris opusculum diuinū. Traductio de tyrānide ex Xenophonte. Guarini Veronensis in Plutarchis prefatio.

Cum Gratia
et Priuilegio

✠

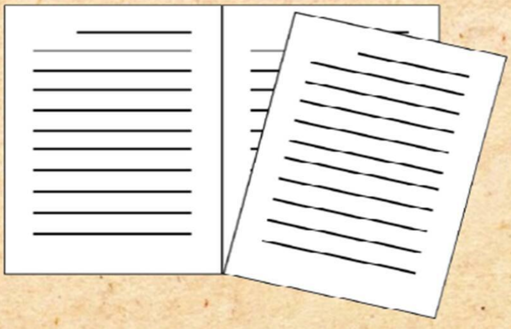

W woluminie kolejno współoprawne sygnatury:

SD 6711 II

SD 6712 II

SD 6713 II

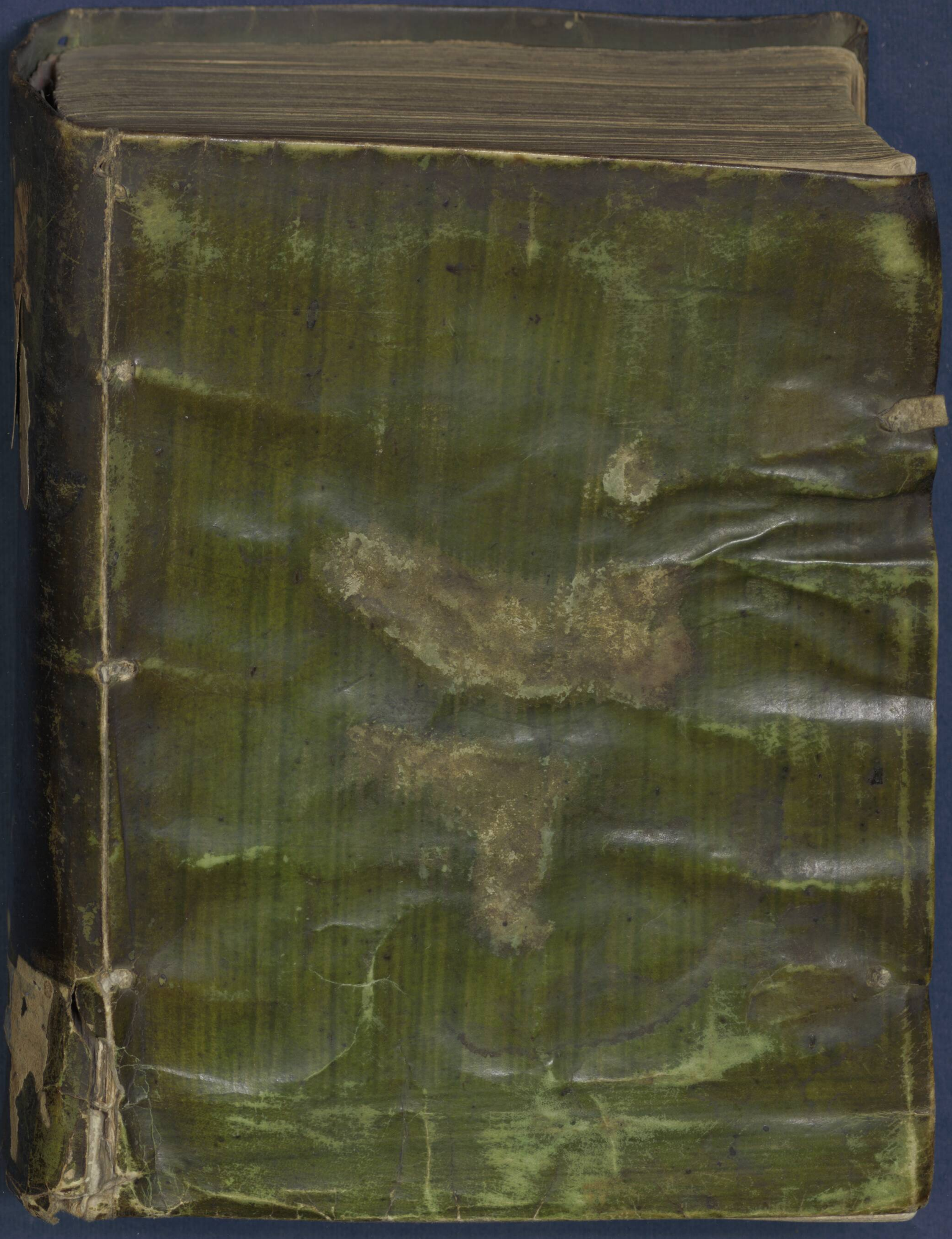

J. Vadiani de poetica

Dar Kuratorjum Okr. Szk. Poznańskiego.
Z księgozbioru Gimn. im. Marji Magdaleny w Poznaniu.
1930.

Petri Pauli vergerii de ingenuis moribus vna cum cõmentariis Joannis Bonardi presbyteri Veronẽsis Basilii de legendis antiquoruz libris opusculum diuinũ. Traductio de tyrãnide ex Xenophonte. Guarini Veronensis in Plutarchis prefatio.

Cum Gratia
et Priuilegio

✠

SD 6712 II
1205283
N. 458 1568

¶ Ioannes Bonardus præsbyter Veronensis. S. D. Magnifico domino Ioanni Malipetro Veneto patricio dignissimo.

EXCERPSI Præstantissime uir: ac uirorum sapientissime ex paruo meo ære: ut commentaria parua redigerem in opusculo Petri Pauli uergerii: quæ mihi uisa sunt pulchriora ac magis accõmodata ad communem usũ bene uiuẽdi. Quæ iccirco ad te tradidi: q̃ ea putarem paruis liberis perutilia fore. Antepositis ortationibus consideratisq̃ meorum quorundam scholarium introductorum in grammatica: Introducendorum in poetarum fictionibus suasus precibus cõtinuis: q̃q̃ multorum grauaminum erga practicã discipulorũ meis ĩbuẽdorũ doctrinis: q̃si ĩtollerabilibus laboribus ĩpeditus mẽte primi monitoris suffragio a quo cũcta bõa ꝓcedũt: cẽsui declarare. Eorũq̃ modis a pꝛincipio usq̃ ad finẽ p dictiões: & scias generales & pticulares: constructusq̃ & grauitũ uocabulorũ notificatiões: Assignatiõesq̃ figurarũ: & breuiter oĩum q̃ regrũtur ad puerorũ erudiẽdorũ utilitatẽ: ut sæpe legẽdo facere cõsueui de lectiõe ĩ lectionẽ scd̃m possibilitatẽ mei paupis ĩgenii possibilitatẽ dissoluere ut oĩbus patefiãt. Nec hoc opus aggredior supbiæ motus affectõibus q̃ cõtumelias ĩducit. Iõ scribit. Vbi fuerit supbia ibi & cõtumelia q̃ orõnẽ reddit ĩutilẽ: iõ scribit: Ipsi clamabũt & nõ exaudiet pp supbiã maiorũ: qa aboĩatio dñi ẽ oĩs arrogãs. Legit Isayæ q̃rto. Nã oĩs caro fœnũ: & oĩs gloria q̃si flos fœni. Hãc. n. pdiderat Iob: q ait ipse Iob. Spoliauit me. gloria mea: & abstulit coronã de capite meo. Et uas electiõis Paulus apostolus ad galatas ĩqt. Nõ efficiamur ĩanis gloriæ cupidi: & q̃uis nulla sit tãta hũilitas q̃ dulcedĩe gloriæ nõ tãgat. Valerius. n. maxi. lib. viii. de cupiditate gloriæ ait. Gloria uero aut ũñ oriat aut cuius sit habitus: aut q̃ rõne debeat cõpari &c. Tñ hãc ĩplere me ĩduxit publice ille moralis Seneca cordubẽsis tragœdia pria metro scd̃o notabiliter sic ĩgẽs. alium multis gloria terris. Tradat & oĩs famã p urbes garrula laudet cœloq̃ parẽ tollat & astris. Alius curru sublimis eat. Me mea tellus lare secreto tutoq̃ tegat. Nec spe lucri motus sim dicti Ciceronis nõ ĩmemor ad Caiũ Herẽniũ ĩ ꝓlogo artis suæ nouæ rhetoricæ sic ĩqẽtis. Nõ. n. spe q̃stus aut gloria cõmotus uenimus ad scribẽdũ quẽadmodũ & cæteri. Hæc ille sed q̃si obediẽs uolũtatibus hortãtiũ postergẽsq̃ ĩobediẽtiã p quã diabolus expulsus fuit de cœlo q ait. Videbã sathana sicut fulgor de cœlo cadentẽ. Nã scire ẽ rẽ p cãm cognoscere: primo posteriorũ: & ut uolẽtes sup hiis declarari uarias inuenerunt sentẽtias declaratas: quarũ habita euidẽti noticia expti scd̃m rectũ iudiciũ singula iudicarũt. Nõ. n. magnifice dñe parũ fructus ex hoc meo studio ad cæteros pueros emanabit: quũ ad oẽm materiã corrigẽdi ĩstruẽdiq̃ ꝑfectura exẽpla sint. Interea ut ĩtelligas nihil mihi posse cõtingere gratius q̃ oĩbus in rebus morẽ gerere tuæ liberalissimæ uolũtati. Iube rogo si qd a me uides tibi p̃stari posse iocũdius. Vale mi honorãdissime & p̃sidiũ & dulce Decus meum.

¶ Ioannes Bonardus. S.D.

FRANciscus senior. Hoc opusculũ cõpositũ p dñm paulũ uer-
geriũ Iustinopolẽsẽ: qđ caput hystriæ nũcupat᷑: q̃ ciuitas ẽ. Nã
qdã q Frãcisc⁹ appellabat᷑ Senior uir clarissim⁹ Paduæ ciuis &
nobilis psapiæ oĩ laude pstãtissim⁹ de Cararia. dñs Paduæ. qui
multa gessit suo tpe circa rẽp. Paul⁹ uero uerge. uir doctissim⁹
& clarissim⁹ sũmusq; phs sũmã & itrĩsecã hẽbat aĩcitiã cũ Frãci. Tãdẽ frãcisc⁹
domo expulsus: aut ob iuidiã: aut obtrectatores aut aliqd mali cõmiserit: de-
nũ puenit ad mortẽ. Hẽbat. n. q̃ndã nepotẽ iuuenẽ pstãtissimũ ortũ ex nobi
li psapia. Cupiẽs Pau. uerge. hre uĩculũ aĩcitiæ hui⁹ ubertini. Cõposuit hoc p-
nũ opusculũ ĩ honorẽ & laudẽ ipi⁹ oñdẽdo ei sũmã beniuolẽtiã & uĩculũ aĩci
tiæ cũ auo suo Frãci. Nã Pau. uerge. uir eruditissim⁹ uolẽs cõmẽorare: ea q̃ di
cta erãt ab ipo frãci. Repetit ergo sniam ipsius frãcisci. Nã tria eẽ dicebat ĩ cõ
sulẽdis: ĩstruẽdisq; filiis a parẽtibus multis de cãis & rõnibus: ut in textu clare
uidebis & apte. Prĩo ut pulchrũ nomẽ ĩponãt suis filiis: qa facilis ẽ: nõ maio-
ris nec mĩoris pcii põere nomẽ pulchꝝ q̃ turpe. Alteꝝ uero ut educãt᷑ & enu-
trient᷑ in egregiis urbibus qm̃ multũ cõfert ad utilitatẽ & doctrinã & ad mo-
res bonos. Tertiũ uero ut ad oẽs artes liberales & scđm eoꝝ ĩgenia & naturã
qa aliqs erit aptus ad phiam & pbere bõa cõsilia: aliqs ad eloq̃ntiã: aliqs aptus
ad artẽ oratoriã: aliqs ad merces: ut patet ĩ Catõe mĩori. Cũ tibi sint nati nec
opes tũc artibus illos Instrue: quo uitã inopẽ possint defẽdere: qa expti circa
singula iudicãt finẽ recte nři gloriosissimi poetæ huius celeberrimi opusculi
me mouere. Scribit᷑ ecclesiastici. 44. Laudemus uiros gloriosissimos & parẽ
tes nřos ĩ generatõe sua: ut eius sapientia eiusq; doctrina: & uirtutes p Italicas
regiões sp uernali florerẽt tpe. Scribit᷑ ĩ epistolis Senecæ ad Lucillũ epistola.
92. Laudemus itaq; & in nũero fœliciũ rẽponamus cũ cui q̃tulũcũq; tps cõti-
git bñ collocatũ est. Vidit. n. uerã lucẽ: nõ fuit unus æmulus uixit: & aliq̃n se
reno usus ẽ. Aliq̃n ut solet ualidi syderis fulgur p nubila emicuit: qđ q̃ris q̃-
diu uixerit uixit ad posteros usq; trãsiluit & se ĩ memoriã dedit: de hoc Sene-
ca. Promotiõis meæ Igit᷑ ueris cãis & oĩbus assignatis qbus si bonus est & nõ
æmulus unusqsq; assentiat. Anno a natiuitate dñi. 1493. viii. Kalen. Decẽbris
ad honorẽ oĩpotẽtis Dei & Virginis gloriosæ mřis Dei & sanctæ Katerinæ
uirginis & martyris aduocatricis nřæ cuius hodie solẽnia celebramus & toti-
us curiæ cœlestis. Et ad honorẽ & augumẽtũ nřæ illustrissimæ dñatiõis Ve
nẽtiaꝝ cui dñs totũ terraꝝ orbẽ sibi subiiciat: ad decorẽ magnifici dñi Ioãnis
malipetri patricii dig. cui hoc breue opusculũ tradidi ad honorẽ Veronẽsiũ
eorũq; q me hortati sũt & meoꝝ scolariũ q me rogauerũt: ad utilitatẽ nouũ
opusculũ ĩchoo. Ego Ioãnes Bonardus psbyter Veronẽsis indignus grãmati
cam & poetas legens Liniaci qđ amore přiæ cuius sum uolo hoc noie nomi
nari expositũꝝ dictũ opusculũ Petri Pauli uergerii. In noie sanctæ & indiui
duæ Trinitatis patris & filii & spiritus sancti sic inquiens.

...iuj i Pri monachi
...nd parui.

Paulus Vergerius Justinopolitanus : que inter [illegible] [illegible] Ut dictis et [illegible]
[illegible] [illegible] et [illegible] Francisco apostolice [illegible]
[illegible] nobis [illegible] [illegible] : qui [illegible]
[illegible] [illegible] et in [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] ad [illegible] ; hec [illegible]
[illegible] [illegible] nobis [illegible] [illegible]
et [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] Francisco [illegible] hec [illegible] [illegible]
Vergerius [illegible] [illegible] [illegible] et [illegible] [illegible] [illegible] et [illegible]
hec [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] in [illegible] et [illegible]
[illegible] [illegible] Francisco [illegible] ad [illegible] in [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] ad [illegible] et [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] : et [illegible] ad [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible]

FRANCISCVS senior: nõ multũ senex: M.G. uel senior nõ satis senex teste Varrõe in libris ad Cice. Senior est q̃nta ætas declinata a iuuẽte in senectutẽ nõdum senectus sed nec iã iuuẽtus q̃ a. 50. ãno icipiẽs septuagesimo teriat: q; ætas pfecta dici põt. Extãt. manifestũ est. Plurimæ res multæ gestæ. i. multa fecit. Passim ubiq; eo Frãciscos: memorant: in memoriã hẽe recordantur. Accepimus ut audiuimus. Vt facile qa facilis ẽ bñ consulere. i. nutrire. Iure: scd̃m leges obligant parẽtes. Merito: digne scd̃m naturã quia natura requirit ut sint bene morati. Tenerent: obligarẽtur. Primum: p̄seuerat nãq; Paulus uergerius: & hæc est prima admonitio: ut imponãt digna & pulchra noĩa liberis suis cum sit magna copia uerboꝝ: quia est magna iactura cũ possumus ĩponere pulchra noĩa: imponim⁹ uero turpia maximũ dedecus: quia nomẽ ẽ hr̃ditas q̃ p̃r reliquit filio: quia multũ durat: ut patet in exẽplo: ẽ unus qui p̄bet duo pulchra dõa unũ q; ẽ põderis unius auri: aliud uero decẽ & si p̄berẽt tibi electionẽ: & quis eẽt tã parui ingenii qui non eligeret põdus decẽ ducatoꝝ. q. d. certe nẽo: ergo si possumus noĩa pulchra ĩponere & relinq̃re turpia cur nõ imponimus: ut sũt noĩa Apostolorũ martyrum cõfessorũ p̃iarcharũ si sũt mas. sexus: nomina aũt mulierũ. M. Katerina Lucia Agata Apollonia & noĩa uirginũ. Primũ ergo principaliter honestis dignis. Illos appellẽt: liberos nominẽt dicebat Frã. in re: ut eligat nomẽ bonũ & nõ turpe. Nã reddit rõnẽ: qa ẽ maxĩa copia noĩum: qa melius ẽ nomẽ bonũ q̃ diuitiæ multe in re in eligẽda. Parui momẽti: pui p̄cii nõ ẽ. Parua iactura uel pua amissio. Indecorã turpẽ. Sortitũ electũ. Appellationẽ: nomẽ bonũ. In quo confirmatio rõnis: qa multi delectant in turp. noĩbus & hæc ex q̃dã leuitate. Nõnulli: aliq; duæ negatiões faciũt unã affirmationẽ. Leuitate stultitia. Nouorũ: inusitatoꝝ.

PETri Pauli uergerii iustinopolitani ad Vbertinũ caratiensem. De ingenuis moribus opus præclarissimũ Fœli. incipit.

FRANCiscus senior au⁹ tuus cuius: ut extãt plurimæ res magnifice gestæ ita & multa passim sapiẽter ab eo dicta memorãtur: dicere ut accepimus ubertie solebat. Tria eẽ ĩ q̃bus bene cõsulere suis liberis parẽtes: ut facile possunt. Ita iure merito q; tenerent. Primũ uti honestis illos noĩbus appellẽt. Nã. n. ẽ ut ĩ re pui momẽti nõ pua iactura ĩdecorã noĩs appellatõnẽ sortitũ eẽ; ĩ quo qdẽ solẽt plerũq; nõnulli errare dũ leuitate quadã: aut ipsi nouorũ noĩum auctores haberi uolũt: aut si qua

[Memorari] [Accipere] [Consulo] [Iure] [Merito] [Honestis] [Appellatione] [Parui momenti] [Sortitu] [leuitas]

Autores:parẽtes. Aut ſi qua:ut noĩa ſuoꝝ maioꝝ imponãt:ut memorent ſui tanq̃ p̃rimoniũ. Si qua noĩa aliq̃ a maioribus antecesſoribus. Acceperunt hũc rũt. P̃rimoniũ gẽtile:tanq̃ p̃rna hr̃ditas. Ad poſteros:ſucceſſores ut q hñt ſu- cedere i regno añceſſoꝝ p̃teritoꝝ. Gẽtile diuitiæ. Certa fide:delibe rato aĩo:ut iubeãt ſic:trãſmittãt:iponũt trãſportãt nomẽ ſuoꝝ. Hr̃i demonſtrari. Alterũ: hoc ẽ ſcd̃m p̃ceptũ dñi Frã ciſci.ſ.ut nutriri in egregiis Vrbib⁹ pp doctrinã & ſapi entiã & ad bonos mores & ad diuitias exigendas. Vt Themiſtocles aliq̃n i cõtra riũ pbat. Alteꝝ ſcd̃m p̃ce- ptũ dñi Frã. in egregiis Vr bib⁹.i.nobilib⁹. Statuãt: po- nãt. Nã reddit rõnẽ ãplitũ- do maieſtas. Splendor pha ma. P̃riæ ciuitati. Tũ pluri- mũ ualet ciuitas. Opes di- uitias. Tũ.i.p̃ti. Tertio red dẽdo cãs. Cõſtituebat:deli- berabat: ab illo. Fran. A no bis.i.a me Frã. Quãq̃ aliq̃n Eueĩat:i cõtrariũ q̃d The- miſtocles:unus qui appella bat Seriphius dũ ſecũ cõtẽ- deret cũ Thẽiſtocle athenie ſi nobili:inquit Seriphius:o Themiſtocle famoſiſſime ego Seriphius noui te nobi lem quia educatus es i no- bili urbe & nõ uirtute tua:q rñdit Thẽiſtocles dico tibi o Seriphie ſi tu eſſes Themiſtocles:& ego Seriphius cũ eẽm nobilis:ſed,tu uero ignobilis. Nã urbes nõ faciũt uiꝝ nobilẽ & uirtuoſũ ſi ipi nolũt. Quod:id ẽ Seriphio:uilis cõditio nis. In cõtẽtiõe.i.i lite in iurgio cõtẽdẽtes. Ille.ſ. ſeriphius rñdit. Dũ contẽderet dũ eſſet i contẽtione:eũ Themiſtoclẽ non eẽ factum glorioſum: famoſum:ſed ſuple eẽ glorioſum Splẽdore.i. fama. Patriæ:ciuitatis.n.certe:is Themiſtocles atheniẽſis oriũdus. Clarus:famoſus. Extitiſſes.fuiſſes. Haud pro nõ Ignobilis triſtis & uilis. Tertiũ.ut dictũ a domio Frã.ut filii iſtruerentur ad bonas artes Tertiũ.ſ.dictũ ut parẽtes erudirẽt: Oĩa dicebat. Præclare famoſe dicebat domi nus Frãciſ.uir prudẽtiſſimus in oĩ genere & habebat ab oĩbus. Tria nãq cõſi- ſtunt i uirtute. Videlicet prudẽtia ut ĩtelligat p̃terita & ex rebus p̃teritis cogno

a ſuis maiorib⁹ acceperũt tãq̃ gẽtile p̃ri moniũ ad poſteros certa fide trãſmittũt. Alteꝝ ut i egregiis urbib⁹ eos ſtatuãt. nã ãplitudo ſplẽdorq̃ p̃riæ plurimum ualet tũ ad opes et gloriã: tũ & ad id q̃d tertio loco cõſtituebat ab illo: et iã dicet a no bis. Quãq̃ i hoc plerũq ueiat q̃d Thẽi- ſtocles cũ eẽt atheniẽſis: Seriphio cuidã i cõtẽtiõe rñdit: dum ille ñ p̃pria uirtute ſed p̃riæ ſplẽdore glorioſũ factũ eũ cõtẽ deret. Neq.n. iquit is: uel tu ſi atheniẽſis eẽs clar⁹ extitiſſes: aut ego ſi ſeriphi⁹: eſ ſẽ ignobilis. Tertiũ ãt erat ut bõis artib⁹ liberos erudirẽt: p̃clare oĩa ut i oĩ gñe re rũ prudẽtiſſim⁹ ſui tp̃is: et erat et hẽbat ſed poſtremũ illud p̃ter cætera cõmodiſ ſime. Neq.n. opes ullas firmiores: aut

scat futurã pñtia uero regeř. Vñ maxima dř prudẽtia: futura intelligere pñtia gubernare & futura pellere. Habebat: tenebat. Sed postremũ: unũ ꝑter cætera in erudiẽdis filiis. Postremũ: ultimũ. Cõmodissime: utilissime. Neqꝫ. s. sũmope ualebat ad cõsequẽdas diuitias & facultates uitæ suæ: deinde instruant bonis artibus & honestis. Opes: diuitias. Firmiores: stabiliores certiores. Præsidia: sũt facultates. Vitæ suæ: ad uiuendũ. Genitores: patres. Exhibeãt: dent opes: diuitias ꝓsidia ad se ipm. Exhibeant dent. s. filios. Instructos: eruditos. Liberalibus disciplinis. i. doctris: ut grãmatica rhetorica logica phia quia liberꝫ hoiem faciunt. Quibus reb9 honestis artibus. s. grãmatica. Præditi: ornati uirtute: ꝑ urbes & ꝓuincias ꝗ si ex ignobili uenissent ad nobilem famam & bonã: ut patet in Virgilio qui ortũ habuit a quodã figulo & matre maia quid nũc nõ solũ decus patriæ sed stella micãs ꝑ totũ mundũ. Quid de Cice. sapiẽtia eloquẽtia.

certiora ꝓsidia uitæ parare filiis gẽitores possunt; ꝗ si eos exhibeãt hoestis artibus & liberalib9 & disciplinis istructos. Quibus ꝓditi reb9; et obscura suæ gẽtis noia et humiles patrias attollere; atqꝫ illustrare consueuerunt. Nam et mutare sibi nomen; dum id sine fraude fiat; unicuiqꝫ per leges licet et trãsferre qñ libeat domiciliũ nemo ꝓhibet. artib9 uero bõis nisi qs ab adolescẽtia fuerit istruct9; aut si pueris isect9 extiterit; nõ facile de se speret i ætate

Obscura: ignota quia sæpe ignorantur parentes: unde habuerunt ortum suũ. Veniunt de lõginquis partibus & efficiuntur docti. Humiles: uiles & paruæ cõditionis. Prias urbes. Attollere: eleuare. Illustrare: patrias ꝓprias clarificare. Nã &; respõdet quo ad primã partẽ cũ dicit de honestis nominibus quia secundũ legẽ Roma. si hũerit turpe nomẽ pñt mutare dummõ nõ faciãt fraude nec dolo aliquo: ut si aliquid mali cõmiserit mutẽt sibi nomen ne agnoscantur. Nam; dum id nomen. Fraude dolo. Licet uerbũ impsonale hẽt post se infinitũ. Trãsferre. & hoc ẽ secũda ps cum dicit debere habitare egregias urbes: ut filii ornẽtur bonis artibus dicit. n. qa licet mutare de loco ad locũ: de urbe in urbẽ: & hoc faciũt: ut possint cõsequi maiorem gloriã & honorẽ. Trãsferre mutare. Domiciliũ: domũ habitaculũ. Nõ ꝓhibet nõ uetatur. Artibus uero bonis: & hæc ẽ tertia ps de doctrina & bõis artibus qbus instruẽdi sunt liberi: & in hoc dñs Pracis. sequit sermonẽ suũ in toto suo opusculo: ut filii a teneris annis sunt instruẽdi: & nõ sinere eos usqꝫ ad ætatem ꝑfectã. i. ad segnitiẽ qa nõ sunt ita ꝑspicaces: qa quicquid a tenera ætate capiũt retinẽt: ut ẽ sermo: quod noua testa capit inueterata sapit. Artibus. s. doctrina grãmatica. Quis: aliqs. Instructus eruditus. Aut. s. deturpat9. Peruersis artib9. Infectus: mala arte: & malis moribus. Extiterit: fuerit. Non facile. s. difficile De se. Natura sua: prouectiori. i. maiori senectute. Posse. s. separare remouere.

Aut licet. Illas. malas artes. Abiicere remouere. Illas pare. s. ad remouēdū. lacienda: cōclusio ut debemus dare bonū principiū qa pueri sūt tāq̄ cæra q̄ cito liq̄fit. laciēda: faciēda ætate i pueritia. Fūdaméta: pricipia. Formādus incipiēdus. Facilis: aptus. impſſionē signo pricipio: trāſlato a cæra dū sigilat. Vita seruabit. i. in tota uita remāebit principiū. Verꝝ: supius dixit in gñe q̄ filii debēt eē instructi bonis artibus. Nūc uero in specie: cū ergo sint plura genera hoiū posset aliquis dicere filii debēt instruere bonis artibus & maxime liberalib⁹. rñdet q̄ in primis parētes debēt instruere taliter filios q̄d uideāt digni & orti a bōis parētib⁹: qa si pr̄ erit morigeratus pcōseqns & filii: ut est snia Cato. si uolumus dignoscere ciuitates: dignoscamus ipatorē suū. Verū. s. deceat decens sit. Parētes: pr̄es. In primis: principaliter cōuenit pr̄ibus deinde pceptoribus qui hñt erudire. Recte: ut iuste. Erudir: instruere. Studeāt: nituntur. Parētibus pr̄ibus cum uidimus filiū bene morigeratū uere dicimus pcreatū a parente bono: & digno tali honore. Videri: notari. Præcipue: obligati ad eruditionem ut sunt pricipes & qui orti nobilibus parentibus in magno statu & dignitate: ut sapiēter regāt domos et familias urbes & prouincias: præcipue principaliter. s. possint digni uideri. Celsiore loco: nobili loco & nobilibus parentibus & ex nobili genere: ut imperator dux & similia celsoꝝ. Dictū quia ciues aspiciūt dños suosqa talis ciuitas q̄lis imperator. Decēs: cōuenit ergo nobilibus ut dicant digni. Principalibus. i. nobilibus artibus: ut grāmatica rhetorica. Fortuna statu: quia potius accidit ex fortuna si in magno statu q̄ uirtute. Gradu digni honoris: ut miles comes &c. Habeant: nominent. Æquū: dico q̄ iustū est: qui hñt possidere & regere magna ut fuit Alexāder qui toti mundo dñabatur: habuit. n. multos pceprores: habuit & Aristotelē phūm. Æquū. i. iustū. Deberi: teneri attribui. Sūma magna. Decēs: est Æquū oēs esse instructos. Præstare: demonstrare: attribuere: ut Cæsar. Alexander. Nec ulla est potior cā uelle ragnare q̄ esse doctus & amari ab omnib⁹.

puectiori posse aut has abiicere aut illas cōtinuo sibi pare. laciēda sūt. n. i hac ætate fundaméta bñ uiuendi: & formād⁹ ad uirtutē aius dū tener ē & facilis q̄libet impſſionē admittere q̄ ut nūc erit: ita & i reliq̄ uita seruabit. Verꝝ cū oēs hoies deceat parētes qdē i primis eos esse qui recte erudire suos liberos studeāt: & filios deinde tales: qui parētibus bōis digni uideri possint: pcipue tñ qui celsiore loco sūt quoꝝ nihil neq; dictū neq; factū latere pōt. Decēs est itaq; pricipalib⁹ artibus īstructos eē: ut & fortūa: & gradu dignitatis q̄ obtinēt digni habeant. Æquū ē. n. qui sibi sūma oia deberi uolūt: eos debere et summa oia de se pstare. Nec est ulla

Stabilior:firmior. Obtinent regna:dñent. Dignissimi:q̄si oēs ditat:iste est uir nobilis & benignus:& nō solū tali regno dignus est:sed maiori gradu & dignitate. Regno oīum:ut p totū regnū habeat iudicare. Iudicent:ditant. Quaobrē: postq̄ dixit in gnē:nunc loquit in specie:& uertit se ad ubertinū de quo hoc paruum opusculū cōposuit in sui honorē:cur appellat ubertibus. Et laudat ipsum

certior aut stabilior regnādi rō quā si hi qui regna obtinent ab oibus dignissimi oium regno iudicent. Quaobrē cū sis ubertine primū qdē nomē sortit9 q fuit i nr̄a familia diu celebre:& ab eo nup illustratū:q retro sextus pricipatū ex genere uestro tenuit. Deide in hac uetustissima urbe q̄ cūctarꝝ bonarꝝ artiū studiis floret & reꝝ oium copia in hoium usus abundat ex pricipū gñe: Atq ipso patre prici pe natus sub ductu cuius & fœlix urbis stat9 & familiæ nr̄æ clarissimū nomē excrescit idies magnope lætor p mea fide: tuaq ac tuoꝝ beniuolētia:qd te uideo:tū p parētis diligentiā:tum maxime tui iudicio ad bonas artes:& p̄clara studia omni nisu propēsum ferri. Et si.n. tria illa quæ

a familia ex multis p̄stātissimis uiris ortus sit:deinde a patria cū ortus sit ex nobili patria:ex urbe in q̄ ē nidus chorus uiroꝝ p̄stātissimoꝝ & phōrū:ubi uiget studiū: padua:deinde ab antiquitate qd habuerit auū suum tali laude:tanq̄ si eēt impator dux paduæ:p̄terea laudat a pte sui ubertini:ergo uidebat sibi conueniens cū hēret nomē p̄stātissimi generis & parētū debere hūc paruū librū scribere. Quaobrē:cōcludit ergo:laudat a familia:plures fuere ubertini & oēs excellentissimi. Sortitus:cum electus fuerit hoc nomen. Q d.s.sortiti nomē Diu:longo tpe iā per multos annos. Celebre:famosa Eo.i.post sextum:nō facit mentionē quis fuerit ille.

Illustratū:clarificatū. Retro:post te:sextus:qui cognominabat sic. Tenuit principatū:dñatus fuit. Deinde:laus urbis supius dixerat in primo:nūc loquit in secundo quia sum coactus scribere cum sis ortus a præstantissima urbe in qua uiget status oīum bonarꝝ artiū. Vetustissima:antiqua nobili padua regia regalis quia habuit originē a Rege auo suo Francis. Bonarꝝ artiū:rhetorica:phia. Floret.ē in statu:& padua:copia maxima largitas. Vsus hoium reꝝ:p quibus hō debet frui uti. Panis:uinū:oleū:legumina. Ex principum: quia ortus ex nobili genere quia fuerūt principes paduæ de cararia:Genere:generatione Natus:o ubertine.sub ductu.i.post p̄rem tuū semp illa ciuitas fuit i maximo statu & fœlicitate. Ductu:dñatione:cuius p̄ris eius clarissimū:famosissimum. Excrescit.i. ualde crescit. Fide:qui sum fidelis & uideo te sequi uestigia patris ergo amo te. Tuoꝝ:ptoꝝ. Quod:qa hac de cā sum coactus scribere p superiores res cum sis

dixim9: a pentib9 maxie desiderari uideatur: in quoꝝ pfecto singulis nō sū q negē eos plurimū posse: p̄cipue tñ cū parētes noīa īponūt natis. Casus nōnūq̄: electio dat hoi p̄riam. Bonas aūt artes: atq; uirtutē sibi unusquisq; cōparat. q̄ quidē p̄ oib9 q̄ possūt ab hominibus studio quæri exoptāda ē: nā opes gloria uoluptas fluxæ res sūt et caducæ: hitus āt fructusq; uirtu

ortus ex nobili gn̄e & ad oīa bōa studia deditū. Quod: ꝓ quia. Tū ptim iudicio uolūtate naturæ. Artes: rethorica phylosophia. Præclara famosissima. Nixu: conatu uiribus. Propēsum: īclinatū ferri .i. dari &c. Tria. Et si.n. q̄uis dixerat supius tria esse q̄ īponi debeāt liberis suis. Videlicet a pentibus.s. pulchrū nomē hoc pn̄t facere ī sacro baptismate. Secundū uero nutriri in nobilibus urbibus: dū a teneris annis ꝓficiscunt ad scolas. Tertium uero illos instruere nobilibus artibus.s. liberalib9 grāmatica: rethorica phia. Notādū quod aliq̄n imponūt noīa p Casum uel fortunā aut ab ancessoribus aut patria: ut africanus ab africa nō qd esset de africa sed ab euētu: saloninus a salona: ut inquit Virg. in buc. quia pr̄ tunc illo tpe cepit salonem ciuitatē & sic de singulis habemus. Et si: q̄uis tria debēt imponere filiis. uidelicet. Nomē pulchrū: Alere in nobilibus urbibus: Instruere eos uirtutibus (ut dictū ē.) Videant demōstrant In quoꝝ.s. triū nominū. Singulis: ad unū q frācīscus eos parētes. Plurimū multū.s. ualuisse qd dicit dn̄s frācis. nō uolo tñ dico quod possunt plurimum. s. ut pentes imponant ista tria noīa q̄ dicit nolo cōtradicere ut imponant nomē filiis: quia imponunt sæpe nomē a nomine suoꝝ antecessoꝝ uel a pr̄ia. Præcipue p̄ter cætera supra omnia. Natis filiis.s. pn̄t pr̄es. Casus ex illis tribus pn̄t imponere.s. nomē pulchrū & in bonis urbibus nutriri: sed in uirtute necesse ē ut laborēt studēdo. Casus fortuna: uidelicet q̄ ex fortuna imponūt sibi nomē ut africanus ab africa: quia ipsam deuicit. Electio: dat uel elegit aliā urbē in habitationē: & imponūt nomē p̄riæ q̄a aliq̄n hō expulsus domo. Bōas artes: sed qui cupit ē necesse ut ipsemet acquirat. Bonas.s. sciētias. Sibiipsi: sibimet. Cōparat equipat. Quæ.s. bōæ artes. Præ omnibus p̄ter cætera supra omnia alia sūt potētiores & p̄stātiores cæteris artibus. Studio: uolūtate. Expectāda acq̄rēda. Nā opes: antipophorizat .i. loquit tacitā q̄ōnē posset aliq̄s dicere ne habeo opes: sum in magistratu & digno honore nisi uirtute mediāte & ubi nō ē uirtus cito cadūt: sunt labiles & fragiles. Opes diuitiæ eē diues. dr̄ia: opes sup abūdanter: diuitiæ q̄tū ad usum sufficit. Gloria: ut esse consul p̄tor: comes: gaudere miꝝ in modū. Voluptates: delectatiōes & quicquid uolunt uisu & tactu: fluxe quia cito labunt nō sunt ppetuæ caducæ: obscuræ: quia hō cito cadit: tanq̄ cicada quia cito cadit & efficit senex cū aliquid mali euenit cito cadit: habitus sed uirtus. Habitus qualitas hominis.s. in corde. & animo nō p̄ōt eripi nec deua

stari. Ut sapiētia eloquētia & doctrina:& ea quæ cōsistunt in animo: Fructus utilitas præstat: reddit integer nunq̄ frangit se. Æternus semper uiuit uirtus ꝑpetua. Hoc igit̄ dixit in genere nūc loqtur in specie & uertit se ad ubertinū & captat beniuolentiā a persona ipsius ad quem scribit. laudat eū ab indole a uirtute. nihil est indoles nisi summa probitas: dicit. n. o ubertine admonui te ut dares opam studio litteraruʒ tñ non est necesse ut te admoneam quia spōte hoc facis.

tū ꝑstat iteger; atqꝫ æternus manet. Hoc igitur si te cōmoneā ut sedulo facias: tā & si ipse libēter id præsto: uideo tamē eē nō necessariū. quid. n. aliud possum monere te ut facias q̄ quod semp facis: aut quē aliū tibi ad exēplū uirtutis cōmēdare quā te ipm. Cum. n. ita ab ipsa natura & corpis dotibus cōstitutus uideare ut oia magna spare de te liceat: tuque adeo ēt maiora oia præstes: ut nō mō spē sed & uota quoqꝫ oium exuperes. Quid ē quod aut ad hortatione cuiusq̄ fortius promoueri possis: aut cæterorum imitatione magis accendi. Tuo igitur nomine breue hoc opus suscepi: et liberalibus adolescentiæ studiis ac moribus.

Hoc igitur: cū ita sit qd̄ uirtus sit æterna & hæc des uirtuti Sedulo: diligenter sine dolo: Ipse tu ipsemet facis. Præsto: subito. Necessariū. s. ut te admoneam. dñia monemus æquales admonemus maiores. Quid est confirmatio sui dicti quid opus est admonere te: ut facias cum semper facis. & ꝑbere te uirtuti. Aut qd op⁹ est adducere te in aliorum comparationem. q. d. nulla est comparatio cui possim comparare te nisi tu ipse, quia a te metipso comparationem facis. quæ cum antiq cū uolebant esse similes suoꝝ maioꝝ q magna gessere accipiebant eorū imaginem: ut secum portantes semper in memoriā haberent: ut Cæsar qui semper portabat Imaginem Alexandri qui toti mundo dominabatur. Aut. q. d. non est opus te inducere in comparationem qui spōte es incitatus: Commendare. laudare. Te ipsum. s. possim commendare &c. Cum enim ita summopere laudat hunc: & certe uidetur qꝫ ista sint data ab immortalibus diis: ergo dii hoc faueant: qꝫ natura tua sit ad hoc & ingenium tuū & corpus & cætera membra ad hoc constituta ut sis ita in ingenti studio. Natura tua: quod naturaliter sit datum Animi. s. ad ingenium & ea quæ ad memoriam ptinēt habere memoriā & ingeniū pfectum & corporis: ad linguā pficit eē eloquēte quia hæc omnia hēbat. Dotus habilis ad docēdū. cōstitutus ordinatus uideare, p uidearis: ut oia qa oēs spant te cōseq magnos honores o ubertīe. Magna: qa cōseqtur maximū honorē. Tu qa ñ te solū lꝫ spare ut oēs laudēt te: sꝫ ut oēs uidearis supare i maiorib⁹ rebus: ꝑstes demrēs ut ñ qa dicit

non solū sperant ut ad magna peruenias:sed cupiūt:te cōsequi honorē. Spē habeant. Vota:desideria:exupes:supabūdāter. Quid:dicit qđ est:ꝙ aliqs possit dicere & hortari ꝓ eo qđ mereri possis. Fortius.i.rē fortiorē. Aut quē pōt alium equiparari & ꝙ imitari debeas & q sit magis accensus q̄ tu.s.ad studium. Hortationem:ut horteť. Fortius.s.ad uirtutes:magis q̄ de illo qui est promoueri īcitari. Accendi: inflāmari. Tuo igiť noīe:facit cōclusionem sui prohoemii captando beniuolētiā a ꝑsona ubertini & dicit suscepisse hunc laborem.s.scribere hūc librū in honorem sui & amorē non tamē ut admoneret ipsum sed ut ꝑberet se studio:& liberalibus artibus quia sciebat se ipm incitatū:sed ad īstructionē ut alii instruerentur amore sui ubertini. Tuo noīe. Igni tuo. Opus breue .s.hūc librū & paruū opusculum. Suscepi:accepi ī me. Liberalibus artibus:ut grāmatica:philosophia: quia faciunt hoīem liberū:qa qcquid lustrať liber est.quia pr̄ nō pōt rapere nisi de consensu suo &. Breue:facit attētos. Adolescētiæ:quia a teneris annis debēt īcipere. Ingenuos:nobiles. Cauere:docet quicqd facere debēt & qcqd nō. Cauere: ergo fugere. Adortus. Nō:ut te uellē admonere qa ipse est incitatus:ut & alii tuo amore sint educati. Quo:ut. Nō quo tacite q̄stioni loquiť. Ipe:ergo ipe: Per te.i.tuo amore. Cæteros.s.filios. Id ætatis.s.adolescentiæ:& cōmoneam. Præfinio:declaro:māifesto:doceo. Tu quod:ꝙ dicit id qđ facis recognosce in te:qd: nō ut exēplo alioꝝ sed a te ipso:tu quid.s.id. In te:idest in tuo exemplo. Cū.n.sit In hoc loco uult instruere illos q oīno debēt esse dediti liberalibus studiis. Notā clausulā. Nā duo pulcherrima ornamenta sunt in hoīe.s.aīa:& corpus:nā in aīa cōsistit ingeniū:uoluntas & memoria. In corpore uero uires:sed qui habet aīam hēt & ingeniū:ergo qui habēt aīam hn̄t & memoriā & uolūtatē:Intelligēdo de hoīe.s.de aīali rōnali:& nō de brutis q̄ hn̄t & animā uegetatiuā & sensitiuam & aliquando Intelligunt:ut canis bos:ut in euāgelio dicit & bos cognouit possessorem suum: & præsepe domini sui:ergo qui sunt bene instructi gratias referant deo omnipotenti:& qui orti ex bonis parētibus:sed qui orti propter defectum naturæ quia natura est culpanda & qui nesciunt loqui. Vt muti surdi Cæci Claudi insani:ergo isti non sunt tam deo obligati ut qui gratiam gratis

idest in qbus reb9 exerceri īgenuos adolescētes: qdue cauere cōueniat: adort9 sū ad te scribere: nō qdē quo ipe te: sed ut ꝑ te cæteros id ætatis cōmoneā: & cū quid agēdū sit aliis ꝑ̄finio: tu ꝙ ꝑ te facis ī te recognoscas. Cū eni sit hō ex aīa corporeq; cōstitutus magnū quoddā ab natura cōsecuti mihi uidenť: quibus est datū ut & corporis uirib9 & ingenii ualeret. Nā cū plurimos uideamus: quibus sine culpa euenit nascentibus: ut & ingenio essent tardo & corpe ībecilli: q̄tas gratias hēri

datam
um uol
cecus c
derit h
memo

natur
itegri
natura
ra sed
colere
unicui
nin9 p
es cæt
ebebi
erim
in ei
ro q
uti
illib
libe
lio
Vi
de
nec esse

leges adi
cellere o
ipm dign
liter. Spe
facit anti
tunc cōu
ætatem

oē ha
ſſit di
alium
Horta
ri icita

ado
rt9 ſũ
l ut p
quid
itere
oreq;
ra cō
i ut &
Nā cū
culp
eſſen
s hē

de c
t ici
Cau
t &
iṗe
n. P
n t
Cū.n.ſit
iis. No
us: nā in
i habet
intelligē
& ſenſiti
ognouit
i gratias
propter
nuti ſur
m gratis

datam habent q̃a uidentur ꝓprie a sũmo cœlo &c. Anima ergo cõsistit ingeni-um uoluntatẽ & memoriã. Corpore: eo q̃a ibi uires habitãt nõ esse claudus: cecus cõstitutus ordinatus. Magnũ quoddã. i. magna re a Natura ꝙ natura dederit hoc. Quibus & aĩa & corpe. Datũ: cõcessũ. Viribus. Ingenii. s. hr̃e igeniũ memoriã & uolũtatẽ: ut nõ deficeret his rebus. Viribus corporis. s. hẽant ui

naturæ conuenit si scd̃m utraq̃ hæc: & ĩtegri sum⁹ & ualidi. Ita ãt refert digna naturæ gr̃a; si nõ neglexerim⁹ ei⁹ munera sed ea rectis studiis bonisq̃ artib⁹ excolere curauerim⁹. Principio igit erit unicuiq̃ suũ igeniũ p se spectãdũ; aut si min⁹ p ætatẽ nob̃ ppẽdere id licebit: pẽtes cæteriq̃ qb⁹ curæ erim⁹ aĩaduerter debebũt: & i quas res natura ꝓni aptiq̃ fuerim⁹ eo potissimũ studia nr̃a cõferri & in eis totos uersari cõueniet/maxime uero qui sũt liberale igeniũ a natura cõsecuti sinẽdi nõ sũt aut ierti ocio torper: aut illiberalib⁹ ĩplicari negociis. Oĩno aũt liberalis ingenii primũ argumẽtũ ẽ studio laudis excitari: icẽdiq̃ amor gloriæ. Vñ orit gñosa q̃dã inuidia: & sine odio de laude probitateq̃ cõtẽtio. Proximum uero parere libenter maiorib⁹ nec esse bene monẽtibus contumaces.

res ne sint claudi ceci. Datũ: cõcessũ. Valerẽt: eẽnt sani. Plurimos: multos: culpas defectu suo q̃a aliq̃ oriunt sine igẽio & mẽoria aut in sani igẽio: q̃a habũt p multum tp̃s & tarde ad recupãdã mẽoriã tardo corpe: q̃a nõ erit i: a fortis pedibus si claudi aut sine mãib⁹. Hẽri obligari naturæ. s. sũt obligati gr̃as referre quia orti sũt illius naturæ: & bõi ingenii plusq̃ alii q̃ sũt ibecilles & debiles: & reddit rõnẽ ꝙ sumus plus obligati utraque hæc scilicet his duabus rebus. s. esse boni ingenii & corporis integri fortes sine aliquo mẽbro absẽte. Validi parentes sani ingenio ad animum refert. Natura: ꝓpter qd̃ orti illa natura: q̃a natura naturas: & natura naturata neglexĩmus: impendimus. Eius munera naturæ. s. igenium &c. Rectis studiis: ut grammatica: philosophia. Bonis artibus: ut

leges adiscãt. s. medicinã notariã quia dñr bonæ artes quia ꝓsunt urbibus excellere ornare. Curauerimus: dabimus operã. Principio ꝙ dicit q̃sq̃ debet se ip̃m dignoscere si sit capax ad artes liberales uel manuales. Principio: principaliter. Spectandũ: cõsiderandũ. Ingeniũ naturã p se secũdũ suam facultatẽ, aut facit antipophoram si sũt adolescẽtes q̃uo dignoscẽt suũ ingeniũ & naturam tunc cõuenit parẽtibus & q̃bus est curæ ĩstructiõis: ut ꝑceptores. Minus non: ætatem cũ sint adolescẽtes. Aĩaduertere: cõsiderare: & quas quia debẽt cõside

rare ad quas artes potius sunt inclinati. Et.s.debent animaduertere. Natura proni:inclinati. Apti:abiles ad discẽdum. Eo ꝙ supra omnia puer sit bonæ naturæ.i.boni ingenii: & cõsequi artes liberales. Eo:ideo. Potissimum:supra omnia. In eis:in quo delectentur. Sinendi:dimittendi. Aut uel si sunt ociosi: ponere ipsos ad artes mecanicas. Inerti tardi. Torpere:ad ingeniũ. Ocio: ad corpus pertinet. Illiberalibus:non liberales. Implicari:poni. Omnino:ponit duo signa:duo argumenta si uolum⁹ cognoscere puerum deditum ingenio liberali.i.idest uirtuti & artibus liberalibus:quando excitatur ut consequatur gloriam & laudem & obedire mandatis suorum maiorũ & maxime ꝑceptoꝝ q dicũtur parẽtes ꝑ doctrinã. Oino igenii liberalis:ut ingeniũ liberale. Argumẽtũ expimẽtũ. Studio:desiderio.laudis labore. Incẽdiq; excitari. Amore desiderio. Gloriæ:ꝙ dicat uolo me ꝑstare studio. Vnde ex qb⁹

Nam ut equi meliores ad pugnã habẽtur qui faciles sũt manu regi: & ad tubarũ clangorẽ arrectis auribus exultant: Ita qui iuuenũ bene audiunt monitorib⁹: & laudati excitant̃ ad bonũ: uberis spem frugis ferre præ se uident̃. Cum enim bonũ ipsum uirtutis honestatisq; faciem inexperti rerũ complecti ratione non possint: q̃ si posset oculis uideri mirabiles ad sapiẽtiam: ut inquit Plato & Cicero meminit: de se amores excitaret. Proximũ ẽ ab hoc gradu ut gloriæ laudisq; studio ad optima conari uelint. amplius aũt: ut qui sunt in actiõib⁹ ꝓm

Gñosa:nobilis. Inuidia appellat̃ æmulatio: est bona qñ ex uirtute iuidet̃:ut talis iuidia i me eẽt ut & oẽs iuidi mergerent̃ eo qa nõ timeo iuidos dũ uirt⁹ in me uiget. Cõtẽtio ut essent talis gloriæ. Proximũ:secũdũ expimẽtũ dũmõ sũt obediẽtes. Parere:obedire. Cõtumaces iobediẽtes:unde per inobedientiam diabolus expulsus fuit. Nam pulchram ponit comparationem. nam dicit ꝙ duplex est genus equoꝝ:quia sunt aliqui qui sũt ita duri morsu: eo quia nõ possũt flecti cũ habenis:illi sũt mali equi & aliquotiẽs sũt causa mortis eo quia nõ possũt retineri:sed qui possũt flecti sunt boni:præterea qui sunt apti ad bellum: & sentiunt signum tubæ:letantur:mandunt frena: arrigunt aures:ita pueri cum habent præceptorem doctũ: & nolũt se dare studio sũt mali:sed qui timent præceptorem sũt boni:eo qa sequuntur bonos mores. Ad pugnam:ad artẽ militarẽ faciles abiles. Manu:ꝙ pñt flecti. Clãgorẽ:sonũ tubæ. Exultãt lætant̃. Ita:adaptat cõparationẽ. Ingeniũ.i.iuuenes. Audiũt.s.libẽter. Monitoribus:qui admonent. Laudati:ut dicunt̃ uenturi ꝓbi. Ad bonum .s.ad uirtutes. Vberis frugis.s.frugib⁹ abundanter ut segetis &c. Ferre ostendere. Præ se.natura. Cum enim ut inquit Cicero de senectute:ꝙ dicit si pueri

cognoscerent bonū in pueritia ut faciunt in senectute lucidiores & clariores eēnt sole:& die ac nocte darēt opaȝ studio ad uirtutē cōsequendā. Bonū uirtutis:qa bonū uirtutis est honestas. Faciē:appentiā. Expti rerū.i. q̄ pbauerūt quæ.s.uirtus. Oculis:pleonasmos figura. Amores.s.desideriuȝ: Ad sapiam:ut efficerent sapientes inqt cato in maiori catone de senectute. Excitaret:commoueret. De se:sponte sua natura. Proximum tertium est signum per quem possumus cognoscere puerum ut ascendat ad gradū uirtutis & honestatis ut supra dixit:pximū tertium signū.s.expimentū. Hoc gradu:ut supra dixit: de summo bono. Studio: uoluntate: Ad optima:bonū. Velint.s.pueri. Amplius aliud est genus puerorū:quia oēs non possūt studere: & necesse ut mittantur ad alias artes ut possint uiuere ut ī catone minori:ut uitā in opem possint defēdere: ut

pti: fugiētes ocium: amantque semper aliqd recte agere: bene dispositi natura uidentur. Nam ut i eiusdē generis similitudie uersemur: queadmodū eq̄ cursores meliores hn̄tur: q dato signo ptinus exiliūt: nec calcariū stimulos: aut flagellorꝫ plagas morati subsistūt. Ita adolescētes q cōstitutis horis ad solita studia itermissaq; paulisp exercitia alacres sine monitore redeūt: p̄clare cōstituti ad uirtutis opa hn̄di sūt. Sed & si cōmiatiōes ac uerbera metuant: magis aūt si dedec⁹ atq;

multi qui semper se exercēt in negotiis uariis & hoc optimū signum. Amplius:maxime. Et illi:pueri. Actionibus se exercendo faciendo aliquid. Prōpti: soliti. Amāt.s.uirtutē. Recte:honeste. Dispositi:ordiati. Natura.q. dicit natura eorꝫ puerorꝫ idicat ipos uēire ad bonā pfectionē. Nā dicit ēt aliud exēplū & aliā.cōpationē qa supi⁹ dixit. Nā.i.qn̄ militāt.s.ad paliū acgredū. Eq bōi dū sentiūt sonū tubæ letāt gloriāt nō pn̄t pmāere qn se mouēt:mādūt habenas: uellēt currere:nō expectāt pūcturas calcariū. Ita pueri qn̄ hora ē cōstituta adi scūt:stāt uero aurib⁹ attētis libēter audiūt p̄ceptorē qd̄ ē bonū signū. Nā ut ī eiusdē gn̄is.i.similitudine:cōpatiōe. Versemur:stam⁹. Cursores currētes. Habētur tenēt. Protin⁹:cito exiliūt:saltāt:uellēt currere ut illā cōseqrent gloriā. Stimulos:pūcturas. Flagellorꝫ: uerberꝫ: Plagas:scuticatas:qa ēt scuticis utuntur. Morati subsistunt:faciunt morā. Cōstitutis:determinatis deliberatis tali hora p̄ceptor legit:solita secūdū ordinē itermissa.i.qn̄ hora est determinata: & nō uadūt notat tp̄s itermissū. Alacres fortes. Monitore.i.sine admonitōe Præclare:egregie. Cōstituti:deliberati. Opa:q. dicit illi tenent boni & uēturi: ad op⁹ uirtutis. Habēdi tenēdi. Sed aliđ bonū exēplū:si puer timet minas pr̄is aut mr̄is aut p̄ceptoris hoc caueat bonū ē. Si pueri. Cōminatōes: qn̄ minat sibi. Magis ēt melioris signū qn̄ corrigunt: & uerent. Dedecus:uerecūdiam

ignominiam: rephēsiões: unde .s. ex quibus decore & ignominia: q̄ uerecūdia in ætate adolescētiæ bn̄ aliud bonū qn̄ corrigunt: & ex illa correctione fiūt meliores & efficiunt rubri. Obiurgati dum rephendunt. Suos .s. pceptores. Disciplinā: doctrinā. Iudicio demōstratio: quia doctrina ē demōstratio amātis pceptoris. Nec minor. dicit nō est spes in istis ut fiant uirtuosi. Probitaté laudem & gloriā. Natura sua Benigni ad audiendum suos maiores placabiles. qd possunt flecti ad bonū agēdum. Nec uero aliud signū bonum per ~~q signum~~ qd puer possit puenire ad laudem & ad doctrinā .s. quādo sunt benigni & placabiles. Vero sed: oēm pbitatem laudem: de hiis pueris: natura sua. placabiles: qa cito placantur dum rephēduntur. Est enī cōpatio bona: sūt ita iuuenes: ut & qui hn̄t bonū stomachū .i. bonæ naturæ nō timent uomitum dum corrigunt: tenēt bonum cōsiliū. Aio ad adiscēdum. Ut sicut in hiis filiis. Significatio: demonstratio: nō abhorrere. non abhominare. Cibo q omnia comedit. Ingeritur imponitur .s. in corpore. Admittere recipe. Alimētum nutrimentum: cōflare nutrire. Et ita adaptat suā cōparationē: & ita puer dum nō odit aliquē & oia accipit ad bonū. Aspernari: puipēdi. Cōstituti: determinati. Modum ualde: Sumi: recipi pati iiurias. Qd uero supius dixit de complexione animi: & qūo adolescēs ē deditus doctrinæ In hac parte uero dat aliud signum quod pertinet ad complexionem corporis .s. qn̄ est deditus doctrinæ: dicit aristoteles qn̄ habēt manus teneras & pellē carnem: Tūc hn̄t ēt teneꝝ ingenium ad doctrinā & ad memoriam. Et econuerso sunt multi qui hn̄t manus aspas & cadillos aspos ēt hn̄t & igeniū. Qd ad factū hitudinē complexioné. Attinet: ptinet. Molles teneros .s. adolescētes

ignominiam unde nascitur uerecūdia: q̄ est in ea ætate signū optimū. Bene igitur hēt: si & obiurgati erubescāt & castigati fiāt meliores: suosq; pceptores amēt. Nā & disciplinā amari iudicio ē. Nec minor uero ad oēm pbitatē hn̄da de his spes ē: q sūt natura benigni: ac facile placabiles. Est. n. i aīo simile quoddā qd & i corpib9: nā ut i his significatio ē bōæ naturæ nullo cibo abhorrere stōachū: sed qcqd igerit facile admittere & i alimētū cōflare mēbroꝝ: ita ut nemiē odisse aut aspnari: sed qcqd dicat ē fiatue in meliorē ptē hre oia bn̄ ab ipsa natura cōstituti animi signū ē. Ac multa qdē i hūc modū sumi a maiorib9 argumēta pn̄t. Quod uero ad corpis hitudinē attinet molles carne aptos eē mēte scripsit Arist. De reglis cōsulēdi erūt

De reliquis: nam dicit multa esse signa in corpore homis p q̄ cognosci possit: ad quid puenire possit iuuenis cognoscit: ut in facie ad supcilia cognoscitur ad faciē uero ad nares: ad uenas manus ut faciūt multi physonomi: aut cognoscit quādo sunt nigri aut rubri: aut pallidi: sed dicit uelle relinquere uergerius hāc materiā. sed solū scribere de illis: qui carnē. i. pelliculā tenerā ephebi sine barba

qui p physiosomiā deprehēdi posse uniuscuiusq; igeniū natiuosq; mores pfitent: quā nos hic rōnē totam relinquamus. Dignosci aūt plerūq; diximus ex indole pōt adolescentibus nobis quales uiri futuri sumus: nam ab initio quidē ætatis pfert ī quibusdā natura pbitatis futuræ signa ueluti flosculos. Vnde bonæ idolis Iuuenes dicimus: qui effigie ipsa oris & gestu cæterisq; actib9 spē de se bonā polliceri uident. Quib9 ut turpe ē expectationē hoiūm fallere. Ita laudi hi dant: q sine ulla tali significatōe pbi tamē euaserunt imitati pomoꝝ quoddam genus: q̄

De reliquis. s. quæ ad complexionem ptinent corporis. Cōsulendi: postulandi. Physonomiā: cōplexionē. Deprehendi: capiēdi. Natiuos: naturales. Profitētur: faciunt pfectionē. Quā ratione relinquamus: q dicit non dicemus de hac materia. Dignosci: reuertemur: ad id q supradiximus. s. q ex idole cognoscitur cuius naturæ sint. Quales: an boni an mali. Nā in prio ætatis pueri cognoscitur quales futuri sint: sunt. n. tāq̄ arbores q̄ pducūt flores. Nā qñ uidimus arborē pducētem pulcros flores significat & bonoꝝ fructuum: ita pueri sūt. Profert: demōstrat. Probitatis. i. laudis Flosculos: stat in trāslatione arborum. Vnde aliud signum qd possumus appellare futuræ pbitatis in apparētia & uultu in gestis uero & sermone. Vñ: a flosculis: a quo initio ætatis pueroꝝ. Indolis: aspectus. Effigie apparētia: qa dignoscit in facie sua. Gestu: & pellibus ex mãibus si sūt hōesti: aut ipuri actus: & si loquunt hōesta. Actibus. s. q fiūt ab hoibus. Polliceri: pmittere qa demōstrāt q efficient uirtuosi. Quibus: pueris. Expectationē: qa hō expectat p annos ēē uiꝝ pstantissimū. Ita laudi: dicit tñ sūt aliqui pueri q nō habēt ista signa quæ supius dicta sūt: praui in adolescētia sua: & tñ dū sūt in ætate efficiunt pbi: ita. Ita laudi. i. q uideant. Significatōe: demōstratiōe. Probi uirtuosi. Euaserunt: exierūt. Imitari: ponit pulchrā cōpationē. Nam multæ sunt arbores asperæ & spinosæ: & tamē faciunt fructus bonos & saporosos: ut spini pducunt rosas: flores: ut æsculus quæ est arbor glādifera ab esu q ex ea prius homines escā sumpserunt zinzolæ ex se habent uirtutem uberrimam ad conficiēdam aquā pectoralē Ita pueris sæpe sunt praui in pueritia & in ætate pfecta faciūt bonos fructus. Imitati. sūt iuuenes. Pomoꝝ: fructuū. Quæ genera. Aspera: quia fru-

ctus orit̃ ex cortice & nõ ab arbore. Hic nã Socrates fuit priceps stoicoꝝ iube
bat atheniẽsib⁹ adolescẽtibus portare speculũ & sæpe speculari itus nõ cã põpæ
sed ut uiderẽt si hẽrẽt pulcrã cõplexionẽ corpis & uultus. s. si hẽbãt nasũ: aures:
manus: si hẽbãt bñ oĩa: & iõ cauet ne uitiarẽt illã physonomiã uitiis: sꝫ poti⁹ de
beꝛ̃ ornare corpus suũ uirtutibus: deiñ speculari si corpus male formatũ & tur
pem faciem: tunc dicebat
ornare corpus suũ uirtute:
ut illud corpus eẽt pulchrũ
& ornatũ ut oẽs assurgerẽt
illi. Ita adolescẽtes: ornare
corpus suũ uirtute. Hic: ex
hac rõe. Bene digne. Socra
te. principẽ stoicoꝝ: notat:
quia ualet tãtũ stoicus quã-
tum porticus: quia stabant
sub porticubus ad rep̃hen-
dendũ uitia iuuenũ. Imagi-
nẽ: uultũ apparẽtiã. Crebro
sæpius. Ea. s. ea rõe: si essent
pulchri. Hi adolescẽtes. In-
essent: esset dignitas speciei
idest q̃dam pulchritudo il-
lam dignitatẽ pulchritudi-
nẽ. Dehonestarẽt: deuicia-
rent. s. nõ dare se uiciis: qui
adolescentes. Deformiori
spẽi. i. turpi corpe. Formo-
sos pulcros curarẽt labora
rẽt. Reddere: facere. Viderent̃. s. eẽ. Magis: melius docet qũo debẽt se specula
ri adolescẽtes q̃a sine speculo seip̃m posset assequi. s. q̃d habet speculũ uiuũ. i. ho
minẽ doctũ q̃ debẽt speculari adolescẽtes in quodã uiro p̃stãtissimo & docto
& uirtute ornato & seq talẽ uiꝝ: & probat exẽplo Scipiõis. Q. Fabi. & Cæsa.
Magis: plus debẽt speculari Spẽm: imaginẽ pulchritudinẽ. p̃bati: laudati uir-
tuosi. Viuũ spe. s. naturale. i. hoiem. i. q̃ hõ est speculũ naturale sed uitreũ est arti
ficiale. Intuebunt̃ aspiciunt̃. Nã si scipio: p̃bat exẽplo istoꝝ: nã cũ Scipio ĩterro
garet̃ a ro. q̃ cã fuerat q̃ tã uiꝝ p̃stãtissimũ: q rñdit alioꝝ exẽpla incitarũt ip̃m
ut de Alexãdro & cæsare. Scipio deuicit Hannibalẽ. totã africam subiugauit &
Carthaginem & ille fuit cã status populi Ro. Ita. Qu. Fabius magna gessit. Fe
re: quasi. Generosis: nobilibus. Mentibus: animis Illustrium: famosorum. Exci
tari: commoueri. Quæ res. idest de Iulio Cæ qui semper uoluit habere secum

sub turpi atq̃ asp̃o cortice suauem asser-
uant saporẽ. Hinc bene præcipiebat̃ a
Socrate ut adolescẽtes in speculo suam
imaginẽ crebro contẽplarẽtur; ea. s. ra-
tione ut hi quibus ineẽt spẽi dignitas ui-
tiis illam nõ dehonestarẽt; q uero defor
miori spẽi uiderẽtur formosos se x uirtu-
tibus reddere curarẽt. Magis aũt idip̃m
cõsequi fortasse poterũt; si nõtam suam
speciẽ; quam alienos probati homĩs mo
res & uiuum speculũ ĩtuebunt̃ Nam si
P. Scipio. & . Q. Fabius quod oĩbus fe-
re generosis mẽtibus usu euenit illustriũ
uiroꝝ contẽplandis imaginibus excitari
se magnopere dicebãt. q̃ res Iuliũ quoq̃
Cæsarem uisa magni Alexãdri imagine

ad sūmam reꝝ accendit. Quid cōsentaneum est euenire quam ipsam uiuā effigiem: & adhuc spirans exemplū itueri: quāq̄ imagines fortasse maiorꝝ magis ad æmulationē gloriæ animos excitēt. Propterea q̄ homis præsentia minuere plerūq; gloriā solet: & uiuentes cōmitari cōsueuit īuidia: ad exēplum certe uirtutis ac morꝝ & ad oēm doctrinā ut uiua uox Ita & uiui homis mores plus ualēt. Debet igitur studiosus adolescēs: quē uirtutis ueræq; gloriæ desideriū cōcitat: unū aliquē pluresue quos uereat̄ diliget̄ pbatissimos uiros quorꝝ uitā ac mores q̄tū p ætatē licebit imitet̄. Illis āt cæterisq; natu

imaginē Alexādri: q̄ dn̄atus fuit toti mūdo cū q̄reret totū mare: & uidisset nō posse se amplius p̄terire fecit facere colūnas quæ gades appellabant̄. Cū cæsar peruenisset ad gades iterrogauit Alexādrū posuisse: & q̄ nō poterat ultra ptrāsire: qa naues submergerent̄: qui Cæsar dixit nō cessare donec ipse subiugasset. Quæ res: imago. Sūmā.s.statū. Quid cōsentaneū: rn̄det qđ melius ad consequēdam doctrinā: an exēpla maiorꝝ nr̄orꝝ hr̄e imagines antiquorꝝ: an exēpla hoīum uiuorꝝ: & dicit melius est hr̄e uiuā effigiē & hominē doctū & uiuū q̄ uidetur oculis & reb⁹ gestis continue figurat: plusq̄ effigiem cæsaris mortuā & Alexandri & Scipio. Quid cōsentaneū.i.q̄d cōueniēs. Effigiem uiuā.i.hoīem uiuū q̄ effigies mortua. Spirās: uiuit sic hō. Exēplū.s. nr̄i. Intueri: uideri. Quāq̄: dicit q̄ imagines ātiquorꝝ magis cōmouent ad gloriā: & seq debere ipsos. Maiorꝝ antiquorꝝ ut Cæsaris. Scipio. Q. Fabii. Æmulationē: iuidiā. qa est uir doct⁹. Nota æmulatio semper accipit̄ in bonū idest quando nos inuidemus aliqua nobili inuidia in malā partē sumitur cū sumus male cōtenti de bono alieno. Propterea. dicit q̄ sæpe imago hoīs uiui minuit gloriam: quia cū homo efficitur doctus & inuidetur ab aliquo: tunc illa gloria minuitur. Præsentia hoīs: imago homīs uiui. Viuētes. qui uiuunt. Cōmitari: sequi, quia inuidēt eis. Ad exēplum: scilicet exēpla hoīs uiui sunt meliora quia uidimus oculis & uirtutes & mores quos sequuntur. Vox uiua: homo uiuus: quam exempla mortis. Debet. nam dicit q̄ adolescēs studiosus debet sequi. uiuorum exempla secundum suam ætatem. Studiosus. qui uult studere. Vnum: sequi unum adolescentem & uidere quemadmodum ipse facit. Vel plures: scilicet adolescentes. Probatissimos. eligat uiros doctissimos. Aetatem. suam quia si erit quindecim annorum sequi illum qui est uiginti annorum: & uidere eius uitam. Aut si erit uiginti an. Illis. dicit quanto sunt maiores debent habere maiorem grauitatem & modestiam idest honestatem in se. idest caueat se a uitiis. si sunt. x. an. sunt pueri: sed si sunt. xv. debent hr̄e maiorē grauitatē

& si sūt.xvi.aut.xvii.annoꝶ itē maioꝶ grauitatē:& sic succedēdo:illis.s.Et natu.i.in ætate pfecta. Tpe.i.ad tps de anno ī ānū.Grauitatis:ītellectu.Modestiæ honestatis caueant se a uitiis. Tū rō.Iunioribus:uel minoribus.Custodiēda:qa pres q hnt corrigere tales filios debēt frenū īponere qa sunt in ætate pfecta.s. remouere ad libidinē.Iuuenū declarat qa tūc illa ætas potius inclinata ad peccandum ad uitia nisi habeant bona exempla. Prona. inclinata. Deteriora: peiora. Prolabitur : discurritur. Et quoniam dicit qꝫ in pueris scdm ætatē pueroꝶ sequuntur mores:.& dicit qꝫ sunt duo genera pueroꝶ: aliqui qui sequūtur natura sua pulcros mores &.sūt ornati & doctrina & moribus:tunc illi sūt hortandi & adiuuandi ut perseuerent. Aliqui uero sunt mali natura:tunc sunt corrigendi: & uerberādi ad bonos mores. Et quoniam īsunt scilicet ipis pueris. Ex ætate qa si sūt ætatis.viii. annoꝶ sequūtur mores:ut ī illa ætate cōtinet ut ad trochū : ad currendū:& si in ætate.xx. habent maiorem grauitatem sequuntur mores illius ætatis:ut ad pilam:ad tripudium. Accidit.i. euenit.Ex hiis:adolescentibus.Vsu cōsuetudīe.Præceptis:monitionibus:quia propter monitiones sunt facti morati.Conformandi:hortandi.Qui illi. Illaudabiles:sine laude propter uitia.Corrigendi:castigandi.Quorum:aliqui sequūtur suam naturam secūdum qꝫ sunt morati aliqui dicūt nō expertum fuisse qd sit mos.Quorum.puerorum:Hi:alii quidem.Experientiæ.s.sequuntur:dicuntur nō experiri.Alii:sequuntur.Vtrūq.s.& naturam suam & defectum experientiæ.Sūt:pter cætera.i.supra oīa pueri habēt hāc naturā qꝫ sūt largi & liberales.In primis pter cætera pricipaliter.Largi ad dādum. Liberales. sine petitione.Propterea:reddit rōnē quare sūt largi quia nesciūt qd sit egere: nec acquisierunt opes & facultates cū labore. Propterea q̄ de re. Indigētias:quid sit egere pati.Neq.alia rō.Opes:diuitiæ.Eis adolescēntibus.Proprio: suo. Quæsitæ:consequutæ.Non .sed bene solet interuenire illis qui lucrati sunt cum la/

maioribꝰ cū oī tpe habēda sit grauitatis atq; modestiæ rō; tū uero maxime corā iunioribus custodiēda est. Iuuenū enim ætas prona est ad peccādū: ac nisi maiorum exēplis auctoritateq; contineatur: facile semp in deteriora prolabit̃. Et quoniam insūt ipsis ex ætate ꝓprii mores qd & reliqs quoq; ætatibꝰ accidit ex eis q boni sūt usu p̄ceptisq; cōfirmādi erūt & iuuādi: q uero mali atq; illaudabiles corrigēdi. Quoꝶ hi qdē naturā sequunt̃ tm: quidā āt expiētiæ defectū. alii uero utrūque. Sunt enim in primis natura largi & liberales: propterea qꝫ nō sunt experti indigētias: neq; opes eis labore proprio quæsitæ sunt. Nō enī solet fieri ut temere

bore:nō ita temere nec stulto mō dissipanti:nec cōsumūt diuitias. Enim:certe. Fieri:interuenire Temere stulte. Nō dissipet:cōsumat. Cōgregauit:coadunauit simul: alia ē rō q̄ ꝗ sūt largi & liberales q̄a hn̄t sanguiné calidū: abūdant sanguine. hn̄t caloré naturalé:ita sicut abūdat sanguis & calor naturalis in corpe hoꝝ ita abūdāt in largitate & liberalitate hn̄t aīum magnū ad cōsequēdas & acq̄rēdas diuitias.

dissipet q̄ cū labore cōgregauit. Simul et qđ supabūdat ī eis calor ac sāguis nō mō in nutrimētū corpis sed et augmentum ēt: qđ cōtra fit ī senibus cōtraria id efficiēte rōne: quē igit̄ eum sperem ꝯ futurum senē q̄ sit in adolescētia tenax atq̄ auarus. Non quidem quo permittendæ sint eis largitiones quas exercere cum discretione numerum personarū: meritorumq̄ nesciūt: sed corruptæ naturæ atq̄ illiberalis ingenii sit indicium. Hi igitur ad q̄stuosas artes faciūt aut manuale opus aut negociatiōem: ad curam rei

das diuitias. Similiter sunt largi. ꝙ q̄a ī eis pueris. Calor:naturalis. Augumētum quia sperāt augere & consequi ad alias diuitias: ~~q̄uid~~ dicit ꝙ ē cōtrariū ī senibꝰ: q̄a carēt sāguīe & calore naturali: nō sūt auari q̄a nō plus sperāt lucrari est opus opes tenere. Qđ: quā rē. Cōtra: in cōtrariū Efficiēte: faciēte. Id. s. calorem sāguinem. Quē: docet ꝙ si uis cognoscere in adolescentia ad q̄d pueniet puer & si hēbit īgenium liberale: eo quia dicit quia puer ē largus & liberalis: sed si puer erit parcꝰ auarus in adolescētia malum signū: nō ē liberalis īgenii & aptꝰ ad doctrinā: uel potiꝰ ad artes manuales: considera si tenax in adolescētia: q̄d erit in senectute. Quē senē: q̄lē. Futuꝝ: uētuꝝ. Qui puer. Tenax ꝙ res mīma nō exeat ex manibus suis. Nō equidē tn̄ nō sūt cōcedēdæ ut isti faciāt dona: quia faciūt sine discretōe: sine ītellectu & cōsideratione nō cognoscūt q̄d faciūt. Quidē: certe. Quo: ut. Permittēdæ cōcedēdæ. Largi. dona. Exercere: exercitare. Discretōe: ītellectu cōsideratōe. Personaꝝ: q̄a nō cōsiderāt q̄ sit p̄sona cui donat̄. Numeꝝ donoꝝ nō existimāt donū quia aliq̄n donāt ea q̄ sūt magni ualoris ex re mīma. Meritoꝝ: quia nō cognoscunt q̄ sūt accepturi ex illis cui donat̄. Sed corruptæ: dicit qđ illa demonstratio. s. hēc ista supradicta corrūpūt naturā liberalē, & igeniū: nō sunt dediti doctrinæ: nec uirtuti. Illiberalis: nō liberalis. Ingenii naturæ. Indicio. demōstratōe. Hi isti tales. Quæstuosas: ad lucrādū: ut ad mercātias. Aut faciūt. Manuale: artē quæ fit manibus: ut cemētarius: cerdo. Lignarius: sutor. Aut faciūt: negociationem: facere laboré ut p̄ agros putare uites & lucrari p̄ familia sua. Curā. diligentiam. Familiaris: domꝰ tuæ. Qui: dicit ꝙ aliquādo sūt artes nobiles quas habet hō & reducit in ignobilé: in uilem arté: quia facit aliā arté uilé: aliquotiēs ut sunt notarii p̄curatores reducunt male. Qui pueri. Et si q̄uis. Illas artes. Ut cætera. s.

res ꝙ dicit reducũt illas uero artes nobiles:ut faciãt illas ignobiles. Redigũt: reducũt. Quæ res.s.ars ignobilis. Ingenuis: liberabilib⁹. Mẽtib⁹: aĩs ĩtellect⁹. Aliena: remota. Prorsus: oĩno. deĩde: nũc narrat de illis qbus possum⁹ ſpare q erunt dediti & apti doctrinæ qa sũt adolescẽtes diuersoꝝ geneꝝ aliq sũt rubri coloris: aliq pallidi aliq nigri: sed de rebus rubris & q sũt sanguinei & calidi coloris: quia de illis possum⁹ bene sperare. Deinde sunt adolescẽtes. Spei.i. sperandum de ipsis quia habẽt bonũ ingenium. Multa: ad numerum Magna ad q̃titatẽ qđ dicit magna faciũt. Promittunt: demõstrãt. Præ cæteris: supra alios.s. ꝓmittũt. Longæuam.i. dũ uiuũt. Vt sunt isti q̃ sũt sanguinei & rubei coloris. Vt illi exupat supat. Calor sũt calidi: sũt sanguinei: notat qđ calidũ naturaliter in hyeme mĩme friget. Suffecturi: dico calor ad sufficientiã. Ac: sunt magnanimi hẽt aĩum magnũ ad alta ad faciendũ magna. Ac ꝓpter hoc.s. quia calor. Alti: semper tẽdit ad altũ. Q m̄: pulcra cõpatio: nam ignis q calidus est semper tẽdit sursũ arbores tẽdũt sursũ: lapides uero semꝑ naturaliter ad ĩfima: & iõ unusq̈sq; tẽdit ad suũ esse secũdũ suã naturã: ergo q calidus ad sursũ tẽdit. Vis natura Ferat: ducat. Vñ fit: cõtingit ĩteruenit. Arrogãtes: supbi subditi: ut orati⁹. Iuxta: apud Flaccũ oratiũ.i. secũdũ sñiam oratii. Monitoribus: sunt aſpi cõtra p̃ceptores qui hñt admonere: nolũt obedire. Contumeliosi. sũt pleni cõtumeliis quia eleuat sæpe in supbiã contra alios ad improperandum. Aliis.i. in alios. Efferentes: dico eleuãtes se in supbiam; appetũt isti cupiũt. Excedere. p̃cedere ĩn alios. Videri. demõstrari. Nosse uolũt.s. demonstrare multa cognoscere. Faciles: dicit.n. ꝙ ĩsti tales nõ sũt secreti sũt labiles ut folia quæ ducunt a uento oĩa ducũt. operta. secreta ꝙ dicit omnia sunt in sua potestate sunt nugaces. Reuelare ꝙ proprie aperire. Iactantes quia iactant se libenter. Mendaces. raro dicunt ueritatem. Simul ꝙ dicit nihil experti sunt in pluribus. scilicet uerbis. Ab hac: quia superius dixit ꝙ adolescentes dicunt mendacia cum existimant dicere uera. Nota in hac parte auctor docet ꝙ omnino

familiaris præcipue: qui & si nobiliores fuerint quandoq; artes assecuti: illas tamen semꝑ ut cæteram ad ignobilẽ quæstum redigũt: quæ quidem res est ab ingenuis mẽtibus prorsus aliena. Deinde sunt bonæ spei: multaq; ac magna sibi facile ꝓmittũt: at præ cæteris lõgæuã ætatem: ut qbus exuperat naturalis calor tã q̃ ad oẽ opus: & in oẽ tp̃s suffecturi. Ac ꝑp hoc ipsum magnanimi sũt et alti cordis. quoniam est ea uis calidi ut sursum ferat: uñ fit: ut sint arrogantes et iuxta Flaccum monitoribus suis asperi et contumeliosi: aliis seipsos efferentes: appetunt enim excedere: propter quod uolẽtes ui

remouere debemus: & perterrefacere filios in adolescentia sua ne mentian/tur.i.ne dicant mendacia: quia cum sunt uiri nesciunt se postea abstinere quia nihil turpius hominibus q̃ uti mendaciis: a quibus descendunt multa mala & inhonesta, ut in euange. ait. Audistis blasphemiam quid uobis &c. si tūc illo tē pore apud hebreos in lege ueteri .i. status legis blasphemia displicebat quanto

deri multa nosse: faciles sunt operta re/uelare: & seipsos iactātes: plerumq; mē daces inueniunt: simul & quia inexperti sunt existimantes uera dicere in plurimis falluntᶠ. Ab hac autē mētiendi uanitate deterrendi sunt maxime. Primū q̄ assue ti in iuuētute mētiri morē hunc uiri ser uāt: quo nihil ē turpi9: deiñ q̄ ꝑpe nihil æque maiores offendit q̃ mēdacia: adole scentū: q studeant pridie nati senes falla/ciis circūuenire: proderit autem si admo neantᶠ parum loqui & raro nisi iussos di cere: in multo nanque sermone est ali/quid semper: quod repræhendi possit: q̄ si in alterutro est peccandum: multo sane tutius est tacere quam loqui. Nam qui intempestiue tacet hoc in unum pec cat q̄ tacet: loquēdo autem in multis er rare contingit. Prouidendū etiam ne fœ/

magis nobis qui sumus in statu gratiæ & proprio sā/guine redēpti debet displi/cere. Mentiendi: dicere mē dacia: eo qa dicitᶠ mēdaciū quasi cōtra mentem. & cō/scientiam cū facimus men dacium mendaciose & ma liciose & opera data ē pec/catū mortale quia nihil ali/ud nisi transgressio legis di uinæ: sed si dicitᶠ epo igno/rante intelligitur error cū putamus dicere uerū. De/terrendi: perterrefaciēdi: re remouendi. Deterior est: p territionem remouere: er/go sequitur magnum dam num quia si in adolescētia quanto magis sunt in essen tia quādo sunt hoīes. Assue ti: adolescentes: Mentiri di/cere mendaciū. Morē. s. cō/suetudinem. Viri: in ætate Seruant. retinent. Quo p ut. Deinde dicit q̄ isti qui mentiuntur multum offē/dunt maiores nostros senes. Prope: quasi. Æque. idest iusti senes & maiores. Qui: adolescentes. Studeant: laborent. Nati ante illum diem prouerbiale di/ctum q̄ dicit non sunt adeo nati: quia mentiuntur. Pridie ante unum diem. Fallaciis: mendaciis. Circumuenire: decipere quod dicit cum nati uolunt de/cipere senes circumuenire est dolo capere. Proderit: in hac parte dat remedi/um: ut possint se cauere ab hoc uitio. Et primo parum loquantur. Secundo non debent loqui nisi sibi præcipiatur. Proderit: adolescentibus. Admone/antur. ab aliquibus uel præceptoribus uel patribus. Et nisi moueantur. Iussos: ut aliquis iubeat. In multo: si multum loqueris necesse est ut erras aliquado cō

mendatio:& tunc est dignus rephésiõe. Quod pp qđ:duo dicit si taces uiciū ē: si multū dicis multa cōmittis:ergo de duob⁹ malis minus ē eligēdū:qa meli⁹ ē tacere q̃ male loq:qa q nescit loq tacere discat:hoc unū peccare uidet: loquēdo aūt multis errare cōtingere poterit. Quod pp q.s. poti⁹ tacere. Alterutro neu/ter:aut loqui aut tacere. Sane:certe. Intempestiue:in tpe cum nō sint interroga ti. Hoc unum.s. peccat. In multis erroribus. Cōtingit interuenit. Prouidendū: su peri⁹ dixit de pueris remo uendis a mēdaciis nō solū caueāt a uitiis: sʒ ēt a sermo nibus turpibus. Fœdis:ut blassemādo & loq uerba i/honesta. Græco: Homero. Repetitū:dictū. Secūdum āt:uertit se ad primā ptē qa supius dixit qa sunt multi q cupiunt uirtutē:& q uero ti midi & uerecūdi pp moni/tiones parētū & pceptoꝝ: quia facile poterūt remoue re a uitiis turpibus. Secun/dum supiorē:primā. Excel lentiæ uirtutis. Parētū pa/truʒ. Ex recēti meminerūt .i. habuerūt. Recenti nouo Refelli:retrahi. Sūt itē cre/duli.i.ualde creduli. Experi entia qa nō sūt expti. Quæ cūq; oīa q. Mutāt cito mu/tant ppositū. Quoniā ad/ducit rationem qa cito mu tant se qa habēt hūores suos in motu. Augumentū: qa sicut puer crescit & cor pus ita mutat opinionē. Calor sanguis naturalis. Motiōes:momēta. Aia.i. ani mus capit ītellectū sicut corpus crescit. Cōplexionē.i habitudinē & p modum. Ideoq; ut facile. ponit naturā pueroꝝ & est rō physica dicit q pueri cito cupi/unt unā rē & cito carēt & satiant cito. Iō ex hoc. Cōcupiscit: pueri desiderant. Carētes deficiūt. Potiti.s. pueri usitati. Passiōes:appellat passiōes desideria pue/rorum sequūtur qđ cupiunt:ut laudē ad pilā ad trochā sicut natura eius deside rat. Passiones:desideria appetitus quod uenit in mentem pueris ut bibere co/medere ludere. Valde:bn̄ potēter quia sic eoꝝ natura requirit. Quoniā addu

dis atq; ihōestis sermōib⁹ assuescāt. Nā ut est a poeta græcō dictū:& ab aposto lo paulo repetitū. Corrumpunt bonos mores colloq̄a mala. Secūdū aūt supio/rē rōnē quoniā sūt excellētiæ cupidi sunt ēt uerecūdi qm̄ ihonorari metuūt: & ca stigatiōes parētū magistriq; ex recēti me minerūt:simul⁹ quoniā inexpti sunt faci/le refelli se posse arbitrant. Sunt itē cre/duli nimis ex defectu nāq; experiētia re/rum uera credūt eē q̄cunq; audiunt atq; ~~audiunt~~;atq; ēt de facili mutāt opiniōes qm̄ sunt eoꝝ humores in motu pp augu mentū corpis:& abūdat calor: q maxie ad motiones facit. Aia uero cōplexionē sequit corpis. Iōq; ut facile carētes cōcu piscūt:ita potiti saciant cito: passiōes ue ro suas maxie psequunt;& oīa faciunt ualde:qm̄ cōcupiscentias hn̄t acutas q̄s

cit rõnes:Neq̃3:hac de cã q̃a ĩn se hñt rõnẽ nec prudentiã nesciũt q̃d faciunt. Neq̃3 pueri Vigẽt faciũt. Quæ:rõ & prudẽtia. Illas cõcupiscentias. Ego: adducit exẽplum Terẽtii:nã sosia seruus symonis rephẽdebat dñm suum symonẽ: ne ita acriter & aspe increparet filiũ suũ pãphylũ cũ esset capt⁹ amore illi⁹ puellæ sed mediocriter:ne nimis aspe neq̃3 nimis dulce:mediũ tenuere beati: sic ergo dicit oĩa facere cõmode Iuxta scd̃m sniam Terẽtii. Apprime ualde. In uita .s. hois. Cõmode: mediocriter. Nimis .s. nõ fiãt increpati ne nimis parcãt sibi. Sũt hñt etiã hoc pueri sunt misericordes & pii. Miseratiui misericordes cõpassionem habẽt. Nec maligni: nõ sũt praui. Proximi: uicini a generatiõe: q̃a est par⁹ q̃ orti sunt aut octo aut .x. annor⁹ nõ habẽt malitiã: q̃a adhuc non sũt experti aliq̃d mali hñt sanguinem benignũ & humanũ mitẽ. Existimãt .s. pueri. Cæteros: alios. Ex se .i. respectu sui & cõpatione sua q.d. existimãt ut quẽadmodũ sũt ipsi sunt & alii: qui adolescẽtes: existimãt: quia nõ sũt expti: iniuste nõ iuste: q̃a pueri hñt cõpassionẽ cũ aliq̃d mali accidit alicui dñt maximũ peccatũ esse. Gaudẽt: pueri cũ aliq̃d boni faciũt amicis suis. Sodalitates societates quia sæpe simul comedunt: deinde cito irascunt̃ pueri & cito reueniũt. Plerũq̃3: sæpe. Ineunt: ueniunt in irã. Etiã .s. in eodem die. Dirimunt: remouẽt ad pacem q̃ dicit q̃ primum ad pacẽ Iuxta q̃ supra dixit: Aĩaduersiões: punitiones adhibenda dãda .s. pueris Adiscendi: ab adolescẽtibus. Eradicãdi: extirpãdi. Et de cura q̃ dicit: q̃uis sit cura a patribus in corrigẽdis pueris in domo: tamẽ sũt extra leges & p̃cepta filiis suis. De cura iuue .s. de diligentia. Plurimum: ualde Domestice: domi familiariter de doctrina. Disciplinæ: doctrinæ. Permissum: concessum Nonnulla. scilicet præcepta. Deberent adolescentes. Ferre: pati Nam decet Iuuenem esse bene moratũ quia multũ p̃dest etiã ciuitatibus nihil melius q̃ habere Iuuẽtutẽ morigeratã. Interest .s. ut in re est quia compositum ex inter & est ĩ mea re est. Publice .i. palam & corã. Iuuentutem .s. multitudinem. Iuuenum Instituti: ordinati. Rõne .s. bñ moratos Id bñ moratã Iuuẽtutem: ipsis Iuuenibus. Maxiẽ ut sint morati q̃a pcã cõdẽnãt mores. Natura .s. sua. Deducunt̃

calor incitat: neq̃3 uigẽt rõe & prudẽtia: q̃ illas moderari possint. Ego uero iuxta Terẽtianũ Sosiam nõ ĩiuria id arbitror apprĩe ĩ uita eẽ utile ut cõmode fiãt oĩa ac ne q̃d nimis. Sunt quoq̃3 miseratiui: nec maligni moris/ q̃m a generatiõe p̃xĩmi sunt benignũ hñtes sanguinem cæteros q̃3 ex se exstimãt: q̃ pauca cõmiserũt Quãobrem eos credũt iniuste pati. Maxime uero gaudent amicitiis: & sodalitates amãt quas plerũq̃3 eadem die: & ieũt & dirimunt: Iuxta has igit̃ animaduersiones erit adhibenda doctrina: & boni q̃dẽ mores adiscendi: mali uero aut mi/

damnantur.Habent:iſte ſunt ætates:nam in ætate.14.aut.15.annorum libido & luxuria conſiſtit in illis Iuuenibus.In ætate uero uirili.ut.25.aut.30.annoꝝ: regnat in illa ætate gloria:pompa:Ambitio:Cupiditas:Gloriæ:in ſenectute uero regnat Auaritia.Adoleſcentia.14.aut.15.Aeſtuat:bulit incendit:Media:ut xxiiii.Ambitione:cupiditate:gloriæ.Iactatur:per iactantiam. Senectus:ꝗ dicit ĩ illa ætate ſenili regnat auaritia.Non.d.non tamē in omnes:ſed ĩ maiori parte.Quo:ut. Omnes:ætates.Ex ætate.ſcilicet in adoleſcentia.Proniores:inclinatiores.ſcilicet ad libidinem. Curandum:docet in hac parte ea quæ ſunt apta ut adoleſcentes debet ſe doctrinæ.ſcilicet quod remoueant ſe a libidine.quoniā ipſa libido eneruat & remouet uires & animi & corporis.Curandum.i.curare debemus.Integri:caſti.Immatura ratio. Nam libido ante tempus trahit remouet uires adoleſcentis.Immatura non matura ante tempus:cum ſint in ætate.xv.aut.xvi.annorum luxuria regnat:quando ſunt poſtea in ætate uirili.i.xxiii.aut.xxv.annorum non habent tot uires.Venus:luxuria.Animi ſcilicet ad doctrinam ꝗ non poſſint adiſcere.Corporis non habent uires.Eneruat remouet retrahit.Quod:aliud præceptum debent ſe cauere a choreis & ab omnibus rebus muliebribus.Choreis:tripudiis.Cæteris ludis:ut in tanta ſocietate mulierum.Et arceantur.Muliebri:ut ire ad atria & palatia in ſpectaculis.Imperatorum ubi ſunt triumphi cātuum:& choreorum:Arceantur:remoueantur.Aut non ſolum in choreis agēdis:ſed etiam remoueantur ne loquantur:nec audiant uerba inhoneſta:nec de luxuria.Aut arceantur.His rebus.ſcilicet choreis.Nam:adducit rationem:nam natura ſua ſunt incitati ad rem uenercam:etiam & deinde con-

nuendi aut prorſus eradicandi erunt.Et de cura iuuenū cū plurimū domeſticæ diſciplinæ permiſſū eſt:nōnulla tñ ſolēt legibus diffiniri.Debent autem ut fere dixerim omnia:nā & reipublicæ intereſt iuuētutē in ciuitatib⁹ bñ moratā eſſe:& ſi fuerint adoleſcētes rōne īſtituti:erit id ꝗdem & ciuitatib⁹:& ipſis bonū:maxime uero ut ſpecialius dicam⁹ ab his peccatis ꝓhibēdi ſūt ĩ quæ facile natura ab ipā ætate deducit. Habēt.n.& ætates ſua ꝓpria quædā uitia.Adoleſcētia libidib⁹ æſtuat:ætas media ambitiōe iactat:ſenect⁹ cupiditate auaritiaꝙ conſumit:nō quo ita oēs hēant ſed qd in hæc uitia ex ætate ꝓniores ſūt hoies.curādū eſt igit ut iuuenes ꝗ maxime diu ītegri ſeruent:imatura nāꝗ Venus:et animi et corpis uires eneruatꝗ erit ſi a choreis cæteriſꝗ huiuſcemodi ludis:et itē ab oī muliebri freqn

uersari cum mulieribus magis incitantur:ponere ignem: Igni magis incitantur. Ipsi adolescentes. Per se natura sua cum sint in ætate quindecim annorum luxuria gaudet. Feruore:impetu. Ad uenerea:ad libidinem. Rapiantur: arripiantur. Rebus:ueneresis:si malignus:præterea dicit etiam si habes socium malum qui hortatur ad libidinem:malum est signum. Malignus:prauus. Consilio quia consulit ipsi:ad malũ. Comes socius. Accesserit: iuerit. Præcipue aliud præceptum ne dediti sint ocio: semper faciant laborare secundum artem suam si ad studium studere: si ad artẽ laborare ut suere: incidere putare mẽbrorum:ut suere laborare ad uenationẽ. Animi:ut doctrinam addiscere. Detineant: remoueantur. Enim:quia. Pronos: inclinatos. Itaq;: q̄ dicit sũt aliqui pueri qui nunq̄ scirẽt stare ne quasi uiuere sine societate:aliqui uero nisi sint in solitudine separati:isti sũt magis laudandi quia societas & præsertim mala facit hominem malum. Sospitate societate laborãtes: quia

tia arceant: aut si nihil de his reb9 loquãtur; aut audiãt: nã cũ ipsi p se ætatis feruore ad uenerea rapiant: nulla erit spes reliqua: si malign9 quoq; consilio comes accesserit p̃cipue uero si nunq̄ ipsi erunt ociosi; sed semp in aliquo hõesto mẽbrorum aut aĩ labore detineant. Ociũ eni ad libidines & ad oẽm intẽperãtiam pronos efficit. Itaq; adolescẽtes nimia sospitate laborantes; multo conueniet labore sanari; nec uero his ociũ tm̃: sed et solitudo quoq; uehemeter est inimica: q̄ infirmũ animũ assidua taliũ rer̃ cogitatõe demulcet: nec alio diuerti sinit: ut. n. qui despatiõe tenent solitudini mime credẽ

semper laborant cum in societate. Sanari. scilicet non dimittere conuersari in societate:translatio a medico:quia sicut medicus sanat infirmos medicinis. Ita præceptor uel pater sanat filium a societate remotum. Quia remouet eum a uiciis. Nec. d. q. istud ocium ẽ multum inimicum solitudini eo quia adolescens omnino non uellet stare solus. His:adolescentibus. ocium scilicet esse solum Nec uero quod ocium est inimicum:& solitudo inimica quando nimis utitur. Sed aliquando dare se cum sociis: sed non multum. Quia est uicium nimis stare in societate:quia aliquando. inducunt ad uicia. His adolescentibus. ocium scilicet stare solus. Solitudo:esse solus. Quæ:solicitudo. Infirmum:dum nimis solus laxiuius. Assidua cogitatione:continua. Quia semper cogitat aliquid mali. Demulcet humiliat. Nec scilicet solitudo esse solus. Alio: ad alium locum. Diuerti: ire. Sinit dimittit. Desperatione: quia cum sint in solitudine aliquando desperantur. Minime: non credendi: dandi. Deuinctus:ligatus. Quibus: scilicet adolescentibus quia uidentur ligati.

Itaq adolescentes Fœditate turpitudine. Nefaria: ꝙ est cōtra legem & hono/rem mūdi. Prohibēdi: remouendi nō sint in nimia societate: nec in nimia soli/tudine. Et dicit nō solū sunt remouendi sed ēt dandi in custodia alicuius boni p̄ceptoris qui hēat bonū nomē & careat uitiis: quia talis adolescēs sequit̄ mo/res p̄ceptoris: Hiis p̄ceptoribus. Cōmittendi: comēdādi. Quoꝝ: præceptoꝝ: uita bene uiuāt. Perspecta cognita. Quoꝝ præcepto rēs. Exemplo: quia sint exē plum adolescentiæ. Peccēt nō commitant peccatum. Auctoritate: qa p̄ceptores habent auctoritatē corrigē di. Deterreant̄: pterrefaciā tur: quēadmodū: cōpatio si cut arbores paruæ q inserū tur ab hoībus ligant̄ ne uē tus hēat agitare: hicinde ne proiiciantur per terras. aut quādo sūt magnæ cū fructi bus onerant̄: p̄bēt subsidiū cum silere. i. fune ne cadant fructus. Ita p̄ceptores dan/tur adolescētib⁹ ne possint aliq uitia capere. Virgultis. ramis. Stipites: arbores: ꝓ pria mole. i. pōdus fructuū.

di sūt ita & qb⁹ uoluptate deuict⁹ē aīus Itaq ab oī fœditate ac nefaria turpitudīe ꝓhibēdi sūt & magnope custodiēdi. Nō nisi his cōmittendi quoꝝ mores: & uita oīs ꝑspcta sit: quorūq nō iā exēplo pec/cēt: sed auctoritate deterreāt̄: quēadmo dū teneris arboꝝ uirgultis stipites alligā tur: ne aut ꝓpria mole, aut ui ulla uētorū deflecti possit: ita & iuuenib⁹ adhibendi sūt comites quoꝝ monitis discāt: & cō/sciētia retrahant̄: & imitatōe ꝓficiāt. Cō tinendi sunt ēt ne aliis q̄ sunt circa uitam immoderatiores fiant. Nam superfluus cibus aut potus: et somni abundātiores: ex cōsuetudine magis sūt: nō quo uariis

Vi. uiolentia. Ita adaptant cōparationem comites: præceptores monitis: docu mentis. Consciētia: a malo uiuere a uitiis. Imitationem: cum imitatur uestigia præceptoris. Proficiant: crescant de bono in melius. Continendi: etiam aliqua uicia. quæ sunt retinenda in filiis erudiendis a uino a superfluitate uini a super fluitate somni & superfluitate ciborum ne nimis comedant. Continendi retinē di. Sunt. scilicet filii. Aliis uitiis. Vitam: ad bene uiuendum. Fiant. efficiantur. Immoderatiores: temperatiores ut bene uiuant. In. i. ualde. Nam sunt ista Su/perfluus cibus: ne nimis comedant parum. Aut potus: ne superflue bibant nisi parum & lymphato uino sumant: quoniam a uino procedit omne malum qa incitat ad libidinem & uirtus non potest stare ebriantur nesciunt: quid dicant generat morbos: febres incitat morbum caducum. Somni: ne nimis dormi/ant. Consuetudine ꝙ dicit multum habent ex usu ex consuetudine: & econuer so: in potu & in somnis: sed sanius uiuunt parum comedere bibere: & dormi/re: secundum ꝙ assuescunt. Non quo scilicet ꝙ unus sit maioris complexionis & minoris ergo secundum complexionem necesse est ut bibat & comedat

:habitudinibus:cōplexiōibus robustiōis naturæ. Plus.s.naturæ. Et minus scd̄m naturā. Sed:si dico scd̄z naturā hoīs paucis reb⁹ & mīmis natura ē cōtēta. Q̄ d̄ qa. Adiumētis:subsidiis.s.reb⁹ ut possit uiuere hō uidelicet q̄ sit substētamē. Si dico si uolumus cōsiderare necessitatē.i.q̄ sūt necessaria corpi nr̄o. Spectemus cōsideremus. Si uoluptatē.s.si uolumus cōsiderare delectationē ī potu & cibo

habitudinib⁹ corpor̄ pl⁹ minusue debe ri ex his reb⁹ negē: sed q̄ ī oīb⁹ hoīb⁹ na tura paucis adiumētis cōtēta sit: si neces sitatē spectem⁹: si uoluptatē nihil illi pos sit uideri satis. A uino uero ī ea ætate ma xime sūt arcēdi: cui⁹ nimi⁹ usus & ualitu dini b̄rinimic⁹ est: & recte rōnis usū ma gnopere ꝑturbat. Q ua ī re nequaq̄ mi hi uidet̄ īprobāda lacedæmonior̄ rō: q̄ ebrios seruos exiberi in conuiuiis suis cu rabāt: nō quidē ut eorum īsulsis sermoni bus: aut fœdis actibus delectarent̄. Nā inhumana uoluptas est dāno homīs aut uitio delectari hoiem. sed ut adolescēti bus suis exēplo ōnderēt: q̄ esset turpe te mulētum uideri. Sūt igitur ut ab annis teneris assuescant ita potandi pueri ut il lis magis aqua temperetur: q̄ limphetur

q̄tū ad corpus: illud corpus eēt tanq̄ gurges & altera scyl la & altera carybdis q̄ om nia sorbēt ut īfernus q̄ nū quā satiat̄ pp aduētū aīar̄. Illi: uoluptati.s.corpi. A uino uero: ꝑter cætera sūt remo uēdi. Arcēdi. Retrahēdi an no. Aetate: adolescētiæ: Ma xime ꝑter cætera: cuius.ui ni. Valitudini: sanitati & ui nū peius facit: Vsū rōnis :i.ītellectū. Q ua ī re: ꝑbat & rōne & auctoritate q̄ ma la ꝑcedūt aīo: ꝑbat autor Lacedæmonior̄ natura: la cedæmonii cū faciebāt cō uiuia: inebriabāt seruos: ut nō solū haberēt delectatio nem de his reb⁹: sed ut solū daret̄ exēplū filiis suis: nam dicebāt uerba īhonesta: ōn debāt pudibūda. Q ua ī re scilicet eē ebrius. Nequaq̄: nō: īprobāda: laudāda: lace dæ. populor̄. Exiberi dari

: curabant: nitebant̄. Insulsis: stultis īprudētibus. Fœdis: turpib⁹: ut ostēdere pu dibūda. Temulētum.s.ebriū esse. Voluptas: delectationē in uino. Sūt igit̄. do cet etiam alia ꝑcepta quæ sunt remouēda a pueris cū sint in tenera ætate ut tē peretur ualde uinū cū aqua in primis uero tēperare aquā cū uino q̄ uinū cum aqua: ergo in primis ponere aquā: deinde par̄ uini. Teneris: cū sint infantes ii aut quatuor annor̄. Potādi.satiādi. Illis pueris: tēperet̄.s.uino. Limphetur: tem peretur aqua: in primis aqua ponatur: deinde uinū. limpha aqua un̄ Nimphæ deæ aquar̄. Et tā: dicit q̄ sobrie dat̄ iste potus par̄: ut cibus quē cōedit̄ mollia tur balneat̄ seu mollificat̄: q̄ cā minuēdi sitiq̄ dicit poti⁹ bibāt ut cib⁹ balneat̄ ī corpe q̄ bibāt pp sitī exigēdā. Sobrie: qa nec nimis nec par̄ cōedit: molliēdum:

mollificãdū balneãdū ptinet Minuẽdã:exigẽdã pot⁹ dat̄.ſ.pueris.Neq̃ nõ ſolū fit h̄ pp uirtutẽ & doctrinã adiſcẽdã quæ ptinet ad ſuã ualitudinẽ. Valitudinẽ: ſanitatẽ. Vẽtre:adducit rõnẽ & dicit qa nõ licet põere cibū & potū ĩ uẽtre q̃tū põt: & noctes æq̃les ĩ hyeme ſicut & ĩ æſtate:qa nõ licet dormire tm̃ ĩ æſtate ſi cut ĩ hyeme qa ſopor nimis cõuertit̄ ĩ malū.ut ille ait,& pcul a nob̄ ſit ſopor at q̃ uen⁹. Vẽtre.i.ĩ corpe:Ve p & nõ ptinet:metiri:põe re.Aut:nõ ptinet. Volupta tib⁹:debere ſaciar̄ laſciuiis. Sacietate ñ ſaciar̄. Sꝫ ĩ oĩb⁹ ualet tpatio. Moderari tpa tio.Frenar̄:retiner̄.Impet⁹ furores. Arbitrari:ꝙ dicit neq̃ ptiet facer̄ h̄: uidelicet potare dormir̄ pp potẽtiã q.d.ſū potẽs. Arbitrari: pu tare.ſ.nõ ptiet.Per potẽtiã. ſū potẽs.Occaſiõeꝫ: faculta tẽ q.d.ſū diues & potẽs.Añ oĩa.In hac pte autor docet: qa nõ ſolū admõere filios ĩ his q̃ r̄mouẽdi ſūt:ſed ẽt ali q̃ ĩſtituta & p̄cepta q̃ hr̄e de bẽt adoleſcẽtes.& duo dicit .ſ.unū affirmatiuū & aliud

uinū:& ſã ſobrie q̃dẽ ac raro ut magis ad molliẽdū cibū q̃ ad minuendã ſiti datus pot⁹ uideat̄. Neq̃.n.decet non ꝙ mõ ad uirtutẽ ſed ad bonã quoq̃ ualitudinẽ pti net. Vẽtre cibū potūue metiri aut hiber nis noctib⁹ ſonos æq̃re:aut uoluptatib⁹ modū ſacietate p̄finir̄; ſed rõe moderari oĩa;ita aſſueſieri ut iuueniles ĩpet⁹ facile frenar̄ poſſim⁹;arbitrariq̃ nõ oẽ q̃d p po tẽtiã uel occaſionẽ facere liceat decer̄ ut faciam⁹. Añ oĩa uero decet bñ inſtitutū adoleſcẽtẽ rei diuinæ curã reſpectūq̃; nõ negligere: eaq̃ opiniõe ĩbui ab ieūte ætate. Nam q̃d erit iter hoĩes ſãctū cui diui-

negatiuum.Nam ĩter omnia p̄ceptores ſiue p̄res debẽt admonere:ut amẽt re ligionem.ſ.deum oĩpotẽtẽ p̄ter oĩa ut apud Ro.In primis docebãt pueros ſu os facere ſacrificia.In primis uenerare deos. Vt ait pſalmiſta. Initiū ſapĩæ eſt timor domini pr̃a clauis ſapĩẽtiæ eſt timor domini:ſecunda uero honor ma giſtri. Vnum cole deum &c. Ante oĩa p̄ter omnia.Inſtitutum:eruditum. Rei diuinæ:religionis.ſ.amare deū.curã diligẽtiã.Reſpectū habitū.ſ.ꝙ habeat bo num modū.Nõ negligere.i.puipẽdere. Quæ.ſ.adoleſcẽtiæ.Ea opinione.ſ.ha bere curam rei diuinæ.Imbui ĩpleri. Ab ineūte ætate.i.creſcẽdo. Nam arguit rationem p ĩterrogationẽ,ꝙ dicit q̃d poſſumus dicere de illo q ẽ ĩter ſãctos cū negligat diuinitatem.ſ.amare religionẽ.Cui homini.Diuinitas religio. Deſpe cta neglecta. Nūc uero dixit de affirmatiua:nunc de negatiua nam dicit ꝙ om nino uitare debemus illas falſas religiones:uidelicet incantationes facturas q̃ fiunt ab antiquis mulieribus & non adhibere fidem:& ita adoleſcẽtes ſunt ad monendi:uſq̃ ſemper aniles uetulas mulieres:& bene dicit aniles quia ſem per incantationes fiunt ab antiquis mulieribus ꝙ materno ſermone dicuntur ſtigæ:& nunq̃ fiunt ab iuuenibus. Superſtitiones falſas religiones:prouehi,cõ-

duci quid.s.facturas:In ea ætate.s.senili.Dānari uitupari.Plurimū:sæpe quādo repiunt portāt pœnā & uitupiū sūt digne cōburēdæ: ergo sæpenūero mittūtur iqsitores qui hēant punire eas.Irrisiōi in magnā derisionē.Patere:solēt iste anniles.Sȝ ad certū:nā dicit ꝙ decet admoneṙ adolescētē ita mediocriter amare deū & p̄cepta legis diuīæ & solū credeṙ id ꝙ ait sacra pagia.12.articulos fidei decē p̄cepta.

nitas despecta sit;nec uero usq; ad āniles decet supstitiōes puehi:ꝙ ī ea ætate dānari plurimū solet;& irrisiōi patere;sed ad certū modū q̄q̄ qs mod⁹ adhiberi in ea p̄t ī q̄ oē ꝙ possum⁹ īfra modū ē. p̄cipue uero ꝙ ī oī ætate aboīabile ē monēdi sūt nō execrari diuina neq; sacra noīa irrisioni hēre;neq; spōte facile iurare. Nā q̄ temere iurāt crebro deierare cōsueuerūt p̄xime āt senib⁹;ac maiorib⁹ natu plurimū reuerētiæ adhiberi cōuenit:eosq; parētū ꝓpe loco existiare.ī quo erat rōana iuuēt⁹ uetusto more p̄clare īstituta:q̄ senatores;quos patres appellabātur q̄ díe

Sed.s.adolescēté decet admonere. Ad certum modū mediocre.i.mediū/q̄q̄.d.qs mod⁹ pōt dari adolescētib⁹ ut sint boni & ꝙ amēt uerā religionē.i.sūmū deū qa nr̄o tpe ista generatio ē tā praua & adolescentes ita praui ꝙ neminē timēt blastemant: negligūt p̄cepta & sūmū deum adhiberi adiūgi.In ea.s. religione.In q̄.s.natura & ī.q̄.s. religiōe uitare peccata. Infra modū.s.bonū modum. Præcipue dat aliud p̄ceptū ꝙ debēt hr̄e adolescētes p̄ter oīa ne iurēt:nec nomen dei nominēt in uanū ꝙ dr̄ uitiū itollerabile. Præcipue p̄ter omnia.Oī ætate.s.adolescētia & ætate pfecta.Aboīabile.l Vitupium obprobrium. Monēdi adolescētes.Nō execrari diuina.s.malediceṙ iurare.Sacra noīa.i.noīaṙ ī uanū.Spōte nō coacto isulto.Temeṙ stulto mō. Crebro sæpi⁹ deieraṙ ualde iurare pp cōsuetudinē.Proxīe lȝ p̄ceptū ꝙ pueri tenent p⁹ sacrā religionē amaṙ senectutē.i.senes & illos ī sūmā reuerētiā:ut Ci.iqt.Nūq̄ a lateṙ senis discederē:qa senes sciūt p̄terita sūt sagaces & adolescētes adiscūt bonos mores.Proxīe secūdario mō post p̄ceptū religiōis.Maioribus cū sint maiores ipsis quāuis sint uiliores ꝓspiciāt ad ætatē.Plurimū reuerētiæ.i.in maximā reuerētiā.Adhiberi dari cōuenit adolescētibus.Eos senes.Prope.q̄si parentū: debēt amare ac si eēnt parētes loco pr̄is.In quo ꝓbat auctoritatē nā apud ro. qn̄ adolescētes sciebāt ut fieret cōsiliū ibant ad portas illoꝝ uiroꝝ quos sciebāt de cōsilio & expectabāt hos uiros dōec exirēt domo & usq3 ad atriū associabātur: deide expectabāt usquequo finitū cōsiliū & resocibant domū:sic & fecit Cice. mortuo seuola p̄ceptore cōiūxit se cū alio sceuola & sp īhærebat sibi nuūq̄ relinqbat ipm nisi cā magnæ necessitatis:& sic sp romani fuerūt in maxio triūpho & regnauerūt totum mūdum:nūq̄ fuere in mundo præstantiores nobi-

tiores sapientiores ro. sed postq̄ iuuentus. Et in quo. s. loco iuuentus multitudo
iuuenum. Vetusto: antiquo. Præclara nobilis. Instituta ordinata. Haberetur se
natus: fieret consiliū. Appellabantur. s. iuuētus. Præforibus: hincinde pro por/
ticubus usquequo senatores descēdebāt. Deducebāt. Associabant. Ibi. s. apud se/
natum, ubi fiebat cōsiliū. Assidue: cōtinue nunq̄ recedebant ibi donec perfectū
fuerit consiliū. Aderāt: erat
p̄sens Iuuētus. Dimisso: cō
pleto consilio. Reducebāt
resociabant. Frequētes: in
multitudie iuuenū: q̄ duo
denotabāt eē in ista iuuētu
te: quæ ita associabāt senes
Primo qꝫ deberēt effici sa
pientes quia conuersabant
cū senibus q̄ prudentes. Se
cūdo modo qd' deberēt eē
cōstātes, & patiētes tollerā/
tes incōmoda: qa ita specta/
bāt sub palatio illos senato/
res ut descēderēt de cōsilio.
Quæ: oīa supradicta. s. as/
sociari: & dessociari. Rudi/
menta: præcepta. Constā/
tiæ ut deberēt esse cōstantes. In prouectiori. i. dum erunt senes dum p̄ueniunt
ad senectutē. Præstādæ: dādæ. Qui: iuuenes. Ab hiis: senibus. Facile: uix cū sint
coacti magna necessitate habeāt cām recedēdi. Proficere: facēt pfectionē. Pn̄t
adolescentes: hii: nūc dicit cōtrarium sed illi qui nō faciunt hoc. s. sequi senes nō
demōstrant puenire ad uirtutē. Hi: adolescētes. Temere: stulte. Aetatem. s. qꝫ fi/
ant senes. Virtute. i. cū uirtute. Instituendi: docet qūo debemus acceptare ho/
mines cum ueniunt ad nos: & qūo etiam debemus in recessu suo & hoc pro/
bat auctoritate & exemplo. Instituendi: docendi filii. Præterea: præter hæc su/
pradicta. Deceat: conueniat. Admittere recipere. Venientes, qui ueniunt do/
mum. Quo. s. pacto. Abeuntes quando recedunt. Vt. s. decet. Verecunde: cum
honestate cum reuerētia: & uultu alacri si sint maiores bene ueneritis. Vt euā/
der qui suscepit Aeneam uirum egregium tantæ urbis ut fuit troia: & euander
pauperis Imperii suscepit eum tanta humanitate & uerbis dulcibus ut nihil su/
pra: præterea quid dicam de rustico mure qui urbanum murem suscepit. Abe
untes: ita dicere nō potui satisfacere reuerētiæ uestræ & hūanitati ut decet. Mi
nores cum sint minoris conditionis: tamen alacri uultu suscipere & non aspe
ro. Colligere reducer. Amicos: cū sint amici & beniuoli domestice & alacriter
admittere. Familiariter dōestice. Quæ oīa supradicta s. admitter & dimittere

Haberetur senatus deducebāt ad curiā: ibiqꝫ assidui præforibus aderant; dimis/
soqꝫ senatu reducebant frequētes domū
quæ nimirꝫ erant rudimenta constātiæ
patiētiæqꝫ in prouectiori ætate præstan
dæ. Qui ergo iuuenes libenter senibus
hærent; nec ab his facile discedunt; a qui
bus proficere possunt; hi nō temere uel
se uidētur ætatem uirtute præuenire. In/
stituendi sunt præterea quo pacto dece/
at admittere uenientes; quo abeuntes di
mittere; ut oporteat uerecunde salutare

Sedeant:conueniant placeant. Apte:egregie. Tum docet quando suscipimus principes & eorum filios maximo cum ornamento parare domos quia debemus agere differentiam ab aliis ciuibus. Principibus. Liberis. idest filiis. Speciosa:res speciose pulcre ornare. Notantur:demonstrantur. Quorum:duo docet quæ debent esse in adolescēte cum suscipiat principes & dominos debet eē

maiores:minores humaniter colligere: amicos beniuolosq; familiariter conuenire: quæ cum in oibus apte sedeāt tum uero ī ꝑpib9 & eoꝝ liberis speciosa uidēt & notant: in his maxime in quoꝝ moribus atq; omni uita facilitas quidē amari solet: grauitas uero laudari: utrobique tamen uerēdū est: ne uel hæc in agrestē seueritatē aut illa in scurrilē leuitatē exeat. Hæc aūt ita cōsequi poterūt si se facile quisq; argui moneriq; patiat: quæ rō in omni ætate & causa atque condictione

facilitas hūanitas benignitas in ipis & etiam grauitas cum aliqua grauitate bene moratos ut non uideantur recipere more rustico ī uerbis & gestis nec superbi: sed benign9 & liberalis: sed cū peruenit ad aliquod dominium crudelis & aceru9: in adolescentia humanus: sed cum factus dominus dux imperator etiā Paduæ Veronæ Brixiæ Vicentiæ occidit multos: tandem peruenit ad mortē & petiit suas tartareas regiōes: ubi nulla redemptio: & ita accidat omnibus male agentibus:

quoꝝ prīcipū moribus sint morati: ut sūt domini nr̄i Veneti qui in uētre mr̄is deus dedit tātā grām anteq̄ exeant de uentre dicunt oratores per totum mūdum ex sua sapientia q̄ dominum oro ut totum orbem sibi subiiciat. Vita sua: bene uiuat ut domini nostri qui bene uiuunt honeste & morati. Facilitas: faciles sint humiles. Benigni ad excipiendum. Grauitas:auctoritas cum quadam auctoritate moribus & gestis & non moribus rusticanis uti Laudari: quia laudatur cum sciāt recipere cum grauitate. Vtrobiq;. scilicet duorum facilitas & grauitas. scilicet filii principis non habere asperitatem superbiam. Verendum uenerandum. Agrestem:rusticanam. Seueritatem:crudelitatem: idest cum sint iuuenes & benigni & in imperio efficiuntur rustici crudeles: ut Nero qui occidit suum præceptorem Senecam. Aut:illa facilitas grauitas. Scurilem:turpem Leuitatem: q̄ non deueniat ad stulticiam quasi stultum. Exeat. idest deueniat. Hæc docet pulchrum præceptum q̄ dicit si pueri nolunt obtinere grauitatē & facilitatem & diligi ab omnibus quoniam erunt digni laude & gloria fac ut patiantur corrigi & castigari a suis maioribus: & negligant correctiones & retineant se a uitiis. Hoc supradictus habeat. Poterunt scilicet adolescentes quisq; adole. Argui:corrigi & dicere eis iniurias quando cōmiserint aliquod uicium Moneri: doceri quando sui præceptores dicunt noli sic facere. Facile: q̄d non

negligant admonitiones. Quæ ratio. scilicet argui. & moneri omni ætate q̃ dicit etiam in pueris & in adolescentia & in iuuentute: & in uirili ætate: & maxime in senectute ualde erit utilis si tenet hoc præceptum in qualibet ætate. Conditione: cuiusq; conditionis sit siue dominus: siue imperator & si patiuntur reprehensiones Salutaris: utilis. Nam uis cognoscere amicos quando te corrigunt tunc illi sunt ueri amici: si aliquid mali cōmiseris/ per similitudinem docet: quādo uis uidere aliquas maculas ĩ facie tua accipis speculū: & specularis intus: tunc uidebis maculas faciei: ergo si a maioribus increparis tolle admonitiones quæ prosūt ad bene uiuēdum. Obiecto posito. Aperto demōstrato. Faciei. uultus tui. Mendas: turpitudies. Errores animi uicia. Perpendimus. intelligigimus. Qui: error. Proximus. uicinus. Emendationem quasi bonū est signum quādo emendant se. Hii illi

salutaris est: nam ut obiecto speculo faciei nostræ mendas cognoscimus: ita & castigātibus amicis errores ppendimus animi: qui pxim9 ē ad emēdationē loc9: hi aūt facillime deceptioni patēt: q̃ nihil audire pñt q̃ cōtristet: imbecillis est. n. stomachi ferre nisi delicata nō posse: decet itaq; & maledicētes pati posse: obiurgantes audire. Nā qui se nō patit̃ pñtem argui: nō facile solet cum est absens defendi. Ve℞ eos maxime q̃ sublimiore sunt fortuna: & in quo℞ manibus urbiū populorūq; uis est: decet nō mō facile: sed

qui negligunt ista. scilicet nō possunt pati nec corrigi nec reprehendi q̃ primū ĩcipiunt: quia cito cadunt in illud delictum in quo fuerant reprehensi. Hii isti. Deceptioni: qui decipiuntur. Patent. manifestant. Audire. scilicet q̃ admonentur. Quod, ppter q̃. Cōtristet. quia parum curant: contristor inuenitur deponens transitiuum. Imbecillis: probat p rationem nā sunt similes illis qui habēt stomachū ita debilē eo q̃a non pñt comedere nisi res delicatas & bonas. Ita sūt qui nō possunt pati iniurias nec correctiones. Imbecillis stomaci debilis stomaci infirmi. Enim certe. Est pro interest. idest ĩ re est. Ferre. pati. Delicata. res bonas. Decet. s. adolescentem. Maledicentes: ut maledicāt quasi dicat tu es uir pessimus. Pati. tollerare. Obiurgationes. reprehensiones iniurias. Nam qui: reddit causam & rationem: nam ille qui non patitur argui ipso præsente cum sit p̃sens coram ipso quō faciet ipso absente? Qui adolescens loqtur in genere: quis ad ubertinū scribat. Præsentem. in p̃sentia sua. Argui: reprehendi. Absens. cūm nō sit pñs. Ve℞ hæc pars cōuenit filiis principum & ipsos admonere cum sint in maiori statu fortunæ aptiores sunt ad peccandum eo quia neminem timēt non habēt supiorem qui corrigāt ipsos neq; aliquis audet dicere cōmisisti tale crimen: nec ipsi nolūt audire. Ve℞. sed. Eos. filios principum urbium qui ha-

bent urbes & populos sub se. Ius potentiam. Bene monētibus: qui bñ erudiēt. Licētiam: qa habēt licētiā magnā. Proniores. inclinatiores. Obesse. nocere. Ac eo: hoc debuit instruere. Ac ex hoc. Eo tm̄. Curādum. s. laborare. s. principibus. Quod: illud. Docēs. Honestū. Pauciores. s. filii principū. Audire ut moneantur Itaq̄ mirū: loqtur ēt de illis qbus nutriunt in curiis ī domib⁹ principū q nunq̄ repiunt boni: eo qa ī dictis locis sūt plures hoies & uariæ cōplexiōis & pluribus matribus & quero nothi: & quero legittimi repiuntur lusores blasfematores. Ita q oportet sequi eorū uicia sæpenūero ex nimia familiaritate: ēt repiunt bōi ut in curia romana sūt boni p̄lati & ueri sacerdotes. Itaq̄ mirū: quasi dicat ē res mirāda q īpossibile est: sed aliquotiēs regula fallit posset aliqs dicere o non habemus liberū arbitriū nō possumus eligere bonū: confiteor: sed nimia familiaritas cōuertitur in malū. Quispiam: aliqs. In potēti statu: in dominatione cū principibus in curiis. Aduersum infœlicē. Exptus sit. Casū fortunam: & q semper steterit in deliciis. Eiusmodi: talis. s. sapiens. Terreno deo: ut hēretur tanq̄ deus in terris. Amandum: ab hominibus: colendum: honorandum. Qui: adducit rationem: propter magnā licentiā faciunt ut uolunt: eo quia abūdāt diuitiis: qa ubi sunt uoluptates luxuriæ superbiæ inuidiæ blasfemiæ adulatores deceptores nullum de hiis possumus dare bonum iudiciū. Quippe: certe. Affluentiā: abūdantiā. Suppetētium: ministrantium. Facultatē assequendi. deridendi. Adulatorum: q laudāt cum sint sani faciūt insanire: ut in Terentio de gnatone qui laudabat suū dominū Trasonē: q de stulto faciebat ipsum insanū. Nota qa magis est insanus q̄ stultus: Adulatorum assentatorū laudatorū. Ex stultis: de stulto. Vix: cum magno labore quia non potest dare rectum iudicium de istis talibus. Vix: cum labore. Recto uero. Vacat: seruit ministrat. Vspiam: aliquis Id probat auctoritate Platonis qui idem dicebat. Id: illam rem. Pulcre: ualde

etiā libēter bene monētibus audire: q̄to & ipsi p multā licentiam pniores sunt ad peccandū: & eorū peccata obesse plurib⁹ solent: ac eo quidē magis curādū q pauci sunt qui dicere eis q uerū decēsq̄ sit audeant: pauciores q uelint audire. Nam q uult uerū audire facile iuenit a quo audiat. Itaq̄ mirum uideri pōt: si sit quispiam bon⁹ aut sapiēs ī potēti statu aut magnis fortunis natus nec aduersū unq̄ casū expertus: & si quis eiusmodi hūc p quodā quasi terreno deo amādum colēdūq̄ existimo: qppe cū inter affluentiam rerū ad omnes uoluptates suppetentium ad facultatem assequendi quæcūq̄ cupierint: & adulatorū ingentem copiam qui solēt ex stultis īsanos facere; uix rōni ac recto

Sentiebat:cõsentiebat.Cõmode:apte.Significauit:demõstrauit. Ad uerbũ de uerbo ad uerbũ.Ex gorgia:uiro pstãtissimo pħo qa idẽ dicebat. Transferamus dicam⁹. Difficile:uerba gorgiæ dicebat fuisse maximã difficultatẽ posse uiuere iuste in domibus principum ob magnã licentiam.Inquit:scilicet gorgia. Plurima:maxima qa si uiuerẽt iuste & eẽnt bõi:eẽnt maxĩa laude digni.Sed:hoc sæpe conuenit ex licentia parentum suo℞ q nimis patiuntur eis. Indulgẽtia idulgere.Emoliri:facere moles Eneruare:indulgere. Q ď. .s.in his manifestũ ẽ: & maxime in mulieribus uiduis quæ habẽt unicum filium & in oĩbus erũt cõplacentes.Quod.s.emoliri. Plerũq:sæpe.Viduis:sine maritis.Placet:aliq bene sunt qui nolũt ex cõsuetudĩe nutrire filios suos ĩ domo:sed extra urbẽ:extra domum: aut in domo suo℞ amico℞ cognato℞.Quosdam : aliquos. Consuetudo gẽtium uel apud quosdã gentium. Quæ:consuetudo. Cognatos:attinẽtes. Quos:dicit q sæpe q̃uis ĩ domo alio℞ ignoscunt & iueniunt mulrum ĩdulgẽtiores:sed tñ nõ habẽt ita licẽtiã reddunt se ad meliora studia qa ipsos aliquãtulum pudet. Quos adolescentes. Hoc ipm:i id ipsum quia.Indulgentiores:ut complaceant. Intelligant:perpendunt.Solutiorem:liberam.Adimit:remouet.Et consuetudo.Melioribus:quia dãt se studiis quando sunt in domo aliena.Quæ dicit ista appellantur studia liberalia . Intentiores:magis attentos Reddit:facit.De quibus studiis. Dicere . scribere ad plenum.Liberalia:superius docuit quæ sunt uitanda a nostris præceptoribus & sequi melioribus studiis: ~~quia~~ in hac parte uult ostendere studia liberalia & quæ differentia sit inter studia liberalia & mecanicas artes: & quod bonum sequitur in arte liberali.idest studio ut philosophia rhetorica. Ars uero meca-

iudicio parat uspiã locus.Id pulchre plato sentiebat & cõmode paucis uerbis significauit:quẽ nos locũ hũc ad uerbum ex gorgia trãsferamus. Difficile est enim inquit & plurima laude dignũ in magna peccandi licentia iuste uixisse. Sed & nimia quoq parentum indulgentia emoliri atq eneruare adolescentes consueuit: quod in hiis plerũq manifestum est:qui sub uiduis matribus p delitias sunt enutriti.placet igit᷑ quæ est apud quosdam gentium cõsuetudo : ut liberos suos aut extra ciuitatem:aut certe extra domum apud cognatos:amicosue educare curẽt: quos & si plerũq indulgentiores inuenirẽt. Hoc ipsum tamen q in aliena domo uiuere se intelligant solutiorem illis licẽtiam adimit & melioribus studiis quæ liberalia dicimus intentiores reddit:de q̃bus tp̄us est iã nos dicere. Liberalia igit᷑

nica est illa q̃ ꝓpria uẽdit merces: ut sutor & cerdo. Liberale uero studiũ est illud q̧ facit hoiem liberꝝ ꝓ se: ut supra medicus phs grãmaticus astrologus. qa illa uirtus nõ põt tolli nec furari ab aliquo nisi morte mediãte qa uirtus est illa quæ facit hoiem liberꝝ ut inqt Cicero uirtus est una altissimis ĩfixa radicibus quæ nulla ui labefactari põt nec demoueri loco: & iõ põt cõsequi maximũ honoré & gloriã & istud potest dici lucrũ: cũ lucrũ uero mecanicæ artis est pecunia q̃ labilis & fragilis est: nõ liberale lucrũ: qa nõ facit hominẽ liberꝝ eo qa põt eripi furari. Quæ: studia. Digna: conuenientia. Quibus: studiis. Virtus: qa artis liberalis ẽ hr̃e uirtutẽ & sapientiam. Exercet̃ s. ad studium. Colit̃ s. hr̃e. Quib⁹ & uirtute & sapientia. Corpus: qa ex uirtute disponũt corp⁹ & aĩum ad bñ uiuẽdũ. ad optĩa. s. res optĩas uñ hoc ẽ primũ lucrũ studii lr̃alis hr̃e honorẽ & gloriã honor. i hoiem uirtuosũ. Gloriã ĩ se: cũ uidẽt se ĩ maxĩa sapientia.

studia uocam⁹: q̃ sũt hoĩe libero digna: ea sũt qbus uirt⁹ ac sapiẽtia aut exercet̃: aut colit̃: qb⁹ q̧ corp⁹: aut aĩus ad optĩa quæq̧ disponit̃. Vñ honor & gloria hominib⁹ q̃ri solet: q̃ sunt sapiẽti pria post uirtutẽ ꝓposita p̃mia: nã ut in illiberabilibus ĩgeniis lucrũ & uoluptas ꝓ fine statuit̃ ita ĩgenuis uirt⁹ & gloria. Oportet ĩgr̃ a pria ĩfãtia his ĩtẽdere: & ad sapiẽtiam oĩ studio conari. Nam si nulla est priuataꝝ artiũ ẽt eaꝝ q̃ min⁹ acuminis exigũt quã excellẽter asseq qs possit nisi a teneris annis illis ĩcubuerit. Quid de sapientia iudicabim⁹: q̃ tam multis magisq̧

Vñ: ex qbus. s. sapiẽtia & uirtute Honor ĩ alios: gloria uero ĩ se Quæ. s. honor & gloria declarat ꝓposita añposita Præmia: lucra sua. Nã pulchra comparatio. nã quẽadmodũ lucrũ p̃miũ est pecuniaꝝ in artibus illiberalibus: ita p̃miũ est ĩgenuoꝝ hñtiũ artẽ liberalẽ. Illiberabilibus: nõ hñtes artes liberales. Lucrũ. i. uoluptatẽ pecuniaꝝ quã lucrant̃. Statuit̃: dat̃. Pro fine: ut finis sua ut lucrãtur. Ingenuis: uirtuosis & sapiẽtibus. Virtus: honor ex uirtute sequit̃: consequẽs ꝓ mente. Oportet: qa supius docuit dr̃iam ĩter artẽ liberalẽ & mecanicã: & qd lucri ĩter utrasq̧ ptes. Nũc docet qñ debemus laborare in cõsequẽdis artibus sapiẽtiæ: q̧ dicit si qs uult oĩno cõseq ĩcipiat ab adolescentia. Oportet: necesse ẽ: qa si nõ laboramus & ualde nõ poterimus asseq. Infãtia: ĩ ætate. vii. ãnorum. His: pueris. Intẽdere: laborare opam dare. Studio: diligẽtia. Conari: ẽ in rebus difficilibus. Nã: argumẽtũ a minori dicit q̧ ĩ oĩb⁹ artibus priuatis necesse est ĩcipere ab ĩfãtia si ad pfectionẽ senectutis sũt ꝓfecturi: q̃si dicat est maxima difficultas posse reqri. Nã nulla artiũ. i. nulla ars. Priuataꝝ: mecanicaꝝ quia faciunt hoiem priuatũ & nõ liberꝝ. Quæ minus acuminis. s. artes: & minus ingenii & intellectus. Exigũt: requirunt. Excellẽter: q̧ bene sciãt. Quis: aliquis. Illis.

pueris. Incubuerit. supra steterit. Quid a fortiori poterimꝰ asseq̄ sapiam. Quæ sapia. Multis ad nūeꝝ qa ē opus uideṛ: audire multos libros. Magnis ad q̄titaté Cōstat: laboreṭ. In qua. s. sapiētia Vitæ: quia regimus uitā nr̄am ex p̄ceptis sapientiæ. Rōnes: qbꝰ rōnibꝰ uiuere debemus. Nō erimus: bis dicit nō erimꝰ ad maiorē uim dicit certe nunq̄ erimus sapiētes in senectute: nisi a pueritia inceperimus: & Haberi: teneri. s. sapientis. Sapere. eē. Nec uero: dicit q̄ nō debemus tenere id q̄ uulgo dr̄. s. cū sint sapientes in iuuētute supra ætatē suā ultra ætatē quasi p̄ter naturā i senectute adiscere: qa efficiunṭ stulti: eo quia nō debemꝰ existimare Suscipiēdū: tenēdū id. Pene q̄si usurpatum: dictū. Supra ætateꝫ. i. ultra q̄ꝫ natura nō cōcedit: quia multi cū sint i ætate hn̄t ita pspicuū ingeniū. Sapiāt: sint sapiētes. Factos maiores. s. crescēdo existimemus. Desipere: īsanos stultos eē q̄q̄ dicit q̄ hæc sētētia est rō physica. Et hoc hæc snīa. Nō abhorreat nō sit alienū. In quibusdam: in aliquibus. Puberibus i adolescētia. Vigeāt: sint in statu in sapiētia: Ætate: cum sint hoīes. Marcescūt. i. sint stulti. Quo in genere. Introduxit quoddā exēplū in hac parte: ad snīam supiorē. qdā senex qui cōfutatus a quodam iuuene: qui erat Iuuenis p̄stātissimꝰ & prudētissimus: cū audiret senex iuuenē doctissimū esse. Rn̄dit senex: si nūc es sapiēs: qn̄ eris senex eris stultus: & sic alta uoce dixit ut Iuuenis audiret uertit se erga senē dicēs iuuenis: signum ē q̄ eras sapiens in iuuentute tua: nunc uero es stultus: ergo pcussit se ꝓpriis uerbis: quia nihil peius q̄ proprio sermone ferire. Obscuꝝ ignotū inauditū quia ignorabāt nomina sua uidelicet iuuenis & senis. Is: iuuenis. Præter ætatē: q̄ dicit erat contra naturam q̄ erat tam sapiens. Probus & nobilis. Hēreṭ teneret. Miraculum q̄ fuisset tam prudēs. Illum: iuuenē oñderēt: s. aliqui quia dicebāt ille ē iuuenis prudētissimus

rebꝰ cōstat: & in qua arte totiꝰ uitæ p̄cepta rōnesq̄ cōtinenṭ. Nō erimꝰ ꝑfecto: qm̄ sapiētes: & hēri: & eē uolumus oēs. Nō erimꝰ iquā in senectute sapiētes: nisi iuuenes primū bn̄ sapere cœpimus. Nec uero suscipiendū est: q̄ oibꝰ pene uulgo est usurpatū: ut existimemus eos q̄ iuuenes supra ætatē: rōne sapiāt: maiores factos desipere aliqn̄ solere: q̄q̄ & hoc quibusdā nō abhorreat a physica rōne: quibus cū i puberibꝰ sēsus uigeāt: crescente postmodū ætate marcescūt. Quo i gn̄e ē senex qdā: ab adolescēte cōfutatꝰ (obscuꝝ est aūt utriusq̄ nomē) cū. n. is p̄ter ætatē prudēs ꝓbusq̄ hēreṭ: seniq̄ miraculū illū oñderēt. Erit igiṭ inquit in senectute demēs qui sit in adolescētia tā sapiens: & ita quidē uoce sublata ut adolescēs audiret. Ille uero inati acumis nihil obli-

respectu senis. Inqt: dicit senex: q Iuuenis. Et dixit senex. Sublata alta uoce. Ille Iuuenis audito sene. Innati: naturalis. Acuminis subtilitatis ĩgenii. Nihil: nõ in eum: cõtra sené. Protinus subito: ut aiunt: ut in puerbio. Et est quidẽ: in hac parte docet: de nõ nullis q sũt ita subtilis ingenii: & hñt multũ uidere cũ sint sine doctrina sciũt loq de rebus magnis tm̃ ĩgenii sũt: hoc uero uenit aliquotiẽs ex defectu patris qui nolunt ut dent opera studio. Ex natura: habent ex natura. tam p spicuum ingenium uidentur stetisse in studio. Plerisque: multis. celebritas: subtilitas. Inuestigandum: inquirendum. Acumen: subtilitatem: doctrina: cũ nõ habẽt doctrinã. sed naturalẽ ĩstinctum. Quæ: sciunt. Grauissimas: plenas autẽ quorum iuuenum. Ingenita: naturalis: uis: ingenium. Eruditiõe qa uidet sp fuisse erudit᷒ in documẽtis & uixisse in doctrina. Corroboretur: fortificetur. Disciplina: doctrina. Summos dicit q multi sunt ex his qui sunt ita summi ingenii efficiuntur potẽtes in diuitiis. Summos: magnos in sũmo statu. Parere

tus; atq in eũ ptin᷒ cõuersus; tu ergo inqt pclare i adolescẽtia sapiẽs extitisti; suisq illũ; ut aiũt; armis confodit. Et ẽ qdẽ ex natura i plerisq iuuenib᷒ tãta ĩgenii celebritas ad ĩtelligẽdũ; & ad iuestigandũ tm̃ acumẽ ut uel sine multa doctrina de reb᷒ maximis loq possint; sniasq dicere grauissimas quo᷑ ĩgenita uis si eruditõe corroboretur iuueturq disciplina sũmos uiros parere ea res solet. Vt igr hi diligẽter curãdi sũt ita ñ negligẽdi q mediocri ualẽt ĩgenio quin uel hoc poti᷒ iuuãdi q est in eis uis naturæ defectior. Oẽs tamẽ a pueritia studiis laboribusq mãcipandi dum faciles animi iuuenes: dum mobilis

producere. Ea res i. acumen ingenii. Vt q dicit ualde sunt diligendi illi. Curãdi. i. amandi habendi in magna diligentia. Vt habemus exemplum de Aretino tam uiro præstantissimo: qui filius fuit cuiusdam opiliõis cũ incidisset in quodam nobili uiro arripuit eum: tandem factus uir præstantissimus. Omnibonus leonicenus uir eruditissimus fact᷒ qui in utranq lingua per uniuersum mũdum uiget & uiguit tandem animam suam bonis moribus ad cœlestia regna duxit &c. Itaque dicit illi qui sunt ita mediocres non sunt aspernendi: eo quia sunt illius naturæ: ueniunt ad bonam perfectionem & ad honorem sunt adiuuandi tales. Negligendi: dimittendi: paruipẽdendi. Nolent: possunt: iuuandi: scilicet sunt. Ius: ingenium. Defectior: q deficit: quia non procedit a se: sed a natura: eo quia natura sic data est: ut non capaces ad litteras. Omnes: quod dicit: omnes enim a pueritia sunt mittendi ad scholas dum sunt teneri & faciles ad discendum. A pueritia: ab adolescentia. Mancipandi: dandi. Faciles: habiles

Mobilis:eo q̄a crescit.Maronis.Virg.At eo:supra dixit duo fuisse igenia. Vnū pspicuū aliđ uero mediocre.In hac pte docet:quo tpe debem⁹ īstruer̄ pueros ad doctrinā s.a Pueritia q̄ ætas aptior:& ī q̄libet arte posse adiscer̄ & auctoritate p bat.At sed eo:ex hoc.Insistédū.laborádū.Quo:ut.Eruditiōi.doctrinæ.Ætas a pueritia.Cæteræ.s.ætates.Oī ætate.in pueritia & adolescētia in uirilitate in senectute.Turpi⁹.res turpis. Cōtra ī cōtrarium.Portiæ familiæ:sic noīata.Priceps: dn̄s nemo pꝉat ipsi.Qui Cato.Prope:q̄si.Græc⁹:cū factus est senex.Nec Cato. Credidit.i.existimat.Turpe:res turpis.Quod.s.adiscere.Tātus magn⁹.Prouecta:cū iā puenit ad ætatē senilē.Fidib⁹ cantui sono didicit pulsare lirā.Magr̄o.a. Formādos:ponēdos q̄a suus magister accipiebat digitos Socratis & ponebat su p cordas:dicebat enī tange hūc tastū.Cū dicit paulus:s; nr̄o tpe ipsos pigeat & pudeat ire ad scholas:eo quia sunt ita molles nutriti ī delitiis faciūt ut uolūt:nō sūt adeo remoti a pectore matris nolūt obedire parentibus.Præ mollicie:nimis delicati nutriti.Vix:q̄si.Ablactatos eo quia nō amplius lactant.Qui adolescentes. Proprio iudicio.i.scd̄m suā

ætas:ut est maronis uersus:at eo magis tūc īsistēdū quo ætas illa eruditōi aptior est q̄ cæteræ:q̄q̄ & oī ætate discēdū ē nisi fortasse turpi⁹ aliq̄n ē discere q̄ nescire: Quodq; cōtra iudicauit Cato ille portiæ familiæ priceps:q latinas lr̄as ppe senex græcas iā certe senex edidicit:nec credidit seni turpe discere q̄ esset pulchrū homini scire.Socrates ēt tātus philosophus iam ætate prouecta fidib⁹ operā dedit:digitosq; suos magr̄o formandos cōmisit. Cū nostros interea iuuenes si placet deo: præ mollitie discere pigeat:& uix dū ablactatos pudeat sub magr̄o esse:qui tn̄ iudicio pprio minime cōmittēdi sunt:sed bonis actib⁹ ad bona rectaq; studia sūt idducēdi.nā alii q̄dem laude:& p spem honoris:alii munusculis blandiriisq; alliciendi:minis alii flagrisq; cogēdi erūt:atq; hæc q̄dē oīa ita rite pēsāda:rōeq; moderāda

uolūtatē q̄a p̄rēs dn̄t corriger̄ & nō pmitter̄ eos ut uolūt.Minime:n̄.Cōmittēdi:cōcedēdi Bōa studia ut ad doctrinā.Rectā ut ad mercātias q̄a oēs nō possumus studer̄.nā alii cōuēit pceptorib⁹ & maxīe q hn̄t docer̄ filios & cognoscere eoꝝ naturā & igēiū suū cōplexionē ut aliq p blādicias aliq mīas.ergo h; q̄litatē Nā alii sūt alliciēdi.Laude laudare ipos.Spē:q̄a cōsequunt̄ honoré.Alii.i.pueri Minis q̄n sūt aspi inobediētes.Munusculis:donis:unde puū munus.Blandiciis: facetiis.Alliciendi:conducendi Flagris uerberibus hæc omnia supradicta Rite iuste.Pensanda:cōsideranda.Moderanda tēperanda.Ingenio:cuius ingenii sint

& meæ cōplexiōis ut īfra docebit cōplexiōes hoīs q̄a eēt opus scire philosophiā Vicissim.i.alternati:ut Virg.ī Bu.Amāt alterna camenæ.Artibus:cognoscet. Et duo debet hr̄e Præceptor:uidelicet ne sit nimis facilis:ne nimis seuerus.Et erit.Illis:pueris.Faciles:benigni.Seueri:rigidi aspi.Nā:reddit rōnē.Indolē:ingeniū bonū ad doctrinā.Soluit:remouit.Ita:nō debemus eē nimis aspi.Grauis:Aspa.Assidua:cōtinua.Vī potestatem.Eneruat:remouet trahit.Igniculos:illa subtilitas & illud acumē bonū in pueris.Extinguit interficit.Qui & q̄n ita timēt pp aspitatē nō sūt ita pterrefacti q̄ nesciūt discere nec loq̄ Qui:pueri.Fit:cōtigit.Pene:q̄si:maxīe supius docuit q̄ aliqui docent munusculis aliqui minis:sed quia sūt uariæ opionis & uariæ cōplexionis & hītudis hominū:docet eni qui sūt dediti doctrinæ:nec ne.Nā dicit q̄ illi qui hn̄t colerā nigrā sūt melācolici nō sūt cōstrīgendi ad doctrinā:sʒ solū p se eo q̄a tales hn̄t bonū īgēium & hoc ait Aristoteles:sūt dimittēdi pp melāconiā Maxīe uero illi supabūdat:supat magna.Colera:sunt melācolici.Laxiꝰ:ī maiori

ut in eodē īgenio uicissim his artibꝰ p̄ceptori utant̄; & cauēdū ut neq̄ nimiū illis faciles neq̄ nimiū seueri sint. Nam ut nimia licētia bonā īdolē soluit: ita grauis & assidua castigatio īgenii ui eneruat: naturæq̄ īgniculos in pueris extiguit: q̄ dū timēt oīa audere nihil p̄nt: fitq̄ ut pene sp errēt dū in singulis rebꝰ errare se timēt: maxīe uero in q̄bꝰ supabūdat nigra colera laxius cōtinēdi erūt: eosq̄ plurimum suo arbitrio cōmitti cōueīet; & libtate iocisq̄ oblectari; ī quo gn̄e cōplexiōis non oēs q̄d aristoteles uoluit sed plurimi certe īgēiosiores sūt; ueꝝ eueīt ut pleriq̄ īgenio liberali p̄diti dū recta studia seq̄ ipso cōtēdūt aut manu īiecta reuocant̄ aut q̄busdam oppositis q̄si repagulis in cursu subsistere cogunt̄; aut alio diuertuntur

licētia:Eos hn̄tes colerā nigrā.Plurimū:maximū ualde.Arbitrio:ad sui placidū Comiti:dicit & cōueīet.s.eos.In quo:nō tn̄ oēs sūt sʒ in maiori pte.cōplexiōis:hītudis uariæ sūt cōplexiōes:Libertate:cū licētia.Oēs sūt.Quos.s.hn̄tes nigrā colerā.Plurimi:multi istoꝝ.Ingēiosiores.s.ad discēdū.sʒ sūt sæpenūero īpediti aut pp īopiā:aut ex bello:aut peste:aut q̄a opus ē curā hr̄e de familia.Veꝝ:sed euenit:cōtingit pleriq̄ multi.Præditi:ornati.Studio.s.doctrinæ.Contendunt.s.nitūtur.Iniecta.s.opposita:q̄ dicit semp aliq̄d occurrit q̄ nō potest dare.Opera:studio.Reuocātur.renouantur.Oppositis:contrariis.Repagulis:ac si essent repagula ab equis quando ponuntur repagula non possunt fugere.Ita pueri non possunt studere.Cursu:doctrina.Subsistere:deficere in ipso cursu:in studio.Alio:ex aliis rebus impediunt̄.Diuertuntur.remouentur.Plurimis:decla-

rat ex nimia pauptate censeant: & opus est ut trãsferãt se ad aliud exercitiũ: ut possint uiuere. Plurimis: multis rebus. n. quia angusta inopia rei familiaris domus suæ qa paꝝ habet: Quæ: angustia. Libertũ: boni ĩgenii. Ad meliora. s. studia. Natum: dico animũ. Quæstui: lucro. Coegit: urget: inseruire dare operã tuã: dicit tñ multi sũt bõi igenii qꝫ oĩo dãt operã studio & patiunt oẽs labores & difficultates ad tollerandũ & stãdo cũ aliis. dũmõ ꝓueĩat ad uirtutẽ: extremas: ultimas gñosa nobilis. Altũ ad doctrinã. Emergere: exire. Et magis dicit qꝫ sæpius nocet homini hr̃e abũdãtiã diuitiaꝝ: q̃ facit ĩopia qa si hõ ẽ iops dat opã studio ut ꝑueniat ad sũmã uirtutẽ sꝫ si diues nihil curat qa solũ hẽt uoluptatẽ diuitiaꝝ. ꝓfusa abũdãs. sũma ĩopia. s. paupertas. Cũ de his: multi enĩ sũt diuites q hñt bonũ ĩgeniũ sed diuitiæ remouẽt quia ex nimia licẽtia ex nimia libertate nõ dat operã studio & solet dici o q̃tꝰ eẽt uir ꝑstãtissimꝰ si iops eẽt qa diuitiæ ipsũ ĩpediũt his supradictis. s. q̃ sũt nigra colera: quã ꝓ q̃tũ. Magnꝰ. i. esset uirtuosus. Minoribus fortunis in pauptate. Quibus: nõ solũ ex diuitiis renouetur uirtꝰ: sꝫ pp malos mores & malã cõsuetudinẽ q̃ dãt pr̃es ĩ pueritia ex nimia licẽtia & libertate pmittũt facer̃ ut uolũt. Quibusdã: aliquibꝰ ĩpiũ pceptũ. Suscepta: accepta. Obstitit: cõtradicit: neutꝝ acysitiuũ nõ possũt puenir̃ ad uirtutem. Nã: rõ qꝫ capiũt in pueritia retinẽt in adolescẽtia aut bonos aut malos mores. Nobis: minoribꝰ. i in puritia qñ sũt pueri maiores crescẽtes. Pueri: patiũtur quẽadmodũ sũt nutriti & educati a parẽtibus suis. Studiis: uolũtatibus. Innati: ualde nati. Sed id: nõ solũ sequunt mores parẽtũ. i. uoluptatẽ suoꝝ: sed multi sũt qui uolũt sequi cõsuetudinẽ. i. mores suaꝝ ciuitatũ ergo patres semper debent nutriri in bonis urbibus ubi cõsistunt boni mores & p̃cepta bona. Plurimũ ualde factu: fieri qꝫ. scilicet tenere cõsuetudinem ciuitatũ. Probant laudant. Cæteri: maior pars. Ergo: est res difficilis: aut ad bonum aut ad malum

plurimis. n. ãgustia rei fãiliaris ĩpedimẽto fuit: q̃ liberꝝ aĩum & ad meliora natũ q̃stui coegit ĩseruire: tã & si ꝑ extrẽas difficultates gñosa natura solet ĩ altũ emergere: & magis ꝓfusa reꝝ copia q̃ sũma iopia bõis ingeniis nocere cõsueuit. Cũ de his nõ sine ĩdignatiõe dici soleat: o q̃ magnꝰ hic erat futurꝰ uir. si in minoribꝰ eẽt fortunis natꝰ. qbusdã parẽtũ ĩpiũ: & ab ĩfãtia suscepta cõsuetudo obstitit. Nã & qꝫ minoribꝰ nobis cõsuetũ ẽ facile id maiores facti seq solemꝰ et pueri libẽter parẽtũ studiis qbꝰ ĩnati atqꝫ ĩnutriti sũt dari se patiunt: sed id qd ẽ in ciuitatibꝰ cõsuetũ plurimũ seqmur tãq̃ sit id optimũ factu qꝫ cæteri et ꝓbãt et faciũt. Ergo diffi-

in oibus rebus deliberare. Nã aut libera: qa supius dixit q̃ omnium delibera-tio est difficillima. q̃ dicit aut est libera deliberatio aut nõ est libera sequi ipam & nõ pmittere eã: si aũt mala noli sequi: sed aliqñ bene est bona & libera. s; falsæ opiniones & peruersi sermones & mali homines dissuadebũt ab aĩo suo & maxime q deliberauerit bonã deliberationem: ut si aliqs deliberauerit oĩno se dare studio lrarum aut grãmatica aut phia. Nã libera: deliberatio ẽ q facit hominẽ liberũ. Falsis opini. qa falsæ opiniões dicẽt quid tot studere ad scholas. Imbuti: nos pleni. Peruerso sermõe: qa malo; ut sunt mali uiri remouẽtes ab aĩo. Nã aut nõ libera: dicit q̃ non põt deliberare puer in adolescẽtia sua qd agere uelit. qa nõ est ĩ ætate: s; tñ qa cũ sit ĩ adolescẽtia ĩ ætate. 14. an. debet scire & deliberare qd acturus sit & seq illa deliberatõe illã artẽ dũmodo sit bõa & hõesta.

cillima oĩum ẽ ea delibatio: nã aut liba nõ ẽ: aut ad eã nõ nisi falsis opionib9 ibuti et mala cõsuetudine: & hoium puerso sermone uenim9. Datũ tñ ẽ qbusdã muner dei singulari ut ipsi p se rectã uiã sine ullo duce & inire & tener potuerit. Paucis illis qdẽ: & quos æqu9: ut ait poeta Iuppiter amauit aut ẽt gẽuit ut fabulis quoq; aliqd dm9 qlẽ ĩ pmis herc. accepim9 q̃ græ. tradũt & latini p9 eos mẽinerẽt herc. n. cũ duas cernẽt uias unã uirtutis alterã uolupta

Datũ q̃ dicit sũt multi q̃ in adolescẽtia sua p se sciũt qd agendũ sit & suũ finẽ: sed si sunt: possum9 dicere datũ desup donũ diuinũ pauci non sunt ut fuit de hercule q tractat a xenofõte: cũ esset in adolescẽtia cognouit suũ finẽ ut clare in textu uidebis. Datũ: concessum. munere: dono: duce: sine aliquorum opinione. Inire: ingredi. Paucis est datum. Et quos ut inquit poeta Virgi. amauit paucos. Et quãdo Æneas inuenit illas duas uias ignorabat quo ire deberet: aut per rectam aut per sinistram per rectam per uirtutem per sinistram per uicia. Poeta Virgi. Vt in fabulis dicemus: q̃ tractant in fabulis ut de hercule. Quos adolescentes. Æquus iustus genuit: generauit. Demus: scribemus dicemus. Accepimus: audiuimus. Quod: quã rẽ. s. de hercule. Tradũt: scribunt. Eos græcos meminerũt: recordati sũt. qa ẽt nos latini hẽmus memoriã qa ĩtroduxim9 etiã de hercule. Hic. n. cũ supius dixit difficillima esse oium deliberatio pauci uero sũt cũ sint in illa adolescẽtia q sciãt deliberare. S; tñ hercules cũ eẽt ĩ illa ætate sciuit eligere uirtutẽ & reicere uoluptatẽ. Cũ repiret illas duas mollicies apud siluã in triuio super illas duas uias una q̃ erat a manu dextra ĩ q̃ cõsistebat uirtus. Alia uero a sinistra q̃ interptat uoluptas hui9 mũdi. Illa uero formosa scia igt si uis mecũ uenire faciam te diuitem habebis mulierem præstantissimam qui ait hercules qui finis erit in me: morieris: noluit sequi eam. Illa uero ma. ait: si uis mecum esse dabo tibi labores sitim fames calores. Sed tuus finis erit per-

petua & bõat: & ꝑ hoc ĩtelligit̃ ꝙ nihil aliđ signat nisi ascẽder̃ ad uirtutẽ & hono rẽ patiunt̃ sudores labores: sudores ad studẽdũ sũt spiæ: arbor uero amarissima deiñ uero dulcissima & utilissima h̃.s.hercules: cerneret uideret. ẽ ꝑlepsis figu. cõstru. ẽ totũ & ꝓprietas & determiatões ptiũ.s. uoluptatis.s. ut i h̃ mũdo ut uis⁹ tact⁹ gustus. forte: a casu id ætatis hñs illã ætatẽ herculis ut multi asserũt q obiit 142. ãnoꝶ. agẽs hñs .s. hercu les: uita qa deliberauit finẽ uitæ suæ & secutus uirtutẽ sumẽda accipiẽda i solitudi nẽ i desertũ: secessit uenit: ibiq̃ꝫ i solitudĩe secũ aĩo suo cogitãs: hercules ea ætas.s. adolescẽtia ĩbecilli debili qa pauci i ætate q sciãt delibe rare: cõsilio capere: cõsilũ reiecta expulsa. uoluptate .s. mundi cõplexus.s. hercu les: uñ ex q̃ re dr̃ ꝙ trãslat⁹ ẽ in cœlũ scđm opionẽ ho minũ & scđm fabulas. mul tos: ad nũeꝝ: iter: uiã extru xit ordĩauit. Ita dicit: bene fecit hercules: ille hercules. Nobiscũ. dicit ẽt nos debe mus facere illo mõ seq uir tutẽ: nobiscũ: ita facer̃ debe mus: p̃ceptis qa p̃cepta & man⁹ p̃ceptoris ducũt nos ad uirtutẽ qa ostẽdit nobis cũ manu ꝓbi: sapiẽtes. Aut

tis: forte id ætatis agẽs qñ de tota uita de liberatio sumẽda ẽ i solitudinẽ secessit. ibiq̃ꝫ multũ ac diu secum cogitãs ut ẽ eã ætatis ĩbecilli iudicio cõsilioq̃ꝫ uirtutẽ tã dẽ reiecta uoluptate cõplex⁹ ẽ. Vñ sibi ꝙ graues: ac multos labores opĩone homi nũ iter i cœlũ extruxit. Ita igr̃ ille. Nobi scũ ãt bñ agit̃ si p̃ceptis manuq̃ꝫ deduce mur ut ꝓbi sim⁹: aut si ui ẽt necessitateq̃ꝫ ad id cogamur: ẽ.n fœlix necessitas q̃ co git ad bonũ. Quãq̃ & tibi quoq̃ꝫ Vber tine id uideo in pte cõtigisse ~~eni~~. Cũ duæ sint ex studiis atq̃ꝫ artibus hoium: q̃ p̃ci pue & ad excolẽdã uirtutẽ & ad parãdũ gloriã maxie sũt affines: armoꝝ uidelicet ac lr̃aꝝ disciplina: liceretq̃ꝫ tibi p parẽtis indulgẽtiã solã militarẽ: q̃ familiæ uestræ prope peculiaris est ꝑsequi. Tu utranq̃ꝫ

si ui: ꝙ dicit uiolẽtia & necessitasq̃ꝫ dat̃ multũ ꝓdest ad uirtutẽ. Vi uiolẽtia. Ad id .s. ad uiã uirtutis. Eni: qa q̃ cogit ñ ẽ opus o ubertie ut cogaris tu ad h̃ qa p te ipm es ĩcitatus ad studiũ. Video: ĩtelligo cõtigisse ĩteruenisse. Cũ dicit duo eẽ q̃ maxie extollũt hoĩeꝫ ad uirtutẽ.s. clerica & milítia.i. ars militaris cito extollũt. Cũ: duæ artes. bñ sũt multæ artes: sꝫ maxie istæ duæ: p̃cipue: p̃ter alia: q̃ artes ex colẽdã uirtutẽ elleuãdã. Gloriã & militiã. Affines: cõiũctæ armoꝝ disciplĩa do ctrina militiæ ac doctrina lr̃aꝝ. Liceret: laudat suos añcessores q̃ fuere uiri p̃stã tissimi i militia sꝫ lr̃is mĩme: sꝫ ipe ubertinus cõplexus utrãq̃ꝫ.s. lr̃aꝝ & militiæ indulgẽtiã: p indulgẽtiã. Parẽtis: p̃ris eo qa carebat p̃re: militarẽ: hẽbãt solũ mi litiã añcessores sui. ꝓpe: quasi peculiaris solitõis: utranq̃ꝫ.s. doctrinã militarẽ & lr̃aꝝ: utrãq̃ꝫ ex ĩdustria cõsecutus est artẽ militiæ: sed ex labore studiũ litteraꝝ

Tenaciter. frequēter. Cōplexus cōsecutus. Vt æq̄libus dicit non fuisse æqualis cū suis antecessorib⁹: sed militiæ tm̄: qa miles sed dispar in studio litteraꝶ qa an tecessores fuere absq̄ lr̄is. Lōgo īteruallo: p multū tp̄s stetit ubertin⁹ anteq̄ de disset se studio & mlitiæ. Vtroq̄ & doctrina & militia. Probe: nobiliter: Ma iores. antecessores. Excelluerūt: se pauerūt. Nō negligis magnificas. Tētasti: cō plexus. Domesticā gloriā. ad militiā. Nouam quia nū q̄ sui habuerunt doctrinā litterarū. sed Vbertinus ha buit. Laudē lr̄aꝶ: doctrinā. Adiicere. adiūgere. Neq̄ i probat cōtra illā opionē q̄ dn̄t nō opus ē lr̄as scire: si qs uult bn̄ regeř rēpublicā: & q̄ poti⁹ est pnities reipu blicæ & p̄serti contra opio nē licinii īpatoris ro. q̄ fal sū ē: neq̄ dicit o ubertie be ne scio te nō uelle seq illā er roneā opionē: neq̄ studes: niteris. Est āt. dicit o q̄ta ē nr̄is tpibus turba q̄ sequun tur illā opionē & p̄bat Ne ronis exēplo. Ingēs magna Dedecus doctrinæ est poti us pernities: q̄ nō scire. Ab horrēt: odio habent. Haud. non laudas sn̄iam Licinii. Haud. non Probas. laudas: Licinii. pro non. Qui. Lici

ita es & idustria & studio tenaciter com plex⁹: ut æq̄lib⁹ tuis lōgo iteruallo post hitis: cū maiorib⁹ quoq̄ certare i utroq̄ laudis gn̄e possis. Probe igit̄ facis qui & militarē disciplinā: in qua semp tui maio res excelluerūt nō negligis: & ad ueterē hanc domesticā gloriā nouā ēt lr̄aꝶ lau dē adiicere tētasti: neq̄. n. imitari eos stu des (Est aūt hoꝶ nostris tēporibus turba igēs) q sibi opinionē doctrinæ ut dedec⁹ abhorrēt. Haud licinii quōdā romanoꝶ ipatoris sn̄iam p̄bas. q lr̄as uirus ac pestē publicam appellabat: multo magis q̄ il le ait bt̄as fore respublicas: si uel studiosi eas sapiæ regerēt: uel eaꝶ rectores stude re sapiæ cōtigisset. Et qdē q̄ ueꝶ est litte rarū disciplinæ: neq̄ demētiā adimunt: neq̄ malignitatem quin magis ut eos qui

nus. Virus. uenenū. Pestē destructionē populi ro. Appellabat dicebat. Multo. aliter ēt dicebat. q̄ illæ urbes eēnt beatæ q̄ regerent ab illis q sunt studiosi: aut ab illis qui nitūtur rectores sapiētiæ: duo dicit q sunt sapiētes: aut q nitūtur esse sapientes. Ille Licinius. studiosi sapiētiæ. i. sapiētes. Eas. urbes. Vel. q̄. d. fore bea tas respu. Rectores: qui habēt regere. Studere. niti contigisset. interuenisset. Et quidem q̄ dicit uerum est si hō naturaliter est malignus & inclinatus ad malū & q̄ sciat litteras ille litteræ sæpe sūt causa q̄ peius faciat non q̄ litteræ sint cau sa: sed quia ita sūt maligne natura. eo qa litteræ faciūt dignoscere & bonū & ma lum. i. docēt sequi uirtutē & linquere uicia: ergo cum sint malignitatis naturæ & habere litteras fiūt peiores: nō remouent dementiam. neq̄ malignitates. Di sciplinæ litteraꝶ. doctrina. Dementiam. stulticiam. Adimunt. remouent. Ma

lignitate.nequitia. Quinimo dico tibi q̄ litteræ adiuuant hominē ad uirtutem & sapiétiá: qa oía regunt ex uirtute: ex libris. Magnopere. maxime. Ita imo plus bene dico q̄ lr̄æ sunt sæpius principia iniuriæ & malignitatis & crudelitatis: & probat exéplo Neronis: qui si nō sciuisset lr̄as certe non fuisset tā crudelis: nec tā malignus: cū esset in adolescétia tā benignus & postq̄ addidicit lr̄as & factus

ipator: fuit crudelis. Nā hē bat patrē Clodiū q fuit tā benignus. Nā nero erat p̄uign⁹ Clodii fili⁹ adoptiu⁹: habuit duas uxores: habuit matrē Mesalinā Neronis mala foeia: posuit eni tan tā irā inter Neronē & Clodiū q̄ Nero expellit ipsū de inde fecit mori Neronem maritū suū. Quid eni dicā de Catilina q in adolescentia benign⁹: ita cū didicit litteras factus est crudelis asp ihumanus. Sunt lr̄æ iditia demōstratiōes pricipia. Detegédæ: uiuendæ. Pernicio sioris: destructionis. Nā dicit sumamus exéplum a romanis Claudiū. p̄rem Neronis in adoptiuū. Principibus ducib⁹. Sane. certe. Doctum: eruditū i lr̄is. Accepimus audiuim⁹. Eius clodii. Principatu. quia postea uenit in iperiū. Cōstat. manifestum est. Quoꝝ. s. duorum & Clodii & Neronis Prior. s. Clodius. Insignis. demōstratio. Vecordiæ: qa uir iustus. Alter. s. Nero flagitiis. tormētis scelerib⁹ Cōtaminatus. uiciosus: Qui: Nero. Obtentu: demōstratione. Demétiæ. suæ. s. crudelis. Aliquando dicebat nero q̄ erat male cōtētus q̄ unq̄ sciebat lr̄as: nec optasset: qa si ignorasset nō fuisset tam crudelis sed fuisset benign⁹. Dixit Nero. Optare. nescire. Quod. s. nescire. Si mō fuisset ignarus litterarum: nesciuisset litteras ignarus. q nisi scit. Clæmēs benignus. Sed opinor: dicit certe existimo q̄ si Nero potuisset reicere lr̄as: quas hébat: quis apud ipm male stetissent nō reiceret. Opinor. existimo. Apud se i aio suo. Eū: Neronē. Habitabāt. s. male in ipso. Eiicere: reicere. prorsus oino. Licuisset. regit accusatiuum. Mature.

ad uirtutē & sapiam nati sūt magnope ad iuuāt; ita psæpe sunt aut indicia stulticiæ detegēdæ; aut istrumēta pniciosioris iiuriæ. Nā & Claudiū ne a Rōanis pricipibus discedam⁹ sane doctū accepim⁹; & Neronē ei⁹ priuignum atq; in pricipatu successorē eruditū iprimis cōstat; quoꝝ prior isignis uecordiæ fuit. Alter crudelitate atq; oib⁹ flagitiis cōtamiat⁹: q tn̄ sub obtētu demētiæ dixit aliqn̄ optare se litteras nescire: q̄ & optādū sibi pfecto fuerat: si mō nō alia rōne q̄ litteraꝝ ignarus eē clæmēs potuisset. Sed opinor eū si ēt lr̄as quoq; q male apud se hitabant eiicere sibi prorsus licuisset tā mature ac libēter facturū fuisse: q̄ illā simulatā ad tempus demētiā exuit; nec cui uirtutum aut bōarū artiū reliqu⁹ i se loc⁹ eēt. Cōtra ue

cito. Simulatā. qa simulabat & dicebat se nūq̄ optare lr̄as nec scire. Exuit. spoliauit. Cūi alicui. Reliquus: unus. Cōtra ꝓbat ꝑ exeplū cōtra illā opīonē supi⁹ dictā & ꝑsertim licinii q dicebat malū eē scire lr̄as ꝑ Iacobū q fuit dn̄s paduæ de cararia: uir prudēs magnanimus. ſ; lr̄arꝫ ignarus: tn̄ amabat doctos uiros ꝙ signū erat amare lr̄as: & dicebat se fuisse oībus fœlicioré: si esset lr̄at⁹. Proauus bisauus erat pau⁹ Vbertini in q̄rto gradu ē fili⁹ pr̄ au⁹ ꝓauus atau⁹. prudēs. q nō eēt lr̄at⁹ sed erat summæ prudētiæ. Magnanim⁹: cōueīt pricipib⁹. Magnope maxīe Cōtra. s. istoꝝ supradictoꝝ opinionē lr̄as nō ꝓdesse: & nō uelle. Doctos hoīes. Coluit: honorauit. s. Iacobus. Vt. d. ꝙ nihil sibi defuisset fœlicitati suæ nisi unū non esse doctū ꝙ si doctus fuisset: esset oībus fœlicior: Vt dicebat Iacob⁹. Id unū unā solam rem. Fortunæ: fœlicitati. Defuisse defecisse: solū lr̄æ deficiebāt. Q đ dicebat sūmope desiderare. Quātum: ꝑ q̄tū. Liceat regit accusatiuū. Et ī senectute: posset aliqs dicer̄ cur nō addiscis lr̄as o Iacobe: si ita caræ sūt: q̄ r̄ndit eēt difficile nūc ī senectute: ē necesse in adolescētia īcipe a pricipio ætatis. Et in segnitie: dicebat Iaco. Vero. ſ;. Nō fa. difficile. Ab initio a pricipio. Parauerimus: cōsecuti fuerim⁹. Parāda, exhortat᷑ ut uelint oēs se dare doctrinæ qa nihil meli⁹ dat᷑ cōsolationi in segnitie qn̄ nō pōt se mouere: libri dant cōsolationē qa legūt: ī occupationibus uero sūt solatia istoꝝ: q̄uis studia sint laboriosa ī senectute ut sūt solatia ī senectute qn̄ītelligunt. parāda. consequēda. Quæ: solatia. Hōesta qn̄ bn̄ uiuūt. Oblectare: delectari. Iuuētuti: ī adolescētia. Laboriosa: difficilia. Ocia: qes. In hac re: ī senectute. Sane certe. præsidia: sūt. Siue: sūt solatia. Lāguidū torpore: debilē: qn̄ ē īfirmus ē debilis: si uis dare remedium: sūt libri ad legēdū. Siue q̄rimus remediū. Solicitis: melancolicis qn̄ sūt in occupationibus. Nā supius dixit duo q̄ maxime extollūt hoīem ad uirtutē: & ad gloriā & honorem. s. ars militiæ & lr̄arum studium. Nūc uero dicit duo esse gn̄a uitæ nr̄æ liberalis. s. q̄ faciāt hominē liberꝫ: unū appellat᷑ gen⁹ philosophicū

ro Iacobus de Cararia ꝓauus tu⁹ et prudēs uir: et prīceps magnanim⁹: ipse qdē nō magnope doctus: mirū tn̄ īmodū doctos coluit: ut id unū fortunæ suæ defuisse iudicaret ꝙ nō eēt q̄tū modestū hoīem optare liceat ~~at~~ erudit⁹. et ī senectute qdē optare: cōse[illegible] uero nō facile nisi ab initio ætatis studio laboreq; nobis doctrinam pauerim⁹. Parāda sūt igit᷑ in iuuētute solatia q̄ hōestā senectutē possint oblectar̄: nā q̄ sūt iuuētuti laboriosa studia: ea erūt iocūda ocia senectuti. Et sūt ī hac re sane magna ꝑsidia: siue cōtra lāguidū torporē remediū q̄rim⁹ siue solicitis occupationibus solatiū. Nā cū duo sint gn̄a uitæ liberalis: unū qđ totū ī ocio ac speculatōe

Alterum genus actionis seu negociale. Philosophicum genus ut sunt philosophi poetæ. Comici. tragici qui semper stát in ocio cũ aĩo & intellectu semp putant: q̃ scribere debẽt: necesse est uidere multa & ĩgeniũ acutũ si habẽt ad scribẽdum cõprehẽdat diuina ut uiderint multa p exẽpla multoꝝ. Illud uero appellatur ociũ physicũ. & uita cõtẽplatiua: ut sũt boni sacerdotes & ueri religiosi qui semp cõtẽplant in reb⁹ diuinis. Aliud est genus actiuum negociale: ut in genere iudiciali deliberatiuo demõstratiuo: in aliis uero negociis ut sunt mercatores &c. in iudiciali sũt utiliores ut apud causidicos q cãs rei pu. defendũt. Deliberatiuo ut in senatu deliberare qc quid debent. Nã duo: unũ genus. In ocio. s. physico ut supra. Speculatõe. qa speculantur in suo aĩo & ĩgenio ut quẽadmodũ illi qui speculantur in speculo. Alteꝝ. s. genus secũdũ. In actione. s. faciẽdo. Consistit. stat. In priore. In prima pte in primo genere & ocio physico

est: alteꝝ q̃ in actiõe negocioq3 consistit In priore quidẽ q̃ sit necessaria cognitio usus q3 scripturaꝝ nemĩnẽ existimãdum est latere: ĩ posteriore uero q̃ sit utilis facile hĩc dignosci põt. Nã qui ad res gerẽdas animũ applicãt: omitto quantũ & p̃ ceptis illoꝝ q scripsert & eoꝝ exẽplis de qbus scribit̃. prudentiores fieri pñt. Sed siue rẽpublicã administrent: siue foris in bellis: aut domi: in suis aĩcorumq; negociis uersent̃; nõ hñt fatigati qua alia in re iucũdi⁹ acqescere ualeãt: cũ ẽt ĩcidãt tpa & horæ; ĩ quibus ab huiusmodi reb⁹ uacare necesse est; nam et a republica sæpẽ

q. d. oẽs debẽt scire quãtus labor & quãtũ est necessarium scire multa si hñt ad scribendum. Cognitio: scire cognoscere intelligere. Usus quia opus est multa uidisse: hystorias: fabulas. Existimandum. existimo. Neminem latere. i. quẽcũq3 scire & cognoscere: q. d. omnes debent intelligere quantum est necesse: ut qui debet scribere experto crede Ioanni: quia probauit cum sudore & labore scio uere: quia non mentior. In posteriore. in secundo genere. scilicet in actiõe. Hic ex hoc ex duobus generibus. Nam qui. d. q̃ illi posuerunt animum suũ ad res gerendas fiunt prudentiores. aut in exercendo aut in exemplis aliorum: aut ex illis qui scribunt: ut qui per mare nauigant fiunt astuti in mercimoniis & aliis negociis astuti. Nam. quia. s. illi. Res gerendas. exercendum. Applicant adhibẽt Omitto dicit q̃ pro quãtũ. s. possũt fieri prudẽtiores. Sed siue: loqtur solum de secũdo gñe. s. actiõe dicit: siue sũt in bello ad defendẽdã rẽpu. siue domi: siue in negociis suis: siue amicoꝝ: q̃ nihil melius quã fatigare & quiescere & non uidere faticati: quia est iocũdius in illa quiete: q̃ pro reipu utilitate. Administrarẽt idest regerent. Siue foris in bellis. ad artem militarem. Domi. ut defendere rẽpu. in consilio. Suis negociis. in familia sua. Amicorum. s. negociis. Versentur

consistunt.fatigati illi.q.d.nō debēt dicere se fatigatos eē:& est res iocunda & quies eē in negociis.Cum.d.q̄ sæpe incidūt tpa q̄ uacant.i.q̄ ius nō reddit in palatio:deinde nō semp gerit bellū:tūc est uacatio:reddit rōnem ut tpe uindemiæ & segetis iocatur.Ius:seu rō reddit.Incidāt:interueniant a casu.Huiusmo di:talibus.Vacare:deficere.Nam:& in repu.nō semp gerit bellū:& tunc semp aliquid agere debet domi suæ:cum nō sit opus defendere rēpu.in negociis amicorū:oportet aliqd' facere: ut de Cicerone cū bellū cessaret & ne alqd ageret p repu.cōtulit se ruri ad tusculanum & scripsit librū de officiis de senectute:de amicitia & paradoxo⁊:q̄ fortasse si non fuisset uacatio belli non potuisset scribere Nā:quia.Inuiti:nos coacti. Prohibemur:uetamur.Singuli:adinuicē.Aliqd:negocii.Quo:ut.Seorsum:diuisim semp aliqd hn̄t exercere domi suæ:cū non exerceant in foro.In hoc igit:nam dicit q̄ hoc tpe qn̄ caremus ocio.i.nō sit bellū nō sunt in exercitatione belli nec reddit ius causidici non habēt exercitiū & sit uacatio & q̄ foris sumus debemus semp aliqd agere & studere & q̄ libri debēt esse nostrū exercitiū:nisi uelimus dare nos somno & dormire:& deambulando in luxuriis & lasciuiis tā corpori q̄ aīæ.Aut si nō uolumus facere ut faciebat ille Domitian⁹ princeps Ro.& uilis puæ existimationis:& ignarus:q muscas insequebat cū stilo ferreo.In hoc tēpore:p ocium: appellantur dies intercalares:quādo nō reddit ius:non exercent se iudices causidici ad defendēdū cās:fit uacatio.Foris:quādo nō habēt agere.quid agēdū est nisi libros accipere.Succurrent:subuenīēt:quod dicit legere & non pdere tps. Sōno:dormire.Tabescere:stare in ocio:ut tripudiare luxuriare.Domitianū: quia erat uir ignarus uilis cū isectaret muscas.Singulis:de die in diem.Secretus sepatus ab oībus.Insectabatur:insequebat.Huic:iste domicianus fuit fili⁹ Vespasiani:& hēbat aliū filiū Titū nomīe:& iste Titus fuit uir præstātissimus & magni animi & sapiēs fuit ille q deuicit Ierusalē:quæ crucificauit christum: & pater Vespasianus uir probus:& iste Domitianus fuit ita ignarus & iners paruæ existimatiōis: quāuis esset īpator Ro.& frater suus Titus tam uir probus. Hic domi.Vespasian⁹ ēt fuit īperator sed pbus.Titi:ēt fuit filius Titus.Titus uero erat maior natu.Domitianus minor.Minor.scilicet Domitianus Tito.

inuiti phibemur;& nō semp gerunt bella:& singuli dies noctesq̄ aliqd habent domi quo cōtineri;& eē seorsū oportet. In hoc igit tpe cū nihil nobis pociū agere foris licebit;lectio libriq̄ succurrēt nisi prorsus somno idulgere aut inerti ocio tabescere uolemus:aut morē imitari Domitiani pricipis q singulis diebus tertiis horis secret⁹ ab oib⁹ stilo ferreo muscas insectabat.Fuit huic qdē Vespasiani filius.Titi uero minor natu frater;utriq̄

D

profecto lōge impar: immo uero tanto omniū deterrimus quāto Titus probatissimus est omniū habitus: quem hystoriæ delitias humani generis appellauere Itaqꝫ & eius memoria tam celebris est: quam illius execrabilis: libero enim iudicio de rebus uitaqꝫ hoium pōsteritas utitur: quæ nec uituperare iprobos metuit: nec laudes inuidet benemeritis. Qua quidem in re magna est ut uidem⁹ ꝓrogatiua principibus: imo uero ꝓbe dixeri necessitas ꝓposita bene gerēdaꝝ reꝝ: si iudiciū hoium & famæ apud posteros æternitatē spectare uelint. Nam in cæteris q

immo: fuit Domitianus. Deterrimus: pessimus. Probatissimus: ꝓbus. Quem Titum. Delitias triūphos: q dicit illi q scribūt in hystoriis appellauerūt ipsum Titum triūphum delitiaꝝ. Cuius Titi. Celebris: frequens q̄ .i. memoria. Illius: Domitiani. Execrabilis: maledictus q dicit semper erit in memoria. Vtriqꝫ: Domitiano & Tito impar qa unus ignarus: alter probus. Libero: q dicit illi qui succedent erunt in libero arbitrio in uita sua de omnibus rebus: scilicet q non timebunt ipsum Domitianum & poterūt uituperare ipsū quantum uolēt eo quia nō timebunt ipsum qa mortuus est quādo pricipes mortui sunt possūt dicere quicquid uolunt eo qa non amplius timent ipsos mortuos. Iudicio: arbitrio possunt dicere Vita: quando uiuunt Posteritas: q succedūt post ipsum ipso mortuo. Quæ posteritas. Vituperarē: dicere malū: Improbos: malos: nec posteritas pōt p inuidiā remouerē laudes alicui quādo uero meruerūt. Inuidet. idest per īuidiam remouēt. Meritis: cum bene meruerint. Vt Titus & in hoc uult laudare Vbertinum: quia etiam meruerat. Qua in re dicit certe magnā ēst excellētia & honor prīcipibus semp aliqd post se relinquere aut bonā famam: aut aliqd hystoriarum ut semper de se habeatur memoria perpetua ut aliquid magnaꝝ rerum gerantur. Prærogatiua: excellētia. Immo correxit se cum dixit ꝓrærogatiua: imo est necessitas relinqre aliqua reꝝ gerēdaꝝ ut posteri iudicēt famam bonā de ipis in perpetuū. Probe nobiliter diligēter. Proposita .i. ratio. Iudicium qd possint dicere qs fecit talia Posteros: successores. Æternitatem: perpetuitatem. Spectare: considerare. Nam in cæteris dicit quomodo facient illi q non sunt principes q uellent relinqre post se bonā famā: aut aliqd post se in sui memoriam si essent paupes ut fuit Plato pauper filius cuiusdam cementarii. Virgilius uero cuiusdam figuli Mantuani; dicit est necesse ut maiorē habeant uim & laborē ad consequendum cum uirtute & in libris scribendis: in hystoriis uero. Humilioribus: idest paruæ cōditionis. Vi: uiolētia labore. Emergat ī lucē: habeat in perpetuitatē. Eoꝝ: humiliū. Peccata .i. infinitas pauptates. Sortis: conditionis

Obſcuritate:uili conditione. Tegantur: cooperiantur ꝙ dicit ex uirtute ſua cũ uelint conſequi famam perpetuitatem eſt opus conſequi & cooperire ſuã humilitatem: ideſt conditionem uilem: ut in ſacra pagina: in pſal. Depoſuit potẽtes de ſede & exaltauit humiles. Chriſtus humiliauit & factus obediens uſq; ad crucem ad exemplum & ad ſalutem noſtram eo quia multum dilexit nos. In

dem humilioribus magna ui ac uirtute opus ẽ: ut in lucẽ emergãt & eorum peccata ſuæ ſortis obſcuritate tegant᷑. In pricipibus uero & magnis uiris ꝓbitas: ſiue ꝗ rara ſit in multa fortuna: ac propterea magis admiratiõi hẽtur: ſiue ꝙ ex fortunæ ſplẽdore magis illuſtret᷑: ea uel ſi modica ẽ præclara ac inſignis habetur. malefacta autẽ nec latere (quãuis ſecreta) poſſunt; nec cognita diu taceri: illi enim ipſi qui aut miniſtri ſunt uoluptatum: aut ſocii criminum conſciiq; factorum efferũt & primi damnant/ quo in genere ei9 ipſius Domitiani dementiam e cubiculariis

principibus: oſtẽdit in hac parte: quare iſti principes uidentur ſapientes & habẽtur nobiles duabus de cauſis. Primo quia ſunt in maximis facultatibus & diuitiis. Secundo propter fortunam tenentur clari & nobiles: & ſi bene non habẽt uirtutem in ſe aut ſi habent parum litterarum dicũtur docti & ſapientes. In principibus: dominis. Viris: ut ꝓlati qui ſũt magni dñi. Probitas: nobilitas. Q d᷑: qa Rara: quia pauci ſũt principes docti. Fortuna in facultatibus in diuitiis. Admiratioõi: admirantur quia dicunt principem doctum. Splendore fama. Ea: probitas. Illuſtretur clarificetũr. Modica: ſi habet parum litterarum. Inſignis: nobilis. Habetur: tenet᷑. Malefacta: dicit ꝙ iſti principes committunt magna ſcelera & tamen celare: neque tacere quin non manifeſtentur: præſertim cum mortui pricipes: dum uiuunt tacent. Malefacta quæ fiunt a principibus. Secreta: ſint. Nec ſcilicet poſſunt. Illi: ſunt ipſimet ſecretarii ſui. Illi: dico qui in domo principis manifeſtant poſt mortem: miniſtri ſocii. Criminum: federationum. Conſcii: qui ſunt adiutores: eo quia ipſimet non poſſunt facere ſcelera. Factorum: malorum. Efferunt: reuelant eorum ſcelera. Quia nihil occultum: quod non reueletur. Dicunt: annunciant. Et. ipſi. Damnant: uituperant. Quo: probat exemplo Domitiani: unus ex ſuis ſecretariis notauit ſtulticiam Domitiani: Cum interrogaret ubi erat Domitianus ſi ſolus erat in domo. Qui reſpondit non eſt una muſca: quia omnes interficit: uoluit dicere neſcio quis ſit ſecum: niſi ſint muſchæ: quod dicit neque eſt muſca: quia interficit omnes: quod erat ſuum uituperium: quia inſectabatur omnes muſchas. Quo in genere: ſcilicet ſcelerationum. Dementiam ſtulticiam. Cubicularius

secretarius:cubicularius:idē q̄d secretarius: q̄si cubās secū. Vrbano schomate hoc schomatis.n.genus est spēs facetiæ ad depellēdū ociū:& aliq̄n facetia dicit cū mordatiōe alicuius q̄d dicit:decē aliquas facetias cū quasi mordat pūgat cū astucia:& tñ nō uideret q̄d dicat ut iniuriet nr̃o mō in sermōe materno dicit botonus. Vrbano:faceto. Notauit:signauit. Ne:nō.s.est musca itus quasi decla

unus urbano schomate notauit: aliq̄n cū ĩterrogat9 eēt:ne q̄s q̄ cū Domitiano ĩntus: rñdit ne musca quidē: q̄si ille suo omnes stilo substulisset: huic eius occupationi tā ĩdecore uenia forte posset indulgeri: si mō cōstaret quidnā p hyemē solus agere consueuisset: aut si non maiore odio ex cæteris facinoribus: q̄ ex hoc aucupio tā fœdo irrisiōe se dignū p̄buisset. Nam q̄ Scipio dicere de se solebat nūq̄ minus solū: aut ociosū esse. q̄ cū ociosus

rat. Ille: Domitianus Stilo suo. Omnes musca. Substulisset interfecisset. Huic iocat: & dicit uituperium Domitiani dicit tñ ē ignoscendum sibi eo quia nil aliud facit nisi insectari muscas. Huic occupatiōi.s. aucupari muscas: ut facit aucueps est tanq̄ aucupari. Ei9 Domitiani. Indecore: uerecūdia dedecus erat tali uiro & principi ĩsectari muscas. Venia:indulgētia. Indulgeri:dare. Si mō i. si hoc manifestum erat insequi muscas tēpore æstatis q̄d facere debebat tp̄e hyemis in quo nō sunt muscæ q̄ dicit debebat multo maiora scelera & facinora agere in q̄bus sceleribus hēbat maxĩo odio. Cōstaret:manifestū esset. Per hyemē:tp̄e hyemis. Aut si dicit certe fuisset sibi dāda uenia isti Domitiano:si nō fecisset rē q̄ esset cōdigna maiori odio q̄ res fuit q̄ condigna irrisione q̄ dicit. p̄buit fecit ea q̄ sunt cōdigna irrisiōe ut oēs habuerūt in derisionē. scilicet ĩterficere muscas:& ea fecit q̄ sunt cōdigna maiori odio hn̄te. Aut.s. uenia posset ĩdulgeri. Odio:q̄a fecit maiora q̄bus erat cōdign9 odio. Ex cæteris facinoribus:obscuris nigris maioribus sceleribus. Aucupio.i. ex uenatiōe ista .i. Insectari muscas. Fœdo:turpi. Irrisiōe:q̄a dign9 irrisiōe cū ĩsequeret muscas. Præbuisset.dedisset. Nam:dicebat per contrarium Scipio q̄ supradictum est: nam dicebat ĩter se. q̄ nunq̄ uolebat esse solus:& si solus uidebatur esse in ocio nunq̄ uolebat stare solus. Nam Scipio appellabat esse solus cū nihil cogitabat de utilitate reipublicæ : aut p defēsione:aut q̄n nō cogitabat de aliquo negocio tūc esset in ocio p̄hiæ qui semp de aliq̄b9 magnis:aut de diuinis:aut in scribendo:eo quia supradixit esse uitam homĩs. Actiuam ut in genere iudiciali: aut demonstratiuo:deliberatiuo:ut dū domi stam9:ut apud causidicos in senatu: quādo uero ius redditur. Aliud uero uita philosophica. Nam:certe. Nunq̄.scilicet. Solū:nunq̄ stabat q̄n cogitaret aliq̄d de utilitate reipu.tūc non sunt soli quia u9 dent lo q̄ cū aliis:nō dicit: non facile ita cōtingit ĩteruenit oĩbus ut erat in Ca

tone q̄a non ita cogitabat de repu. nec de negocio: nec de studio. Cuius: cuilibet omnibus contingere interuenire ut Scipio faciebat: & iste Scipio fuit maior aphricanus. Sed solum cõtingit uiris magni ingenii & excellenti uirtute. Sed s. potest contingere. Magnis ingeniis: ut sunt illi q uersantur in curia in senatu ad defendẽdum causas: & hoc est cũ dicit Domi. Atq3. s. potest contingere excellenti uirtute: & hoc dicit cũ dicit foris ut de Scipiõe qui semper dabat operã: & cogitabat de utilitate reipublice. Præditis: ornatis. Tametsi: dicit etiam uidet hoc esse in contrariũ id q supra dixit & q nõ minor ẽ ista uelle solus eẽ in magna turba: uidẽtur duo contraria esse solus & eẽ in multitudine: & potest seruare q̄etem & eẽ in negocio. Tametsi: q̄uis. Minor. s. sit q suprad. xit esse solus. Contra in cõtrarium. In turba in multitudine. Solitudinẽ: esse solum quia homo põt esse in magna turba: & studere: & tamẽ appellatur solus: animum uero libris. Et. s. potest Quietem: quia quiescit cum studet. In negocio: quia est negocium studere: facit negocium: idest negans ocium exercet se: ut Scipio. Quod: probat exemplo Catonis: nam cum Cato esset in senatu in maxima turba senatorum cum ageretur consilium & si non adessent omnes deputati in decreto expectabant Vnde iste Cato donec uenirent studebat: secum portabat librum & solus studebat quãmuis esset in frequentia senatorum. Quod: ad factum. Qui: Cato senatus qui deputati in consilio. Vnde senatus dicitur a senectute a senibus: quia non creabantur nisi senes: in quibus consistit sapientia. Cogeretur congregaretur senatus. Curia: eo quia ibi curantur pro utilitate reipu. Frequens: in multitudine. Vnde dicit: non erat mirum si Cato sciebat præbere consilia si peterentur in præsentia: propter eius sapientiam. quia studebat. Nimirum: nõ est mirum. Præsentem: subito. Saluberrima: salutifera bona utilia. Dictabat frequẽter dicebat. Quod: dicit posito casu quod studium litterarum. idest homo sapiens cum studet nullum daret factum nec utilitatem reipub. habetur tamen hoc quod qui studet remouet curas ab animo: & remouet omnem turpitudinem malam ab animo suo: & etiam remouet dolorem a corpore: quod dicit si habes dolores aliquos in ipa persona: aut in solitudine: dum studes reminiscũtur omnes & illæ curæ. Quod si præterea: ultra res prædictas: Fructus: utilitas. Studiis litterarum studere. Qui: fructus. Vtiq3: certe. Plurimi. s. fruct9

aut solus uideret: nõ facile cuiuis põt cõtingere: sed solis magnis ingeniis atq3 excellẽti uirtute p̄ditis: tametsi nihilo mihi uidet minor qui cõtra: & in turba solitudinem seruare põt: & in negocio quietẽ: q de Catone q̄dem scriptum est: qui interea dũ senat9 cogeret lectitare in curia libros frequẽs solebat: unde nimirum & in rem præsentẽ & in omne tẽpus saluberrima patriæ consilia dictabat. Quod

quo ad numerum:& maximi:ad quantitatem.Abunde:multum in abundan/
tia sunt.Res:scilicet studium litterarum.Momenti:utilitatis.Quod interea:in
terim.Attenti:quia qui studet debet esse attentus in studio & non uagabunda/
ri animo.plærisq3:a multis rebus turpibus.Auocamur:remouemur.Quæ:res
Turpitudine:sine uitio malo:sine uerbis turpibus.Aut nõ possumus.Molestia
dolore corporis ꝗ dicit dũ studes & attentus sis studio & libris reminisceris dolori bus:& de rebus turpib⁹ nõ cogitabis.Nã si quid: ꝗ di/cit si aliquid ẽ in nobis ipsis facile possumus leuare: qa non offendat nobis: quia facile est uitare si qs uolue/rit bene uiuere: qa nihil dif ficile homini uolenti bene uiuere & hoc ꝗ dicit: qa si quid est.i.si aliquid.Nam.i.certe.Si quid est.i.aliquid ẽ In nobis ipsis: & apud nos ipsos. Aut. certe. Fortuna nostra:idest per fortunam nõ ꝗ fortuna nos offendat ꝗ quia propter infortuniũ uidetur offendere. Facile.i.

si præterea alius nullus ex lrãrum studiis
fructus hẽret: q utiq3 & plurimi sunt &
maximi satis: tñ abunde magni uideri de
bet res mõmẽti: ꝗ interea dum attẽti le/
gimus plærisq3 auocamur; quæ non pos
sumus sine turpitudie cogitare aut remi/
nisci sine molestia. Nam si quid ẽ aut in
nobis ipsis: aut in fortuna nostra ꝗ nos
offẽdat hac facile ratione leuamur; ꝓter
id ꝗ mirabiles uoluptates in animis hõi
nũ doctriaꝝ studia pariũt & uberrimos
afferũt in tpe fructus: si qñ bonam mẽtẽ
& ei culturæ idoneã.tale semẽ icideri t; er

de facili ratione.Leuamur:quasi alleuiemur:unde alleuiare.Præter id:propter
multas rationes studium litterarum præbet hominibus multa bona & mira/
biles uoluptates:unde dicit.Studia.i.exercitia.Pariunt.i.præbent mirabiles uo
luptates.i.multas delectationes propter doctrinam bonam & rectam & in tẽ/
pore suo fructus uberrimos:idest præbet omni tempore bonum quia uirtus
nullo tempore desit:quia semper uiget:& hoc est quod dicit.Studia:idest exer
citia sunt scholastica.Afferunt:idest præbent.Fructus:bonos.Vberrimos: sa/
lutiferos tam animæ quam corpori.In tempore:idest in suo tempore uel om/
ni tempore quia nulla ui labefactari potest nec demoueri loco Si quando bo/
nam mentem:idest quando mens erit bona & perfecta & firma. Idoneam: ap
tam:ergo tale semen inciderit culturæ:idest quando semen bonum:idest quod
ceciderit in terram bonam:tunc erit in aliqua spe doctrinæ.Culturæ:idest qđ
non erit offuscatum in aliquo alio negocio. Ergo:idest dum erimus soli sine
fastidio.Et uacui:scilicet a curis familiarib⁹:idest quod caremus curis:uel quod
melius possumus exercere circa libros ubi sunt amœna & delectabilia & san/
cte beateque uiuendum:& quod melius sit probat:quia uidimus exempla alio

cum præcessorum & bonorum hominum qui bene uixerunt quia possumus in ipsis speculari: & ideo dicit. Amœnissima: dulcissima. Efficacissima: idest cũ efficatia. Nam reddit rationem quia semper debemus negociari circa studium litterarum quia plurimum ualet. Tum pro sed uero ad saluandum memoriam necessaria sunt monumenta litterarum. Monumenta: documenta. Litterarum: idest scripturarum. Quibus res: idest ꝓpter quas res fortunæ gestæ: idest ꝓpter fortunam gestam. Euentus: idest propter aduentum. Insperati: idest inspirati: naturæ: idest propter naturam & rationes super his continentur. Memoria: eo quod dicit qa transmittitur: idest traditur. Per manus: idest p manum. elabitur. idest discurritur. Per æuum: idest per tempus quantum homo uiuere potest secundum naturam. Quod auté libris: idest quod dicit ea quæ sũt tradita memoriæ: per libros & per scripturas. Perpetuo manet: idest in perpetuum ad rei memoriã. Nisi: exceptis: forsitan pictura: nisi sit tanquam pictura qđ cito elabitur. Aut: idest certe. Incisio marmoꝝ lapidũ. Aut. i. certe. fusio metalloꝝ. i. per sculpturã metalli. Pōt præstare. i. fidé habere. Verum. i. certe. nec signant. i. notant tempus diem & horam. Nec: idest certe. Indicant: demonstrant. Varietatem: determinando secundum rem & causam & motionem. Et exteriorem: idest extra habitum. Exprimunt. idest declarant. Ac: idest. Labefactari: idest remoueri. Facile: idest leuiter. Possunt: idest quantum uolunt.

Ergo cum soli sumus ab omnibus: & cæteris curis uacui: q̄ agere melius possumus quã libros conuenire ubi sunt omnia uel amœnissima ad cognoscendum uel ad bene sancteque uiuendum efficacissima. Nam cum ad cætera quidem plurimum ualent: tum uero maxime ad saluandam uetustatis memoriam necessaria sunt monumenta litterarum: quibus res hominum gestæ fortunæ euentus insperati naturæ insolita opera & super his omnibus rationes temporum continentur. Memoria & enim hominũ & quod transmittitur per manus sensim elabitur: & uix unius hominis æuum exuperat. Quod autem libris bene mandatum est perpetuo manet nisi pictura forsitan aut excisio marmorum: aut fusio metallorum: potest etiam tale quiddam præstare: uerum ea nec signant tempora: nec facile uarietatem indicant motionum: & exteriorem tantum habitum exprimũt: ac labefactari facile possunt.

Quod autē litteris tradit̄: in hac parte auctor ostendit q̄liter pp litteras multa traduntur bona ut si dicam ea q̄ apud peritos sunt in honore: & hoc est q̄ dicit. Quod litteris traditur. i. manifestatur. Nō modo efficit. i. facit. Quæ dicta sūt: ab antiq̄s. Sed & sermones. idest ꝓpter doctrinam. Notat. i. manifestat Et effingit. idest declarat. Cogitatus hominum. idest pro cogitationes hominum. Ac pro sed. Si pluribꝰ idest multis. Exemplariis. idest per multos libros. Nā exemplar liber ē: exemplū dicit̄ q̄ ab illo scribis. Vulgatum. idest declaratū. Facile. idest leuiter. Potest interire: idest permittere. Si ꝓ sed. Dignitas. idest nobilitas. Accedat: idest præcedat Orationi: idest sermōi. Nā: idest certe. Ea quæ scribuntur sine dignitate: idest quæ sine doctrina sine honore. Ea nec fidē sortiuntur. i. renascuntur propter fidem. Nec diu. idest per longum tempus. Possunt subsistere: idest firmare. Quæ igitur: In hac parte declarat: & per similitudinem dicens: quia in hoc mundo nulla potest esse fœlicitas firmior præterq̄ in litteris: quia nihil iocundior & nihil fœlicior q̄ semper se exercere circa studia litterarum: licet q̄d multi possint in hoc mūdo habere diuitias uxorem formosissimam & alia exercitia ut ire uenatum: sed nulla fœlicitas firmior & absq̄ periculo q̄ in litteris: quia ibi possumus scire protestata & facta imperatorum: & gesta prædecessorum: præsentia uero itelligere & mala futura depellere: ergo nihil dulcius quā loqui cum libris & semper scribere & legere & præsentes cum posteris loqui. O præclaram: idest iocundam optimatis. Supellectilem librorum: quasi dicat quia hæc est optima supellectilis domus tuæ. In quam: idest propter quam supellectilem. Iocundam: idest nobilem. Vt Cicero recte appellat: idest nominat Vtique & frugi. idest uti. Non obstrepit: idest non facit strepitum. Non inclamat: idest non facit strepitum: nō rapax: idest non retrahit. Non uorax: idest non deuorat. Non contumax: idest non propter contumaciam aliquam. Et lo

Quod aūt litteris tradit̄: nō modo hæc q̄ dicta sūt efficit: sed & sermones quoq̄ notat: et cogitatus hoīum effingit: ac si pluribus exēplariis uulgatū ē non facile pōt interire: si mō et dignitas accedat orationi. Nam q̄ sine dignitate scribunt̄: ea nec sortiunt̄ fidē: nec subsistere diu pn̄t. Quæ igit̄ pōt eē uita iocūdior aut certe cōmodior: q̄ legere semp aut scribere: et nouas quidē existētes res antiquitatis cognoscere: pn̄tes uero cum posteris loq̄: atq̄ ita omne tēpus et præteritum et futurum facere. O ꝓclarā supellectilē librorꝫ: inquā ut nos: et iocundā familiam ut recte Cicero appellat: utiq̄ et frugi et bn̄ morigerā: nō. n. obstrepit: nō iclamat: non ē rapax: nō uorax: nō cōtumax: iussi

quuntur:dicuntur iussi propter iussionem quandam:& semper ad omne imperium Nisi a quibus uelis. Et quãtum uelis.i.quãtum uolueris ad libitum tuum. Eos igitur in hac parte dicit quoniam nostra memoria nõ est capax omnium: & tamen paucorum tenax. Et uix:idest quasi sufficit ad singula. Vt censeo:idest declaro habendos:idest declarandos secundæ memoriæ. Nam:idest certe. Libri:idest codices:& Litteræ dicuntur memoria rerum: qa apud hystoriographos scribuntur gesta:& facta ad perpetuam memoriam successorum nostrorũ & hoc ẽ q̄ dicit. Litteræ qdem.i. nisi essent litteræ quia ẽ qdem apotheca communis qa faciliter omnes homines possũt intelligere dicta & facta Vt a priorib⁹.i.a nostris acceptimus.i.habuimus. Eoq̃3 pacto.i.isto modo ut his q post nos sũt successuri: Vtiliter.i.per suam utilitatem. Consulemus:i.demus noticiam rei;& his q. Præterierunt.i.recesserũt. Repẽsabimus.i.putabimus mercedẽ suorum labo℞.i. quæ dicta fuerant ab illis. In quo iuste in hac parte dicit q̄ nos possumus superiores ac proximas ætates accusar̃ p quoddam seculũ qa aliquando licet ĩdignationem facere & forsitã per supradictas res: & propter superiores ætates ĩ quo iuste passi sũt opera præclara auctorum illustrium. Et:idest certe quorundã nomina. Summis laudibus: idest gloriæ. Aliorum nostrorum prædecessorum. Et pars uigiliarum:idest labores & sudores. Et fragmenta:nam fragmentum dicitur quod confractum est ut fragmenta: ne pereant super terram in euangelio quando quinque milia hominum saciauit deus. Fragmentum etiam dicitur quod arripitur de aliquo loco ut in hoc

loquunt̃: et ite℞ iussi tacẽt: sempq̃3 ad oẽ imperium p̄sto sunt: a qb⁹ nihil unq̃ nisi q̄ uelis et q̃tũ uelis audies. Eos igit̃ quoniam nr̃a memoria nõ ẽ oĩum capax: ac pauco℞ qdẽ tenax: et uix ad singula sufficit: secũdæ mẽoriæ loco hñdos asseruãdosq̃3 cẽseo. Nã sunt lr̃æ qdẽ ac libri certa re℞ mẽoria: et scibiliũ oĩum cõis apotheca: idq̃3 curare debem⁹ ut quos a priorib⁹ accepim⁹: si nihil ipi ex nobis gignere forte possumus integros atq̃3 ĩcorruptos posteritati transmittamus. Eoq̃3 pacto et his qui post nos futuri sunt utiliter consulemus: et his qui p̄terierũt uel unã hanc suorum laborum mercedẽ repẽsabimus: in quo forsitan possumus quoddam seculum proximasq̃3 supiores ætates accusare: ĩdignari quidẽ licet proficere autẽ nihil: q̄ tam multa illustriũ auctorũ p̄clara opa deperire passi sunt. Et quorũdã qdẽ noĩa sola sũmis tamen laudib⁹ ornata. Alio℞ ẽt pars uigiliarum et frag

mēta quædā operū ad nos puenerūt: unde fit ut ex splēdore laudum ac nōis opa desideremꝰ illoꝝ: hoꝝ uero reliquos labores deperisse ~~id indigeremus~~ ex earum rerum quæ superāt adhuc excellētia: ac dignitate: tametsi ipsa in plærisq; partium suarum tam uitiosa corrupta quædam iam etiā intercisa ac mutilata suscepimus: ut pene melius fuerit ex his nihil ad nos peruenisse. Sed in hac iactura quæ maxima ē non debet id minimum uideri: qđ res plurimas nostras atq; Italiæ facta cognitioni dignissima pro magna parte latere nos contingit: quorum notitia cum libris simul ac monumētis eorum periit Sicq; qui barbaroꝝ res gestas nouimus plærasq; ex nr̄is casu libroꝝ ignoramus Et est eo deuentū ut latinæ quoq; hystoriæ: & cognitionem: & fidē a græcis auctoribus exigamus. Plurima nanq; taliū quæ apud nos aut anguste perscripta: aut prorsus incognita late apud eos reperiuntur diffusa quāq; & ea ipsa græca oratio quæ nostris maioribꝰ eē quōdam domestica: ac perfamiliaris solebat apud

loco dicitur fragmenta librorum ad nos peruenerunt.i.ad manus nostras. Vnde fit ex splendore & ad laudem & ꝙ desideremus opera illorum. Horum.s.hominum labores. Reliquos residuos. Id indigeremus.i.quod habebimus necessitatem. Ex earum rerum: idest propter quæ per excellentiam superant: idest superabundant. Ac dignitate. idest propter nobilitatem suā. Tam & si.i.si aliqn̄ suscepimꝰ intercisa ac mutilata. Vt pene.i. quasi melius fuerit ad nos nihil peruenisse ex his. Sed i.certe. In hac iactura: quæ maxima ē idest maxime amitti & perdi. Et id minimum uideri: scilicet a nobis. Ergo licet. Latere: idest abscondi. Pro magna parte: idest per maiorem partem. Vt contingit: ut conuenit. Atque pro sed. Italiæ cognitioni: idest p Italicas cognitiōes. Quorum: supradictorum. Noticia periit: eorum idest non fuit aliqua mentio. Cum libris ac monumētis.i. quod omnia sua ad nihilum deuenerunt. Sicq;: in hac parte dicit ꝙ plerasq; nouimꝰ res gestas barbarorum ex nostris & casu libroꝝ ignoramus. Et: idest certe. Est deuentum: propter hystorias latinas: & propter fidem & cognitionē græcorū auctorum habuimus. Plurima.i. multa quæ apud nos scripta fuere: aut prorsus incognita. Apud eos.i.apđ illos. Late.i.large. Reperiuntur diffusa: idest plana manifesta. Quaq;. idest quāuis illa scilicet scientia. Et ipsa oratio græca a nostris: scilicet maioribus eē. Domestica: idest familiaris. Quondā: in

præterito. Ac: pro sed. Perfamiliaris: idest amicabilis. Solebat supple esse. Pene: idest quasi apud suos iteriit. Vero: pro sed apud nos. Prorsus: idest quasi apud suos interiit. Vero: pro sed apud nos. Prorsus: idest quasi. Extincta: idest mortua siue deleta. Nisi exceptis. Quidam. qui in hac ætate. e nostro tempore. Incubuerunt: idest dederunt operam. Iam reuocent in lucem e sepulchro: idest tanquam si ex sepulchro eam tradidissent in lucem. Sed redeo: in hac parte auctor dicit quia uult peruenire ad hystoriam: quia est grauior iactura: unde dicit. Redeo: idest uenio. Ad hystoriam: differētia inter hystoriam & fabulā: quia hystoria est de rebus gestis & ueris ut sūt hystoriæ romanæ: fabula est quæ falsa sunt ut fabulæ esopi: qa uidentur ueræ cum non sint: tamē sunt ad instructionē: cuius pro qua re grauior iactura progredi dicitur: quo prout. Eius cognitio rei: utilior & iocundior. Nam reddit rationem in liberalibus īgeniis. Quidem: idest certis ingeniis. Liberabilibusq; hominem liberum faciūt. Qui in reb[9] publicis: idest apertis. Cōuenientiora notitia: in hac parte dat notitiam hystoriæ: & studium & exercitiū philosophiæ moralis. Cæteræ uero: idest dicuntur liberales propter suam libertatem: quia homines illius facultatis dicuntur liberi ab omnibus factionibus & grauamibus reipublicæ: nō tenētur soluere decimas militum: nec tenentur ad custodiam sicut sunt alii: nisi esset maximum periculum & detrimentum reipublicæ: & propter hoc dicuntur liberales propter eius studium qa homines efficit: efficiuntur liberi. In horum: uidelicet in hac parte quod dicat quæ præcepta debemus sequi qdue fugere cōueniat unū dicit clare & apte. In altero. s. loco inueniemus .i. habebimus. Exēpla: ut qualiter seq debeamus. In illa enim officia hoc dicit

suos pene interiit: apud nos uero prorsus extincta ē: nisi pauci quidam qui hac ætate illi incubuerunt: iam e sepulchro in lucem reuocent. Sed redeo ad hystoriam cuius eo grauior est iactura: quo eius rei cognitio & utilior et iocundior. nam liberalibus quidem ingeniis: et his qui in publicis rebus et hominum communitate uersari debent. conuenientiora sunt hystoriæ notitia: et moralis philosophiæ studium. Cæteræ quidem. n. artium liberales dicuntur: quia liberos homines doceant. Philosophia uero idcirco est liberalis quod eius studium liberos homines efficit. In horum igitur altero præcepta quid sequi: quidue fugere cōueniat. in altero exēpla iuenim[9]. In illa eni oīum hominum officia reperiuntur: et qd queq; deceat; in hac uero

q̄ Officia:idest exercitia hominum reperiuntur:idest inueniūtur. Et pro qualiter quęq̄ deceat:idest liceat:& sic uero aut dictum aut factum suis temporibus unde est adiiciendum. Ad hæc ad ista nisi fallor idest nequid sit aliquid mēdacii aut nisi decipiar. Idest eloquentiam quod per eloquentiam quæ dicitur esse quædam pars ciuilis sciētiæ:& sic certe per philosophiam moralem & naturalem possumus aliquid sentire ratione. Quod est primum:idest pricipaliter. In omni re:idest i omni negocio:quia per eloquentiā:idest per ueram scientiam:quia. Cōciliamur grauiter & ornate:idest loquimur:limate & morigerate. Animi idest animum per audaciam:& sic iuuamur per hystoriam per descriptionem in utrūq̄:scilicet arte. Nam si senes. in hac parte dicit si nos iudicamus secundum ingenium nostrū senes prudentiores. Nam idest certe. Iudicamus:declaramus. Senes:idest antiqui prudētiores sapientiores:eos:scilicet senes. Libēter audimus. idest sequimur eos bono animo. Quod per longam uitam:idest per longum tempus experti sunt:idest inuēta sunt & uiderūt & audierunt ab aliis suis prædecessoribus. Quid de eis:quasi dicat quid dicere debemus. Qui multorum seculorum. i. circuerunt per uniuersum orbem & uideant bona & mala:& in illis experti sunt quid agere debeat & norunt pro nouerunt. Cognitum:idest per cognitionem. dignas supple laudes & ad omnem casum:idest ad omne infortunium. Proferre. dicere. Illustre clare. Aliquod exemplum ad euitanda pericula & sequi quicquid bonum est. Ex quibus id efficitur:quod dicit. Est summi:scilicet uiri:idest optimi uiri:& Omnino excellentis ingenii:idest nobilis. Vt pro qualiter:Quis:idest aliquis. Possit dicere:idest declarare. Et studeat:idest uideat q̄. Optime facere:idest quicquid agere debeat ad bene uiuendum imitari.

dictum factumue suis quodq̄ tēporibus:adiiciēdum ē ad hæc nisi fallor & tertium. i. eloquētiam q̄ ciuilis sciētiæ ps q̄dam ē:p philosophiam si qdē possumus recte sentire q̄ est in omni re primum per eloquentiam grauiter ornateq̄ dicerē q̄ una re maxīe cōciliantur multitudinis animi:p hystoriā uero i utrūq̄ iuuamur Nam si senes iccirco prudētiores iudicamus:eosq̄ libenter audimus:q̄ per longam uitam & in se multa experti sunt & in aliis plæraq̄ uiderunt atq̄ audierunt:quid de his est iudicandum qui multorum seculorum res cognitu dignas memoriter norunt:& ad omnem casum proferre illustre aliquod exēplū possunt. Ex quibus id efficitur quod ē summi uiri & oīno excellētis ingenii:ut & optime dicere qs possit:& studeat q̄ optime facere.

Erant aũt. In hac pte dicit eē q̃tuor q̃ græci cõsueuerũt docere suos pueros: ui delicet. Lr̃as: qa nil aliud ĩtelligit̃ p lr̃as nisi p elemēta qa in primis quãdo uadunt ad scolã debent bñ adiscere elemēta litteraꝝ: qa sicut p elemēta cœlestia nutriũtur corpora nr̃a. Ita p litteras. i. p elemēta quæ sunt principia nutriunt̃: & efficiunt̃ docti & periti: & de istis Priscianus ingt ad plenum quãdo dicitur de elemētis. Vñ elementũ dicit̃ quasi aleuiamẽtũ: litteræ uero sũt ipse ꝓnũciationes: Luctatiuã: qa si aliquis uoluerit ad aliquã bonã pfectionẽ peruenire necesse est pati fames & frigora & multa icõmoda: unde ingt Paulus apostolus: sꝫ ad magna pmia puenire põt nisi p magnos labores eo qa nõ coronabit̃ nisi q legittime certauerit. Vnde hoc græci laudãt qa sunt expti. Docebant: &. n. musicã: ut aliquotiens cã solatii possent acqescere nõ semp studere. Musices uero dñr liberales. qa cõnumerant̃ inter septem artes liberales. Musica uero

Erant aũt quatuor q̃ pueros suos græci docere cõsueuerũt: lr̃as: luctatiuã: musicam: et designatiuã: quã ꝓtractiuã qdã appellant: de luctatiua et musica dicetur postea. Designatiua uero nũc in usu nõ est p liberali nisi q̃tũ forsitã ad scripturã attinet. Scribere nãq; et ipsũ ē ꝓtrahere ac designare: quo ad reliq̃ uero penes pictores resedit. Erat autẽ nõ solũ utile: sed et honestũ quoq; huiuscemodi negociũ apud eos: ut Aristo. iqt. Nã et i emptionibus uasoꝝ tabularũq; ac statuaꝝ: qb9 græcia maxĩe delectata ē sucurrebãt: ne facile decipi ꝑcio posset: et plurimũ cõ

dicit̃ a moys qđ est aqua eo qa non põt canere quin audiatur. Et designatiuã: quã ut quidã protractiuã appellãt: ergo dicit qa uult postea docere de illis duabus uidelicet de luctatiua & musica: & quare & quõ isti græci regebãt suos pueros & quale ipsos habebãt. Designatiua uero: in hac pte loqtur de designatiua eo quia non est in usu pro scientia liberali nisi quãtum attinet. i. iterest scripturæ & hoc est quod dicit quia nõ est in usu & nõ hẽtur pro sciẽtia liberali. Scribere nãq; dicit quia oportet scribere & protrahere ut quemadmodum pictores faciunt & hoc ad exemplum: quia ut dicit non solũ erit utile: sed. Erit & honestum. i. iustum ad uitandũ ocium & dat exemplum Aristotelis. Nam & dat exemplum: & inquit cum de græcis qui propter emptiões uasorum & statuarum unde maxime delectati sunt. Ne. idest possent decipi. idest deprauari precio i. quantum ualet & plurimum. i. multotiens. Conferebant inter se. Ad deprehẽdendam. i. capiendam. Pulchritudinem rerum. idest nobilitatem rerum quibus de rebus pertinet. Ad uiros magnos idest nobiles & loqui inter se. i. discernere. Litterarum: in hoc loco dicit quod litteris mediantibus possumus ad bona peruenire eo quia uirtus ubique uiget & fructus semper durat: eo quia

Non potest dirumpi nec loco demoueri; in æternum manet maxime apud homines studiosos & ad omne genus & non solum ad decipiendum doctrinam sed ad habitum affirmandum & ad memoriam p̃teritorum reuocandam. Ante omnia.i. q̃ dicit ante omnia si uolumus acquirere doctrinam & rationem sermonis necesse est ut sequamur & imitemur quottidie in studiis & in uigiliis.

Proxime huic: quod dicit ẽ adhibenda ratio disputandi. Per quam unaquaque re idest pro qualibet re: possumus cognoscere & discernere inter uerũ & falsũ & hoc argumentando & disputãdo. Si quærimus: idest si inuestigabimus quia faciliter poterimus consequi utilitatem. Ea cum sit. In hac parte dicit quod cum sit scientia discendi: quia per scientiam possumus facile intelligere: quæ ad omnem disciplinam bonarum artiũ: & ad omne genus: eo quia aperit uiam facile. Ea. scilicet & scientia discendi: memorandi & recordandi q̃c quid necesse ad hanc artem Disciplina: idest studiõ. Facile. idest leuiter. Viam aperit: idest demõstrat. Rethorica est scientia bene loquẽdi & bene dicendi limate & recte quæ tertia connumeratur ĩter disciplinas naturales. Per quam: scilicet scientiam quæritur eloquẽtia artificiosa: quam scilicet scientiam. Posuimus. idest connumerauimus inter partes præcipuas ciuilitatis. Verum ea: quasi dicat quod in præterito inter nobiles & studiosos solebant habere eam in maximo honore. & in maximo precio. Et hoc est quod dicit. Olim: idest in tempore præterito. Cum in studiis: idest disciplinis & laboribus solebant eam exercere. Nunc: idest nostro tempore. Pene: idest quasi absoleuit: idest quasi absoluta. Nam

ferebant ad depræhẽdendã rerum: quæ natura constat aut arte pulchritudinem ac uenustatem: quibus de rebus pertinet ad magnos uiros: & loqui inter se & iudicare posse. Litterarum uero magnus est semper fructus: & ad omnem uitam & ad omne hominum genus: præcipue uero studiosis earum ut ad accipiendam doctrinam; ita & affirmandum eius habitum: reuocandamque lapsorum memoriam. Ante omnia igitur si quid proficere de doctrinis uolumus: cõgrui sermonis habenda est ratio: & curandum nedum maiora persequimur: turpiter in minoribus labi uideamur. Proxime huic disputandi ratio adhibenda est: per quã unaquaque re: quid uerum falsumue sit facile argumẽtando quærimus. Ea cum sit discendi scientia: sciendique disciplina ad omne doctrinarum genus uiam facile aperit. Rethorica uero tertia est inter

idest certe: A iudicis idest Iuristis & qui habent reddere ius. Poenitus: idest quasi eiecta: idest prouecta. Vbi idest in loco non oratione perpetua: idest in perpetuum. Sed inuicem: idest neuter eorum. Dilectico more contenditur: idest connumeratur in causam. In quo genere: idest illo modo plærique idest multi ex. Adolescentibus Romanis idest iuuenibus qui adhuc sunt in adolescentia.

rationales disciplinas: per quam artificio sa q̄ritur eloquentia: quam & tertiam posuimus iter præcipuas ciuilitatis partes: uerum ea cū nobiliū omnium studiis celebrari olim consueuisset; nunc pene prorsus absoleuit. Nam a iudiciis quidem eiecta poenitus est: ubi nō perpetua oratione; sed inuicē dialectico more adductis in causam legibus cōtenditur. In quo genere plerique quōdam ex Romanis adolescētib9 magnā gloriā sūt assecuti aut differendis sontibus reis; aut defendēdis insontibus. In deliberatiuo uero genere iā apud principes & rerum dominos nullus ei locus est; quoniam paucis expediri uerbis sententiam uolunt; & nudas afferri in consilium rationes: in populis: qui uel sine arte copiose dicere pn̄t clari habent̄. Demonstratiuum genus restat ꝙ ut nunq̄ est in usu sublatum ita uix nusq̄ ratione inuenit̄. Nam in faciēdis orationibus his artib9 utunt̄ fere omnes: quæ cōtra artem bn̄ dicēdi sunt. Quæ cū ita

Sunt assecuti: idest consecuti magnam gloriam idest magnum honorem in sontibus defendendis: & reis: idest a malis hominibus. In genere uero deliberatiuo: idest secundum genus deliberatiuum apud Principes idest apud dominos rerū. Nullus est ei locus idest nulla habitatio ut possint sententiam expedire: idest perscrutari. Paucis uerbis: idest minimis uerbis. Vt afferri idest dici: nudas rōnes: idest nullius ualoris. In cōsilium: idest quando habent præbere: & perscrutari consilia in regēdis populis. Quod sine arte: idest sine ingenio possūt dicere copiose: idest limate & modeste. Habentur clari idest nobiles. Demonstratiuum genus. nil aliud est nisi quod nūquam est sublatum in usu eo quia inuenitur: nusquam cū ratione. In faciendis orationibus: q̄si dicat: ꝙ multa utuntur in his artib9: & fere oēs utuntur orationibus: quæ contra artem sunt bene dicendi: ergo necesse ē quod si quis uoluerit bene haberi uti arte quia nostris temporibus sic oportet fieri: eo quia dicitur: qui nescit simulare nescit regnare. Quæ cum ita: quod dicit iterum si quis uoluerit bene dicere: necesse est esse bene institutum: idest

ornatum uirtute. In omni genere causaꝝ.i in omni arte ut possit copiose dice-
re. Prima ergo quātū ad primā necesse est habere grāmaticā & poetas: qa con
fert multū: & ad uitā & ad orōnē.i. bñ dicēdi. Ad delectationē.i. conferēdā. Ars
musicæ.i. cātus. Delectat.i. p̄bet delectationē. Ea audiētē.i. quantū ad auditū &
ad aures quia dulcis est: eo quia ēt apud græcos maximū honorē habebāt mu
sices. Nec: pro nō quisq̄.i. ali
quis. Putabatur.i. tenebat᷑.
Eruditus.i. doctus. Nisi can
tu.s. Quāobrē Socrates: in
hoc loco dat exēplū: qui So
crates dū esset senex in æta
te matura. Didicit.i. sibi pla
cuit Iras: ergo si ipse socra-
tes senex didicit qui fuit op
timus philosophus a fortio
ri. Adolescentes.i. Iuuenes
qui sunt in adolescentia de
bent adiscere: eo quia socra
tes philosophus. Iussit.i. p̄ce
pit nō ad lasciuiæ icitamen
tū.i. ad lasciuias sed ad uerā
cognitionē. Ad motus aīæ
.i. ad bonos mores acqren-
dos cum omni industria &
doctrina. Non omnis uox
idest quantum ad auditum:
qa uox nil aliud est nisi aer
tenuissimus ictus q̄ ꝓprie
auribus accidit secundū Pri
scianum. Sed q̄ ad soni be
ne consonato.i. ad melodi
am: melodia uero nil aliud
est nisi cātus. Harmonia ue
ro itelligit᷑: ut sunt harmo
niæ cœli quæ pertinēt ad rectā rationē uitæ. Motus nil aliud est nisi per quem
mouemur. & hoc pōt dici primus motus secundus motus. Verum.i. certe. Ad
remissionē.i. gubernationē. Animi.i. ingenii. Usus modula: idest cātus plurimū
.i. multū ualet etiam p̄dest. Ad sedādas passiones.i. diuidendas. Tum uero pro
tūc. Est digna eo: idest nobilis. Disciplinæ idest studii. Ingenio liberali. eo quia
propter studium homines efficiuntur liberi. Secundum rationem idest secun
dum ordinem rerum. Speculamur.i. per speculū. Varias naturas. idest uarias

sint elaborādum est tamē ei quem uolu-
mus esse bñ institutū ut in oī genere cau
sarum ornate copioseq̄ possit ex arte di-
cere. Prima huic est poetica cui⁹ studiū:
& si cōferre plurimū: & ad uitā & ad ora
tionem pōt: & ad delectationē tamē ma
gis uidet᷑ accommodata. Ars uero musi
cæ: nam & eā audientē delectat: magno
quōdam apud græcos honore habeba-
tur. Nec putabat᷑ quisq̄ liberaliter erudi
tus: nisi cātu: & fidibus. Quamobrem
socrates ut ipse senex didicit ita igenuos
adolescētes erudiri in his iussit: non qui-
dem ad lasciuiæ incitamentū: sed ad mo
tus aīæ sub regula rōneq̄ moderandos:
ut.n. non oīs uox, sed tm̄ q̄ bñ consonat
ad soni melodiā facit: ita & mot⁹ aīæ non
oēs: sed q rōni conueniunt ad rectam ui-
tæ harmoniā pertinēt. Verꝝ cū ad remis
sionē animi sedādasq̄ passiones plurimū
ualeat modulationis usus, tum uero eius

sententias secundū qualitatē sonorum. Ex qbus.s. possumus inuicem. Causari secundū morē cōsonātias & dissonātias quātū ad aurium auditū: ut quēadmodum. Et de numeris ratio. i. illi q uolūt adiscere talē artē quæ arithmetica appellatur ut sūt mercatores q habēt regere se p lrās numerales: mō augēdo & modo minuēdo & secundū eoꝵ mercātias & unicuiqꝫ pbere suam portionē secū dum lucrū: & iō dicit̃ arithmetica: qa de illa arte q̃ ad mercātias ptinet loquitur.

disciplinæ cognitio digna est igenio liberali: secundū quā rationē speculamur sonoꝵ uarias naturas: & potestates: & ex quibus inuicē ꝓportiōibus cōsonantias dissonātiasqꝫ causari cōtingat: quēadmodum: & de numeris rō: quæ arithmetica dicta ē: & de magnitudibus q̃ geometria ē appellata: in qbus secundū uarias relationes pariū uel impariū: & itē linearum supficierum aut corpoꝵ uariæ spēs numeroꝵ magnitudinūqꝫ cōstituūtur: multaqꝫ his ineē propria demonstrant̃: quæ cognitio iocūdissima ē: & pcipuā i se certitudinē continet. Sed & illa quoqꝫ pulcherrima ē: quæ de syderꝵ motibus magnitudinibus ac distantiis ptractat. Euocat. n. nos ab his tenebris: & crasso aere: & in supiorē illam lucidissimā domum tot luminarib9 distinctā: oculos atqꝫ animum inducit: in quā aspiciētē iocundū ē fixaꝵ stellaꝵ imagines discernere: & erraticas suis locis nominibusqꝫ denotare

Geometria: alia ē scia: q̃uis etiā oportet eā regere p numerum: ut in textu palā loqtur & paꝵ indiget expositione. geometria est ars: q̃ p ipsam possum9 pariū & impariū cognoscere: ut ita dicam quot lapides sunt i isto pariete: quot pedes sunt ab ista ripa huius fluminis usqꝫ ad aliam ut tēpore belli necesse est hr̃e bonum & idoneum geometrā si uoluerit aliqd facere: & ista arte mediante q̃ p lineaꝵ. i. per signa lōga possūt facile compræhendi: & sic oia. Constituūtur. Efficiūtur. per spēs numeroꝵ & corpoꝵ eo qa est iocundissima: & pcipua certitudo eo qa continet' in se. Sed & illa: in hac parte, dr̃ de his quæ de syderibus & de magnitudinibus ac distātiis pertractat: & ista est maxima scientia quæ apud doctos & peritos laudatur: qd enim melius q̃ scire cognoscere cursus syderum: & ea quæ de aere crasso: & de tot luminaribus & cursus earum quæ non solum oculos: sed & animum inducit ad aspicientem iocundum cursum fixarum stellarum & discernere: & erraticas suis locisque denotare: & earum coniunctiones quæ & quomodo coniunguntur. Item solis lunæqꝫ defectus & quomodo fit eclypsis & quomodo sol obscuratur & luna cō

fungitur de mense in mensem & prædicere futura:& præuidere quicqd de anno illo erit declarandum. Maxime in hac parte auctor denotat excellentiam q̄ fit ex sciētia.idest ex astrologia q fit a natura hominis q ex natura ex ingenio humano cognoscuntur cognitiones stellarum:,& planetarum & mutationes earum & cognoscuntur passiones hominum & effectus sui & causæ. Maxime scientia astrologica:quia hō natura sua agnoscit astrologiam & ex astrologia dignoscunt cognitiones stellarum. Intellectui: in ingenio humano. Consona:cōueniens. Conformis: quia conformis ad cognoscendum naturam hominis ex sciētia. Per quam.reddit rationem quomodo uiuunt animalia & qua de causa & quomodo habuerunt principia ex astrologia dignoscit & etiam cognoscuntur passiones hominum quomodo dolet caput:quia febris uenit & dolores:& omnia quæ cōtinentur in mūdo per quā scientiam. Animatarum:quomodo ueniunt passiones quomodo & quæ est causa q patiuntur homines infirmitates:& cognoscuntur. Cœlo:ut stellæ planetæ sicut sol & luna. Motuum:quare mutantur stellæ & quare transmutant se stellæ de uno loco in alium. Eorum:idest earum rerum. Multorum.idest multarum rerū. Quæ res.scilicet mutare. Vulgo:populo q dicit habent in admirationem populi ignoti & rudes ignorantes hæc:& tamen est res iocūda intelligere quomodo mutant. Cū maxima negociari:laborare. Eas res:in aere,quia sunt stellæ. Terram:quia ex his stellis cognoscuntur mediante astrologia. Impressiones:quomodo sint positi & fixi isti planetæ est res optima scire. Æque uero:postquam superius locutus ē de astrologia quæ multum iocunda & nō intellecta nisi a philosophis q p naturā astrorum cognoscuntur terrena:& natura hominum:& passiones. Nunc dicit uelle tractare & alia scientia appellata spectatiua quæ pertinet ad lapicidas : & pictores qui habent designare unam rem & præbere sibi portiones ut res uideatur sicut alia: est tamen necesse habere bonam cognitionem & ingenium: habent inquirere si uolunt facere unam figuram pictores aut lapicidæ inter-

earūq; coniunctiones: & itē solis lunæq; defectus lōge ante ꝓuidere atq; ꝑdicere. Maxime uero sciētia de natura ītellectui hūano cōsona: atq; cōformis ē: p quā naturaliū rerū aiatarū inaiatarūue principia passionesq;: & eorū q̄ cœlo & mūdo cōtinent motuū ac transmutationū cās effectusq; cognoscimus: ac multoꝝ q̄dē possumus cās reddere q̄ uulgo miranda uideri soleāt. Quæ cū oīa iocūdū est intelligere: tū maxīa negociari circa easq; in aere & circa terrā fiant ipressiones iocūdissimū est: æque uero et q̄ his ānexæ sunt cognitiones pulcherrimas inqsitio

ra:& aliam in altum:est opus scire dare portionem suam q uideatur illa figura alta tam magna ut illa quæ est in terra:qa illa alta uidet parua:quamuis sit magna. Æque:æqualis seu æqualiter. His supradictis:scilicet impressionibus. Annexæ:coniūctæ. Cognitiones:habere bonam cognitionem & ingenium & eē philosophus. Inquisitiones q dicit est pulchrum scire inquirere talia ut etiam

nes hñt ut est pspectiua: et de pōderib9 tradita ratio. Et quoniā qdē dicendo hactenus puectus sum: reliquas quoq; disciplinarū attingā. Medicia igit est: et cognitu pulcherrima et ad salutē corporū cōmodissima: uerū exercitiū habet minime liberale. Legum peritia publice priuatimq; utilis ē: et magno ubiq; honori habet: et ipsa qdē a morali philosophia deriuata est: quēadmodū ab naturali medicina. Quā ut honestū est audiētib9 iterptari: aut in iure disceptātib9 de iure cōsultū aperire: ita est indecorū tractantes cās pcio cōuēto opas uēdicare. Scia uero diuina ē de causis altissimis et reb9

de ponderibus:scire cognoscere pondera. Vt sunt apothecarii:habent libras uncias dragmas scropulos grana &c. Omnia ista dicūtur pōdera:quia appellatur scientia perspectatiua. Perspectatiua:scilicet sciētia appellat sic. Tradita:data. Et quoniam:dicit hucusq; dixit de astrologia dicit nunc uelle dicere de medicina. Dicendo:ad dicēdum. Hactenus: hucusque. Prouectus: idest uehi. Disciplinarum: scientiarum: Attingam: leniter dicam. Medicina: scientia. Cognitu: ad cognoscendu; Commodissima: aptissima Verum.sed. Exercitium:scilicet medicīæ. Minime nō enim est subdita fere omnibus ad uidendum spurcitias. Peritia scientia appellantur doctores medici a scientia medicinæ. Et ipsa quod dicit quod ipsa scientia medicinæ descendit sicut a philosophia morali sicut a philosophia naturali. Deriuata:orta. A natura li:philosophia. Quam: scilicet peritiam legum quod dicit iustum est & honestum ut uadant ad disputationes:ut etiam alii audiant & intelligant eorum scientiam & pecuniam. Interpretari: dicere. Disceptantibus:disputantibus cum aliis qui disputant in iure cum sint doctores. Consultum:deliberatum. Aperire:manifestare. Scientia:postquam dixit de grammatica dialectica rhetorica: & astrologia perspectiua. Nūc restat dicere de scientia diuina:ut theologia quæ est scientia diuina:dicit quamuis dixi de omnibus artibus liberalibus: tamen non possumus omnes discere:quoniam ingenium nostrum non est capax:sed solum capere unam artem bonam & sequi illam secundum ingenium nostrū aut esse bonus grammaticus aut bonus rhetoricus aut astrologus: aut ad medicinam. Impossibile esset capere:propter etiam uitam nostram breuem. Sci

entia causis:quia est opus scire causam cum aliquid dicimus dare causam. Vt quare mũdus est rotũdus dare causam: q̃ res diuinæ. Semotæ:separate. Sensibus:nõ possumus ĩtelligere nec gustare oẽs artes. Fere:quasi. Commemorauimus: ꝙ dicit:q̃uis dixerim de omnib⁹ artibus & scientiis liberalibus. Quo:ut. Omnes disciplinæ. Appræhẽdẽdæ:ĩtelligẽde. Vt:ꝙ dicit nõ pŏt hẽre oẽs Doctus.s.in oibus. Nam singulæ.s.sciẽtiæ: Totum hominem:hoc est hẽre unã sciam pfectã & ꝙ scĩa bñfacere ẽ magna laus & uirtus .s.ut eẽ bonus grãmaticus est uirt⁹ dialecticus &c. Et utrũq₃ dicit est uirtus hẽre duo.s. eẽ & scientiam habere doctrinam ita mediocrẽ:sed esse multũ diues & multũ sapiens q̃si ĩpossibile ẽ qa hõ diues nõ curat adiscere. Opes diuitias. Modestas: mediocres. Doctrinã: sciẽtiã. Sed ꝙ dicit si qs habet unã sciẽtiam pfectã & ꝙ sciat bñ facere est uirtus. Quã sciẽtiã. Causam: doctrinã. Potissimũ:maxime:amplectat̃ capiat:q̃q̃ dicit tñ sũt iste sciæ tanq̃ catenæ cõiunctæ non pŏt eẽ bonus grãmatic⁹ nisi

quæ sũt semotæ a nostris sensibus: quas intelligẽtia tãtum attigimus: principales itaq₃ disciplinas fere: cõnũerauimus omnes:non quo unicuiq₃ oẽs necessario apphẽdendæ sint ut doctus tãdẽ aut sit aut hẽatur. Nã & singulæ totum sibi hoiem uẽdicare pñt: & utrũq₃ est uirtutis opus. ut modestas opes: ita et mediocrẽ posse pati doctrinã: sed ut ad quã qsq₃ aptissimus erit: eã potissimũ amplectat̃: q̃q̃ ita sũt cõiũctæ doctrinæ oẽs: ut nulla quis ignoratis: protsus aliis egregie pcipi ualeat. Sed ingenioꝝ diuersa sunt genera. Quædam.n.facile ĩueniũt in unaquaq₃ re argumẽtum: et mediũ quo suũ propositum ĩferãt: quædã uero tarda sũt ad in-

habeat dialecticam logicã: & non pŏt esse bonus dialectic⁹ nisi habeat rhetoricam pp argumẽta. Quæ:doctrina. Ignoratis.i.cum non sciant oẽs nõ possunt bene intelligere unã. Percipi intelligi. Valeat:possit. Sed ingeniorum: hactenus dixit de oĩbus artibus liberalibus cũ sit tractaturus & q̃uis dixit oẽs simul fuisse cõiũctas:nõ possumus tamẽ oẽs pcipere: sed secũdum ingenium suũ quisq₃ debet capere ꝙ magis sit adaptus: qa aliqui sunt magis apti ad grãmaticã: aliqui ad dialecticã: aliq ad medicinã: debet ergo diuidere ingenium suũ: ꝙ sit magis conueniens: & ipse declarat ingenia & naturã hominum & quã magis apti. S₃ ingenia: ꝙ dicit sũt q habẽt ĩgeniũ ita bonũ ꝙ quãprimũ sint sibi præposita aliquala argumẽta de facili sciunt ea soluere: sciũt enĩ inuenire principium & medium. Sed ĩgenuoꝝ.s.hominũ: ĩgenui appellant̃ q orti ex nobilibus parentib⁹ qui nunquã fuere in seruitute. Quædã.s.ingenia ĩcipit declarare. Re in qualibet facultate qa sumus diuersæ naturæ & ingenii. Argumẽtũ:materiã in oib⁹

facultatibus sciũt iuenire & principiũ & mediũ qa difficile ẽ iuenire principium & mediũ rei. Propositũ deliberationẽ: ꝙ dicit scit deliberarẽ cito. Quo ut Inferãt: inducãt. Quædã: aliud genus ingenii hoĩs ẽ aliud genus q nõ scit ita cito inuenire rẽ sed tardus ad rñdendũ sed bñ sciet iudicare: si res erit bõa aut mala & q̃ erit finis. Quædã. s. igenia hoĩum. Inueniũt. s. rẽ cũ sit actu. Solida: firma. s. ad iudicãdũ. Et priores: ꝙ dicit primi ita hñt ingeniũ ad opponendũ & ad rñdẽdũ Priores: primi Opponẽdũ: rñdendũ. Posteriores: secũdi. s. q sunt ita tardi ad iueniẽdũ: qa cogitãt. Itẽ illi q sunt ita acuti ingenio sunt apti ad poetas ad scribendũ poetice & ad scias reales. Illi q sũt ita bõi igenii. Rõnales: ut ĩ pħia: qa: oportet cito rñdere. Hi qui sunt ita tardi. Ad rales: scias. s. ad leges qa cõuenit legistis ut sint tardi ad rñdẽdũ qa uideãt casũ p qd̃ petiẽ. Sũt ẽt alia igenia hõium q sunt ueloces ad rñdendũ & audacter: hñt linguã expeditam aliq uero sũt tardi in ꝯmõe nesciũt q̃si loq cũ sint docti sed si des sibi calamũ faciũt qcqd uolũt. Aliq: alii hoĩes Et hii: sũt isti qui sunt ita expediti & ueloces in lingua

ueniẽdũ: uerũ solida ad diiudicãdũ: & priores quidẽ illi qb⁹ ita igeniũ ẽ ad opponẽdũ aptiores sunt. Posteriores uero ad rñdẽdũ. Itẽ illi ad poeticam faciũt: & rõnales sciẽtias: hi uero ad reales: sũt aũt & alii ingenio quidẽ ueloci: lingua uero sermoneq; tardiore & hi ad cõpositũ sermonẽ orõneq; rhetoricã ualere uideãtꝰ In utroq; uero prompti hi ad dialecticas disputatiões p̃clare faciunt: qbus aũt sermo uelocior est: q̃ ingeniũ: idest lingua quidẽ sunt prompta igenio uero tardo. Ad neutrũ genus ualẽt oratiõis: ampli⁹ ĩ quibusdã memoriæ uis multa uiget: & hi ad cognitiõnẽ hystoriarũ ualẽt: & cõprehendẽda legum ampla uolumina, in quo scire nos oportet memoriam præter

sunt apti ad rhetoricam ad orones. Cõpositũ: ornatũ. Rhetoricam: ad disputationẽ rhetoricæ In oratione quia in rethorica cõtingit orõ. In utraq; dicit tñ ꝙ isti qui sunt tã ueloci ingẽio sunt boni & apti intraq; facultate in oratione rhetorica dialectica apti ad disputandũ. In utraq; ui: facultate & orone & dialectica. Prõpti: apti. Dialecticas: logicales. Quibus: illi qui sunt ita ueloces lingua & nõ hñt bonũ ingeniũ tales nõ sunt apti nec ad dialecticã nec ad disputatiotionẽ. Quib⁹: illi. Velocior: multũ uelox. Ad numeꝝ gen⁹. s. ad nulllũ. s. nec ad elloquentiã: ne ad disputatiões dialectice. Orationis: nõ ualent ad orandũ. Valent pñt. Amplius: dicit ꝙ in aliquibus si ẽ memoria multũ ualet ad hystorias & ad orationes. Amplius: plus. In quibusdã. s. ingeniis. Ius: multitudo uiget. i.

in statu. Historiaꝝ:scire hystorias. Et.s.ualet memoria ut eē legista q̄a opus est hēre memoriā. In quo uolumīe. Memoriā:dicit q memoria sine ingenio ualet & ingenium sine memoria minime:sed memoria cū ingenio plurimū ualꝫ q nihil supra ut ēt ait Cicero. Sapīa sine eloq̄ntia paꝝ ualet. Eloquentia sine sapientia paꝝ ꝓdest ut in Catilinario:sapia cū eloquentia multū ualet. Prope nihil:q dicit nihil ualet. Disciplinas:q̄tū ad scientiā. Attineat:ptineat. Ad agibilia. dicit ī rebus cæteris possūt agere q̄a nō est opus hēre memoriā magnā ut ad merces & in cæteris reb⁹ manualibus. Ad agibilia res quæ agunt:ut mercātie q̄a laus ē ēt alias artes scire bn̄facere cū nō sumus apte sciētiæ. Cōtra:dicā uice memoriæ q̄d dicit nō ē opus hēre memoriā nisi solū de illa re. De doctrinis:dicit ergo illi qui nō hn̄t memoriā non sunt apti doctrinis nec hystoriis nec dialecticæ in disputationibus:nec legibus. Memoriter.i.q nō habemus in memoriā. Nō facile:sed difficile q dicit nō est opus reminisci si quis debet scire hystorias. Sunt:q dicit sunt aliq̄ ingenia q̄ sunt remota a sensibus nr̄is.i.q semp cogitāt de rebus supioribus:quæ non sunt uisa nec a nobis audita. ut cogitare q̄uo est sol luna & stelle q̄liter mouent. Præterea: ultra hæc ingenia supradicta Sūt ingenia. Vis potentia natura. Aīæ intellectus Ab sensibus nō sunt nr̄o sensui:ut de rebus diuinis hēre fantasiā q̄s non uidemus. Materialibus rebus.s.terrenis. Abstracta:remota. Et.s.uis aīæ natura aliq̄ & ingenium. Separatis:ut stellis luna cursu solis quia sunt remota a nr̄o uisu. Vniuersalibus:quia omnibus sūt uniuersalia momēta cœli. Apprehendendis: intelligendis. Alii:aliq sunt aptiores & est cōtrariū supradictis ad discurrendū & eundū p mundū:ut adiscere aliq̄s artes. & facer̄ mercātias:quia mercatores tendunt quæcūq; dūmodo possint lucrari. Contra:in contrarium. Particularia:ut artes & circa alia. Discurrere:eo quia uadunt. Negociari.ut mercatorib⁹ Proniores:aptiores. Et hi.s.qui hn̄t mercantiā facere est opus cū prudentes & habeant scientiā ad cognoscendum mercantias & q̄uo uendunt. Et hi.sunt ꝓniores. Naturalem.ut sunt medici qui debent cognoscere naturā hominum est opus esse sapientes & habere scientiā ne fallant in dandis medicinis. Illi aliq.

ingeniū ualere non multū. Ingeniū uero sine memoria ꝓpe nihil quātū quidē ad disciplinas attineat. Ad agibilia uero contra ꝓpterea q mandari scriptis uitæ memoriæ acta res agenda possit. De doctrinis aūt nō uidemur id scire q̄d nō memoriter scimus:aut nō facile reminisci possumus. Sūt p̄terea quibus est uis aīe ab sensibus & materialibus reb⁹ abstracta & separatis & uniuersalibus apprehendendis aptior. Alii cōtra circa particularia discurrere:& negociari sunt ꝓniores

uero hñt igeniũ ad cogitandũ & hẽre fantasiam im mathematica q̃ physica appellat̃. & scire principia rerũ & cãs. ut ait Aristoteles difficillimum ẽ rerũ prĩcipia cognoscere: ut q̃re adiectiuũ nomẽ. fuit adiectiuum. q̃re substantiuũ appellatum ẽ substantiuum. q̃re uerbum postpositũ fuit nomini. q̃re sol luna stelle mouent̃. hñt motũ & cursus appellat̃ methaphysica. Mathematica uero est ars subtilis digna inq̃sitiõe

& hi quidẽ ad prudẽtiã & naturalẽ scientiã: illi uero ad mathematicas faciunt & ad diuinã quæ methaphysica dicit̃. Præter hæc autẽ cũ duplex intellectus speculatiuus: & practicus: ut quisq; secũdũ alterũ potior erit: ita cõueniẽtia illi studia sequi debebit. Sũt insuper limitata: & quẽadmodũ i iure dicunt: glebæ ascripta q̃dam ingenia: quæ cũ i cæteris imbecillia sint: in uno tamen aut in altero ualẽt eximiæ: ea autem sola sunt illis permittẽda i

Quæ. s. ars mathemathica Præter hæc. duo sunt intellectus. s. speculatiuus & practicus Speculatiuus uero est debere speculari cõsiderare in rebus magnis & i rebus diuinis. q̃ apd̃ nos sunt inuisibilia. praticus uero i reb⁹ uisibilib⁹ ut artes mediciæ Hæc. s. supradicta. Quisq;. dicit q; q̃sq; poterit sponte sua cognoscere & intelligere q̃bus sit aptior & cõuenientior. Alterũ. s. hr̃e praticũ itellectum. s. ad praticã. potior. melior. Debebit. poterit. Sunt insup. cũ supius dixisset hoiẽm sine mẽoria nõ esse aptum nec legib⁹ nec dialecticæ in disputatiõibus. Nã deus sapiẽtia sua ꝓduxit hominẽ in hac uita ad aliq̃d utilitatis. unde hõ nũq̃ debet se desꝑare quia si nõ ualet. i si nõ põt ad unam poterit al alteram si non suã ad aliam artẽ utilẽ & non minoris utilitatis. & fortasse plusq̃ disciplinę. ut habet̃ de torq̃to in Vergilio cũ eẽt ita obtusus grossus non poterat ita adiscere lr̃as. pater suus miserat: rus. deĩde ad stipẽdiũ. & dixit pr̃ Camillus dux romanorũ: cũ abiisset reliq̃t in locũ suũ filiũ & iussit filio tenere exercitũ suũ in pace. & si bñ a casu. posset hr̃e uictoriã nõ certaret: tñ in hoc interim hũit uictoriã. Rediẽs pr̃: uidit ip̃m nõ fecisse iussa ꝑcepit ãputari caput. ꝑp iobediẽtiã pr̃is. Aspice torquatũ & referẽtẽ signa Camilli: ergo filios oportet obedire parẽtibus. Ama parentes qui non obedierit patri uel matri morte moriatur. Sũt insup ultra supradicta q̃dã igenia q̃ sũt utilia & solũ ipsis & aliis ipsimet ut ph̃i. soluunt speculant̃ i sui consultationẽ in aliis uero iudices: & i foro iudiciali defẽder̃ cãs oium. Limitata determiata: q; plus ad unã rẽ q̃ ad aliã & utiles. In iure: in foro iudiciali ad cãs. Dicũt: legis lator iudex doctor. Glebæ: utilitati: nã gleba rure uertit̃ ẽ utilitas ita q̃dã ingenia ut in iure. Ascripta: notata. Quæ: igenia. Imbecillia: debilia: ut de Torq̃to. Vno: in una re. Altero: in alia re. Eximie: maxĩe. Ea: ingenia. Permittenda: concidenda secundum q; ipsi uolunt. In quibus: ingeniis. Verum: nam dicit Aristoteles

q̄ non nimis indulgendū est & laborādū in rebus utilibus omnibus & ciuibus q̄ in scientiis q̄ dicit potius ē laborandū.ut ad mercantias.In iudiciali foro quia sunt utilia oībus.Indulgendū.laborandū.i.nō minus laborare ī sciētiis liberalibus. Nec morandū.instandū infestandū.Ciuilē.i.in legē ciuilē idest nō tantū respicere ad ciuilia quia ēt debemus respicere ad mercantias quia sunt utilia ipsimet & aliis.Ciuilia:quæ res spectant ad utilitatē ciuium.Negociosā: ut sint mercatores Respectans:q̄ uideant Speculationi.s. phie q̄a per se est utilis cum speculatur in rebus diuinis. Illecebris:delectatiōis.Is iste. Carus quia ꝓdest sibimet.Prīceps:in hn̄do:de doctrtnis. Cum superius dixit de doctrinis:q̄ adolescēs sine memoria & ingenio nō debet ad ampla uolumina se ponere ut legibus nec ad disputationes:nec ad dialecticā dicit ergo si quis uult se dare doctrine debet cognoscere nam si est aptus:ut supius dixi:sed ꝑter oīa:hoc docet q̄ si quis uult adiscere aliquā artē aut in doctrina aut in aliq̄ alia arte debet se d'liger̄

quibus solis plurimum posse iudicātur:
Verū Aristoteles qdē uoluit liberalibus sciētiis nō nimis idulgendū:nec imorandum esse:ad pfectionē ciuilē hoīum uitā negociosamq̄ respectās.Nā q totus speculatiōi & lr̄arū illecebris deditus ē:is est forsitan sibi ipsi carus:& parum certe utilis urbi aut prīceps est:aut priuatus.Ac de doctrinis qdē & igeniis:ac utrorunq̄ generibus ita uidet̄ diffiniendū.in qbus est id ante oīa aīaduertēdū q̄ nō mō maiora illa ꝓcepta quæ ꝓuectioribus tradūtur:sed & prima quoq̄ artium elementa ab optimis ꝓceptoribus accipe cōuenit. Et ex auctorib9 nō qb9libet passim imorari

& habere bonum ꝓceptorem qui habet bene dicere & dare bonum principium quia si quis hēt bonū principiū facile sequit̄ mediū & finē.Ac sequit̄:sequit̄ cū superiori.Ac sed.Doctrinis:de doctrina.quia superius dixit de omnibus & de grāmatica & philosophia legibus & dixit de suis naturis. Ingeniis. naturis. secundum naturam suam debet se cognoscere. Diffiniendū. determinandum In quibus.ingeniis.& generibus omniū artiū.Id ante. q̄ dicit hoc est considerandum in primis.aut in doctrina aut in qualibet arte habere bonum principiū & præceptorem bonum. Animaduertendum.cōsiderandū. Maiora. quæ supradicta sunt.ut grāmatica dialectica philosophia. Quæ.præcepta. Prouectioribus, idest a, præceptoribus. Traduntur.dantur. Elementa. principia. Et ex auctoribus. non solum habere preceptores. sed etiam ut dent se principiis bonorum auctorum in bonis auctoribus datur eloquentia sapientia mores pietatem reuerentiam. Vt in Vergi. Et. scilicet conuenit. Passim. ubiq̄

Optimis.boni poete. Qua.adducit rõem. Nã phylippus. pater Alexandri uoluit ut filius suus héret principiũ ab Aristotele in docenda doctrina. Primas litteras.principiũ. Et ueteres.ẽt Romani uoluerũt ut filii sui hérent principiũ in legendis auctoribus. A uirgilio:quia consistit eloquentia sapientia stillum uocabulorum uersuum. Mancipantes. nam mancipare est manumittere. In uirgilio.in libro suo. utriq₃ scole.& doctrinis & artibus Nam ratio est ista.utiť trãslatione arborũ.nam quanto plantas arbores plus sub terra in inferiori parte tanto plus mittit sũmitatem in altum super terram. ita ingenium puerorũ si habent bonos auctores.bonas radices p̃ceptoris tanto plus ascendit in altum quia iam habet principium & stillũ Teneris mentibus in tenera ætate. Insitum positum Diuelli extirpare. Postea in futura ætate. Vi uiolentia Ergo conclusio præcedentis si uolumus ut discipul habeant bonam doctrinã aut aliam artem dentur bonis præceptoribus.quia capiunt primos stilos & mores ut lana quæ ɔapit primũ colorem.nunq̃ potest diuelli semper tenet colorem illum. Ergo si pueri. Melioribus:scilicet preceptoribus. Initio:principio. Illos:præceptores. Precipuos:preter omnia alia. Ducibus ad admonendũm. Si illos errores:aliqua uitia mala. Imbiberint:traxerint recipeꝛint:quia sicut lana primum colorem surripit ad seipsam & non delet. Ita in ingenio puerorum. Duplici scilicet ad remouendũ illum errorẽ: & postea ad instruendum bonum. Excutiant:remoueant. Quamobrem:probat exemplo thymothei:cum Thymoteus musicus præstantissimus expulsus patria sua uenit ad spacium ciuitatis.& erat ibi aduenisse per phimiam musicum optimum & omnes uolebant adiscere. In primis uero faciebant pactum cum iuuenibus si aliquis iuuenis adidicisset de cantu uolebat duplicem mercedem:si non adidicisset uolebat unam mercedem:qua dicebat neminem scire sonare illo modo ut ipse:& erat opus ut remoueret ab illo sono suo malo:& ad bonũ reducere & mouere cordas instrumenti. Thymotheus:p.n.consonans uocum: Mu-

sed optimis:q̃ rõe & phylipp9 Rex macedonũ prias lr̃as ab Aristotele discere: Alexãdrũ uoluit:& ueteres romani liberos suos scolæ mãcipãtes in uirgilio primũ erudiri curabãt/optĩa utriq₃ ratione. Nã qđ teneris mẽtib9 isitũ ẽ alte radices mittit:nec facile postea diuelli ui ulla potest. Ergo si melioribus in initio assueuerint:illos hẽbunt p̃cipuos:& ueluti ducibus semper utẽtur. Si uero errores ullos imbiberint:his duplici tẽpore opus erit. Primum ut errores excutiant: ac deinde ut uera præcepta condiscant/Quamobrem Thimotheus musicus suo tẽpore

nificus i instrumēto sonādi. Illustris famosus. Qui. p quia. Multiplicatas. quia sunt multæ cordæ & discōuenietes. Nouorꝝ. inuētorꝝ. Modorꝝ sonorꝝ. Sparta. ciuitas actus. actio grauis. Exulare. quia. expulsus p̄ria sua. Proficiscent. i. ii n̄ fecissent pfectionē ullā cū aliis. i. si nō iuissent ad discendū cū aliquo uolebat mercedē. Quidpiā. aliquid. Duplā. mercedē. Paciscebat. faciebat pactum. In addiscēdo. nā dicit q̄ multi habēt impedimētū ex re q̄d posset eē adiumētū. s. q̄ multi multa uolunt addiscere multos libros & sæpe nocet. qa cupiūt multa audire: & tn̄ nō faciūt familiaré aliquē librū: nō dāt opā alicui libro ut bn̄ adiscant q̄ dicit melius est dare opā uni uel duobus libris & bn̄ itelligere: & mēoriæ cōmendare q̄ uelle multa audire: & nō dare opā: qa igeniū nō ē capax ad capiēdū tot. In discendo plerisq̄: multis. Q̄d. quā rē. Adiumēto qa erit adiumētū & utilius pauca adiscer̄ & bn̄ q̄ uelle multa & obliuioni tradere. Cupiditas: q cupit multa adiscere. Quare: sic cōtingit. Pariter qa unus uolet logicā & rhetoricā q̄d est impossibile dare operā uni postea alteri. Valeant. possint. Tenere: scilicet memoriæ. Vt enim optima operatio. Nā illi qui multos habent cibos & diuersa genera ciborum de primis bene comedunt si postea de aliis natura non potest pati poni onus supra onus & illa superfluitas destruit stomachum. inducit febrem. Ita ingenium generat fastidium. Vt sicut. Non nutrit: in stomacho propter superfluitates collerarū: & ex illis fit corruptio. Afficit fastidio. idest fastidia & uoluntas reiiciēdi cibum. Reliquum scilicet quod plus comedit ex cibo superfluo. Infirmat. inducit febrem. Ita. adaptat comparationem. Copia. abundantia. Elabitur: discurrit. In futurum: quia auditis multis rebus cum steterit per duos aut per tres dies neminem sit Præsenti. scilicet tempore. Ingesta: idest posita. Imbecilliorem: debilem. Vim: naturam. Eius: adiscentis. Reddit: facit. Semper: nunc dicit

illustris: q ob multiplicatas i cihtara cordas: & nouorū modorū ad inuentionem sparta iussus est exulare: ab disciplinis q̄dem qui nihil apud alios profecisset certam paciscebatur mercedem: ab his uero qui ex aliis quicpiā edidicerant duplā exigebat. In discēdo aūt solet esse plerisq̄ ipedimēto id q̄d magno adiumēto eē debuerat: multa uidelicet cupiditas discēdi qua fit ut dū oīa pariter cōplecti uolūt nihil tenere ualeant. Vt enim superfluus cibus nō nutrit sed stomacū quidē fastidio afficit: reliquū uero corpus aggrauat atq̄ infirmat. Ita multa rerum copia simul ingesta memoriæ & facile in p̄senti elabit̄ & in futurū ibecilliorē uim eius

de iis qui uolunt adiscere & cupidi sed uolunt facere pfectionē & quod multa audiunt & qd multos libros eligant. Quæ.s.res audita. Decoquére. tradere memoriæ translatio ab ipso stomacho qn̄ stomachus est aggrauatus & onera tus cibo supfluo non pōt digerere. & nō digerendo inducit stomachū plenum coleris & male agit. Ita in puero capiat qd potest adiscere. Sic.si uero audias

reddit. Sēper igit multa legāt disciplinę studiosi: sed pauca quottidie plegāt quæ decoquere eorū memoria possit. Sicq; tria aut q̄ttuor pluraue ut cuiusq; uis erit aut ociū p eius diei p̄cipuo lucro seorsū reponant: alia uero legendo id cōsequen tur ut quæ iam didicerunt meditatōe sal uent: quæ uero nundū quottidie magis familiaria sibi legendo faciant. Huic aūt nimie sciēdi discēdiq; cupiditati cōiūcta solet eē inordinata quædā curiositas iue stigādi. Cū enim multa asciscere studēt uariis uno tēpore disciplinis incumbunt & nūc illac: nūc hac referunt: aut nūc q dē unā uiribus totis amplectūt ide uero ad modicū illa r̄iecta aliā atq; aliā. Quæ res nō mō prorsus iutilis est: sed & uehe

tres aut q̄tuor lectiones & q natura tua possit capere capias. sin āt q possis & bn̄ intelligere q appellatur lu crum q intelligendo lectio nes dr lucrari. Tria opa. le ctiones trium opez. Cuius .s.rei. Vis natura tua. Otiū .i.tēpus si sufficit ad studen dum. Precipuo. magno qa est lucrū qn̄ intelligunt le ctiones. Reponant.i.ponāt Alia dicit non solū si alia au dis necesse cōseruare & tra dere memoriæ. Alia opera uero. Vt.sicut Meditatione in p̄meditando. Statuēt. p conseruent. Quæ. dicit q pauz ualent ille lectiones ni si faciant familiares ut tra der memoriæ. Quæ si res Quotidiæ. de die in diem. Familiaria.s.bene intellige re & sæpius legere. Huic āt nunc pōsuit de illis qui sunt ita curiosi ad discendū & qui hn̄t animū magnū & multa audire uolunt & pa uca amplectant quia nūc ad lectionē uadunt. nunc ad aliā si uiderint modicū principiū deinde uolunt seq mediū unde deturbant ubi uero nō est ordo ibi ē cōfusio sunt tanq̄ museæ. Huic. iuueni. Cupiditati. quia cupiūt. inordinata sine ordine quia modo ad principium modo ad finem. Huic modo huc modo il luc. Curiositas. desiderium. Inuestigandi. inueniendi. Singulis ad unam: ad unam: Student. nituntur. Variis. disciplinis idest uariis scientiis uno tempo re quod impossibile est duobus seruire. Incumbunt. suprastant. Referuntur. reducuntur: Vnam. disciplinam scilicet scientiam quod dicit in primis unam adiscat. Inde postea. Reiecta. remota. Quæ res scilicet modo huc modo illuc. Nam. cōparatio. nā cum sæpius trāuasat bonū uinū fit acetum. Ita intellectus

pueri. In re ẽ:ut ẽ ꝓuerbiũ exẽplũ. Acceſcũt:fiunt debilia:& ſine guſtu.Ita.dicit ſolũ decet mõ in herere uni rei aut duobus & bene intelligere que audiunt a ſuis ꝑceptoribus.Eam:ſcientiã.Cape:accipere.Quo.ut auctoribus. preceptoribus.Traditæ:date.Nã qui illi qui inordinate accipiunt:mõ ad principiũ.mõ ad finẽ legunt ꝙ iſti tales nullã faciunt ꝓfectionẽ & uidẽtur quodãmõ negligere lectiones. Inordinate ſine ordine.ſ.ꝙ de prĩcipio faciũt finẽ & econuerſo.cũ dẽret bñ ſtudere principiũ uadũt ad finẽ.Initiũ.principium Hi.iſti tales.Temere ſtulte.Proficiunt.faciunt ꝑfectionẽ. Quã.ꝑ q̃tũ. Neglexiſſe: paꝝ extimauiſſe. De libris. nunc uero dicit de illis qui habẽt animũ magnũ adiſcẽdi.& qui multos uolũt audire libros ſ; tamẽ nihil faciũt. debẽt accipere illos quos poſſunt adiſcere tm̃.Nũc uero dicit de libtis qui ſunt in primis legendi. primo Grãmaticã cũ ſcit cõſtruere dare ſibi bucolicam.Exodũ.ut habeant mores & ſcire uitare laſciuiam ſcd̃m fabulas.tamẽ eſt moralis & multoꝝ exẽplorum qñ uero ſunt piti in uerbalibus.Virgiliũ. Ouidium. Terentium. Iu.Perſium plautum.Opera Ciceronis. Opera Priſciani & multorum poetarum hyſtoriogrophorum. & ſic ſucceſſiue ſcd̃m eorum ingenia.De libris.ſcilicet ad ſtudendum.Diſciplinæ uere ſcientiæ.Quidem certe.Per multos.ſcilicet libros.liber dicitur quia hominem liberum facit.Verſari.uoluere.Meliores.libros.Precipuos.dignos. Nec:ꝙ dicit labor ſtudendi non eſt equalis.cum libris.nec ſuſcipiendus in primis adiſcere faciles propter ingenium molle.deinde ad grauiora uolumina & ita acuitur ingenium.Par.equalis.Suſcipiendus.accipiendus ab auditore.Modo.menſura ꝙ dicit ꝑceptores debent docere ſcd̃m ingenium puerorum.Eſtenim de aliquibus ingeniis preſertim de duobus. Aliqui ſunt qui habent ingenium ſuum plumbeum.quaſi nullius ualoris nunquam faciunt profectionem. Dixerim: ita dicam ꝑ ſimilitudinẽ dicit ut hoc intelligatur.Acies.ingeniũ.Quibuſdam.

menter ẽt dãmnoſa. Nã ut in re ẽ:& prouerbio dicitur:aceſcũt uina quæ ſæpius tranſuaſant. Itaq; imorari uni rei decet:& eã oĩ ſtudio ꝓſequi:diſciplinaſq; eo ordine cape tẽptare quo ſũt a ſuis auctoribus traditæ.Nã q libros iordinatæ legũt nũc a fine faciẽtes initiũ media iter legẽtes & ꝙ primũ eẽ debuerat poſtremum accipiũt,hi haud temere nihil legẽdo ꝓficiũt q̃ ut oĩa neglexiſſe uideant. De libris autem qui ſunt eiuſmodi diſciplinæ ita quidem per multos uerſari conuenit: ut meliores ſẽp ꝑcipuos hẽam9: nec uero par oĩb9 labos ſuſcipiẽd9 ẽ:ſed unicuiq; ꝓ mõ rõeq; igẽii ſui.Eſt.n. ut ſic dixerĩ ĩ qbuſdã ĩgeniĩs qdẽ acies plũbea:ĩ qb9

ingeniis.Plũbea:q habẽt ingeniũ plumbeũ.Plumbea:acus.Obtusa:grossa.Di‑sciplinas:scias.Quibus uero:sed illi q ita habẽt ingeniũ acutũ & morem facile possunt bñ ꝑcutere ꝙ nũquã aliqd capiũt nisi in prĩo ĩpetu capiãt & indigẽt ꝑceptore ut sæpius interrogãt.Acutas ad intelligendũ.Molis ad remouendam memoriam.Retũdi:ꝑcutere.Hi isti tales.Inter studẽdum:dum studeant.Inter

dam uero ferrea:qbus ẽ plũbea:siqdẽ et obtusa est paꝝ ad disciplinas ualet. Quibus uero ẽ ingenii acies acuta quidẽ sed mollis:et quæ facile retundi possit:inter studẽdum crebris interpellationibus idigẽt:qui nisi primo impetu penetrẽt quo uolunt q̃to dehic magis ĩtẽderint magis ebescũt.Qui uero ferreũ sortiti sũt ingenium:siquidẽ et acutũ:his nihil ĩperiũ ẽ:nisi eo ꝓrũpere uelint ubi frãgi oẽ necesse ẽ.Si uero obtusũ assiduo tñ studio difficultates oẽs euincũt.Itaq; siqd nõ ĩtellexerũt nõ ꝓtinus respuãt ꝙ supboꝝ ẽ aut qđ pusillis euenit aĩs desperẽt:magis aũt intẽtiõe ꝑseuerẽt.Sed et id quoq; ꝑ plurimũ ueꝝ ẽ acutiores ingenio min9 ualere mẽoria:et q celeriter capiũt retinẽt min9 Ad saluãdã igit̃:cõfirmãdãq; memoriã

pellationibus.petitionibus Primo ĩpetu:primo motu. Penetrẽt:intrẽt in aĩo suo. Quo:ut.Dehic:postea ex his auditis.Ebescũt:efficiũtur rudes Qui uero fer.ita sicut plũbeũ flectit̃.Qui uero fer.ille qui habet ĩgeniũ ferreũ est bonũ:sicut ferrũ ẽ forte & duꝝ nõ põt flecti ita ingeniũ illi9 ad frangẽdũ oĩa ad adiscẽdũ:eo qa ẽ fortis ad tollerãdũ labores:nõ est op9 ꝑcipe illis qa ꝑ se rũpũt.Sortiti.q hñt ꝑ naturã acutũ dicit ꝙ ẽt h; ingeniũ acutum.Siqdem certe.His:istis talibus.i.nõ est op9 sibi ĩparare.Eo iõ.Vbi:qñ.Frãgi qa frãgunt̃ oẽ.i.adiscunt. Sim:ꝙ de illis q hñt ingenium ita obscuru;:nec nimis grossi nec nimis subtiles.s; mediocre ĩgeniũ.Euincũt.i.ueniũt ad pfectiõe dũ uelint studere q̃uis nõ ita cito

capiãt nec ĩtelligãt.Obtusũ.s.ingeniũ.Assiduo:continuo.Difficultas.s.discendi Itaq;:dicit ꝙ illi q sũt modicũ grossi:nõ ita bñ intelligũt cito sicut uolũt reiciunt libros dicit illi sũt actus supbiæ sũt supbi:aut sunt molles & pusilli aĩ:qa nõ sufficit eis aĩus ad discẽdũ:nõ ẽ desperãdũ si bñ prĩa uice nõ ĩtelligũt iteꝝ reuertat̃ cũ aĩo geto nõ q semel pulsauerit tm̃:sed decies.Ita si qd.i.aliqd.Protinus subito respuãt:refutãt.Quod:pp.Est:ꝑ ĩterest.Qđ:qa.Pusillus:uilis.Intẽtiõe qa stẽt aliquãtulũ:deide reuideãt.Sed &:dicit hoc ẽ ueꝝ ꝙ illi q sũt ita obtusi ingenio melius retinẽt:quã illi q sũt ita acuti ĩgenio.Perplurimum.i.ualde.Acutiores:q sunt ita acuti.Valere:posse minus retinẽt ad memoriã.Celeriter:cito ala criter.Ad saluãdã.s.memoriã seq sentẽtiã Catonis ut ipse faciebat.Oĩa q̃ audi

uerat illo die in sero tradebat memoriæ. Affinis. proxima. Qua. s. ratione. Dicebat: Cato. Quicqd: oīno. Egerat: fecerat. Vesperi. i. sero. Cōmemoraret: memoriæ traderet. Vesperi: hoc uespis ablatiuo uesperi. Tanq̄: dicit faciebat ut mercatores quando aliquid negocii in die fecerint in sero uero aīaduertūt in aīo qd lucratus fui hodie tot denarios: res bn̄ se habet: qd pdidi: in alio die recuperabo: nō solū de negocio considerant: sed ét de ocio: & de tpe ocioso & amisso. ut apud Ro. cum lapillus se bene faciebat uno die: ponebāt lapillū albū lapide in pixide: si uero faciebāt male ponebāt nigrū in illo alio die: qn̄ uero erat in fine āni Aspiciebāt si erant plures dies anni ut bene fecissent: aut nō: si plures erāt dies in qbus bonū egerant letabantur si bene uixerint: si uero plures dies mali recuperabantur: & ita faciebant hāc rationem. Diurni: de díe in diem. Exigens: dico Cato existimans quid dicebat in animo suo quid lucratus sū hodie. Modo negocii: idest mercibus. Ocii: temporis: ut de lapillis. Reddendam: faciendam. Ita adaptat cōparationem: ita debes laborare in mandando memoriæ quæ addidicisti: quia sæpe rogare: rogata Reminisci memoriæ. Curabimus: laborabimus. Si: dicit nō possumus ita capere omnia saltem aliquam partem. Minus: non: Ea: scilicet non complectimur non possumus capere. Præcipua meliora. Tenatius: cum memoria. Proderit: faciunt memoriam conferre in disputationem. Communibus: idest id quod audis conferre cum sociis. Acuit: ecce prima utilitatis ratio. Erudit: facit politam. Quæ: ea. Sed: uis scire & tradere memoriæ fac ut quæ didiceris alios doceas. Non parum: idest multum. Iuuabimur: quia mandabitur ad memoriam. Optimum: confirmatio est res bona docere quæ didicisti. Proficiendi: crescendi faciendi profectionem. Quod: id. Verum dicit in-

maxime affinis ē illa Catonis ratio: qua uti se dicebat ut quicquid die egerat: uiderat legerat: uesperi commemoraret tā quā diurni negocii ratione exigēs: non modo qui negocii: sed ocii quoq; uolebat reddēdam eē rationē. Ita igit̄ & nos omnia quidē si possimus reminisci curabimus. si minus ea saltem quæ præcipue uobis delegimus tenaci9 cōplectemur. Proderit autē & de cōmunibus studiis: una cum sodalibus crebro cōferre. Acuit enim ingenium disputatio. linguam tē dit. memoriāq; confirmat: ac non modo multa disputando discimus. Sed & quæ sit discimus: meli9 scimus: aptius eloquimur: & firmius recordamur. Sed & alios quoq; docēdo quæ scimus nō parum & ipsi iuuabimur. Optimū nanq; proficiēdi genus ē docere q̄ didiceris; uerum

teruenit multis:eo quia existimãt se sapiẽtes & credunt scire & cum ipsi sint do
cti uadũt ad disputationẽ & uolũt defẽdere suas causas:ꝙ sit ue℞ id ꝙ dicunt.
Fere:quasi.Discẽtibus:illis q addidicerint. Quid:aliqd.Initio:principio.Profe
cerint:fecerint ꝑfectionẽ in adiscẽdo.Protinus:subito.Magna.s.ꝙ multa sciẽt.
De disciplinis:de scia. Arbitrẽtur:existimenť.Docti:tanq̃ docti qa credũt esse
bñ doctos.Obnixe: bene & male.Tueri:defẽdere.Q đ quã rẽ Officit:nocet . Plurimũ:ualde.Prim⁹:uis cognoscere qñ addidicit qñ dubitat de aliq̃ re:qa dubitãdo ẽ signũ ꝙ studet & studendo adiscit:sed q nõ dubitat : ẽ signũ nõ studere qa de nihilo:nihil fit: nihil dubitat : & nihil peius hõi nisi ꝙ existimet se scire: & tñ nihil scit. Ergo res principalis est dubitare de aliquo qa ẽ bonũ signũ & ꝙ studet deinde petit.Prim⁹ ad disciplinas: ad scias adiscẽdi:uel ad alias artes Quicq̃:aliqd. Eruditione:ꝙ sit doctus. Præsumant ad intelligẽdum.Aut de ingenio:quia cõfidit ꝙ habeat bonũ ingeniũ & ꝙ dicet ego bñ itelligo. Quo℞ : qa

euenit oibus fere discẽtib⁹ ut si qd ab initio bñ profecerint: ꝓtinus magna sese de disciplinis cõsecutos arbitrenť : & iã qdã ut docti disputẽt: sentẽtiasq; suas obnixe tueri uelint: ꝙ eis plurimũ officit. Prim⁹ eteñ ad disciplinas gradus ẽ posse dubitare. nec est qcq̃ discentib⁹ tã inimicũ q̃ ut nimis de ꝓpria eruditione p̄sumãt aut de igenio sibi cõfidãt: quo℞ alte℞ discendi curã tollit: alte℞ minuit: sic.n. ipi se fallunt in q̃ re mime necesse est . neminem autem facili⁹ est fallere q̃ seipsum : nemi nem damno maiore decipimus . Fit aũt id ideo quoniam nondum diuerticula & anfractus ac præcipitia q̃ in scientiis latitant ꝑpendere in exptis licuit: qb⁹ euenit

existimando:& cõfidẽdo in igenio suo ꝙ sciet lectiones nõ uult studere. Quo
rum.s.& præsumat:& cõfidat in igenio suo. Alte℞.s.præsumere de ꝓpria eru
ditione.Curã.diligẽtiã.Tollit:remouet. Alte℞.s.cõfidere in igenio suo. Sic: cõ
cludit.Fallũt:decipiũt. Qua in re.s.fallere se. Minime:non Neminẽ:nihil peius
q̃ seipsũ fallere:nec in maiori dãno q̃ dãnum ꝙ fit p seipsũ.s.ꝙ præsumẽt id qđ
nõ est. Seipsum:fallere. Maiori damno.s.quã seipsum. Fit:hoc iteruenit eo qa
non sũt docti nec experti. Diuerticula:prĩcipia sentẽtias & clausulas:& scema q̃
sunt in poetis:in artibus oratoriis in libris:nec prĩcipia rerum in libris:& diffi
cultãtes:constructus Fit:contingit. Diuerticula:idest parentelis : scema hyper
baton in poetis quia de una sententia in aliã transeunt: faciunt circumuolutio
nes. Diuerticula:quia diuertunt transferunt de una sententia in aliam. Prĩcipi
pia:loca alta:sentẽtias graues iactãtur:ponũtur In scientiis:in libris. Perpende
re intelligere. Anfractus:circuitiones. In sciẽtiis:in libris. In expertis illis.s. quia

nō sunt expti existimant sese intelligere. Licuit: illis expertis. Euenit: in malam partē etiā hoc euenit illis q̄ nō habeāt libros correctos: uel contrarium si sunt correcti & boni & iusti destruūt & aptant suo modo: & dicūt postea illos igno rasse. Pleraq̄: multotiēs. Male corrigāt: nesciunt corrigere quia non intelligūt. Quæ: res. Per se. s. ignorent ipsi. Nequeunt: non possūt. Aut etiam non interue nit qa dicunt q̄ ille qui scri psit librum falsum: & tran- seunt: ultra etiam sæpe spō te sua. Imperitiam: quia ne- sciunt scribere. Culpantes: quia inculpant ipsos. Præte reant transeant ultra. Verū: dicit paulus: uis remouere oēs istas falsas opiniones. s. q̄ cum homo existimat se doctum fac hoc calculū & hanc deliberationē q̄ quot tidie aliqd legis & delibera re horam & tēpus q̄ sit ma gis cōmodum: aut in ma- ne: aut in medio die aut in uespere semper aliquid lege re & quottidie aliquid adi- scere nunq̄ errare illam horam q̄ statueris illo die: & q̄uis bene esset negocia & magna nunq̄ pmittere horam determinatā. Et hoc probat exēplo īperatorū: q̄ uis eēnt in rebus & gestis bellicis semp quottidie aliquid legere uolebant. Verū sed aliquis. Opiniones. s. qui credit se esse doctum & existimet se scire oīa. Stu- dium uolūtatem. Perseuerantiam: q̄ continet. Eximet: remouebit: cōmode uti liter. s. si quottidie hora determinata legere Rite. recte secūdum ordinē diuide re tēpus. Tepora diuidere taliter hora. Dispēsabuntur: ordinabūtur. Statutas: deliberatas. Litteris dabimus. i. legemus. Neq̄: si bñ haberes negocium magnū non præterire illam horā: & tēpus constitutum quin nō adiscas aut legas. Ab- strahemur: remouemur. Quo ut. Nam probat exēplo trium imperatorum: qui fuere ita præstantissimi: & tam in maximo impetu belli & ruinæ. Alexan- der filius philippi rex macedonum: quamuis tot facta faceret: & occupatus in militia semper aliquid in die uolebat legere. In castris: idest exercitu. Lectitare: frequenter legere. Cæsar: in hispania & in gallia q̄ stetit. cxi. annos: antequam potuisset subiugare: & tam asperum bellum habebat semper quottidie uole- bat legere & scribere: fuit maximus orator: & philosophus fecit commenta- rios qui nunc appellantur commentaria Cæsaris: quomodo tanta gessit: ut fertur de magno Turco qui quottidie facit legere talia opera: eo quia multa

ut aut de libris plæraq̄ male corrigant q̄ bene p se nequeūt ītelligere: aut īperitiā scriptorū neglīgētiamue culpātes multa spōte prætereāt nō ītellecta. Verum eas opiniones studium & perseuerantia ex- cutiet: fient autē cōmode omnia si rite tē pora dispensabuntur: si singulis diebus statutas horas litteris dabimus: neq̄ ne- gocio ullo abstrahemur: quo minus ali- quid quottidie legamus. Nam si Alexā- der in castris plurimum lectitare solebat. Si Cæsar etiam cū exercitu proficiscens

operantur nostris & ipse faciebat. Proficiscens: iens. Et: ēt Augustū cū bellum gereret. cōtra mutinenses bellum asperū legebat & scribebat sp aliquid in die. Rem tantā: magnam. bellū asperrimū. Adortus: cum uenisset. Castris: exercitu Declamitare: est qn̄ sic aliq̄ oro: & in primis fit exordiū. narrationē. ɔfutatōem con firmationem. Declamitare: est docere in ficto themate. ut in iudiciali an i deliberatiuo genere: si utilis esset an bellum cōtra hostes an pacem. Si ergo isti tam uiri excellentes dabāt studiis opam cur non sequimur eorū uestigia. Quid. ꝙ dicit qd melius posset interuenire ocio q̄ dare se litteris & remouere nos ab urbano ocio. Ocio urbano. i. urb. Auocet. remouet. Utile. ꝙ dicit est ualde utilis qn̄ hō cogitat. maximū eē. damnū & iacturam amittere tp̄s. uel nimiā partē nr̄i tpis causa deliberabimus partē diei negocia nr̄a & quid sumus facturi. ergo utile est n̄ amittere tp̄s. Minimi. parui. Iacturam. dandū. Pro magno. p̄cio. ꝙ dicit ut utilis existimando danum tp̄s anni si cū res sit magna. s. ꝙ nihil p̄ciosius tpe & maiori dāno q̄ tpis. Deputemus. ualde existimemus. Et ita. dicit ꝙ ita hēmus rōnē tēporis amissi sicut hominē rōem uitæ & salutis nr̄æ in iuuādo quia rō est in homine si debet bn̄ uiuere an nō & si salus nr̄a ad bene uiuendū. Nā apud ro. si p̄pēdebat amissū tp̄s: & ꝙ nō bene uixissēt illo die dabant lachrymas: hēbant duas pixides q̄rū una ponebat lapillus si bene uixissent illo die. in alio si male uixissent ingeniū qn̄ uero in fine anni aspiciebant in pixidibus si plures erant dies i q̄bus bene uixerant ex lapidibus. si plures erant albi dicebant se bene uixisse si plures nigri male. lachrymabant & tm̄ pluris laboris suscipiebant in die ꝙ nō deliberauerant & recupabāt tpa amissa. Tpis. s. hēamus rōnem. Inutiliter. sine utilitate. Depereat. i. nō perdet tp̄s. scd'm deliberationē factam. Veluti. dicit ꝙ ēt multi sunt inertes. q̄bus nō est utile dare operā. i. ꝙ potius uocat tp̄s amissū. Nam dicunt hore inertes post prandiū post cenam quia nocet studere post cibum pp uapores qui ad cerebrum cōcurrunt. amittimus uisum. ut aiunt phisici. Vn̄ si uolumus legere post cenā ad ignē dicere aliq̄s facetias. aut fabulas. ex uoluptatis cā uitandi somnū. qn̄ uero somnū superuenit tunc claude librum et uade dormitum. Veluti sicut. Inhertes horas: ociosas p̄pter cibum. Quæ hore.

libros scribebat: & Augustus mutinensi bello rem tātā adortus: semp tn̄ i castris legere aut scribere quottidieq; declamitare cōsueuerat: qd poterit urbano ocio interuenire: ꝙ nos diu prorsus a lr̄arum studiis auocet. Utile autē est uel cuiuslibet minimi tpis iacturā p̄ magno deputemus: & ita tpis quēadmodū: & uitæ & salutis rōnem habeamus ut nihil inutiliter nobis depereat: ueluti si inertes horas: & quæ apud cæteros ociosæ sūt: aut studiis leuioribus dabimus aut lectione

Cæteros:multos. Odose:qa multi sũt qui uadũt dormitũ tpe æstatis:& subito in hieme post cenam. Leuioribus:legere aut studere. Iocunda:ut facetiæ Pozi sunt bone. Transigemus:transiemus. Est:pro interest:q̄ utile ē, post cenā non amittere tp̄s legere aliq̄ facilia q̄ nō h̄nt īpedire ingeniū ad bene uiuendū:Ea bona.s.legere. Colligere:reducere. Quæ:bona. Cæteri:multi. Sup:cū cenauerit. Inter:libros. Quādo legit:ueniet somnū. Physici:medici. Obesse:nocere. Ea .s.legere. Visui.i.nocet. Luminibus:oculis. Contēdūt:dicūt. Quod.s.obesse luminibus. Si mō.dicit bñ nocet si uolunt legere magna:& cū ingenio& ad efficaciā intelligendi ré post cenam:sed si p uoluptate legere. Nimia itētiōe:ad uolēdū intelligere. Saturitatē.i. cū cenauerit post cibū. Id:studere. Sed & illud:dicit q̄ multū pdest ét illis q dant opā studio & qui uolunt studere cū sunt imbecilliores h̄nt horā orologiū. multū confert uider harenā orologii descendenté de loco ad locū nunq̄ superius supra reddi nisi uoluat denuo. Ergo pueri qui uolūt adiscere & si bene uolūt cōsiderare tp̄s suū quādo amittit tp̄s qn̄ ē cōstitutū:eo qa nunq̄ illud tp̄s recupat:& bñ cōsiderare horā & tp̄s determinatū. Sed nō nihil:aliquid. Bibliothecas libros biblim græce q̄ liber latine.i.ubi reponunt libri. Corā:i p̄ñtiarū. Instr̄a:orologiū sūt ille granelle pulueris q descēdūt nūq̄ reuertunt:ita tēpus amissū nūquā recupat. Cōstituam9:ponam9. Quib9 instr̄is. Metiri:considerare. Fluere:discurrere. Labiq̄:qa nūquā plus uertit retro. Et si alid̄ p̄ceptū q̄ dicit si uolumus ītrare ad illas horas & tp̄s q̄ deliberauimus uelle studere & nō hēre ullā aliā cogitationé nec occupationé nos admittemus.i.recipim9 doctrinam. Quos.s.locos ubi sunt nostri libri. Constituta:determiata. Ibi.i.illi. locis ubi studemus. Admittētes:recipientes q̄ dicit si nō uolumus hēre unā occupationé & cogitationé q̄ habent impedire studiū. Hæc aūt:cū scribit ad uber-

iocūda transigem9:bonæ &.n.rōnis ē ea quoq; bōa colligere q̄ solēt negligere cæteri. Vt siqs sup cenā legat & sōnū qdē īter libros expectet:aut certe p libros fugiat:q̄q̄ physici obesse ea uisui lumībus q; cōtēdūt:q, & uerū ē si mō p̄ter modū: .i.aut itētiōe nimia aut sup multā saturitatē id fiat. Sed & illud quoq; pderit n̄ nihil:si intra bibliothecas n̄ras corā atq; in oculis instr̄a hæc cōstituim9 qbus horas atq; tp̄a metiri solēt:ut q̄si tp̄s ip̄m fluere labiq; uideam9. & si eis ipsis locis ad nihil aliud q̄ ad qđ cōstituta sunt utemur: nullā ibi aut occupationem aut cogitationem externā admittētes. Hæc autē q̄ dicta sunt maiore cura ac studio psequāt hi qbus est ingeniū ad disciplinas aptius q̄ corpus ad bella. Quibus uero & inge

tinũ ꝗ dicit o ubertie es de his q̄ supradicti sunt multi q̄ aptius & hn̄t igenium ad adiscédũ sciam:q̄ nõ sunt apti.ad militiá ad gerendũ arma sicut sunt illi qui hn̄t bonũ igeniũ:& nõ sũt ita fortes corpe ut si sũt debiles aut habeát aliquem defectũ dent studio nõ militiæ:sed q hn̄t utrũqꝫ.s.& bonum ingenũ & fortes corpe sunt apti utriqꝫ & sciæ & militiæ qa é opus ut q gerat militiá sint fortes robusti corpe & aio. Hæc: supradicta.

nium uiget:& corpus ẽ ualidũ eos oportet utriusqꝫ curā hẽre:& aium qnidẽ ita formare:ut recte possit decernere & rõne uelit iperare:corp9 uero & fortiter ferre ut facile parere possit:ac deīqꝫ ita nos totos cõparare:ut semp parati sim9:nõ ad iferẽdā uim:sed ad arcẽdā iniuriā: aut si uim quoqꝫ adhibere pmittimur:nõ pdæ cupiditatisqꝫ gratia:sed pro imperio gloriaqꝫ decertare. Maxime uero principibus cõueīt i militari disciplia instructos eẽ. Nā eos qdẽ oportet & pacis & belli

Cura: diligẽtia Studio:q hn̄t bonũ igeniũ & non ita ualidi corpe:sed ubertinus erat bõi igenii & ualidi corpis aptus utriqꝫ. Prosequant:i.seqnt. Hi isti Quibus adolescẽtibus. Ingeniũ: natura. Ad disciplinas:ad sciam. Corpus.s.illorũ ẽ aptius. Ad bella: ad gerendũ arma. Viget.ẽ in statu fortis. Validũ:robustum eos tales. Vtriusqꝫ: & disciplinæ & militiæ. Et animũ illi q habẽt bonũ ingeniũ sciũt bene deliberare cũ ratione qd sit agẽdũ & cũ ratione iubere:& illi q sũt fortes corpe possint tollerar̄ põdera & sciũt ẽt iperare Et.s.oportet eos Formare:cõsiderare. Decernere:deliberare. Impare:iubere. Corp9.s.fortioꝝ hoium. Ferre:tollerare. Parere:obedire. Ac.s.oportet. Comparare:formare. Inferẽdā:iponẽdā. Vim uiolẽtiā ꝗ dicit si es fortis illa fortitudo nõ ẽ cõcessa tibi adeo ut facias malũ:nec ponas cũ aliq̄ uiolẽtia: sed potius ut iniurie remoueant. Vim:uiolentiā. Aut.i.ẽ potius cõcessa ut possit se defendere si opus erit:sed nõ concessa ut faciat ea q̄ possent esse sibi nociua:ut si uellet ire ad capiendũ feras:ut apros.leones:ursos:seũ potius cõcessa ad patriam defendẽdā suā:ut ab illis q eũ uellẽt pcutere. Adibere:adiũgere. Permittere:cõcedit ẽ sibi cõcessa data.s.fortitudo. Gr̄a nõ cā. Prædæ: quia multi sunt q cõfidũt sua fortitudine. Sed.s.pmittit. Imperio:ut defendat p̄riam suā:& pro suo hnnore. Maxie uero:nā dicit ꝗ cõueīt principib9 urbiũ & ꝓuinciaꝝ hẽre bonũ ingeniũ:& uires corpis in q̄bus cõsistũt prudẽtia:& fortitudo:uti militia prudẽtia ut sciāt ꝓuidere & intelligere quæ sunt necessaria suis urbibus:fortitudo: ut sint fortes ad pugnandum si opus erit. Maxime uero sed Principibus: scilicet urbium ut multi fuere græci ut Paris troianus: Vlyxes. Agamemnon Alexander. Disciplina: scientia prudentia. Esse: eos. Eos tales. Pacis:sint prudentes in pace quando opus erit: et Belli.

& erit opus agere bellū. Artibus: q̄ sunt necessaria ad arte bellādi: exercitus scire bene regere exercitū suū qn̄ opus erit. Corpore: esse fortes ad pugnandum Quod: ꝓbat exemplo Alexandri q talib⁹ uerbis se dicebat. Nam cum legeret uersus Homeri. & esset inter socios suos ita cōtendentes inter ipsos dicentes dicebant qs ē sapiētior: ex græcis & fortior. Aliq dicebant Achilles qui fortissimus. Aliq Vlysses qui astucia sua deuastauit urbē troianam. Vn̄ appellat⁹ ē poroportoton. i. uastorem urbis: aliqui dicebant Agamēnon: aliqui Menelaū: ergo q̄libet debet eē sapiēs & fortis. Quod dicebat Alexander debere eē ita. s. fortis & prudēs in militib⁹. Alexander totā Asiam subiugauit Cognomiatus. nōiatus appellatus magnus alexander Quotiens: qn̄. Studiosissimus: quia libēter legebat libros Hōeri. Inter amicos cum eēt in societate amicorū interrogabat̄ quis esset elegantior. Fit: interuenit. Cōtētio. i. s̄mo. Ex oībus. s. generis. Vnū. s. Homerum laudabat Alexander. Eximie: maxīe supra alios ꝓferebat: dicebat. s. Alexander

artibus abūdare: & posse exercitus ducere: & ipos corpore suo cū opus erit depugnare. Quod ita eē debere: Alexāder q̄ magnus ē cognoīatus ut facto semꝑ ita uerbis sæpe significabat. Nā quotiēs de Homeri uersibus cujus studiosissimus erat iter amicos ut fit cōtentio incidisset q̄nā eēt ex oib⁹ elegātior: illū semꝑ unū eximie præferebat q est de Agamēnone scriptus: αμφοτερος βασιλευς τ' αγαθος κρατερος τ' αιχμητης q̄si eundem deceat q bonus est rex fortem etiā eē pugnatorem exercendum est igit̄ ab ipsa īfantia corpus ad militiā: & animus ad patientiā formandus: ac ueluti equos solent manu deducendus est in stadium

Qui. Homerus. De Agamēnone. nā scripsit gesta agamēnonis. Hic dicebat in suo uersu ꝙ erat opus habere utrunque. s. prudentiam & fortitudinem ut in uersu Homeri constat in hunc modū αμφοτερος βασιλευς τ' αγαθος κρατερος τ' αιχμητης ꝙ deceat esse fortis si habet ad bellandum. Vtrūq̧. s. fortem & sapientem. Exercendū. Illi qui uolunt exercere militiā ē opus ut assuescant ab infantia. ut sint patiētes ad tollerandū in pueritia & facit cōparationē. Exercendū infantia pueritia. Ad militiam ad portandum arma: ut possint defendere patriam & ab hostibus. Corpus ad portandū arma. Et est. Ad patientiam. ut patiant̄ si sudant. si frigent. Formandus. usitandus assuescendus ita tu o Vbertine cum sis iuuenis & uelis defendere urbem tuam sis fortis. Ac ueluti comparatio. Nam quando uolunt domare equum. imponunt super dorsum magnum pondus. ut assuescat in primis. ne postea timeat labores

Aut qn̄ uolūt astiludiare:ascendūt equos hoies:& currunt p foꝝ:p puluerē:& sic sudādo & laborando:ducūt ēt ad manus equos p locū p uiam ubi uolūt currere & q̄ assuescant:& q̄ postea sciant ire quando currūt ad brauiū & fiant assueti. Ac.s.faciunt illi q uadunt ad militiā. Solēt illi hoies ducere. Deducendus ē ille equus. In stadium:in cursum. Ferre:pati. Solem:calorem. Nam:alia comparatio arboris. nā arbor qn̄ ē parua & habet ramos tenues & fit onerata fructib⁹ bene flectit̄:sed tn̄ nō frangitur:sed si arbor nō cresceret cū sit multitudo pomorum de tpe i tps nō posset sustinere sed rami fiūt grossiores & sustinet pōdus: deinde ponunt substentandane frangāt̄. Ita pueri i adolescētia assuescunt fatigare. Tenues:molles teneros. ramusculos:paruos ramos. Magnam uim:uiolentiam multitudinem .s. uidemus. Pomorum:fructuum. Per se:natura sua. Primis floribus:quia quādo flores multos extimamus & dicimus multos fructus illius anni.

ut p puluerē ac sudorē ferre facile solem laborēq; cōsuescat. Nā ut i arboribus tenues quidē ramusculos psæpe uidemus magnā pomorū uim de se natā a primis floribus ad iustā magnitudinē perferre: eoq; onere plane quidē flecti minime tū frangi: qd' nisi sensim exercuissēt ualidiores quoq; ramos ad pēsum euerteret: ita & hoies nisi a pueris prio: ac deinde per oēs ætates patiētiæ & laborum & aio & corpe assuescāt si qua postea difficultas rerū imineat frangunt̄: ptin⁹ neq; ferre uim aduersā ualent. Q d' ipm & magnorum legislatorū quos uetustas celebrat

Ad iustam magnitudinē.s.magnā quātitatē uidemus. Perferre:sustinere qa sustinet magnū pōdus fructuū cū sit tn̄ pua arbor & flectit se.& tn̄ nō frangitur q̄uis pua eo qa assuefacit sic se:a fortiori si ramus erit grossus & q̄ creuerit. Eo onere.s.fructuū. Et si.s.uidimus.s.ramos arboris. Minime:nō.s.uidemus. Q d's pp quam rem.s.nō frangere. Sensim:paulatim. Excreuisset:cresceret. Q ui.s.ramus. Ad pensum:magnū.s.fructum. Validiores:potentiores:q̄ dicit si nō cresceret arbor:& rami illi fructus frangerent̄ euerteret. Ita & homines:q̄ dic.t si homines nō possūt pati ullos labores cum sint magni nisi a pueritia inceperit ad tollerandū. Aetates:ut in exemplū:aut .xii.annoꝝ. Patientiæ:ut sint patientes in oibus laboribus. Animo:ad intelligendum. Imminet:suprastat. hæreat. Frangunt̄:quia infirmant̄. Ferre:pati. Vim:magnitudinem uiolentiam. Valent:possunt. Q d'ipsum:duo erant Athenis sapients. Rex minos cretēsis qui interpretat̄ inuentor legis:& Ligurgus lacedæmonius qui ambo fecerāt leges: ut cum irent uenatum aut ad alius labores male inducti:& paterētur labores: sitim famem calores frigus quando uero erant magni erant assueti habebant

pellē duram & nō timebant sicut a iuuentute. Q đ ipsum:q̄ rem acti casus ma gnorū latorū:latores appellant qui faciunt leges. Quos:latores. Vetustas:an tiquitas. Celebrabat:laudabat bene factū: Minois:fuit rex cretensiū fecit & cō stituit leges. Ligurgus.rex lacedæmoniorū. Latores:ut patiat labores. Erudie bant:instruebant. Cōtinentiā.ut cōtineant se. Quos iuuenes:quia cū sint foris in uenatione & imitari ad labores tollerandos: ut sitiant esuriant. Educādos: nutriendos. Exerceri.s possint Ac:per hæc:ex hac cā. Currere:possint ut possint exerceri ad currendū qa qn̄ sūt ī uenatione est opus currere saltare esorire. Algere: frigere ut quando sūt niues tēdunt ad feras. Aestuare: hr̄e calorem. Exercitatis:illi. Ad militiā:exerceri. Nā dicit ꝙ istæ delitiæ sūt inuiciamēta q fiunt corrūpunt corpora quia nō sunt assueti & ex nimia re infirmāt cum sint magni: sed labor cōfirmat corpora: & efficiunt fortes. Delitiæ:uitiamīta. Dissoluūt: corrumpunt. Itaq3:cōclusio p̄cedentis cū dixit de arbore parua:& tn̄ hēt multitudinem fructuū: & sustinet hac de cā quia incipit a parua: ēt melius sustinet:cū sit magna. Itaq3 hō cum sit assuetus in pueritia pati labores & fames siti cum postea sit magnus nō aggrauat. Itaq3:hoies. Laboribus:ad tollerādum labores. Possunt.nō ualent ꝙ dicit parū ualēt eo quia cito īfirmantur. sūt postea fortes. Qui:illi. Aīo:audacia hēnt audaciā. Corpore:ad tollerandū. Subeūdas intrādas cū sint assueti laboribus: & ꝙ accidit ꝙ sit opus pugnare:aut aliq pericula patiunt oīa & fames & sitim. Quo.ī genere:dicit o ubertine nolo tibi inducere exēplū aliqđ de antiqs:nec de nr̄is italicis. sed solū ut sumus exēplū a pr̄e tuo qui assuet⁹ ē ī pueritia tollerare. Gn̄e.s.hoīum. Veterib⁹.ātiquis. Nr̄is. italicis. Illustrius.famosius. Proponere.ātepōere. Valeo.possū. Enim.quia ipse tu ipse uidere possis. Maiorum.antiquorum. Imagines. Exempla. Eos.s.ma-

Minoís ac Lígurgí authorítas mōet: cretensiū qdē ac Lacedæmoníorū legislatores erudíebāt iuuētutē nō mō ad patientiā corpís sed ad ɔtinētiā aī:quos foris educādos exercerí ī uēatioīb⁹ ac per hæc currere saltare esuríre alger:æstuareq3 iubebāt ut síc exercítatís utí facíle ad milítiā possēt. nā delítiæ qdē aíos hoíum corporaq3 díssoluūt:labor uero cōfirmat & īdurat. Itaq3 nō nísi īduratí durare laborib⁹ pn̄t:quí āt íta cōsuescāt aío & corpore utēt facíle cū op⁹ erít ad perícula & diffícultates oēs subeūdas. Quo in gn̄e neq3 ex ueterib⁹ neq3 ex nr̄ís ullū exēplū íllustrí⁹ ppoēre ualeo q̄ parētē tuū líbenter n. (ut ípse uídes) maiorū tuorū imagíes tibí ppono:eosq3 crebro studío ad mēo-

iores tuos. Studeo nitor. Reuocare: reducere ꝙ dicit nolo tibi inducere lõga exẽpla extranea: sed de tuis. In illis parentibus tuis. Valeas: posses. Exercitari cõmoueri qa qñ hñt exẽpla domestica. i. nr̃o tpe. Nã dicit ꝙ gloriosum est & res magni honoris qñ sui antiqui fuerũt in magnis gestis & facere & successores sui superãt ipsos: & ita ecõuerso uituperium & uiciũ ẽ & turpe minuere ex illo, ꝙ fecerũt sui maiores.

riam tuã reuocare: quoniã & ẽ in illis qd magnifice sequi ualeas: & dõesticis exẽplis solent hoĩes magis excitari. Nam ut gloriosum ẽ suos bñ faciẽdo uincere. Ita turpe iudicari solet ab his quorũ uirtutem honori nobis ducimus uita moribusq; degenerare. Sed ad parentẽ tuũ redeo. cui cũ inumere tribui laudes possint: ipe tñ de se nulla re magis q̃ laborũ patiẽtia gloriari solet. Est. n. id qd uidemus. ita ad labores impiger i periculis audax: ut nec molẽ corpis ferre se ullã. aut eẽ mortalem genitum arbitrari uideat. Ex contemptu namq; laborum mortis quoque innascitur contẽpt9. & crescit audacia q̃ ita ille ĩtrepide quæq; difficilia aggredit.

Nã gloriosum res laudabilis gloriosa. Suos: anteecessores. Vincere: supare. Quorũ: suoꝝ. Ducimus: existimamus. Vita sua. Degenerare in bastardire ꝙ dicit degenerãt suos quando sunt minoris laudis & gestoꝝ suoꝝ antecessoꝝ. Degenerare. negligere: ut Esopus degenerare cibos/ parẽtẽ. patrẽ Innumere: sine nũero. Tribui: dart: ipse dicit ꝙ ultra oẽs res paꝝ erat. i. nõ erat ulla p̃ter patientiã q̃ hẽbat pr̃ suus in laboribus tollerabat oĩa. Ids e pr̃. inuumere: sine mẽsura. Est. n. in hac pte laudat patrẽ. Vbertini ꝙ ita bene nutritu sa pueritia in laboribus: qd̃ est ausus ingredi in quoddã piculũ magnũ & pati q̃ncũque laborẽ adeo ꝙ q̃si esset immortalis. Est. n. certe. Id: illa res. Impiger. scilicet strenuus pater ubertini. Et uidetur nihil timere nec pericula nec labores. Vt pater. Molem: grauitatem quia fortis. Ferre pati. Aut uidetur. Genitum: ortum. Nec esse mortalem: uidetur quasi non esse mortalis: sed tanq̃ diuinus: eo quia dii non timent ullos labores. Ex contemptu: qui negligit labores: & pericula etiam negligit mortem non timet mortem: & qui non timet mortem & parum existimat inuadit quoddam piculũ. Ex contẽptu: ex neglectu. i. qui negligit parum existimat labores. etiam parum existimat mortem. Contemptus: neglectus non timet mortem. Ille pater. Intrepide: sine timore. Metuere: timere: quia uidetur nihil timere quia assuetus in laboribus in adolescentia quia postea non timet si erit sibi aliquid incommodũ in senectute unũ: quod ẽ mors

Quod: scilicet pater tuus. Sentire: habere per opinionē q͛ est res optima uiuere diu & pati labores in pueritia. Spectandaq͛ dicit si homo cōsiderabit uirtutem in hoc mūdo q̄ti p̄cii ē: q͛ parꝫ existimabit uitā q͛ dicit nō timebit mortē: parꝫ existimabit mori: & si considerabit res mūdanas cōsiderabit fructus minores uiuēdi: & supportabit oīa. Spectāda: cōsideranda. Præclara: formdsa intendendus .i. aīa tuertēdus.

Fructus: utilitates: minorēs paruos. Longa: diu uiuere. Experti. desiderari. Et .s. cognoscet. Breuis. s. uiuere. Decet: dicit q͛ decet hoīem bn̄ uiuere & honeste si bn̄ est in bello. Equanimiter: equaliter. Ferre pati. Mortem: decet pati mortem qn̄ ueniet. Q̄ncūq͛: quotiens: Placide: hūaniter benigne r̄cipe. Plerūq͛: sæpiꝰ .s. decet hoīem fortē. Occasio: facultas. Necessitas: quādo erit necesse ut ueniat mors. Illi morti. Occurrere: obuiam currere. Nō. n. q͛ dicit non oportet hominē timere q͛ parū uixerit in hoc mundo sed bene oꝫ timere si bene uixerit an male. Ne .s. an. Vixisse: bene. Habet nāq͛. dicit q͛ q̄sq͛ in oī ætate pōt facere aliquā ꝓbitatē .i. aliqd q̄d sit dignū laude & ꝓbat exēplo Scipiōis. Nam cū romani certarent cum carthaginēsibꝰ ~~Scipio maior pater scipiōis minoris duceret alio ab hostibus~~. Scipio minor qui erat ætate .xv. annoꝝ: uidens patrē suum duci alio ab hostibus ausus ē aggredi hostes & exegit patrem suum Scipionē Vnde summā habuit laudem Scipio: a Romanis q͛ bn̄ idicabat quicquid erat uenturū: deinde deleuit Carthaginē. Habet omnis ætas: omne tp̄s & in .xv. & in .xviii. annoꝝ. Edere. Facere. magnificū: aliquid laudis. Scipio: ꝓbat exēplo aphricani scipiōis. Primus: maior quia duo fuere Scipiones maior, idest filius, Appellatus: dictus quia deuicit aphri

ut nihil metuere credēdus sit p̄ter id forsitan unū: ne seni mori sibi cōtigat. Q̄ d̄ ratiōe optīa sentire mihi uidet̄. Spectanda est. n. semp uirtus: & ad facta p̄clara intēdendus ē aīus: de uita non magnope curandū: q̄squis. n. mundanas res æstimatiōe debita pensabit: facile cognoscet & fructus diu uiuēdi minores eē: quā ut lōga uita experti magnope debeat: & casus maiores: q̄ ut uel breuis sperari possit. Decet igit̄: & honeste ī pace uiuentē & in bello fortiter faciētem: cætera qdē æquamīiter ferre mortē uero q̄ncūq͛ aduentiat placide admittere: plerūq͛ etiā cū occasio aut necessitas postulat illi occurrere: non. n. timeri id oportet ne parū forte uixerimus: sed ne id ip̄m qd̄ uixerimus parū uixisse uideamur: habet nāq͛ oīs ætas ut edere aliqd magnificū possit Scipio qui postea primus a phricanus

eam. Vix:q̄si. Pubes:dū esset puer sine barba. Patre:maiore Scipiōe. Pœnos.s. carthaginēses. Militās:certās. Fudisset:rupisset. Ad ticiniū:ad Papiā quæ impri mis appellabaᵗ Tuciniū:fluuius iuxta papiā:qa ibi habuit uictoriā. Affectum: uulneratū circūuentū:aggressum. Exemit:liberauit. Sic dicit ꝙ maxīo cū labo re potuerūt fugere illi milites antiq ab illa pugna qui erāt ita assueti. & iste puer ausus aggredi: & liberauit patrē. Vix:cum labore. Veteranis antiqs militibꝫ Cōtingit: īteruenit. Id ætatis:qa tāq̄ puer. Pie:qa pietas erga patrē. Fortiter:audacter. Cumulatā: cōsecutꝰ maximā laudē Scipiōis. laudaᵗ ab oībus. Publico. ubiq̧ Merito:digne. Rettulit:reportauit. Emilius:aliud exēplū de Lepido emilio: ꝙ q̧libet in oī ætate pōt cōseq laudē: nā erat qdā emilius lepidus puer fortasse. ix. annoꝝ cū eēt in pugna ad dimicandū uidit ciuē ro. qui cū ducebaᵗ ab hostibꝰ:quia captꝰ ausus ē pugnare Emilius hostē illū & pugnando exegit ciuē:& īterfecit hostē:& magnā laudē assecutꝰ est:adeo qđ senatus & populus ro. fecit fieri picturā aureā in illius memoriā in capitolio:ut de cetero pueri uidentes hanc statuā ad exemplū illorū ut fierēt audaces cum dicerent:q̄ statua hæc est dicerent statuam Emilii qui exegit ciuē ab inimicoꝝ manibus. Productus in pugnā.i. conductus ad pugnandū. Cōgressu.i. certādo. Seruauit:quia redemit hostē: eo qa ducebāt alio ciuē. Statua s. aurea illi emilio lepido. Prætexta:ornata. Senatuscōsulto:qa senatus uoluit ut poneretᵗ & fieret statua. Capitolio ē locus pulcherrimus Ro. Cæteri:pueri. Accēderenᵗ:urerentur. Auctori tā p̄clari.i. nobiliter. Vel auctori pricipatori. Sed & tu. laudat ubertinū in hoc loco nā dicit ꝙ cum esset minoris ætatis q̄ ~~non~~ fuerunt illi superiores. s. Scipio & emilius qui fecerunt tantam probittatem ut supra. est ausus ingredi iste Vbertinus exerci

appellatꝰ ē uix dū pubes sub patre ꝓ patría aduersꝰ pœnos militās. Cū hanibal Romanos ad Ticinū fudisset: prem ipsum cōsulē: belliq̧ ducem affectū graui uulnere & ab hostibꝰ circūuētū p̄iculo exemit: Sicq̧ ex qua pugna uix ueterāis fugere cōtigit. Scipio id ætatis consulē: ducē: ciuē: & patrē nō minꝰ pie q̄ fortiter faciēdo seruauit: cumulatāq̧ & publico & priuato merito laudē retulit. Emilius quoq̧ lepidꝰ puer ꝓductus ī pugnā eodē cōcursu: & hostē occidit: & ciuē seruauit. In cuius memoriā rei statua p̄texta ex senatuscōsulto ī capitolio posita est: ut cæteri exēplo accēderēt: & authori tā p̄clari ī ea ætate opis suus honos haberetur. Sed & tu quoque nisi tuas laudes in uiderimus: utroq̧ illorum minor ut eras

tum hostiũ suorũ apud Brixiã adeo q summã habuere admirationem hostes sui cũ uiderent eũ in tã tenera ætate uidelicet fortasse qndeci annorũ. & fuit in dedecus ueterũ militũ q erant assueti in bello: nõ fecere tãta gesta in exercitu hostiũ. Sed fecisti ubertatẽ o ubertine nisi q dicit: nolo tacere tuas laudes o ubertine. qn nõ dicã: qa si existiaret si taceret qn nõ taceret ex iuidia: ergo uult inuidiã rẽouere. Inuidere-mus: p iuidiã remouemus Vtroq illorũ q.s. & lepido. Emilio & Scipiõe qd dicit: erat mioris ætatis. Minor natu: mioris ætatis. Nuper nouiter: ñ fuit multũ tẽpus ut hoc fuit germãorũ. Pro-gredi: itrare. Ausus: uberti-nus. In hostes. cõtra hostes qtũ dicit: q néo illorũ mili-tũ ueteranorũ q erat i exer-citu ẽ ita ausus appetere: q uis eẽt assuetus i arte milita ri: ne pati tot pcussiones & tot ictꝰ militũ. s. ueterãorũ Offerre. s. se pjicere. Quo qdẽ: dicit certe fuit in maxima admiratiõe hostibꝰ suis: ut ille cũ puer eẽt & iu uenis tãta ageret facta: an fuerit robur aĩcis suis eo qa defẽdebat cũ pugnaret & pjiciebat se in medio inimicorũ. An. s. fuit admiratiõi. Rubori id ẽ q nõ po tuerĩt pati labores ut defenderet. Ita igĩ. hactenus posuit exẽplũ q in qlibet ætate puer põt facere pbitatẽ. i. magna facere adolescẽtia sua: & pbauit exem plũ Scipiõis & lepidi æmilii & ubertini apd brixiã cõtra hostes germãos. Nũc uero ponit sñtiã gñalẽ q quilibet puer qui uult facere magna in senectute inci pit a pueritia: esse instructus in laboribus & tollerare labores: frigus: fames: sitim. Probat exẽplo lacedemoniorũ. Nã lacedemonii cũ hẽrent pueros & uel lent ludere aut ad brachia aut ad discũ: & si bene in terrã cecidebãt nunq debe bant se appellari uictos sed potius dimitrere interficeere se. ptẽrea si ibãt in ex ercitũ ad pugnandũ p patria nunq deberẽt uẽire domũ uicti sed potius se di mittere interficere. & si uẽirẽt domũ uicti: pr̃es & mr̃es interficerẽt filios ip sos. & ita aĩ eorũ erãt fortes & audaces: ponebãt se acriter pugnare cũ hostibꝰ suis: aut se uictos: aut alios uincerẽt si uictores ibãt domũ: sũmo cũ honore erãt suscepti a pentibꝰ. Ita a primis ãnis: ab ætate pueritiæ: ut in iis stituti: ordinã di admõiti. Magna facere. Quid. s. dicã. Hi pueri. educatiõis: nutritionis. Pluri mum maxime. Quos. s. filios. Spũs animos. Gignere: generare. q dicit omni no debere eos nutriri in pugnando ut redderent se patientes: tolerare omnia

natu: apud Brixiã nup tũ eẽs in exercitu germanorũ progredi ausus es in hostes armatus qtũ cæterorum nemo militum offerre se sustinuit: quo quidẽ facto ne-scio quibus magis an hostibus admira-tioni: an uero amicis rubori fueris. Itaq igitur primis annis instituẽdi sunt pue-ri ut audere magna possint & difficilia tollerare: Quid. n. est illud de lacedemo niorũ pueris. Nam hi quidẽ de cura edu cationis eorũ plurimũ apud ueteres cõ

ob monitionē parentū suorū qñ ibāt ad militiā. Quibus moribꝰ:modis pue/
rorū. In cōcertatiōe:qñ erant ad manus ad dimicandū præstare patientiam.i.
pati.ui.uiolentia. Deiecti:piecti in terrā qñ ludebant ad luctū:ad brachia. Casu
fortuna. Interluctandū:cum luderent ad brachia. Collapsi:illi. Necari:interfici
Examinari:euellere aīam mori. Victos esse. Quid.n.mirū.hoc faciebant lace/

mēdāt̄. Quos spiritus gignere mos ille debuit:quibus cōsuetū erat in concertatione æqualiū patientiā tātā p̄stare·ut ui deiecti·aut casu interluctādū collapsi·necari se potius:exanimariq; paterētur q̄ uictos fateri se uellēt. Quid.n. mirū·nam & ad Arā sic uerberibus accipi solebant ·ut multus semp ex corpore sanguis flueret.plerūq; ēt spūm exalarent: nemo tñ aut exclamauit ūq̄ aut uix minimū doloris signū edidit. Ita domi formata iuuētus ea demū militiæ opa gerebat:quibus

monii filiis suis ut quando irent ad militiam: & q̄ uulnerarentur:ne timerent uulnera:& q̄ tolerarent:faciebant ire pueros suos añ arā altare:& q̄ uirgis ipsimet pcuterent corpus adeo taliter q̄ sāguinē sui corpis effunderent in terram: & ali qñ moriebant̄.&hoc faciebāt ne timerēt uuluera: eo qa caro macerata a pueritia erat assueta. Quid.q.d.non est mirandum si lacedemonii populi illi constituebant filiis suis ut ne unquam domum reuerterētur uinctos si bñ uulnerarēt,quia ita assueti ad iusta: Verberibus:

uulnerati. Aram.i.altare suorum deorum. Multus sanguis.i.copia sanguinis.
Flueret:exiret. Plærunque:sæpe. Exaltarent spiritum:idest emitterent. Vitam:
spiritum.aīam.exaltarēt:mitterēt. Nemo:qñ eēnt pcussiōes magnæ. Nemo .s.
illoꝝ puerorū.aut.s.clamabāt parū uix q̄si.eddidit:demōstrauit:ita uero qa ita
erant assueti illi iuuenes tollerare in pueritia q̄ in iuuentute parū sentiebāt qñ
certabantur. Formata:usitata in tali patientia. Iuuentus:multitudo iuuenū:gene
rabat opa militiæ.i.militabant. Quibus:iuuenibus.uetusta antiqua q̄ dicit oēs
sciunt ut tradit̄ in historiis q̄ isti populi faciebant talia in illis tollerantibus. Sin
tesis in numero dicit iuuentus & postea quibus/iam quid dicit q̄ res erat mul
tum digna q̄ faciebant illi lacedæmonii & matres cōtra filios suos qñ nolebāt
ut pugnarent pro patria/nam blandiciæ matrum lacedæmoniorum contra fi
lios suos erant iste.associebantur filii usq; ad portam urbis qñ debebant ire ad
pugnandum contra hostes:& dicebant matres:o fili mi caue ne domum rede
as uictus sed uictor aut redeas cum armis hostis aut potius facias ut portent
te mortuum in scuto:quoniam uolebant longe præstantiorem honorē con/
sequi & mori pro patria q̄ domum redire cum uita:& fugere ab hostibus.

Iam qui:erant admonitiões q̄ suis filiis lacedemonii aut suis maioribus aut pa tribus ut potius pirent. Iá qa supiũs dixit plena memoria. s. res digna. Quid: aliquid. Eos: lacedæmonios. Duce: a maiore. Par erat: ut potius moriat. Cum: erant isti monitiões matrũ lacedæmoniorũ. contra filios. in hostes: cõtra quan do ibant pugnaturi p patria. Progressuri: ituri ad pugnam. Viui illi filii. Arma s. inimicorũ suorum. Referrent: portarent. Mortui illi in. Armis: in scutis suis. Referentur: portarent. Qm̃ adducebant hanc rõnem ille matres q poenis erat & magnũ dedecus relinquer̃ arma suis hostibus & fugere q̄ pugnare & debere mori: quia si moriũtur uiriliter pugnant pro patria qđ erat in magnũ honorẽ pugnare p patria ut istæ erant blanditiæ matrũ. Tradere: dare hosti. i. hostibus dimittere propria arma & fuger̃: aut Abiicere: piicere alio. Peius: maius peccatũ. Morte: q̄ si interficerentur. Iudicabant: dicebãt mulieres. Igit dicit. Nõ est ergo mirandũ si illi lacedemonii assuebantur portare arma: & q magis uellent portari domũ in scutis mortui q̄ appellarent uicti. qa p̃res & matres eorũ iterfecissẽt expellissẽt eos & q uidebat eis decori. i. honori portari mortui q̄ se appellari uictos. & fugerẽt armis relictis suis hostibꝫ. Igit cum ita sit: Illi: populi lacedemonii. Curabãt: laborabant. Tuebat: defendebat. Nec ũ mirũ ẽ si lacedemonii uellent cũ eẽut uiui & irẽt in militiã ad pugnãdũ essent potius mortui. hac đ cã qa erat maiori honori. Viui: illi. i armis: in bello. Fore futuros eẽ: qa expiebat se i adolescẽtia tolerare icõmoda uc eẽt fortiores: & tolerabiliores i bello. Decori: honori. Præstat: dicit q melius erat utilius illis qui uolebãt ire in militiã: portare uestes leues tpe hyemis frigore regnãte. & arma tpe æstiuo: ac si eẽnt uestes ut assuefacerẽt se. pstat: utiliꝰ ẽ. Cõsuetudo deferẽdi: arma tpe æstiuo. æq̄. iuste. aut: p q̄. uestibꝫ. Nec illi eis. s. corpibꝫ lacedæ. Adiectũ: nã ut faciebãt ro. nisi assueti eẽnt in armis a pueritia. nũq̄ potuissent pugnare nec fuisse uictores. Legiones: acies. Institutæ. ordinatæ. Quonam

Vetusta oĩs mẽoria plẽa ẽ; & etiã qđ audir̃ eos: aut a duce: aut a p̃ribꝰ par erat. Cũ i hostes pgressuri p blãditias monerent a m̃ribꝰ: ut aut uiui arma referrẽt: aut mortui i armis referrẽt: qm̃ tradere arma hosti aut ea abiicere fugiẽtes peĩs morte iudicabãt. igit illi ut partes corpis & curabãt ea & tuebãt: nec mirũ si se uiui in armis crebro spectandos exigebãt: qa etiã mortuis fore ea sibi decori relata existimarẽt. Prestat aũt cõsuetudo usus q; deferẽdi: ut armis æque ac mẽbris ac uestibus utant. nec uideat ex eis corpori onꝰ adiectũ. nã nisi ita fuissẽt romãe legiões longa assiduaq; exercitatiõe institutæ ab

Pacto:quomō.Pedibꝰ.cū pedibus.Agmen.exercitū.Procedere:ire ꝙ dicit nō potuissent ire.Ac.s.nō potuisset.Citatū cōmotū.Differe.portare exercitus dr̄ ab exercēdo qa exercēt ī armis in bello.Vallū.pscrutat cū supiori dixisset quū potuissēt se defendere romāi.Vallo.spalēgata.nisi eēnt assueti a pueritia tolerare labores ut in hyemæ portare leues uestes.& in æstiuo tp̄e arma qñ ibāt ī exercitū aut ad expugnandū urbes qa opꝰ erat stare in hyeme & æstate.& dicit ꝙ secū uictū.p.xv.dies aut per plus seeūdū ut posient uiuer̄ Vallū.ħ uallum ualli significat pallēgatū ut tanq̄ si eēnt pietes & muri & hic uallus uali.i:palū.Vallū quō potuissent se defendere.Insuper ultra hæc supradicta. Egerēt.facerēt.Quotidianum ad exercendū se.Ac sup hoc ultīa una simul agerēt.portarent cuius rei.alicuius rei aut eo āplius.ut.xx.dies portabātfortasse.Eo die.s.qui xv.onus:apud.Iumento.i.æquo quia onus erat:equo portare uictū hois ad exercitū:ut uiuere possent:uel iumento pro adiumento ipsis ut possent uiuere. Amplius maius.s.q̄.xv.dies.

exercēdo enim exercitꝰ dictꝰ est:quonā pacto potuisset cū pedibus agmen procedere:ac plerūq; citatū arma primum differre.uallū insuper:& si cuius rei ad quottidianū egerent usū:ac sup hæc una sæpe quindeci:aut eo āpliꝰ dierū cibos Qui ergo erūt aut armorū:aut lr̄arū studiis dādi:quādoq̄dē hæ sunt liberalissīe artiū maxīeq; principales:ꝑpterea ꝙ & maxīe pricipes deceāt:simul ac mēbris uti per ætatem licebit:armis assuescere debebunt:discendisq; primis litteris tradendi erunt cum primum poterunt uerba formare. Iamq; abinde rerū illarum

Qui cōcludit sicut illi qbus cōuenit habere cōsuetudinē tollerādi labores in militia Ita ēt cōuenit illis q se dare uolūt studiis litteraꝝ pati calores a pueritia ut sint assueti in ætate ꝑuectiori ut hoc cōuenit principibus & qui habēt gubernare & defendere regna & urbē suā.duo sunt necessātia.s.studium litterarum ut sint sapiētes & dare cōsilium & ꝓuidere & sint exercitati a pueritia ut sint fortes in iuuētute & assuefacti ergo exercitus dr̄ ab exercēdo eo quia se exercēt ætate puerili hæc maxīe extollunt hoīem ad gloriam & dignitatē.s.militia et studiū litteraꝝ.et Clerica doctrina mediāte sed non noīat in hoc loco. Qui:illi Pricipales:he.s.artes.s.studiū & armoꝝ.i.militiæ & litteraꝝ studiisq; artes.s.militiæ & studioꝝ.Principes quia potiunt regno:ut defendāt & sciāt dare cōsiliū.Simul:ac postq̄.Per:ætatem semp in q̄libet ætatæ exercere se in omnibus laboribus.Discendisque:docet quando puer debet incipere adiscere litteras quando scit formare uerba idest loqui proferre uerba. Erunt:pueri.Tradendi:dandi uerba loqui.Iamque:ab inde:concludit:quodꝙ illi

pueri qui uolũt dare se litteris.idest studio litterarum aut exercitio militiæ & necesse est se dare in pueritia & ꝓbat exẽplo Theodosii.Iãq̃ abide:deide s.pueri Illarũ.s.in militia q̃d dicit in oibus rebꝰ & artibus ẽ necesse habere principium Sudiorum.s.lrarum.Acturi:adiscituri.Per uitã:p ætatẽ Libamẽta:prĩcipia.Rudimentis:principiis.Sed & dicit q̃ debent exercere utranq̃ artẽ a pueritia.s.& militia:& studiũ lrarum nõ p totũ diẽ:sed p horas diei ut assuescãt se. Sed utraq̃ s.& ars militiæ & disciplie. Exequi:sequi.Vnã:& aliã.s.facile poterũt & addiscere lras & se exercere i militia. Horas.s.diei.Corpis:in militia Ludo literario.Antiphrasis q̃a nõ licet ludere in adiscẽdo. Deputẽt:determinent, Ac nõ: non solũmõ pueri sed ẽt hoĩes debẽt dare se studio & eligere horam aliquã diei. Quod & Theodosiũ:ꝓbat exẽplo Theodosii q̃ fuit impator romanus.exercebat utranq̃ artẽ & militiã & studiũ litterarum in die:aut exercebat se i arte tmilitiæ:aut reddbat ius e nocte uero studebat. Q̃d quã rem.s.exercere. Perhibent dicũt hoĩes subditorum Iure: facere rationẽ. Decerneret:deliberaret.Incumberet: laboraret.Ac de litterarum:postq̃ superius dixit de doctrinis: & quomodo se debent dare studiis & de re militari:de reliq̃uo est dicere q̃ sciuntur.Ea nam dicit q̃ homo debet considerare suam uitã & suam naturã.& cuius cõplexionis & cuius naturam. si hẽt cõplexionẽ humidã debet se exercere & laborare ut calefaciat illã naturam:& desiccet illam hõiditatẽ quia ex calore desiccat humiditatẽ.& est rubei coloris:tamen nõ debet nimis laborare ꝓpter calorẽ.quia unus calor inuenit aliũ & sæpe morit.quia discurrit p mẽbra hominis.Ac q̃dẽ certe.Q̃d est uisum.q̃ apparuit.Ea exercitia:q̃n debemus exercere.Suscipienda: accipienda. Quæ exercitia.Valitudinem sanitatem & cognoscendo naturã nr̃am.Robu

ac studiorũ quæ sunt p uitã acturi debẽt quedã quasi libamenta gustare talibusq̃ exerceri rudimẽtis.Sed & hæc utraque ipi facile exeq iuicẽ poterũt ut rectas horas ad exercitiũ corporis habeant:& item certas litterario ludo deputẽt ac nõ modo quidẽ pueros:sed & uiros decet hoc facere.Quod & Theodosiũ principem facere solitum perhibent:ut die quidẽ aut exercẽretur in Armis aut de subditorũ negociis iure dicẽdo decerneret.Nocte uero libris ad lucernã incumberet ac de litterarum quidem studiis supra satis q̃d uisum est diximus:reliqua prosequamur.Ea igitur exercitia suscipienda erũt quæ bonã ualitudinem saluent:& robustiora membra reddant.In quo erit uniuscuiusq̃ naturalis dispositio diligenter

ftiora:fortiora.Reddãt:faciãt.In quo.s. hoĩe.Dispositio naturalis.i.naturæ cõplexio Molli:paruæ naturæ.Humida: sunt habẽdi q ignorant naturã suã:petat medicũ & deide sciat cauere & custodire uitã.Exercitiis:qa debẽt se exercere ꝓpter calorẽ.Durãdi:qa efficiet dura illa hũiditas.Cæteri:hoĩes.Leuius. non ita fortes.Cæteri.s.erunt.Et illis facilis:calidus.Sole.i.calore: quod dicit non conuenit illis laborare ꝓpter calorem.Sed ætatis nũc in hac pte dicit ꝙ debemus cõsiderare ætatẽ pueri qñ est puer nõ iponere maiora q̃ nõ põt sustinere quia aliquãdo ex onere magno puer non põt crescere quia corrumpunt aliqua membra:aut fit gibosus. Etatis: puerorũ.Habẽda:cõsiderãda.Rõ:respectus. Vsq; aliqñ.Pubertatis:usq; ad spatium.xiiii:annoꝝ expectare quia poterit maiora onera portare.puberes appellant qui sũt ætatis.xiiii.ãnorũ incipit crescere barba:sed ãte sũt puberes. Augmentũ .s. ꝙ possint crescere.Pubertatẽ.i.post ætatẽ.xiiii.annorũ tũc possumus maiora onera dare:ut fiant robustiores si uolunt se exercere in militia & incipere portare loricã & exercere se.Et impuberes dicit impuberes.i. q sint ante puberes.i.ante ætatẽ cũ sint adolescẽtes potius sunt apti ad doctrinam sed postea debent hr̃e mores & intellectũ ad sciam.Ad intellectum:ad scientiã Sed hos.s.puberes.i.maiores.xiiii.annoꝝ docet.Itẽ illos.s.puberes adolescẽtes decet.Curare:hr̃e diligẽtiã Hos puberes decet.Robur:sint fortiores.Quãtũ aũt.quantũ sit res utilis ĩ exercẽdis pueris ĩ adolescẽtia ĩ oĩbus artibus:& ꝑiti in militia ꝓbat exẽplo Marii q cũ eẽt senex:& hr̃et unũ filiũ ibat ipse marius in campũ & exercebat militiã cũ iuuenibus ut eẽnt ex ipsis:& hẽrent cãm exercẽdi se.Momẽtũ:utilitas:&.s.eẽt marius.Cura diligẽtia.Adhibẽda:dãda.Marius fuit septies ꝯsul:nẽo unq̃ fuit q septies triũphasset ut ipse Plutar.author: hoc ait Plu.de Ma.Senex:Mari⁹.Graui:mole:põdeř.Glo.bel.sũmã gliam ꝯsecutꝰ i exercẽda mili.ꝑ pa.qa tpe pacis exercebat se cum iuuenibus:qñ eẽt tps belli eẽnt

attẽdẽda.nã q sunt hĩtudine corpis molli atq; hũidæ fortiorib⁹ exercitiis siccãdi in duradiq; erũt:cæteri leui⁹.Et qb⁹ sãguis facilis ẽ iflãmari eos ardẽte sole qescere cõuẽit:sed ætatis quoq; hñda erit rõ ut usq; ĩ tp̃s pubertatis leuiorib⁹ onerib⁹ subiiciãt:ne uel ætatis neru⁹ frãgat:aut ĩpediat corpis augmẽtũ:post pubertatẽ uero grauiorib⁹ laborib⁹ edomãdi erũt: & ĩpuberes qdẽ magis ad intellectũ docet erudire.hos uero ad mores.Item illos ad disciplinã curare.hos uero magis ad robur & ualitudinẽ corporis:qtũ ãt sit momentũ in exercẽdis iuuenibus & q̃ cura adhibẽda exemplo sit.Marius:q ut author ẽ plutar.cũ eẽt senex & multa corpis mole

assueti. Actibus: quod agerent. Instituerent: principiaret. Vna: simul. s. mari⁹ cũ adolescentibus. Per hoc. s. exercitia. Adumbrata certamina. appellantur certamina adumbrata ut quando expiuntur inter se: exercent se non q̃ ferant sed ut experiuntur & aliq̃n tangunt se. ut qui ludunt & scrimant & quando disputant in scholis exercent se. Ad ueras. ut quando. uenient ad pugnam cum hostib⁹ su s sint experti & fortiores.

Nam nisi: quãtum erat utilis pueris in exercendis p bat exẽplo. P. Ruti. Nã fuit iste. P. R. imperator Romãorum & uir excellẽtissimus. Tunc tp̃s. nõ agebat̃ bellũ a Romanis cum aliquibus & ne pueri starẽt ociosi & inertes fecit pclamere pur bes ut oẽs adolescentes & oẽs qui sciebant ludere uẽirẽt roma; & hẽrent & alii docerent nõ causa ferẽdi se nec iterficiendi sed ut exercerent se ut essent assueti & facerent se audaces q̃d q̃n erit op⁹ pugnare: sciãt certare. Nã disciplina ars militiæ. Pacẽ: quia faciunt exerceri tpe pacis sint apti & ne stent ociosi: ne tradant obliuiõi qui sciũt facere artẽ. Nõ temere: q̃ dicit hoc nõ fit stulte. s. q̃ faciãt exercer̃ tpe pacis sed ut postea sint apti i bello. P. R. Tractãdo-

grauis uir. tanta belli gloria: p pacẽ tñ ut filiũ militarib⁹ officiis atq; artib⁹ istituere quottidie cũ adolescẽtib⁹ uẽiebat i cãpũ: & exercebat̃ una. p hæc nãq; adumbrata certamina ad ueras pugnas: audaciores doctioresq; pueniũt. Nã nisi esset hæc pugnãdi disciplina: q̃ p pacẽ atq; in ocio q̃rit̃ frustra pẽ temere. P. Rutilius cõsul armorũ tractãdorũ disciplinã prius accipere milites uoluisset: q̃ doctoribus gladiatorũ urbe accitis: meditationẽ hãc uitãdi atq; inferendi ictus: penetrare in castra iussit: ut miles nõ solum uiribus & audacia: quibus antea solis nitebatur: sed etiam arte & industria ualeret. Docendi sunt igit̃ iuuenes quæ in hunc usũ ptinẽt ut posse hostẽ gladio q̃dẽ dextra ferire: sinistra uero breui ũbone se tegere

dorum: exercendorũ. Disciplinã: artẽ militiæ. Qui. P. rutilius. Gladiatorũ: ludorũ. s. ad scrimã. Vrbe: fecit pclamare ut oẽs itrarẽt exercitũ: ex urbe recederent. A cutis: conuocatis. Penetrare: intrare uenire. Vitãdi, hoc faciebat ut scirent uitare ictus: & ferire q̃n erit tp̃s. Vt: nõ est opus solũ hẽre uires sed industria. Antea: in primis q̃n est usus exercere tũc fit audax. Docẽdi: dicit q̃ iuuenes sunt docendi isto mõ qui uolunt exercere militiã in iuuẽtute ut postea sciat exercere q̃n erit tp̃s pugnandi ut. s. sciant tenere ensem in manu dextra ad defendendum se: & scutum in sinistra ut possit uitare ictus hostis sui: & possit cooperire dextra. Vmbone scuto. umbo est pars clypei breuis: sed p toto acci

pitur. Tegere:cohoperire.ense:sunt docendi iuuenes ut sciāt exercere ensem aut ueru aut lanceā ex utraq3 manu & sinistra & dextra: mō in una mō in alia quādo pugnāt:ꝑm ut sit apta res ad certandū. Ensem decet. Veru:q lingua uernacula dicimus spitū habenté tres punctas. Fusté:ut baculū quia aliquādo poterant illi milites baculū:aliqñ lanceā: aliqñ spitū. Vtriusq3.s.& sinistre &.dextre. Tractare: exercere. Et

Ensem ueru: fusté lanceā utriusq3 manibus tractare:& nūc quidé se effundere: nūc uero denuo sub clipeū cogere: punctim cesimq3 sine difficultate ferire: exerceri quoq3 decet icursu saltu lucta: ac pugilari certamine iaculari q̄ lōgissima recte sagittare uibrare sudes saxa rotare equos domare:eosq3 nūc ad cursum aut saltū adactis urgere calcaribus: nūc ité flexis habenis medio cursu puertere: & ita i utrūq3 se parar:ut & eques & pedes pugnare q̄sq3 facile possit eqtū quoq3 occursus dū sese telis ifestis petūt & audaciores facer solet & ad pugnā doctiores cū & cuspidé suā ubi intéderit locare didicerit:& cōtra se ueniété aciéimotis lu

nunc:& sunt docendi q aliquādo sciāt reiicere lanceā aut spitū si opus erit & sub clipeo uitare ictus. Nūc. aliquādo. Effundere: eiicere ꝑiicere ex astucia. Nunc: aliquādo. Cogere : reducere. Pūcti:decet sint astuti aliqñ scire ferire hostem cū pūcta ensis: aiquādo cū filo. Punctim:cum pūcta ensis. Cesim:cū filo. Exerceri:& aliquādo sciāt defendere se in cursu ap fugiendū aliquando cū balistis cū sagittis & aliqñ cū scutibus:& aliquādo cū fundis scire mittere lapides: & aliqñ scire bene uertere equos. In cursu:ad currendū. Lucta:ad brachia scire capere hosté quādo é sibi penes. Pugillari certamine.i.cū instrumento illo q dicit cortella. Iaculari:scire mittere iacūlū dardū cōtra hosté quādo é lōge. Sagittare:cū arcu. uibrare sudes:cōmouere hastas & bene exercere. Rotare. ducere circūcirca cū fundis. Cursū:currere si opus & aliquādo saltare. Vrgere: ꝑmere. Nūc ité:ēt decet scire bene eqtare & cū sit i medio cursu ad faciédū currere equū sciāt uoluere a manu dextra & a sinistra. Nūc aliquādo. Flexis:uersis In utrūq3: mō a dextra mō a finistra. Separe:uertere:nō solū sciat se exercerei equo sed ét pedibus & pugnare lancea. Equitū:distat. Occursus.i.sciat signare in frōte inimici curredo quādo uenit sibi obuiā & uitare ictū occurrentis. lanceis inimicalibus. Et tūc milites. Cuspidé:pūctā. Intéderint :uiderit diligenter Locare:ad pcutiendū. Et cōtra:qa sciāt bene uidere cū oculis suis:quando hostis uenerit cōtra ipm & sciat uitare luminibus:oculis. Immotis: sciant uidere quādo ueniūt armorū ponit ultimā ptem de armis qbus utunt de anno In an

num de tpe.i tẽp⁹ ficut ẽt de uariis uestib⁹ ga cũ uiderit ialiqđ gen⁹ de uestimẽtis: uolũt uii apud ãntiquos solebant certare in curru: ut de Turno & Aenea: ut in Verg. Sed postea a romanis inuentũ ẽ eam utilius & melius pugnař cũ equis. Species: genus. Variat. ꝙ dicit diuersis mõis armoꝝ quia antiq uteban tur spatis lõgis: deinde aliud genus ut nostro tpe sunt diuersa genera instrumẽtoꝝ. Quẽadmodũ. ad usũ uestimẽtoꝝ. Mutationem .s. armoꝝ. Sectari: sequi uti ꝙ dicit secundũ suũ tẽpus uti illis armis. Vt dicit illa arma quæ sunt meliora & utiliora in pugnando tenere illa. Singula: ad unũ ad unũ. i. arma. meliora: arma. Cõsuetudines: usus. Nã dicit ꝙ antiquo tẽpore apud fortes uiros & duces solebãt pugnare in currus Oli in ptõ. Priscoꝝ antiquoꝝ. Heroũ: hominũ fortiorum ut de ænea in Ver. Postea apud Romanos antiquos pauci erant equites quibus pugnarent cum equis. Nõ multi: uiri pauci. Vis: autẽ describit modũ & consuetudinem q̃ habebať apud romanos in militando diuersis modis: eo quia pugnabant mõ pedester mõ equester mõ in curribus: aliqui cum lanceis: aliqui cum spatis & dicit ꝙ debemus sequi id ꝙ melius & utilius in armis: & si aliqs uult exercere militiam ẽ opus scire certare in quolibet genere. armoꝝ cũ lãcea cũ spata & multis modis: & in primis debet se exercere in locis amplis & in locis cãpestribus ire foras in cãpos: ad exercendũ & experiendũ. ut postea scirent agere quando erit tẽpus in actu militiæ: Ius: potẽtia. Exercit⁹. i. pugnãdi. Pene: q̃si ꝙ dicit ueteres pugnabant solũmodo pedes & curribs. Nũc apud nos latinos. Fere. i. q̃si. Bellanť. certanť in bello ꝙ dicit nos latini utimur equis idest equester bellando. Qđ autẽ. s. bellari & exercere se in militia siue pedibus siue equis: In usu: In cõsuetudine siue eques siue pedes. Præstat. i. sit melius ꝙ dicit ꝙ sit utilius & gratius Et conuenit: Campestres: in loca magna & exercere se. Assidue: continue semper. Meditari: imaginari si quis facere uelit militiam. Certaminum: scire certare in quolibet genere. Genera: fati. Præexercitatos: ualde exercitatos sint, bene docti in militia ut sciant fa

minibus pferre. Armorũ uero spẽs quẽadmodum & uestimẽtorũ quottidie uariat usus: eã aũt mutationẽ ita sectari oportebit: ut experiamur singula: meliora uero semp teneam⁹. Similiter & pugnãdi cõsuetudines uariari solẽt. Nam olim qdẽ tpibus priscorũ heroum curribus duces depugnař cõsueuerũt. Postea uero apđ Romãos maxie pauci equites: aut certe non multi: ius autẽ exercitus pœne tota in peditibus erant: nũc nemo curribus: oẽs fere i equis bellanť. Qđ aũt in usu: si mõ p̃stat seruare cõuenit: & per campestres exercitationis assidue id meditari:

cere. Nam aliter: ponit quomodo pugnatur diuerso modo. Agendum: pugnandum. Tumultuaria quando populus erit in aliqua seditione in iniuria in contumelia inter ipsos: aut contra inimicos in exercitu. Tumultuaria: inter tumultum populi inter se aliter. scilicet est agendum: idest pugnandum. Decernitur: deliberatur. Acie: quando sunt ordinati in exercitu simul currunt. Manipli: genus militiæ est lácea super qua in cacumine ponebant maniplum in signum: & dicebat ille qui portabat. qui me uult sequi ueniat & sequebantur lanceam illam cũ signo dicitur maniplus a manu & capio is: quia capiebant ĩ manu & ponebãt in cacumine hastæ. Duello cum sint duo. Confligatur: pugnat. ut i Esopo de pueris. Duellum. idest de rustico & milite Vegeti⁹ scribit de arte militari. Nam plerique: probat ꝙ qui uult facere artem militiæ non solum ĩ uno genere militiæ sufficit scire exercere se: sed in omni genere & pedes & eques & scire exercere quodlibet genus belli. quia si aliqs suus inimicus inuitauerit ad pugnandum ad sbarras in duello sciat certare.

ac deniq; oportet ad singula certaminũ gña ꝑexercitatos uenire. Nã aliter in tumultuaria pugna agẽdũ est: aliter cũ tota decernit. Aliter qñ cõcurrũt manipuli: aliter cũ duello cõfligit. nam pleriq; i acie fortissime usi sunt dimicare: qui cũ essent ad singulare certamen prouocati animo uiribusq; torpuerũt. Quãquam disciplinæ hoc genus q, per ociũ quærit. longe impar est ei quod inter bellorum tumultus per indigentiam rerũ oĩum uerosq; terrores discit. Ita monebat Flac-

Nam dicit multi sunt fortes in exercitu ad pugnandum ad singulare certamẽ ad unum si erunt prouocati: idest incitati in bello duorum. In acie: in exercitu ad pugnandũ Visi .i. uident esse fortes. Dimicare: pugnare. ad singulare. Certamen: idest ad unum. Prouocati: idest incitati. Torpuerunt: ociosi sunt: quod dicit si sunt docti in uno certamine ad pugnandũ & ꝙ unus inuitat in alio certamine ꝙ nesciat amittit uires animos: ergo opus scire exercere se in quolibet genere militiæ. Quãquam disciplinæ: dicit tu doces ut debemus exercere nos anteq̃ eamus in exercitum sed dico ꝙ bene in magna differentia inter exercẽdo se tempore belli quando est in exercitu quando exercentur iuuenes tempore pacis inter se est res minima & paruæ existimationis respectu quando sunt in exercitu in bello ubi sunt hastæ feratæ & enses. Disciplinæ: scilicet militiæ. Ocium: tempore pacis quando exercent inter se quia est tamquam umbra: & tanquam rosæ. A longe. cum sint a longe in exercitu. Impar: inequalis. Ei: exercitui. Tumultus: turbationem bellorum. Per indulgentiã: quia qñ sunt

in exercitu nō sūt ita in abundantia rerū ut domi. Terrores: strepitus armorū Itaq3: pbat authore Oratio qui admōebat pueros uolētes se exercere ī militia. dicit q̄ a pueritia debēt adiscere pati frigora fames calores sitim & male indu ti: quia qn̄ erat ī iuuentute nā erit ualida & fortis nō timēt postea ita si hēbūt aduersitates. Flaccus. Oratius. Angustā. s. tpe pacis. Robustus. fortis. Acri. forti. Et. s. Flaccus amouet. Vexet: turbet: incitet. Parthos populos. Eques: faciat q̄ puer metuat cum uideat hastā quia facit se astutum & q̄ etiā dormiat sub diuo & stet trepidus in oībus rebꝫ. Eques: sit equester. Agat: uitam iuuat. Sub diuo: ad arcem. Sic n. ad illa describit officiū & diligentiā: quā debent habere duces in militibus suis & exercitu suo si uolūt puenire ad magnā dignitatē est opus ut sciant se exercere ī quolibet genere militiæ ut dixit supra si uolūt ad magna puenire: ut fuit marius qui fuit filius cuiusdā porcarii audita sua & astutia sua septies factus cōsul. Nā cū iret cum Metello duce romano ad pugnandū cōtra Iugurtham in Aphricā apud montē ubi erat oppidū altissimū. Metellus nō poterat expuguare: a casu uenit q̄ iste Marius missus fuit Romā fortasse p legato. i. nuncio: ingressus senatū & ausus dicere si uolebant dare sibi exercitū Metelli in manibus q̄ expugnaret Iugurtam: & dato exercitu paucis post diebus: rupit Iugurtam: & factus consul: ex indignatiōe uero Metellus reliquit suum exercitum & noluit amplius militari. Sic peruēietur illi q scit genera militiæ. Quæ: maiora. Futuros bellorum. i. qui uelint facere artem militiæ. Vsu: cōsuetudine. Rōne. cōsilio. quia est opus q habēt regere exercitū. Vt: hoc est officium ducis primum ut ducāt exercitū suū ad locū securū ne insidiis capiat Artibus: astutia hēat hanc consideratiōnē. Castra: exercitus. Statuēda: sūt ponenda. Locandæ: ponendæ. Acies: exercitus quando certanť. Rōne. consilio astutia intelligere modo & mores inimicorū si uolunt capere urbē: ut fuit Vlysses qui more rustico ingressus urbē troianā: & uidit mores & consilia troianorū & quō erat & nemo ipsum cognoscebat quia trāsmutatus foras uenit & rem græcis narrauit: adeo ut astutia sua troia deuenit in ruinam. Peruenire intelligere intentionē hostiū suorum: Ac. s. oportet ducem uincere. hostes ex insidiis: quando uero nō possunt uiribus: aut Annibal cū eēt apud mōtē illū &

cus angustā amice pauperiē pati robustus acri militia puer cdiscat: & parthos feroces neru & eq̄s metuēdus hasta: uitamq3 sub diuo: & trepidis agat in rebus. Sic. n. ad illa maiora pueniet: q̄ futuros bellorū duces: & usu & rōne cōseq oportet: ut qb9 artib9 ducēdus sit exercit9 q bus locis statuēda: quo ordie locāde acies: q̄ quis rōne præuenire hostium consilia possit. Ac more belli insidias illis ponere & ab his positas cauere: hostilis

habebat fortasse, duo milia par boum: & in sūmitate cornuū accēdit faces: adeo illa luminaria sparsa ubiq3 quia uidebat̃ p urbem & in longis partitus. Romani uero cū uiderent hoc imaginauerūt q̄ Annibal fugeret & iuerunt spoliatū tentoria: & ipse Annibal astutus & expertus tamen occultus post montē cum uideret hoc circundedit eos & decepit oēs romanos: & hoc ad exēplum aliorū

exercitus milites distrahere suos āt metu beniuolentiaq3 continere: nec militarē unq̄ remittere disciplinā. Vt. n. uirt9 militū ducib9 laudē parare solet: ita & illorū peccatū culpæ plerūq3 ascribit̃ ducis: nō æque uero ex bn̄ factis gloria: atq3 ex peccatis ignominia nascit̃: ipse oīa debes q̄cūq3 tp̄s hn̄t p̄deliberata exeq: nec ut in re noua aut subito tumultuari. Neq3. n. stare militū aī pn̄t ducis cū consilium la

ducū ut sciant bene regere suos exercitus. Ac: oportet. More: scd'm consuetudinē q̄ agit̃ in bello. Illis: inimicis suis. Ab illis: sciat dux cauere ab insidiis inimicorū suorum & sciat facere ipse qn̄ erit opus. Ab his. inimicis. Positas: insidias hostilis inimici. Distrahere: remouere ab insidiis inimicorū. Aūt deinde sciat se facere timere a suis militibus: & etiā oportet eē bēignū & amari ab ipsis ut sciat retinere. Beniuolētia: amore. Nec: oportet relinquere militiā si uult puenire ad magna. Militarē. disciplinā. i. militiam Vt. n. uirtus: dicit quēadmodū uirtus extollit hoīem ad sūmos gradus dignitatis qd' habuerit honorē habuit triumphū uictoriā. Ita p contrariū ignominia negligentia uituperat ipsos duces qn̄ ex ignorantia amiserint uictoriā quia ē suū maximū uitiū & culpa. Virtus: quia habuerit triumphū ex uirtute sua contra hostes suos. Parare: dare. Illorū: ducum. Peccatū: uitium ignominia: quia ē uitium culpæ suæ q̄ ex ignorantia amiserint uictoriā. Ascribitur: denotat̃: nō æque: facit cōparationē posset aliquis interrogare si gloria nascitūr ex beneficiis factis amico tuo: dicit non: quia si facis beneficia amico & ipse tibi. nō sequitur gloria: nec honor: quēadmodū ex peccato facto nō sequitur gloria. ita nec ex beneficiis factis: sed si uis cōsequi gloriā oportet laborare aut ire militari cōseq gloriā aut ī lr̄is studer̄: aut ī alia facultate scd'm ut magis r̄qrit̃ natura hoīs: si uis conseq gloriā & triumphū in militia: fit ut supra docuit a teneris annis: & adiscere oīa genera militiæ & scire pugnare. Non æque: tam. Ex benefactis. s. alicui uel amico tuo: quia etiam ipse facit tibi. Atq3: pro qua non nascitur: Ignominia. tristitia. Ex peccatis: ex malefactis. Ipse: dicit q̄ quando uis aliquam facere artem perquam possis uenire ad gloriam in primis deliberare & animaduertere in animo tuo quid uis facere: aut in legibus: aut in militia secundum naturam quod requirit & dare operam illi arti. Ipse: tu Quæcūq3. oīa q̄. Tp̄is: requirit. Prædeliberata. ualde. in primis deliberare co

gitare.Exequi:sequi illā deliberatā artē.Nec:dicit ꝙ nō debes irasci te sed exercere artē.Noua.s.quā īcepisti ita paulatim sequi.Tumultuari:irasci:&ad superbiam.Nec dicit ꝙ nō pn̄t esse in statu nec uigere qn̄ ita aīus ē in ocio in tēpe. Stare:uigere:cū in statu.Animi:uolūtates.Duci:capitanei.Consiliū: deliberatio.Labat:stat ociosus piger torpet.Melius postq̄:dicit officia & curā imperatorū q debent hr̄e in regendis exercitibus suis:nunc uero dicit partes spectātes ad milites & quid pertinet eis. Milites:prima pars milites debent esse fortes & cōstantes scd̄m suā naturā ut reqrit militia. Existere:stare. Bellādi:scd̄a pars:qd oportet.Artib9.In militia.Instructos:doctos in quolibet genere ut supra.Animi.s.militum:tertia pars.Hēre.s.debēt.Multū:armoꝝ.i.multa arma que sūt necessaria eis. Quibus.s.armis.Alimēto: q̄rta pars ꝙ debēt hr̄e milites:non debent habere cibos nisi tantū quantū est necesse eis nō debent superabundare.Alimento.cibo.Quæ igit̄ sint:dicit ꝙ officia debita militū & peditum & equitū dixit.i.quæ ad milites.Spectant.in arte militiæ:ꝙ si quis uult scire militiā:non opus solū audire & intelligere artē militiæ:sed necesse ut hēant cōsuetudinē & exercitationē quia melius est & ꝓderit exercere & hr̄e usum in pratica q̄ audire.Quæ:partes.i.officiū debitū.Quod partes:dicit p diuersa uocabula.Peditis:qui sunt ad pedes quid sit suū officiū.Vsus:cōsuetudo. Expientia:exercitatione:qd̄ dicit cum dixerit de partibus q̄ spectāt rei militari. Profecto.i.facere ꝑfectionē:ꝙ erit melior ꝑfectio.Ex re:in effectu in longa exercitatione.Late:ubiq;.Refert:proderit ꝙ dicit artes melius ualēt exercēdo se: q̄ solūmō intelligere.Quā:melius ꝓderit militia exerceri q̄ audire : neq; legere quid sit officiū militarē.Vt inquit Cicero in lib.de amicitia:tua uolunt in artibus usus.s.scire exercitatio:& imitatio.Quam refert.Præcipi uoce.i.intelligi. Tradi litteris legi.s.possit dicere ꝙ melius adiscitur exercitatione q̄ audire:Tāetsi:dicit ꝙ multi fuere scriptores qui scripsere d̄ re militari.& præsertim.Vegetius qui optime dicit quod bene prodest audire & intelligere artem militarem quomō debent facere:sed melius adiscunt exerceri & imitare artem.Extent:sint.re militari:de rebus gestis quæ pertinent ad militiam. A magnis. a doctis. Editi:compositi scripti. Qui:libri. Ne.s.qui non audias & intel-

bat.Milites uero ipsos oportet natura q̄dē fortes existere:bellādiq; artib9 instructos:aī multū hr̄e.armorū qd̄ sit.Alimētotū uero n̄ nisi qd̄ necessitati spectat. q̄ igit̄ sint ducis:q̄ militis ptes:qd̄ eqtis:qd̄ue peditis sit offm̄ usus atq; expiētia docebit: q̄ ꝑfecto ex re ipsa late refert quā meli9 cognoscer̄ liceat:quā aut uoce p̄cipi aut ullis tradi lr̄is possint: tāetsi extent de re militari libri a magnis uiris editi:q ne utiq; tibi essent negligēdi.Sed machi

ligas. Sed &:cōcludit & dicit o Vbertine est opus:ut q̄ hn̄t exercere militiam sciāt & intelligāt oia genera armo℞:& oia bellica & peditū & eqtū:ut erat pater tuus qui diligentissime sciebat itelligere & exercere in arte militari. Sed o ubertine. Vim:potentiā. Vsum:cōsuetudinē. Machina℞: instrumento℞ belli corum machina mūdi & sunt instrumēta bellica: lancee:baliste: bombarde ꝙ ꝓprio nomini dicunt. Tormēta eo quia tormentant muros. Cuius rei:itelligere & cognoscere istrumenta machina. Solertissimū diligētissimū & bn̄ facer̄ arma Quo.s. patre tuo. Studio: diligentia ꝙ dicit nescio si unq̄ uiderim aliquē qui ita egregie portauerit:& intellexit. Eius generis.i.illi⁹ cōditiōis. Plura.s.genere armorum.s.q̄ pater tuus. Postremo:ultimū est documentū ad militiam ꝙ dat Paulus est natatio non solum sufficit illis qui uolunt exercere militiam:scire omnia genera mil itiæ ut supra: sed etiam est opus ut sciant natare nauigare quia si sunt i magna picula quando sunt

narum quoq3 uim usumq3 noscere ducē oportet. Cuius rei solertissimum esse tuum parentem uides: quo nescio an quisquam studio maiore quæsierit aut eius generis plura forte pararit. Postremo ut ab his rebus non aliena natandi quoq3 peritia adolescentibus adhibenda est in qua & Augustus Cæsar nepotes suos. Nam filios quidem nullos suscepit:ita erudiri studuit. Vt & ipse plerūq3 p se doceret. Nā & a magnis piculis liberare hoies solet: & ad nauales pugnas transmissionesq3 fluminū audacio res reddit. Et i hoc toto qdē genere rerū

supra naues:& aliquotiens franguntur proiiciunt se in mari & nauigant:quando etiam pugnam si opus est transire flumina aliqua:ex necessitate. & probat autoritate Cæsaris Augusti qui cum careret filiis:habebat nepotes:quos faciebat eos adiscere ad natandum:& etiam ipse docebat ipsos. Postremo:demum. Rebus:scilicet supradictis:scilicet scire omnia genera militiæ. Aliena: remota ꝙ dicit adiscat etiam natare. Natandi:nauigandi. Peritia. esse peritus instructus. Adolescentibus:pueris:est. Adhibenda:danda. In qua:peritia. Cæsar Augustus:nepotes:ut Tiberius & Germanicus. Nam Cæsar nullos suscepit:idest non habebat filios suos proprios Erudiri:scilicet nepotes. Studuit: Cæsar curauit laborauit. Ipse scilicet Cæsar in persona. Doceret: scilicet nepotes. Nam reddit rationem. Solet:scilicet natatio. Et:quia quando homo scit natare habet maiorem audatiam ingredi aquam & pugnare in naui. Transmissiones: idest transire. Reddit. facit. Et in hoc:postquam de omnibus generibus militiæ: idest officium ꝙ pertinet ad militiam satis ha-

bunde declarauit quãmulti scripsere de re militari ut Vegetius & alii sed ĩ maiori uolumine Iste uero in paucis uerbis rem aperte declarauit & bene pertractauit. Nunc paulus hortatur ubertinum qui habebat duos fratres .s. Franciscum & Iacobum: qui fuere uiri pstantissimi: & experti in arte militari: ppter quod uoluit ipsos imitari & sua sequi uestigia qa erãt maiores ætate & dñi. Paduæ de Cararia & uoluit ipsos amare dũmõ esset in dñio: quia qñ sunt multi fratres ĩ imperio & se amẽt uigent in imperio p longũ tẽpus quia nõ expellunt: sed si solus facile expellit: nõ habet refugiũ: nec q p se pugnet. Et in hoc gñe re. s. militie .i. q spectãt ad officiũ. Exercitia: militiæ officiũ. Habes tenes. Imittere: p eis: sequi uestigia. Maiores .s. ætate. Magnanimos ad uirtutem ptinet. Cognitos. expertos. Prudentia. intelligẽtia. Moderatiõe: tẽperanti in uita sua: ad corpus uero ptinet. Insignis: ornati: Quos .s. germanos: dicunt germãi fratres quasi eodẽ gemine

quæ ad militaria ptinẽt exercitia. Habes quos imittere germanos tuos maiores Frãciscũ & Iacobũ magnanimos uiros & in armis late cognitos oĩq; prudentia ac moderatiõe ĩsignes quos te decet semper ut facis oĩ fide ac pietate colere. & ita illos pbe imitari: ut mioribus: & exẽplo uirtutis & præsidio ad causas eẽ ualeas. Optime qdẽ. n. gñis humãi societas constabit: si sancta sint iura sanguinis. & erga supiores qdẽ reuerẽtia ad ĩferiores uero humanitas: cũ paribus aũt moderatio facilitasq; seruabit. uerũ qdẽ in opere nõ semp uersari possum9 sed oportet in-

nati. i. corpe. Facis: existimas. Fide: sic fidelis. Pietate: erga patriã. Colere: honorare. Et decet. Probe: nobiliter. Virtutis: quia sunt uirtuosi præsidio: auxilio. Casus: Fortuna. Valeas: possis quia unus solus parum põt in dñio sed si habet fratres sunt audaciores & sic nõ expelluntur a regno. Optĩe: reddit cãm q nihil melius in dñio q̃ habere bonos socios: & qui ament. Gñis humani: hoĩes eẽ una in cõiunctione in amore. Constabit pderit. Si sancta: q dicit in sanguinitate nihil melius & res sancte q̃ apud maiores: habere reuerentiã: si sint minores humani: si uero æquales tẽperati & benigni. Sancta iura sanguinis. id est parẽtelle. Reuerẽtia seruabit: maiores debemus colere. Humanitas seruabit. Moderatio: in respõdendo. Facilitas. in audiendo. Ve. quidẽ. postq̃ dixit de re dixit de re militari qũo milites se debent exercere in militia: & qd sit opus & qbus instrumẽtis: Nũc uidetur cõueniẽs declarare qd exercere debẽt milites in quo gñe exercitii quãdo sũt ĩ ocio. tpe pacis: qa semp nõ agit bellũ. Ve. sed in opere: in bello Versari esse. Laxamenti: ocii pacis requiescere. Indulgerit dare operam. Generi. scillcet militiæ. Modum: ordinem. Ratione quomodo

terdũ laxamẽti aliqd indulgeri: huic ipsi generi modũ rõnẽq; nũc perscribamus Primũ itaq; pceptũ est idq; potissimum ut ne quis turpis ludus: aut noxius suscipiat. nec nisi q̃tum aut acuat industriam aut corporis uires exerceat: Nam qd Scipio & lælius & iterdũ augur Sceuola qui fuit lelii gener soliti sunt dũ animi remissioni uacaret in littoribus maris aut alueis fluminũ calculos: conculasq; lectitarẽ fiebat in his prsus necessitate quadã. nã nõ nisi fũcti magnis laboribus aut cum eẽnt etate iã puecta ad hæc ipa uẽiebãt: sed laudabilior ĩ hoc gñe forsitã idẽ Scæ

debent exercere & q̃d uti debẽt tẽpore pacis. Perscribamus. s. a poeta paulo. Primũ hoc est primũ præceptũ q̃ debẽt facere milites: ne unq̃ uersent ad turpes iocos ad scorta ad ludos taxilloꝝ quia nõ ẽ cõuenies militibus sed uadãt ad ea q̃ sunt cõuenietia militiæ ut ad pilã qa exercẽt se ad schacos: quia acuunt ingeniũ & ordo militiæ ludere ad schacos. potissimũ: præter oia turpis ut ad meretrices qa eneruant uires: noxius quia nocere possit. Suscipiat. s. a milite nec q̃ dicit nõ uadãt milites ad locũ q nõ sit cõueniẽs militie in ipsis militibꝰ quin nõ sit res bõa ad ingeniũ acuẽdũ ad uires corpis suscipiendas: nec. s. uadat miles. Industriã ingeniũ nã q̃ pbat auctoritate scipiõis lelii & scæuole quibus rebus debẽt facere cũ uacent bello q̃ sint ociosi & q̃ nõ ãplius exerceant bellũ. nã fuere uiri pstãtissimi in arte militie qñ erant in ocio In pace q̃ non agebãt bellũ: ibant ad littora fluuioꝝ: & ibi dabãt operã studio aut ad aliqd aliud exercitiũ cõueniens militibus. ut ludere ad scacos ad tabulas qa acuũt ingeniũ qt ptinet arti militiæ: non licet militi exercere se in arte nõ cõueniente sibi. ut ẽt tripudiare quia esset tãq̃ mos fœminaꝝ nec habere. scorta quia deprimũt uires. nã scipio præstantissimus impatog deuicit Aphricã: & filius Scipio minor deleuit cartaginẽ ĩfensam romanis. Qui: cæuola. Soliti: assueti sinthesis in numero ut Scipio Lelius & Scæuola soliti uacarẽt: cõcordat cũ pximiori scilicet soliti uacarent: uel zeuma a superiori. Remissiõ: in ocio inquiete mõ exercentes bellũ uacarent cessarent calculos: libri sunt calculi qui tractãt de scacis ludere ad scacos quia est exercicium coueniens militibus: quia acuit ingenium: & dicuntur per ordinem sicut sunt acies. Conculas idest libros tractantes de tabulis ad ludendum. Lectitare: frequenter ludere: Fiebat: & hoc fiebat ne staret in ocio: his. scilicet Scipione: Lelio & Scæuola. Necessitate: ne starent ociosi. Nam non nisi: dicit q̃ assueti erant in laboribus magnis. & etiam uenere ad hæc studia scilicet legere in aliis idest canalibus fluuiorum functi. s. Scipio prouecta ætate. idest facti sunt senes: hæc ipsa scilicet lectitare: sed laudabilio-

resq; Scæuola faciebat:erat laudabilior.Nã Scæuola fuit iurispit⁹ & doctor legis:cũ eét ocio:& ĩ qete & q̃ dederat locũ suis litibꝰ:nõ exercebat ĩ litibꝰ ad ꝓcurãdũ aut dar̃ sñtias ut cõuenit iurispitis:ibat ad ludẽdũ ad pillã & hec fecit ut exerceret se ad uires fortiores:& recrearet se qa ñ solũ ptinet ad ĩgenuũ scire ludere s; ẽt ad uires corpis gñe.s ocii.pila.i.ad ludẽdũ qđ qa eét:Forẽsibꝰ.s.palacii ad cãs. Negociis:litibꝰ Interp̃tãdi ĩterrogãdi.iuris quæ ad leges ciuiles ptinẽt Potissimũ maxĩe p̃cipue p̃ter oĩa.Recreanda:qa ita q̃ñ stãt ociosi amittũt uires Late.s.dũ añ exercet̃ corpꝰ fit robustior.Cõferebat reducebat. Est eiusdẽ: põit officia q̃ exercere debẽt milites quãdo sẽ ĩ ocio:& q̃ sũt cõuenientia:dicit q̃ debent aut ire uẽatũ: aut piscatum aut aucupatũ: qa est labor magnus exercere talia & tũc confirmat uires suas& potẽtiã nõ agrauabit ita postea quãdo erũt in pugna. Est uenationis: ire ad uenationẽ. Aucupii ire ad aucupãdũ.Cura diligẽtia. Quæ .s.cura uenatiõis & aucupari. Afficiũt faciũt animum .s.militũ q̃ dicit q̃uis sit labor exercere talia qa sunt in cõtinuo motu mõ ad currẽdũ:ad saltãdũ habent delectationẽ.Illa delectatio.i:illa uoluptas agrauat laborẽ q̃ dicit nõ uidet̃ aggrauare ille labor pp delectationẽ q̃ capiũt in illis exercitiis: Vim potentiã in motu qa mouent modo saltare mõ currere. Labore qa est maximus labor ire uenatũ fiunt robustiores:Leuiter ꝓbat auctoritate uersus. Hora. dicit q̃ accipit hũc laborẽ leuiter sine labore pp delectationẽ q̃ habẽt.Leuiter accipit:Studio:uolũtate Fallẽte decipiẽte quia fallit hoĩem qa est labor magnus ire foras ad aucupationẽ.Nã dicit si nõ esset delectatio quã capiũt illi q uadunt uenatũ Voluptate delectatiõe.Cõdirent̃.Caperentur.s.iuuenes subire:ĩtrare ire. Perferre:pati in uiolẽtia.Aut quis:Quãq̃ hic ligurgus fuit legislator idest doctor scripsit quendam librum in quo docebat exercitia quod facere debebant adolescentes quando erant in ocio:si exercebant militiã etiã hortabantur ire uenatũ piscatum : aucupatũ.Studium:uoluntas. Ligurgi legislatoris doctoris

uola q optĩe pila dicit̃ lusisse:q̃.s.forensibꝰ negociis:& ĩterpretãdi ciuilis iuris labore fatigat⁹: ad hoc potissimũ ociũ recreãdorũ iuriũ cã:cõfirmãdorũq; laterũ sẽ cõferebat:est eiusdẽ gñis uenationis aucupii piscationũq; cura q; & delectatione pluria afficiũt aĩum & uim mẽbrorũ motu laboreq; cõfirmãt.leuiter austerũ studio fallẽte laborẽ/ut inqt Horatius. Nã hæc nisi tãta uoluptate cõdiret̃·quis ẽ qui spõte subir̃ tãtũ laborẽ uellet·aut pferre ulla rẽ posset.q̃q̃ hoc ipm lingurgi legib⁹ studiũ erat nõ ocium adolescentium aut si hæc forsitã grauiora uidebuntur:quã ut de studio fessos leuar̃ possint :licebit aut prorsus quiescere aut leuiter

Ociū.s.erat. Aut si hæc: posset aliqs dicere est nimis magnus labor ire uenatū piscatū grauiora.s.uenatū. Leuare: aleuare. Leuiter: gradatim: Deambulare: pedester ire spaciatū. Licebit: ponit ēt qd licitū sit militibus qn sūt in ocio. ut animus relaxet. Licebit.s.militibus. Iocis: ludere: inuicē: unus cū alio. Salibus: facetiis. Qui: ꝑbat authoritate lacedæmonioꝝ qn erat ī ocio facetiis. Ea res.s.eē in ocio. Ferat: ꝑ afferat. det Ligurgi: quia scripsit ligurgus. Sed dicit tn̄ ēt licet canere & pulsare. Nec indecēs.i. deeens. Fidibus: chordis. Laxare: recreare. Mētio: qd dicit supius dixit d hoc cantu Nā pythagoreoꝝ: ꝑbat authoritate pythagoreorū & ātiquoꝝ: qa erat mos illorū ēt dare aliqn ocium: & ēt ut scribit Home. de Achille cū rediret a pugna aliqn requiescebat & erat licitū facere aliquod exercitium ꝑ qd posset aīus recreari. Quodā in pterito. Priscis. antiquis. Heroibꝰ: hoībus fortibꝰ. Celebre: famose. Inducit. qa Homerus scribit de Achille ī li. nō cātabat achilles. sonabat ut aīus relaxaret nō cantilenas uoluptuosas nec amatorias: sed cāebat laudes hoīum fortiū: & gesta uiroꝝ quo se bn̄ gessert. nō.s. inducit ad canēdū cantilēas uoluptatū. Sed.s.ducit. Modulātē.i.achillē cātātem. Ita ergo: horrat paulus ꝗ scdm artē suā qn hō ē ī ocio pt exercere se. & scdm tpa debēt exercere se milites qa hyeme exercēt uno mō ī æstate: alio mō scdꝫ ꝗ sūt magis ꝯuētiores: ut ad pilā qa ī hyiemali tpe ē magis cōueniēs: qa ita nō regnat calor & ita iuuēis īfirmat. nā galli exercebāt se uno mō qn stabāt ī ocio siculi. alio mō. itali tenebāt mediū ex utraqꝫ. Ita ergo ociū: qn sūt ī ocio nō exercet bellū. Ipsi. nos facere scdm nr̄am cōsuetudinē. aut scdm cōsuetudinē.s. exercitiū alioꝝ. Indicare ostēdere. Faciētibꝰ: scdm ꝗ faciūt alii. nos de poterimꝰ Modos.s.ut supra dixit. Qui. mōi ꝯuēiētiores. Nā siculi. exercitiū qd faciebāt siculi qa sūt diuersa. nā ipsi qn uēiebāt uolebāt aliqtulū recreare aīum suū cū essent ī ocio dabāt opā cātui. Siculi. po. siciliæ ad remissionē aī ad recreationē ad ociū magis ꝯuēit.s.cātꝰ ad aīum q̄ ad corpꝰ. & hoc nō ē nimis laudabile. quietē

ad æqtare aut deābulare suauiter: licebit ēt iocis īuicē ac salibꝰ uti modestisq lacedæmōiorū ꝑ ociū mos erat. quā āt ferat ea res utilitatē ī uita ligurgi perscriptū ē. Sed nec erit qdē īdecēs cātu fidibusqꝫ laxare aīum: q d re supiꝰ ē hita nobis mētio. Nā & pythagoreorū mos hic erat & fuit quodā pscis heroībꝰ celebre: ut achillē homerꝰ īducit a pugna redeūtē ī hac resolitū acqescere. n̄ qdē amatorias cātiōes sed uirorū fortiū laudes modulātē. Ita ergo ꝑ ociū poterimꝰ aut ipsi facere aut aliis faciētibꝰ īdicar: & eos mōs āplecti q cōueīētiores nobis tpibꝰqꝫ uidebūt: nā siculi qdē modi ad remissionē aī magis:

ociū.Gallici faciūt cōtrariū qn̄ sūt in ocio exercētes corpus suū ad ludendum: & hoc laudabile.Gallici populi.s.faciūt.Contra:in cōtrariū ut siculi quādo sūt in ocio.Itali:tenent utrūq3 mediū.i.& cantum & sonū ad exercitandū corpus suū.Itali.populi italici nostri.Inter hos.s.& siculos & gallicos.Medium q3.& cantant & sonāt.Et pulsu:p̄cussiōe ad sonādū:quia p̄cutiūt instra sonandi.Vt alpa & chitarinū cantāt & sonāt.

faciūt & getē.gallici uero cōtra ad excitatione & motū:itali aūt iter hos mediū tenēt:& itē q̄ pulsu aut cātu fit melodia decētior ē:q̄ uero spū atq3 ore min⁹ uidet̄ igenuis cōuenire:sed & ad sonos saltar̄ & muliebres ducere choreas indigne uiro uoluptates uideri p̄nt:tāetsi i his rebus fruct⁹ aliq̄s q̄m & corp⁹ exercēt:& multā membris dexteritatē adiiciunt si non lasciuos iuuenes redderent eorumque mores bonos:nimia uanitate corrumperent:non ita tabulæ ludus quoīā pugnæ speciem profert:hostilisque certaminis:quē palamedes troiāo bello ut uetustissi

Melodia:cantus decentior:conuenientior. Quæ:dicit certe:q3 nō conuenit hoc iuuenibus īgenuis liberalibus ɋ orti ex liberis p̄rib⁹ q3 a potius ē actus muliebris q̄ uirilis. Quæ:res & cātus & sonus. Spū:cātu.Ore:qa sonādo cantat.Ingenuis:hoībus liberalibus.Sed ad sonos dicit certe debere sequi ludos qui sunt cōueniētes mulieribus:nō sunt cōuenientes uiris:ut cātare:tripudiare. Sonos:qn̄ sonāt saltāt. Ducere:cōducere.Choreas. tripudium:ut mulieres. Indignæ: nō cōueniens. Viro:genuo Tāetsi:dicit:q̄uis nō uidet̄ cōueniens tn̄ ē aliq̄ utilitas in his rebus:quia exercent corpus.Rebus.s.cantu & choreis.Fructus:utilitas. q̄m rō.Adiiciunt:adiungunt dexteritatē:quia exercent se & adaptant ad labores.Si nō dicit:tn̄ esset laudanda chorea si nō ita induceret iuuenes ad lasciuiā Laxiuos:molles.Redderent:facerent.Quæ:si nō/Non ita:ponit ea quæ sūt conuenientia.i.officiū militū cū sint in ocio:ut in hyeme:ut supra dixit: ut ad calculos.s.scachos:quia cōuenit militibus:quia tanq̄ certatim ponunt̄ p ordinem:ut fit exercitus fit a ducibus:& acuit̄ intellectus:quia hn̄t regē Arphilū pedonē:& sic unus insultat aliū:qn̄ bellat̄:non pecuniæ sed uoluptatis eā fiet. Nō ita:frangit aīum militis. Tabulæ:calculū.Qn̄ p̄fert demōstrat.Spēm:demōstrationē:quia ludere ad calculos est tāq̄ genus pugnæ.quia ita dirigūt calculum in aciē ut fit in exercitu.Hostilis.aggredit̄ unus alterū ad accipiendū se:ut hostes inter se.Quem:Palamedes:in histo.a poetis inuentor huius ludi:ne suimilites torpescerent in ocio.Vetustissimi:antiqui.Authores.poetæ.Vt rōne ludus calculi.Negocio:idest ne starent in ocio.Tradunt:dicunt in histori.

Palamedes interfectus iniuste astutia Vlyxi: & inuentus ludus ne milites

facerẽt aliquã ꝑditionẽ. Auerteret. ludus remoueret. A seditionibus. a ꝑditiõi/bus. Aleæ: dicit ẽt ꝙ ludus aleæ bene ẽ decẽs militibus: sed potius nr̃is tẽpibus fit cã lucri q̃ uoluptatis: sed nõ apud oẽs. Aleæ. tabulæ. q̃uis in Catone minori/ Fuge aleas. Cupiditatẽ s. appetitũ auaritiæ. Minime: nõ. Aut: habet. Indecentẽ inornatã. Mollitiẽ: nõ decentẽ uiro liberali. Nam qui dicit: ꝙ illi qui uolunt lu/dere ad tabulas ex cupiditate lucri deberent potius exercere aliud exercitium in maiori utilitate & honore. Nam qui hi questus utilitatis lucri. Qui: illi q ludũt cã uoluptatis: sũt tardiores ad ludendũ: ad ludũ finiendũs quia ad placidũ ludunt. Venanť: exerceť in ludo aleæ. Q đ: aliud: dicit ꝙ milites nil aliud inuenire pñt ꝙ sit magis cõueniẽs suo offõ q̃ supradicta. s. in cãtu & sono aut ludo calculorũ dũmõ nõ faciat ꝑpter auaritiam. Qui: milites. Pñt. s. ludus calculorũ. In quo: ludo. Delectãť: milites. Igiť ludis: cõclusio præcedentis partis s ga dixit de ludis: & q̃ sũt officia militũ: dicit ꝙ cuilibet

mi tradũt adiueñt: ut uel hoc negocio milites occupatos tñret ociosũq; auerteret a seditõib9 exercitũ. Aleæ uero lud9 aut cupiditatẽ hẽt minime libalẽ aut ĩdũcẽtẽ uiro mollitiẽ. Nã q lucri cã id agũt maioris q̃st9 cõmodi9 agerẽt. q uero uoluptatẽ ide uenanť tardiusculi sũt: qđ aliud nihil pñt inuenire in quo honestius delectenť In his igiť ludis delectari cõuenit qui artis aliquid uel certe plurimũ: casus uero q̃ minimũ hẽant nisi forsitan ea nõ putet qs arte uacare de qbus rebus rõ litteris tradita: aut maiestate motus authoris nõ putet ĩdecorũ facere đ quo is decorũ sibi

cõueñt officiũ suũ scđm artẽ & scđm diuersas artes q̃s faciũt hoĩes: ita conueniunt diuersi ludi: ut si hõ recreať: & uelit recreare aĩum: officiũ suũ ẽ aliqñ canere pulsare. officiũ uero talis est: aliqñ ludere ad calculos ad tabulas cã uoluptatis. Igiť cum dixit de officiis q̃ spectant: & sunt cõuenientia militibus & oĩbus. Aliqd artis: aliquã artẽ. Aut qui hñt. Aut cõuenit. Plurimũ. s. artis. Casus piculis ꝙ dicit nõ debẽt cape ludos ut sit mortis piculũ. Nisi: dicit ꝙ ille q hẽt artẽ nõ debet uacare arte sua: ut ludat: relinq̃re artẽ cã ludẽdi: quod est incõueniẽs: sed quando uacat ut militia nõ semp est bellũ: ut scholares pp studiũ relaxare animũ. Quis: aliquis. qa nõ exercet. Arte: pp ludũ nõ cesset ab arte. Quib9: artib9 Rõ data: tradita qđ dicit: q studẽt pñt dare se ludis aliqñ. Aut dicit ꝙ ille q legit aliquẽ librũ & libẽter ẽ maxĩus honor: & ornamẽtũ illi qui cõposuerit librum quia delectanť tali libro. Maiestate: dignitate. Authoris: compositoris libri. Indecorum: uitium sed ornamẽtum. De quo. authore. Is iste. Decorum. ornamentum. scilicet illi qui scripserit librum: & composuerit. Nam Cæsar. Clau

dius Cæsar scripsit librum de ludis:& hoc fecit ut posset recreari animus ho/ minũ. Aleæ:tabulæ.Edidit.i composuit.Studio:ludo.q dicit ꝙ bene sunt mul ti qui ita sunt diligentes & assidui & soliti in ludis.ꝙ parum curant de rebus su is.s.de diligentia possessionum suarum de domibus suis:& hoc est maximũ uiti um.Qui:idest aliqui.Vnum.s.ad ipsum ludum.Substantiam.regimen domus suæ oẽm curã parum existi mat:Amittant.s.tp̃s in lau dis his:ꝙ dicit illi qui sũt lit terati nulla maior ẽ delecta tio & uoluptas q̃ si habẽt li brũ nouũ.i.ꝙ nunq̃ legerũt & ꝙ nouiter sit compositus quia in illis quos legerit sũt tedio sibi:& ꝙ sunt scripti diuersis uariis reb9. His cõ uenit uoluptati:delectatiõi: qui delectant᷑. Varietas:sũt res uariæ.Lectionis:legẽdo Noua:ꝙ nunquam uiderit nec legerit. Veteris.s. lectio nis:quia nõ plus memorat de libris antiquis quos ĩpri mis legerit.Tollit:remouet Interdum docet aliud do cumẽtũm ꝙ corpus homi nis nõ est ferreũ: quia ẽ ne cesse aliquantulũ relaxare animũ aliquo exercitio.Interdum:aliquando & nihil facere:ut in Catone minori.Interpone tuis interdum gaudia curis. Vacare de ficere.Sufficere:quia esset nimis labor maximus:si non daretur uocatio.nam qui:dicit per exemplũ ꝙ quando arcus est nimis extensus rumpit᷑ chorda.ner/ uus chorda arcus:quia fit ex neruis.Remittit᷑:relaxatur. Tãetsi:dicit. q̃uis sapi ens semper dat operã studio nunq̃ perdit tempus non fit labor sapienti:nisi ꝙ non facit aliquid.q̃si dicat.uidet᷑ esse labor sapienti quando nihil facit.non ẽ la bor si aliquid facit.& uidet᷑ sapiens esse plus quando hẽt societatẽ cum aliquo quia non potest studere:sed quando est solus uidet᷑ esse sapiens: quia semp ha bet cum quo habet aliquid dicere & inuestigare. Tãetsi:q̃uis.Laboriosus. est labor sapienti.Quo:ut semper faciat aliquid sapiens. Quosdam:dicit Paulus ꝙ multi sunt qui diuidunt tp̃s suum per noctẽ & diem.nã nox & dies sũt ho/ ræ.xxiiii.aliqui diuidũt tertiã partem in dormire.s.horas.viii. & remanẽt. xvi. & tertiã deambulando.s.quãdo comedere & melius bibere.Aliã partẽ ĩ studẽ do.dicit Paulus in hoc nolo laudare nec uituperare:sed mihi uidetur: qui mi

scriber᷑ existimasset. nã Claudius Cæsar de aleæ ludo librũ edidit;quo studio dele ctari solẽt qui sunt ĩ hoc unũ diligẽtes ut oẽm substãtiã negligãt:certe ut uniuer/ sum uitæ tp̃s amittãt;his aũt quib9 lr̃arũ studia uoluptati sũt uarietas lectiõis sola tiũ affert nouaq; lectio ueteris fastidium tollet;iterdũ tñ ẽt op9 ẽ ꝓrsus ut uidet᷑ ni hil agere oĩoq; ope uacare:ut sufficer᷑ de mũ opi laboriq; possim9.nã q sẽp ĩtẽtissi mus ẽ neruus nisi remittat᷑ aliq̃n rũpi so/ let;tãetsi nullũ est tp̃s laboriosus sapiẽti q̃ quo nihil agit si modo potest sapiẽs ni/ hil agere.Quosdã aũt accepimus ĩ hũc

nus tp̃s amittũt bene uiuunt. q̃a minus amittũt tp̃s dare tertiã ptẽ & deãbulã do. q̃to plus studẽt melius uiuũt. ut apd̃ Ro. põebãt lapillos nigros & albos nu merãdo dies. quos bñ uiuerẽt & male uiuerẽt in ãno. & sp ponebãt lapillũ in capsa: qñ erant ĩ fine ãni nũerabãt lapillos albos: q denotabãt bñ uixisse: & ni gros male uixisse. Quosdã: aliquos. Accepimus. i. audiuimus. Distribuere. diui

modũ tp̃s distribuere solitos: ut p diẽ ac noctẽ tertiã ptẽ sõno pmitterẽt. tertiã rfe ctiõnib⁹ ac uacatiõi: reliquũ liberalibus studiis darẽt. quorũ ego neq; dãnarẽ ratio nẽ satis audeo. neq; pbare penit⁹ possim id aũt affirmare & possũ & audeo eo mi n⁹ elabi nobis ætatis atq; hoc nos diuti⁹ uiuere quo plus tẽpori bõis studiis mãci pam⁹. Illd̃ uero de corpis cultu nũc po stremũ attigam⁹ ut sit decẽs neq; nimiũ exq̃situs neq; prorsus neglectus: sed cũ rei loco. tẽpori: q̃ tum maxĩe psonæ cõ ueniat: neq; eñi sedere ĩ litteratoria scola coronatũ: aut subducta ueste conuenit: aut in certamẽ armorũ fluxa toga manu leatũq; pdere. nec uero pricipis filiũ æq;

dere. Permitterẽt: concede rent darẽt. s. ad dormiendũ Tertiã ptẽ. Refectiõib⁹: ut recrearẽt ĩ comedẽdo: hr̃e uoluptatem. Reliquũ. s. tp̃s. Studiis: studere. Quoꝝ. s. & istoꝝ diuidere tp̃s ĩ sõno & deãbulãdo. Dãnãre: uitu perare: rephẽdere. Rõne cã tu pbare: laudare. s. q bñ fa ciãt: q̃a aĩttebãt tp̃s. Id dicit bene audeo firmare: dicere illos bene uiuerẽ: q sũt mino ris ætatis. i. q nõ aĩttũt tãtũ tp̃s. & q̃d bene uiuũt. Elabi: discurrerẽ. Aetatis q tẽporis ĩ nr̃a ætate & nõ tm̃ uacarẽ Diuti⁹: lõgo tpe. Mãcipãus legam⁹. cõfirmãus ĩ studiis. Illd̃ uero: nũc dicit de orna mẽto corpis q̃d sit cõueni ens & scd̃; statũ suũ debet se iducere hõ: Ita mediocrit cultu ornatu postremũ uiti mũ: attingamus dicẽs cõueniẽs. exq̃situs ornatus: neglectus uilis sed. i. secũdum statũ cõueniẽtiã rei tẽporis rei secundũ magistratum. loco. s. digno aut in urbe aut erga urbẽ: tempori secundũ tẽpus aut estiuo aut hyeme: persone secundũ dignitatẽ persone: aut dominus aut ciuis: aut rusticus neq; dixit in genere: nũc in spẽ: neq; ideo nõ cõuenit scolaribus q̃ tẽdunt ad scolã ferre sertã in capite: neq; uestes breues: curtas q̃a nõ licet illis uanitatibus sed ut conuenit: neq;. s. cõ uenit in litteratoria scola. i. in scolis: coronatũ ornatũ habere sertã ĩ capite. Sub ducta: retracta: aut: nũc ẽ contrariũ in militibus nõ cõuenit militibus portare uestes longas quando uadunt ad pugnam quia est opus certare: aut non conuenit scilicet militibus. prodire intrare incertamen Armorum in mili tia ad pugnandum fluxa toga idest ueste longa. Fluxa discurente: manu alea tum idest armatum manicatum idest q habeat manicas ut capa nõ cõuenit

militibus. Nec uero: neq; cōuenit pricipibus ire more rustico: habeāt uestem maculatā: nec in sua societate: quia nō est cōueniens: nec decus. Nec conuenit æque iuste: plebeio populo sordida turpis rustica more rustico: aut nō conuenit: præbere dare trita clamide frusta sine pilis, clamis ꝓprie uestis militaris. Spectandum uidendū. Nimia aūt. q puer non debet esse ornatus ornamento quia est potius signū muliebre aut: est spectandum cultus ornamento. uenustatis grauitatis pōpe muliebrē idest esse actum fœiarum. designat denotat argumentum materia scilicet esse nimis ornatus, indulgēda dicit tamen q sunt ignoscenda adolescentibus non esse nimis seueri crudeles contra filios in puniendo nisi transiret aliquam partem etatis sue iuuentutis uiuendo ad senectutem seuera: aspera: animaduersione punitione uitia q uiderūt ad aliq opus peruenire: confcrent: reducerét. hæc ego hæc est ultima ꝑticula sui operis: in quo hortat uber tinum per q scripsit hunc librum q oia quæ scripsit. & dixit a principio usq; ad finé nō solū scripsit quia uelit ipsum dicere sed solū admonere ut suā sequat naturam: quia bene scit q ipse doctus & sapiés q nō est opus docere sed natura sua & instinctu suo cogit per se facere siue monitione tamen sit doctus ad omnia quæ sibi quæ sibi pertineat facere: & est tanquā equum qui non idiget calcaribus sed per se: Hæc initio: a principio libri usque ad finem. tampro tantum: ut cōmonefacerem repræhenderem: docerem. te ipsum quia tu ipse excitatus natura tua qui ut ducem q dicit si uis sequi naturam tuam quia semper fuisti doctus quia capit beniuolentiam a persona sua. uirtutem quia per te es uirtuosus. deficias q dicit is ita bene non q non est opus admonere si non uis deficere tibi ipsi indoles: probitas demonstrat omnia quæ apud te sunt: In uirtute laudes quod dicit si uidetur tibi quod in aliquibus rebus te laudaueri in hoc opusculo de factis tuis uolo ut libéter accipias istas laudes: &

cum plebeio uili sordidaq; uti tunica: aut trita clamide se ꝓbere spectādū. Nimia autem cultus uenustatisque cura muliebrē aīum designat: & multe uanitatis argumētū ē. Indulgēda sunt tn̄ adolescētibus quædā neq; oia eorū ꝓccata seuera sūt aīaduersiōe puniēda. n. ex parte aliq̄ iuuētutē expleuerit etatis illi9 uitia cōferrēt in senectutē. Hæc ergo ad te ubertie scripsi ut sū i initio pollicit9 nō tā ut cōmōe facerē qd fieri a te oporteret: q̄ ut te ipm ondere tibi q si naturā seqris ducē nihil mōitore opus hēs ad sūmā uirtutē obtinēdā: nisi. n. a te ipso deficias: ꝑclare d̄ te oīa polliceri idoles tua uidet laudes āt si q̄s tribuere ~~sibi~~ sū uisus ita a me ueli

q̄ fuerim tibi tanq̄ calcar ad bene faciendum & illas laudes honorifice suscipias. Si quas. aliquas. Velim. uolo. Accipias: re. Illas: laudes. Calcar. ad speronandum. Benefactorum: ut qui bene fecerunt. Admitti: hortatur Paulus: Vbertinum: ut uelit conari sequi naturam suam omnibus suis uiribus: & non uelle falsificare suam indolem: nec probitatem nec naturam quia indolis & probitas sua indicat esse boni ingenii sapientiæ: & eloquentiæ ut est & bonæ mẽoriæ: & omnes uirtutes consistunt in ipso corpore. Admitti: conari: studere o Vbertine. Conuenit. oportet regit accusatiuum ĩ hoc loco. Fum uirum: talem. Præstes: reddes. Qui: uir homo. Generosis: potens probus nobilis. Primordiis: principiis. Respondeat: respondent ultima primis: quia multi sũt in adolescentia indicant debere uenire uiros præstantissimos Sapientes. Sed postea mutant stilum. Ne aut: Alia est res ne dicant te male uti natura tua. Naturæ. secundum naturam suam. Muneribus male usus: donis. s. habere sapientiam: eloquentiam: mores quia sic uatura tua porrexit. Male usus. est quando natura sua dedit q̄ sit ingeniosus nobilis & bonæ memoriæ. & q̄ facit postea in contrarium. Aut in te. egregia nobilis. Indoles. probitas. Mentita: quando homo indicat alium q̄ erit & fiet magnæ sapientiæ. & uir magnæ nobilitatis & ingenii. & postea facit contrarium & fit uitiosus. Illa. indoles mentitur. Neue. alia est causa ut uelit sequi naturam suam nobilem quia faceret mẽtiri paulum uergerium quia tot laudes & probitates attribuit isti Vbertino: quia si esset aliter: dicerent homines est ne iste Vbertinus quem ita laudabas o Paule. Ne an. Causa. amore. Falsis. si quid feceris falsi non sequeris tuam indolẽ bonam. Vates ego uates Paulus. Vanus: mendarum. Prædicator: laudando. Extiterim: fuerim. Si probe. si te bene gesseris (ut spero) dico tibi q̄ semper eris laudatus ab omnibus & commendabo te omnibus meis litteris quas & habebis laudem & gloriam: & semper eris commendatus posteris, i. illis qui post

accipias: ut magis illas calcar ad bene faciendũ extimes: q̄ benefactorũ p̄mium esse. Admitti igit̃ sũmis uiribus te cõuenit: ut eum præstes uirũ q tam generosis adolescẽtiæ tuæ primordiis digne rn̄deat: ne aut tu naturæ muneribus male usus: aut illa in te tam egregia idoles mẽtita uideat̃: neue ego si quid mea cã tangeris aut falsus de te uates: aut uanus p̄cãtor extiterim: si probe itaq; gesseris habebis quidẽ ab oĩb9 p̄ñtẽ laudẽ: a me uero et litteris si q̄ nobis eiusmodi facultas erit posteritati cõmendare. Si minus unus ero qui audeã plane dicere idq; palã faterĩ nihil tibi nisi te ip̄m uideri defuisse.

te succedent & uidebūt litteras meas ad te de rebus ita bene gestis & ætatem nobilitatis laudabunt te. Probe nobiliter. ab omnibus, quod dicit omnes laudabunt te. An ne: si eris laudatus. Litteris: quia si mittam litteras alicui meo amico: & ītroducam te: & te laudabo. Facultas: nobis probitas. Eiusmodi: tales Cōmendabere: tu ꝑ cōmēdaberis. Posteritati: successoribus tuis. Si minus: si erit alter q̄ nō sequeris tuā naturā certe dicā omnibus nō fuisse culpa mei: sed fuit culpa tui deficis ab hoc. s. ab ista probitate. Si minus: nō eris. Plane omnino. Palam. publice. Nihil. dicam. Defuisse: deficere.

FINIS.

E MAGNO BASILIO LEONARDI ARETINI TRADUCTIO AD COLUCIUM. EPISTOLA.

Ego tibi hūc librū Coluci ex media (ut aiunt) græcia delegi: ubi eiuscemodi rerū magna copia ē & infinita pene multitudo. nec ueritus sū ne abs te ut parū liberalis: ac sane īgratus accusarer. si ex tanta abundātia hoc tā paruū munus ad te mitterē. neqꝫ. n. id nunc ago: neqꝫ ita amēs sum: ut existimē hac tantilla re sūmis tuis erga me officiis satisfacere posse. Sed ut mercatores solent degustationē aliquā rerū uenaliū accipere: quo facilius de illarū emptione deliberare queāt: sic ego cū cuperē ꝑ tuis singularibꝫ meritis sūmaqꝫ ī me beniuolentia quicquid mea opa labore industria efficere possim: in te unū conferre: hunc tibi librū transcripsi q̄si degustationē quādā studiorū meorū. Quæ si tibi doctissimo homini probata esse sensero. maiori cū fiducia deinceps aggrediar. tuo grauissimo atqꝫ optimo iudicio cōfirmatus & iam nō paruis munusculis sed maioribus tecū agam. Quāquā id q̄d d' muneris paruitate supra dixi nō ad librū ipm: sed aduertendi laborē referri uolo Nam & si liber ꝑ se breuis ē: tm̄ tn̄ pōderis ei adiecit Basilii nomē: ut magnus putari debeat authoritate scribētis. Quæ quidē apud græcos tāta est: ut & seueritate uitæ & sanctimonia morū & præterea optimarꝫ artiū studio sacrarū qꝫ litterarum doctrina: cæteris ferme oībus existimetur ꝑcellere. Sed cum sint ꝑmulti atqꝫ inclyti libri quos ille acuratissime scriptos reliquit: nos in p̄ntia hūc potissimū delegimus: quod maxime eum conducere ad studia nostra arbitrati sumus. Atqꝫ ideo libentius id fecimus: quod authoritate tanti uiri ignauiā ac peruersitatem eorum cupiebamus refringere qui studia humanitatis uitupe rant atqꝫ ab his omnino abhorrendum censent. ꝙ his contingit fere qui ea tarditate ingenii sunt: ut nihil altum neque egregium ualeant intueri. Qui cum ad nullam partem humanitatis aspirare ipsi possint nec alios quidem id debere facere arbitrant. Sed hos cum sua ignorantia relinquamus: neque enim digni sunt de quibus uerba fiant. & iam Basiliū ipsum audimus ī quo animaduerte quæso quanta grauitas sit.

BASILII VIRI ERVDITISSIMI ET SANCTISSIMI ET LEGENDIS ANTIQVORVM LIBRIS OPVSCVLVM DIVINVM.

MVLTA sunt filii quæ honorant me ad ea uobis cōsulenda quæ optima eē duco:quæq; uobis si il la seqmini ꝓfutura cōfido:quippe: & huiusmōi ætas & multaꝝ reꝝ usus: & insuper ꝙ oīa maxie decet:in utraq; parte mutatiōis satis esse expertū hūanaꝝ reꝝ me facere peritū:itaq; possum his q nup uitā igressi sunt q̃si uiā aliquā qua tutissime ꝓficiscātur ostēdere. Accedit ad hoc q̄d naturali necessitudine me post parētes nemo est uobis ꝓpingor. Quáobrē ego quidē erga uos nō minus beniuolētiæ habeo q̄ ipsi parentes. Vos aūt puto nisi forte me uestra mens fallit : :cum me intuemini parētū desiderio haud quaq̄ moueri. Si igit̄ quæ a me dicent̄ ea uos suscipere:ac seq parati estis:in secūdo eritis ordie laudatoꝝ:apud Hesiodū. Si minus ego sane nihil molestū dicā. Vos aūt meministis carminū illoꝝ in qb9 ille poeta inqt. Optimū illū eē q̄ p se ipm quæ agēda sint cōspicaret̄. Sequenti aūt gradu q aliorꝝ cōsilia sequeret̄:q uero ad neutrū hoꝝ aptus eēt eū pœnitus eē iutile. Nec uos ulla admiratio teneat:si quottidie ad magistros euntibꝫ uobis ueterūq; uiroꝝ:& igenio:& doctrina p̄stantiū:p ea q̃ illi scripta reliquere cōtinuū usū & familiaritatē hn̄tibus:ego aliqd utilius ex me ipso iuenisse ꝓfitear. Equidē hoc ipm moniturus uenio:nō oportere uos hmōi uiris ita mentis urē gubernacula pmittere : ut quacūq; ducūt ea seqmini:sed id dūtaxat q̄d utilitatē affert ab illis accipiētes:scire ēt si sit opus cōtenere. Quæ igit̄ ea sint & queadmodū discernant̄ id iam uobis aperiam:hinc sumens initium. Nos quidē o filij hanc humanā uitā nihil oino esse arbitramur. nec bonū quicquid existimandū censemus:neq; appellandūq; utilitatē nobis hucusq; suppeditet. Nō itaq; dignitatē nō amplitudinēq; maioꝝ:nō corpis uires:nō forma:nō magnitudinē:nō a cunctis hoibus habitos honores nō ipm:hō quicqd dici pōt i hac uita excellens. Sed lōgius nr̄e ꝓcedūt spes:& ad alterius uitæ præparationē cuncta molimur. Quæ igit̄ ad hāc uitā cōferant:ea nos totis uiribus optanda qrendaq; esse arbitramur. Quæ uero illucusque puenire nequeunt : ut nullius momenti despiciēda sunt. Quænam tamen ista sit uita:& quo pacto illa uiuatur id sane ostendere plus negocii esset:quam nos in præsentia susceperimus:maiores etiam auditores quam ipsi nunc estis ad percipiendum requirit hoc solum cum dixero satis abunde uobis dixisse putabo . Si quis omnem post creatos homines fœlicitatem mente concipiat: simulque. in unum congerat uniuersam:ne paruam quidem partem illorum bonorum adæquare comperiet. Sed a minimo illius uitæ bono omnia humana:simul collecta magis abesse quam umbram & somnum a ueris rebus. Immo uero ut propriori utar similitudine:q̄to in oī re pciosior est anima:q̃ corpus:tanto utriusque uitæ differentia est. Ad hanc porro uitam sacri ducunt sermones per occulta nos erudientes :donec tantum profundum illorum sensum p ætatem nobis

H ii

percipere poſſe nõ licet:in aliis nõ oĩno diuerſis:q̃ſi in umbris q̃buſdã ſpecu
liſq; oculos mẽtis exercere debemus:eos imitantes q ad certamẽ ſe cõparãt:q
de ſaltu & motu manuũ ĩ ludo exercitati:calidius deĩceps in certamen deſcen
dunt.Et nobis ꝓfecto certamẽ quoddã ĩcũbere putãdũ ẽ:& q̃dẽ oĩum certa
minũ maximũ:cuius gr̃a cũcta tẽtãda ſunt:& totis uiribus incũbẽdũ:ad huiuſ
cemõi rei ꝑparationẽ:& poetis & oratorib⁹ & ſcriptoribus:cæteris omnibus
deniq; hoĩbus inhærẽdũ:ũn nobis ad ingenii ex exercitationẽ aliq̃ ſit acceſſu
ra utilitas.Velut igit̃:hi q tingũt cũ primo q̃buſdã mõis id q̃ colorẽ receptuꝝ
ſit ꝑparãtũt:tandẽ poſtea florẽ ſupinducũt ſiue purpureũ:ſiue queuis aliũ:eo
dem nos itidẽ mõ:ſi ut indelebilis ſit apud nos ꝓbitatis ſnĩa cupimus:cũ his
extraneis diſciplinis fuerimus ĩbuti:tũc ſacris & occultis opam dabimus:& q̃
ſi ſolẽ in aqua prius uidere aſſuefacti:ad ipm lucẽ dirigemus intuitũ.Si q̃ igit̃
cõuenientia utrinq; ſit:ꝑutilis nobis erit talis cognitio:ſi aũt nulla ſit ea tamen
adinuicẽ cõferre:& in quo differant internoſcere.non paꝝ nobis fructus ꝑbe
bit ad potioris cõfirmatioẽ:ſed qua ſimilitudine utemur ad hãc rem oſtendã.
Nempe ut plãte ꝓpria uirtus eſt fructũ ꝓducere:afferunt tamẽ aliquẽ ornatũ
& frõdes ipſe circa ramos diffuſe:ita ꝓfecto & animæ ꝑcipuus quidẽ fructus
eſt ueritas:nõ inamœnũ tamẽ eſt hac extranea circũdari ſapiẽtia:q tanq̃ frõ
des q̃dã:& fructui tegmẽ ꝑbent:& ſpeciẽ intuentibus lætiorẽ oſtendãt.Hoc
feciſſe aiunt Moſen illũ ſumma prudẽtia uiꝝ:cuius apud oẽs gẽtes maximũ
eſt in ſapientia nomẽ qui nõ prius ad dei contẽplationẽ acceſſerit:q̃ in ægyp
tioꝝ diſciplinis mentẽ exercuiſſet.Hæc eadẽ fuerunt de Daniele ſapiẽti:cum
apud babylonis caldeoꝝ ſapientiã imbibiſſet:poſtea reꝝ diuinaꝝ attigiſſe do
ctrinã.Sed iã ſatis abunde demõſtratũ eſt:nõ inutilẽ eſſe mẽtibus nr̃is hanc
extraneã ſcientiã.Nunc uero quo pacto illa nobis accipienda ſit dicendũ uide
tur.Primo igitur ut a poetis incipiã cum illi uarii multiformeſq; ſint:non om
nibus quæ ab ipſis dicunt̃ adhibenda eſt mens.Sed cũ excellentiũ uirorum
facta aut dicta cõmemorant:tunc tota mẽte moueri atq; inflãmari debemus
maxieq; conari ut tales ipſi ſimus q̃les ipſi fuere.Quum uero ĩproboꝝ ho
minũ mentionẽ ĩcidũt fugiẽda eſt illoꝝ imitatio.Aureſq; claudẽdæ nõ ſecus
atq; ipm ferũt Vlyſſem ad ſyrenũ cantus:Praue.n.cõfabulatiões uiæ quedã
ſunt ad facinora.Quãobrẽ omni diligẽtia curandũ eſt:ne inter illã qua plerũ
q; ſermones hñt feſtiuitatẽ latenter aliqd admittamus mali:ut hi qui uenena
melle permixta abſorbent.Non igitur laudabimus poetas neq; cũ iurgia re
ferunt:neq; cum ſcurras aut amantes aut ebrios aut dicaces imitantur:neq;
diuite mẽſa cantuq; diſſoluto fœlicitatẽ diffiniunt:minime uero cum de dis
aliquid dicunt:& maxime cum de illis ita narrant quaſi plures ſint atque diſ
cordes.Nam apud eos & frater in fratrem coniurat:& parentes filiis paren
tibus inferunt bella.Deorum uero adulteria atq; amores & ſceleſtos concu
bitus & eo maxime ſummi ac principis ut illi aſſerunt:iouiſque nec de pecudi
bus quidem ſine rubore quis diceret:his reliquemus qui in ſcæna uerſantur.

Hæc eadē dicēda sūt:& de cæteris scriptoribus:& tūc maximē cū ad uoluptatem loquunt̄.Sed nec oratorū artē in mētiēdo imitabimur.Nec.n.in iudicio: neque usq̄ alibi mētiri nos decet.Qui rectū ac uerū iter uitæ elegimus q̄bus īterdicta sunt mēdacia legis præcepto.Sed tūc maxīe oratores amplectemur: cū aut uirtutē extollūt:aut uitia effulminant.Vt.n.ex floribus cæteri quidē nihil sumūt p̄ter odore atq̄ colorē.Apes uero mella ēt inde sciunt excerpere:ita qui nō solā festiuitatē uerborū sequunt̄.fructum aliquē percipere possūt: sed quoniam in Ap ū mentionem incidimus:prosequamur hanc similitudinem Ille enim nec omnes pariter flores adeunt:nec si quos adeunt.eos totos absumunt.Sed eo solo ablato operi suo aptum sit:reliquum omne ualere sinunt. Et nos quoque si sapimus cum id exceperimus q̄ ueritati amicum consentaneumq̄ sit:cætera omnia transgrediemur.Et uelut in rosis legendis sentes uitamus.ita quantū utiliter scriptū est accipientes:reliqua quæ nocere possunt declinabimus.Principio igit̄ disciplinarum quanlibet considerare oportet:& finem dirigere.Lapides ad fil um dorico prouerbio redigentes.Et quoniam ad hanc nostram uitam per uirtutem ascendit̄.uirtus autem ipsa multū a poetis multum ab historicis:multo etiam magis a philosophis laudatur:eorū uerbis maxime est inhærendum:neque enim parum habet utilitatis consuetudo quædam & familiaritas uirtutum mentibus iuuenum animisque infusa: cum maxime inhærere soleant:& pœne indelebilia esse:quæ in tenera ætate discunt̄:propter ani orum mollitiem profunde insita.Et quid aliud Hesiodū uoluisse putandū est:cū illa scripsit carmina quæ uniuersi decantant. Aspera inquit primo & pœne inuia:& sudoris continui & laborū plena est uia quæ ad uirtutē ducit.Quaobrem nec cuiusuis est:propter arduitatem illam capescere:nec capescenti facile ad cacumen euadere.Sed ubi id superaueris ex eius fastigio uidere licet:ut uia illa lenis sit:& pulchra.utq̄ expedita & facilis:& lōge iocundior q̄ altera:quæ ad uitia ducit:quam uniuersam simul arripi posse (idem poeta testatur.)Mihi quidem uidetur nihil ob aliud q̄ ut ad uirtutem probitatemque adhortaretur ista dixisse:ne laboribus uicti ante finem desisteremus:sed & si quis alius similiter uirtutem laudarit:eius sermones promptissime recipiemus.Ego autem e quodam uiro qui ad īuestigandas poetarū mentes acutissimus habebatur audiui:cum diceret totam Homeri poesim laudem esse uirtutis.Omniaque illius poetæ huc tendere:nisi quid interdum incidens sit.Verum in eo loco uel maxime id patere:cum finxit cephaleuorum ducem naufragio eiectum tantum affuisse:ut illos quibus & solus & nudus apparuit uerecundia aliqua aduerteret:quidem pro uestibus uirtute illum dixit ornatum:ut primo regna cum re uerita sit:deinde reliqua Phæacum multitudo tanti putauit:ut relictis epulis quibus commessabantur unum illū cuncti intuerent̄:nullūq̄ illorum esse qui eo tempore magis quicq̄ ab diis optaret.q̄ Vlyssem fieri q̄q̄ & nudum & naufragum.Aiebat ille poetarum interpres:hoc in loco Homerum clara uoce clamare.O homīes sit uobis cura uir-

tutis:quæ & cũ naufragio enatat:& in littore nudũ ejectũ fortunatis pheaci
bus uenerabiliorẽ ostendit:& profecto ita res est:nam cætera oia magis possi
dentiũ sunt q̃ cuiusq;:ut in talari ludo huc & illuc transeũtia. Sola uirtus & ui
uenti:& mortuo stabilis est:& firma possessio. Qua ratione motus mihi uide
tur. Solon cũ ingt ad diuites. At nos nõ pmutabimus cũ uirtute diuitias:quo
niã uirtus firma est.diuitias uero alias alius possidet. Similia his sũt & theogni
de dicta:q ingt deũ quecũq; tandẽ is senserit uarie hoibus talentũ appendere
Alio.n.tẽpe diuitiis affluere alio nihil possidere. Hæc eadẽ fere a Prodico so
phista quodã in loco suorũ librorum de uirtute:ac uitiis sapiẽtissime scripta sũt
Cui qdẽ pstandæ sunt aures:neq; spernendus est ille uir:Is uero ita ingt: q̃
tũ ego memini:nam eius uerba nõ teneo:nisi q sine metro sic ait. Herculẽ cũ
is adolescẽs eẽt uestræ fermẽ ætatis:diu secũ multũq; dubitasse:utram uiã ca
peret:cum duas uideret:unam uoluptatis:alteram uirtutis. Inter ambigendum
autem duas accessisse matronas.has uero eẽ & uirtutem & malitiam. Statim
quidem igit & si illæ silerent manifestã fuisse diuersitatem illarum uideri eni
alteram accuratissime ornatam fluentẽ delitiis:& omnium uoluptatum exa
men post se trahentem. Hanc itaque omnia ostentatem:& multo etiam plu
ra pollicentem secum trahere Herculem tentauisse. Altera uero asperã & du
ram:seuereq; intuentem talia ecõtra dixisse polliceri se nec uoluptatẽ aliquã:
nec quietem:sed labores pericula sudoresq; infinitos:terra mariq; tollerãdos
præmiũ autem illorũ fore(ut ille aiebat)deũ fieri. Et hanc demũ Herculẽ se
cutum fuisse dicit:& fere oẽs qui modo aliquid in philosophia scripsere.ut qs
q; maxime potuit:uirtutẽ laudarũt. Quibus sane credendũ est:conãduq; ut i
uita nostra id ostendamus. Nam quisquis ea quæ alii uerbis dũtaxat philoso
phant:rebus ipsis affirmat:is uere sapit:cæteri uelut umbræ uolitant. Nec se
cus ea res se habet:quã si pictor egregiã uiri formã imitatus sit:hic uero re ue
ra talis existat:qualẽ ille in tabula expresserit. Qui enim uirtutem coetu ho
minum laudant amplissimisq; uerbis extollunt:ipsi uero & libidinem tempe
rantiæ:& quæstum iustitiæ anteponunt.hi mea quidem snia nihil. Differũt
ab hystrionibus:qui cum poemata in scena agunt:sæpe reges uel potentes p
deunt:cum neq; reges sint:neq; potentes:neq; omnino forsitan liberi. At qui
musicus qdẽ si id uitare ullo mõ põt:nunq̃ patit lyrã sibi dissonare neq; chori
principes inconcinnũ sibi chorum habere. Ipse uero quispiam secum disside
bit.neq; uitam consentaneam uerbis præstabit. Sed Euripide authore linguã
quidem iurasse dicet:mentem uero iniuratam mãsisse:& bonum uideri q̃ eẽ
magis cupiet. At hic ẽ ultimus iniuriæ terminus si quid credere oportet. Pla
toni.bonum uideri:cum non sis. Ea igitur quæ de uirtute scripta sunt ita ut di
ctum est accipienda cẽseo. Cum autem præclara facta maiorũ aut memoriæ
successione:aut poetarum:uel hystoricorũ libris:usq; ad nostram ætatem cõ
seruata sunt:nec huius quidẽ gñis utilitatẽ negligemus. Vt ecce pericles athe
niensis cũ eũ quidã ex fori hoibus pbris lacesseret:nihilo est irritatus:neque

animo cõmotus. Sed ꝑ uniuersam diem ꝑseueratũ est: cũ ille nullo maledicto
abstineret: hic uero tanq̃ ea res nihil ad se ꝑtineret cõtemneret. Vespere autẽ
iam facto & tenebris exortis: cum iurgator ille uix eo tpe abire uellet: pericles
famulo cũ limine accito, ꝓsecutus ẽ ipm: ut sibi quã longa esset hæc ad philo-
sophiam exercitatio. Item cũ quidam iratus: Euclidi megarensi necem mina
retur: idq̧ se facturũ esse: iuramento firmaret. Euclides contra iurauit se profe
cto illum placaturum: effecturũque ne sibi infensus foret. Quãm operæpre-
cium est aliquod huiuscemodi exemplum succurrere mentibus hominũ iam
ira efferuescentium. Tragediæ enim nequaq̃ est credendum dicenti. Inimicos
armabit ira manus. Sed potissimũ esset nullo modo irasci: Sin id fieri non po-
test at rationis freno moderandum est nec permittendum longius efferri. Sed
reducamus orationem nostram ad clarorum uirorum exempla. Pulsauit quis
piam Socratem sophronisci filium: faciem eius petulantissime cædens. Socra
tes uero non repugnauit: sed illius iræ: ac petulantiæ se permisit: Donec eius uul-
tus undiq̧ tuber fieret. Verũ ubi ira illius saciata est. Socrates qdẽ nihil aliud
egit nisi quod fronti suæ inscripsit ꝑcussoris nomen: queadmodũ statuis fieri
solet. Ille inqt hoc opus effecit: nec ulterius ulcisci perrexit. Hæc quæ nostris
similia sunt perdigna esse imitatione duco. Hoc enim socraticũ illi nostro cõ-
uenit: quod monet ut percutienti maxillam unam alteram porrigamus: tantũ
abest ut ulciscamur. Id autem periclis aut Euclidis simile est illi, quo monemur
persequentes expectare: & benigne iras illorum tollerare: & inimicis bona ꝑ-
cari: non aũt maledicere: nam q̃ erit in illis ẽt pereruditus: is postea præceptis
acquiescet. Nec quasi impossibilia sint aspernabit. Haud sane prætereundum
est Alexandri regis memorabile factum: qui cum Darii filias in captiuis ha-
beret miru imodum ut ab omnibus prædicabatur formosas: nec uidere qui-
dem uoluit: turpe esse ratus eos qui uiros uicisset: a mulieribus superari: hoc
illi nostro conuenit: quod aspiciens mulierem ad uoluptatem: & si rem non
consumet: tamen quia id concupiuit in corde suo crimie non caret. Illud au
tem cliniæ pithagore familiaris difficile est credere non dedita opera: sed for
tuito nostris conuenire: qui cum posset trium talentorum damnũ iureiurãdo
sibi delato effugere soluere quidem maluit quam iurare: quãq̃ sine periurio id
facere liceret. Audiuerat ille ut quidem mihi uidetur præceptum domini iura
menta uetantis. Sed redeo ad id quod in principio dicebam. non omnia no
bis recipienda sunt: sed tantũ utilia. Etenim cũ eos cibos q obesse possunt cor-
pori diligenter uitemus: absurdissimũ est disciplinarũ quibus animus aliter ra
tionẽ nullam habere: sed tanq̃ torrens aliqs quæcunq̧ sors obtulerit sine dele
ctu imergere. Et cum gubernator non temere nauem uentis permittat: sed ad
portũ dirigat: & sagittari⁹ ad signũ, & faber & architectus finẽ aliquem suæ ar
tis respiciat: nos ab eiusmodi opificibus in cognoscendis rebus nostris supera
ri: neq̧ enĩ manualiũ operum finis aliquis est: uitæ aũt humanæ finis ẽ unus
quẽ intueant̃ ii q bene uiuere quærunt. Quod si nulla ratione huc atq̧ illuc

in uita iactare mur: qd inter nos atq rates gubernaculis caretes interesset. Verũ ut in musicis gymnicisq certaminibus: eorundē sunt exercitatiões quorũ & premia. Nec ullus cũ se palæstra aut pacratio exercuisset: lyra deinde aut tibia certat. Neq.n. polydamas id agebat: nec Milon. Sed alter añ olympicũ certamen currus sistebat curretes. Mylon uero in clippeo unico stabat nec depelli ab eo ulla ui poterat: sed resistebat nõ secus ac statua qdã plũbo affixa. Quod si marsiæ aut olympi musicã eẽnt meditati relicto puluere: atq gymnasio sero coronas: aut gloriam assecuti eẽnt aut effugissent: nec corpora sua derisui haberent. Sed nec Timotheus relicta musica sua in luctaminibus uersaret: neq eni assecutus fuisset: ut cũctis musicis longe antecelleret: cui tm̃ supat artis: ut quotiens libuisset aĩos hoĩum: & uehemẽti accendere armonia. & rursus molli ac placida deleniret. Quippe aliqñ cum in Alexandri conuiuio eũ cantũ quẽ phrygiũ appellãt modularet usq adeo regem excitasse dicit: ut ad arma capienda psiliret: atq iterũ ad cõmessationes: epulasq reduxisse modulatiõe mutata: tantas uires habet ĩ musicis gymnicisq certaminibus ad finẽ suũ directa excitatio. Sed qm in coronarũ: atq pugilũ mentionẽ icidimus: prosequamur: & aliquãtisper in ea re. Porro illi quadã incredibili laborum tolleratia uires adepti: infinitis sudoribus in gymnasio manarint: innumerasq plagas in exercitatione tulerint. Victum autem non uoluptarium neq iocundum: sed quem magister ludi præscripserit: uictitarent: & in cæteris oĩbus ne orationem protraham: ita instituti: ut uita ante certamen acta meditatio fuerit certaminis: tandem se nudant in stadio & summo labore ac periculo decertant: ut oleastri: aut apii aut eiusmodi corona donentur uictoresq a precone buccinẽtur. Nos uero quibus præmia uitæ nostre adeo mirabilia proposita sunt: ut nec magnitudo eorum dici possit: nec multitudo numerari: in utranque aurem securi dormientes: alterã manu capescere posse credemus? permulti sane essent illusi & Sardanapalus ille primas omnium partes in beatitudine feret uel margites forte quem neque aratorem: neque fossorem: nec cuiusquam rei actorem fuisse homerus ait. Si utique Homero credendum est potius quam pittaco: qui inquit arduum esse: bonum existere. Multis enim laboribus susceptis uix eorum bonorum compotem fieri contingit: quorum nihil in hac uita esse simile pauloante dicebamus: non igitur desidendum est nobis: nec proni uoluptate maxime spes abiiciende nisi uelimus: & pati conuitia & pœnas subire: non hic apud homines qq nec hoc quidem paruum recte sentienti: sed aut sub terra: aut ubicunq sint illa iudicia. Nam qui non ex uoluntate deliquit: is forte aliqua dignabitur uenia. Qui autem ex proposito peiora elegit: nullam habet excusationem quin multiplici pœna afficiatur. Quid igitur faciendum est: dicet quispiam: quid aliud q̃ curæ animam habendam: cæteris omnibus pro nihilo habitis. Nõ ergo corpori seruiendum: nisi quantum summa cogit necessitas: sed aĩa bonis artibus imbuenda: & ex corporum uinculis: ac passionum societate per philosophiam eximeda. Illud præterea efficiendum est: ut corpus laborum patiẽtissimũ sit. Veneri

autem: non ad uoluptatē: ſed ad ſuſtentationē porrigendū. Nam qui ſemper
cœnas atq̧ coquos mente agitant: æpularꝫ gratia terras: mariaq̧ ꝑſcrutantur
miſerabili admodū ſeruitute ꝑmunt: & grauiſſimo dn̄o tributa pendūt nihil
lenius patientes: q̄ hi qui apud īferos pænas dant: Vere igne diuidētes: & cre/
bro aquā ferentes: & ꝑforſum uas implere: anhelātes nullū finē laborꝫ haben/
tes. Tonderi aūt aut amiciri ultra q̄ neceſſitas ſit: aut miſerorꝫ eſt ſecundum
Diogenē aut iniuriorum. Itaq̧ occupatū eſſe in corporis ornatu: non minus
turpe ducendū arbitror: q̄ ut pellicē eſſe aut adulterum. Quid. n. refert homini
gnaro: xeſtide amicitiat: an uili aliq̄ ueſte dūmō corpus ab intemperie tutet.
Quod & in cæteris obſeruandū eſt ne qd ſuperuacuo moliamur: nec plus cor
pori tribuamus q̄ animæ cōmodū ſit: neq̧. n. minus turpe eſt uiro: q uere hoc
cognomine dignus exiſtat nimiā corporis curā habere: q̄ ad aliā quauis paſſio
nem effœminatū. Omne porro ſtudiū ponere ut corpori q̄optime ſit homi/
nis eſt ſe ipſum ignorantis: nec intelligentis: ſapiens illud: q̄ nō id quod cernit
eſt hō: ſed opus eſt maiori ſapientia ut qſq̧ ueſtrū qd tandē ipſe ſit poſſit co/
gnoſcere. Verū enimuero id adſequi: nō expiata prius mēte: impoſſibilius ē q̄
lippis oculis ſolē ꝑſpicere. Expiatio aūt anime fit ut breuiter ſimul & abunde
uobis dicā ꝑ contēptū earꝫ q̄s nobis ſenſus porrigunt uoluptatū. Nō igitur ocu
li paſcendi ſunt abſurdis ſpectaculorꝫ miraculis. nō aſpectu corporꝫ uolupta/
tis ſtimulos relinquentiū. Nō ꝑ aures ſonus infundandus qui animam corrū/
pere poſſit. Naꝫ & neq̄tia & ignauia ex huiuſmōi muſica gigni ſolet. ſed ea mu
ſica recipienda ē: qua uſus Dauid poeta ſacrorꝫ carminū: rege: ut ferunt: ab iſa/
nia liberauit. Pythagoras etiā cū iuuenibus q̄buſdā uino ſertis: ſaltuq̧ ꝑ ciuita/
tem laſciuientibus obuiat: & iuſſiſſe dicit ei q modos tibia faciebat: ut mutata
armonia doriciū ꝑſonaret. Quod ubi factū eſt bacchantes illos ad eo reſipuiſ/
ſe ferunt: ut ſertas abiicerent: & rubore uultus uerecundiā confeſſi domum
abirent: tantum intereſt corrupta an ſalubri muſica impleare. Quamob/
rem ab hac quidem muſica. quæ nunc in uſu eſt non aliter abhorrendum uo
bis cenſeo quam a quauis fœditate. Iam uero eos uapores qui odoratum
delectēt aeri miſceri: aut unguentis perungi: etiam interdicere uobis erube/
ſco. Quid dicendum eſt de his uoluptatibus: quæ guſtu aut tactu fiunt: an
dubitandum quin ille quoque eiuſmodi ſint. ut niſi quis eas caueat uentri ac
fœmini ſeruire eos ueluti pecora compellant. Denique ut ſummatim dicam
uniuerſum corpus deſpiciendum eſt: niſi in luto uoluptatum uelimus ſub/
mergi: aut certe tantum ei indulgendum ut philoſophiæ: ut, inquit Plato:
Miniſterium præſtare poſſit. Eadē ferme plato & Paulus monet dum ait nō
oportere nos prouidentiā aliquā corporis habere ad uoluptates. Nam hi q
corpus optime nutriūt animam uero quæ eius ſeruitio uti debet: negligunt:
nihil ab his differunt qui ut organa q̄ optima habeant. ſummo ſtudio con
quirunt. artem uero cuius gratia illa organa ſunt comparata deſpiciunt. Pror/
ſus igitur obſeruandū eſt. Nam caſtigare corpus & compeſcere eius impetus

ut imanem quãdã belluam oportet et: & eiusdem aduersus animã temerarios
motus rationis cohibere atq; sedare. Non aũt frena uoluptatũ remittere &
animæ curã abiicere: & instar aurigæ uiolentia equorum tractim deferri; nec
Pythagoræ meminisse: q cũ intelligeret quendã ex familiaribus familiaribus
suis cibis exercitationibusq; ut pinguis fieret curare. hic inqt non cessat mole/
stiorẽ sibi carcerem instruere. Quod genus molestiæ cũ suspicaret Plato cor
pori suo impendere Achademiã insalubrẽ Atticæ locũ ferunt ex industria
delegisse: ut plusq̃ bona habitudo corporis ceu uitis nimia luxuries ob eam rẽ
amputaret. Ipse quoq; iam audiui ex medicis summã corporis ualitudinẽ peri
culosam eẽ. Cũ igit hæc nimia indulgẽtia: & ipsi corpori inutilis sit: & animæ
impedimentũ afferat: in ea rẽ ponere mãifestissima ẽ insania. Quod si corp⁹
contẽnere assuefacti essemus: paꝝ cætera huius uitæ admiraremur. Quid
enĩ tibi opus eẽt diuitiis: si uoluptates corporis aspernarere. eqdẽ nõ uideo ni
si forte quẽ iuuaret: ut in fabulis de draconibus fert reconditos thesauros uigi/
lando custodire. Qui autẽ ad hæc contẽnenda ĩgenue eruditus eẽt: plurimũ
ab omni facinore: & uerbo & ope abhorreret. Et qcqd ultra sufficientiã foret:
siue id lydia gleba eẽt: siue formicaꝝ auriferaꝝ opus tanto magis despiceret
q̃to minus indigeret. Sufficientia autẽ ipsa nõ libidĩe uoluptatum: sed naturæ
necessitate diffinienda est. Nam q excedũt necessitatis terminos: similes sunt
his q præcipites deferunt: nihil stabile inuenientes ubi possint consistere; nul
lum terminũ præcipitationis habentes: Sed q̃to plura amplectunt: tantidem
aqt etiã pluris indigent ad uoluptates implendas. Diuitiarũ enim. ut ait Solon
nullus est terminus: uerũ ad eam rem theognide magistro utendum est: qui
ita inqt: Neq; diuitias cupio: neq; uoto p̄cor: sed mihi contingat ex paruo uitã
agere omni carentem molestia: Porro non sine beniuolentia quadam mihi
in mentem uenit Diogenis sententia humana omnia contẽnentis qui magno
rege ditiorem se prædicabat: q ipse uidelicet paucioꝝ indigeret. At nobis ni/
si Pythiæ mysii adsint talenta: & infinita soli iugera: & innumerosa armento
rum examina nihil sat erit. Oportet autem: ut ego quidem arbitror: nec absẽ
tes diuitias optare: nec p̄sentibus gloriari: nisi quantum scias uti. Sapienter. n.
Socrates qui cum uideret hominem diuitiis affluentẽ: eaq; de causa & fasti/
dio quodam gloriabundũ uadere. non prius inquit te admirabor: q̃ notum mi
hi fuerit: quo pacto scias uti fortunis tuis. An uero Phydias Polycletusq;: si
auro aut ebore gloriati essent: ex quibus alter iliensibus iouem: alter Iuno/
nem argiuis effinxit ridiculi haberentur: aliena bona sibi gloriæ fore putan/
tes: propriam uero artem qua illud aurũ preciosius factum ẽ silentio prætere
untes. nos autem humanam uirtutem non satis decoris ipsam per se arbi/
trãtes habere. mĩori rep̄hẽsiõe dignos putabimus: At diuitias qdẽ cõtẽnem⁹
& uoluptates despiciemus: uerũ blanditias & adulatiões sectabimur & archi/
lochеæ uulpis calliditate multiplicitateq; gaudebimus. At nihil est: quod
æque fugere debeat sapiens; q̃ ad ostentationem uiuere. & populares aures se

qui:non autem ueram rationem usq; adeo ducem uiuendi habere: ut ēt si oēs hoīes reclament nihil mutet eorum quæ recte instituerat etiam si infamiā uel pericula subire pro recte factis necesse sit:nam qui aliter institutus est is nihil differre uidetur ab ægyptio sophista:qui & arbor fiebat & aqua & fera & qcquid liberet.Siquidem ipse quoq; modo laudabit iustitiam.si id placere audiētibus intelliget:modo eam uituperabit:si his apud quos loquitur iniurias esse gratas cognoscet.Et q̄ proprium assentatorum est:ut polypus ad speciē subiecti soli colorem mutat:ita & ipse ad uoluptatem audientium uariabit sentētiam.Sed in nostris libris discemus perfectius.Impræsentia uero umbrā aliquam uirtutis descripsimus ex his extraneis doctrinis:qui enim diligenter e q̄uis re cogit utilitatē:& si minutatim id agat:tamen ut magna flumina multa ex multis locis accipiunt incrementa.Nam id quod inquit poeta.si parū paruo superaddas:idq; frequenter facias:non ad pecuniæ duntaxat augmentum recte dictum fuisse putandum est:sed ad cuiusuis scientiæ.Byas quidem igitur unus ex septem sapientibus:filio suo ad ægyptios proficiscenti:rogantiq; patrem quidnam agendo maxime sibi gratum faceret Si uiati cum inquit ad senectutem compares uirtutem nimirum pro uiatico intelligens.sed arctioribus terminis illam circūscribens:utpote qui eius utilitatem humanæ uitæ spatio definiuit.Ego autem siue quis Titoni senectutem:siue uiuacissimi apud nostros Mathusalæ:qui mille annos minus triginta dicitur uixisse:si deniq; uniuersum tempus ex quo fuerunt homines:metiatur:ridebo puerilem eius sententiam contemplans longum: & insensibile seculum.Quod quidem tale ē ut queadmodum immortalis animæ:ita etiam illius sæculi nullum finē mēs possit concipere.Ad quod uiaticum paremus:omnis lapis (ut dicunt) mouendus est.Vnde aliqua utilitas ad eam rem sit nobis futura:non igit̄ quia ardua sit & laboriosa:idcirco torpescemus:sed memores illius sententiæ:oportere uidelicet unumquemq; uitam probatissimam eligere:expectare autē ut cōsuetudo faciat illam iocundam:atq; dulcem uideri:ea sequi aggrediemur.Turpe ē enim cum tempus per secordiam abierit:tunc demum illud reuocare:cū præter dolorem nihil sit amplius reuocanti rediturum.Ego igitur quæ optima eē rebar:partim nunc uos admonui:partim omni uite tempore admōebo.Vos autem cum tria sint morborū genera:ut ne uos ei similes præstetis:quod insanabile ē:ne uita mēte egrotetis:ut pleriq; solēt corpē egrotare.Nā hi parua inualitudine aguntur ipsi proficiscuntur ad medicos:qui uero grauiori morbo præmuntur:ad se curantes accersunt: at hi in atrabilem insanabiliter transuecti sunt:nec uenientes quidem medicos recipiunt.Quod uos non patiamini nunc recta consilia aspernantes.

FINIS

EX XENOPHONTE LEONARDI ARETINI TRADVCTIO DE TIRANNIDE.

Enophontis philosophi quendā libellū quem ego ingenii exercendi grā e græco sermōe in latinū cōuerti: ad quē potius nicolae scribere: quā ad te: q & latinarū lrarum tantā peritiā hēs quantum nemo fere hoc tpe alter: in græcis ipsis adiscendis socius mihi adiutorq; fuisti. tu itaq; hoc munusculum accipias: quod ab ingenio haud quaquam magno sed certe tibi deditissimo lucubratum est. Atque ita existimes uelim neminé prorsus esse ex omni iuuentute: cuius ego iudicium pluris faciam q̄ tuum. Quod non tantū quia te sūme amo: ita mihi accidere intelligo: quantum tua singulari: ac pene icredibili cunctis rebus perpendendis examinandisque diligentia. Sed cum uniuersæ antiquitatis studiosissimus sis: omnibusque ueteribus illis sūma authoritate uiris mirabiliter affectus uideare: tamen ut ego ex sermonibus tuis: quos pro nostra familiaritate sæpe mecū istituis aiaduertere potui. præcipuo quodā amore Xenophontem amplecteris. Quod mihi quidé eum satis mecum agitaui: non sine sūma sua ratione uideri solet illi uiro cōtingere. In nullo.n. unquā tot simul bonas artes uel mediocriter fuisse accipim⁹: quot in xenophonte nr̄o sūmo fuere. Qui ab scholis gimnasiisq; philosophorum: in quibus ille præceteris floruerat: ad arma exercitusq; delatus. ita eximia corporis aiq; uirtute eluxit: ut breuissimo tpe cōsensu oīum ex pœno milite dux crearet. qui bellū difficillimū ac periculosissimū ita gessit: ut plurimis ex hoste uictoriis sūma cū gloria potiret: exercitūque uictoré ex intimis babiloniæ finibus p infestissimas atq; barbaras gentes ad prias sedes reportaret incolumē: Mitto Thraciā: Bizantiū: sinopē: aliaq; infinita loca: quæ illū ut iustissimū uirū ita ēt sūmū ducem ac bello timendū eē senserunt. Deinde cū iam eius nomé tota græcia celeberrimū esset ob eam cām ab inuidis ciuibus hostis patriæ iudicatus fuisset: in peloponesum se recepit: atq; ibi ad disciplinas librosq; reuersus. Cū ad ea q̄ ab Socrate in adolescentia didicerat: multarū usum adiunxisset res & cogitationes suas mandare litteris instituit: qua quidem in re ita excelluit: ut eius elegantiam admirari quidem omnes: assequi uero nulli adhuc potuerint. Quamobrem Nicolae minime nobis errare uisus es. in tali uiro diligendo. Quid enim illi abfuit pulcherrimarum rerum: quid non summe fuit: queris doctrinam in homine doctissimus Xemphon: laudas prudentiā prudentissimus: gaudens eloquentia. at hic inter principes eius rei connumeratur Virtuté amas at hic oīum ætatis suæ optimus uir fuit. Admiraris res gestas In hoc quoq; genere laudis non mediocriter excelluit. Multiq; una aut altera cōmemoratarum rerum præditi fuere sūmi habetur: hunc uero qui ita uniuersas complexus est (ut ipse inter sese de excellentia certare uideatur) quo tādem loco habendum putabimus. Itaq; tuum hoc de Xenophonte iudicium magnopere probamus. Atque ut tibi grati essent labores nostri: cum exerce-

Sicut dicit Servius sup Eneidem In exponendis autoribus de nomine vita et moribus autore de qualitate
sermonis et de intencione vel fine propter quem scribit solet queri Jnprimis quoddam de est Xenofon philosophus atheniensis socratis
discipulus in grecia claruit Xenon in curia Ciri regis persarum cuius amicus fuit. hic ut ait Laercius fuit verecundus et speciosissimus
vir pollicens gratus omnibus probus et animosus. et ut dicit leon. Taren in prohemio huius tractatus describens vitam eius laudat eum a
gubernacione exercitus quem regebat exprimendo eius artes et actus bellicos propter que duo cum loca Babilonie et alias civitates in terra ex-
cercitaret. que loca cum xeno. curtissima vero fecimus ex dure ac bello hectandum esse indicavit deinde cum in eius rote cuius
Grecie pessime celeberrimum esset obiit quam causa famatus erat ab inimicis sue gloria hostis patrie indicatus est expulsus vero Jn pelo
ponesium insulam se recepit ubi quam ad disciplinas et libros rediens ad ea quam dormienta que a socrate in tenera etate receperat
militare rerum usu adimplet. et suas epistolas mandare litteris instituit. qua in re ita excelluit et eius eloquencie omnes admi-
rari. assequi vero nulli potuerunt. Erat enim xeno. eloquentissimus et ut Agellius de eo loquens sic ait Cum quidam ei malediceret
sic finiens Cum studium tuum ad maledicendum dedisti ego vero gloria teste dedici maledicta contempnere. hic ut Narrat Valerius libro quinto
Cum diis sacrificaret corona habens in capite. cum maiorem ex duobus filiis suis in prelio periisse reperit. non propter hoc cultum deorum
dimittendum putavit sed tantum coronam de capite deponere contentus fuit. percontatus autem quo filius suus cecidisset ut audivit for-
tissime pugnantem interiisse eandem capiti suo coronam reimposuit. per numina quibus sacrificabat testatus maiorem se de
virtute filii voluptate quam ex morte sensisse amaritudinem. Obiit autem xeno. annis lxxxix vitamque cum morte commu-
tavit in Corintho civitate grecie. Claruit vero tempore Ciri regis persarum. Titulus cum quo coincidit causa efficiens est Liber xeno.
phontis oratoris et disertissimi de re militari. Qualitas vero sermonis sive modus dicendi est grandis sublimisque. ad personas n.
grandes et excelsas missus. tangens principes ac milites qui sunt persone supreme status. Intentio coincidit cum fine est velle
ostendere dominum vel tirannicae sive potestative. et privatae simplicis et dare rempublicam ac militarem bene dispositam rapere.
Sentens quod noluit declinare ab aliis oratoriis professoribus tria facit. primo reddit auditores benivolos cum dicat Xenofontes philosophus. Tunc n.
reddunt benivoli auditores cum eis porrigitur doctrina alicuius magni prelati quam viri in tali scientia approbati. secundo reddit eos attentos cum
dicat Civitatem nemo hoc tempore. Sed tunc redduntur attenti quando eis porrigitur scientia nova. non communis sed rara ac ardua. secundo reddit
dociles et hoc in divisione libri. qui tunc redduntur dociles quando ea que docent ordinati fuerunt quam ac levius quo facilius poterunt eis
porrigantur. Ardua cum raris sunt attendenda parata /Attentos/ Lucida cum brevibus dociles sunt reddere nata /dociles/
Si res est digna capiatur mente benigna /benivoli/

eron Siculorum dux et pyrata rex ut Livius scribit in Romanorum amicitiam venit de quo Justinus meminit dicens hunc fuisse pul-
chritudine corporis atque admirabiles vires. Erat etiam preterea alloquio blandus. In negotiis iustus. Et in imperio adeo moderatus ut
nihil a sua amicitia nisi regnum ei deesse videretur. Quibus virtutibus ornatus a Siculis contra Cartaginenses primo dux est constitutus. Nam
victoria obtenta omnium civitatum favore ac consensu Sicilie rex creatus est

Simonides poeta ut ait Valerius libro primo navigaturus per mare se ad litus applicavit et ibi mortuum corpus humanum inhumatum
reperiens sepelivit. Et cum humaret ab eo admonitus est ne die proxima navigaret. Qui agnitis signis monitis interim remansit
Ipsa autem die procellis et fluctibus alii qui navigaverant obruti sunt. Id interrogatus quid inter homines facile conservaret. ait. bene
fecisse. Unde hic fuisse sentencie. Tacuisse est tutius quam loqui. Remissum cum tacendo. Utiles autem loquendo circumventos cognovi
Remedium malorum futura spes est. Innocentie conscientia sola tamen in adversis solacium est. Homini non nocuisse per patitur
fortuna deserit innocentie semper bona spes nunquam. Hic Artaxerxes animum composuit et domuit carmina. Et gloriatus se in cert-
amina descendisse in etate predicta. Claruit autem tempore Manasses regis Jude

re nos uellemus in hoc potissime libro id effecimus. Maiora autem illius uiri opera quæ permulta sunt ac pulcherrima: in his primitiis studiorum nostrorum nullo modo ausi sumus attingere.

TRADVCTIO DIALOGI.

CVm ad Hieroné tyrãnũ Simõides poeta aliqñ ueñisset: eéntq; ambo ociosi: sic illũ affari cœpit Simõides. An uelles iqt: o Hieron ea narrare q̃ tibi notiora debét eé q̃ mihi. Et quæ sunt illa o Simonide iqt: Hierõ: q̃ mihi q̃ tibi notiora eé possint: cũ tu adeo uir doctus ac sapiẽs sis. Scio inquit ille te olim priuatũ fuisse: & nũc eé tyrãnũ: par igitur est utrãq; uitã exptũ lõge melius nosse q̃ me: qd inter priuatã uitã tyrãnicãq; intersit: qdue altera alteri pstet ad uoluptates capiẽdas atq; molestias. Quin tu ergo inquit Hierõ: cũ ipse nũc priuatus sis ea mihi cõmemora q̃ in priuata uita solent cõtingere, hoc & enim mõ ego maxie arbitror utriusq; uitæ differentiã tibi posse oñdere. Tũc Simõides sic incepit. Mihi quidé perspicere uideor. Hierõ priuatos homines dolere atq; lætari p oculos quidé uisu: p aures auditu p nares odorib⁹: p os cibo atq; potu: uenereis uero p eas ptes corporis: q̃ notæ sunt oĩbus nobis. Frigida aũt & calida: ité mollia & dura: grauiaq; & leuia toto corpore iudicãus. Hisq; oĩbus lætaur cũ bona sunt, angimurq; aduersis. Aliqñ uero: ut mihi uidet p ipm aĩum aut dolore afficimur: aut uoluptate. Aliqñ aũt cõiter p animũ & corp⁹. Ex sõno plane. q; uoluptaté capimus maĩfestũ est: quo aũt id fiat. & qñ magis mihi uideor ignorare. Nec sane mirũ é si uigilãtib⁹ nobis ipsi sensus maĩfestiores sũt q̃ in sõno. Ad hæc respõdés Hierõ eqdé inquit Simõide pter hæc q̃ a te cõmẽorata sunt nihil aliud referre possũ unde tyrãnis sensus aliqs aut doloris. uel uoluptatis pueniat. Quãobré ego adhuc nihil uideo cur priuatã uitã tyrãnica sup[at]. At uero inqt Simõides in his ipsis q̃ cõmemorata sunt: pmultũ pstatis. Multiplices. n. p quodlibet istorũ uoluptates capitis: minutisq; dolores Nõ est ita inquit Hierõ: sed lõge minores tyrannis uoluptatis sunt q̃ priuatis: maioresq; molestiæ. Mira hercule narras inquit Simõides. Nã si ita est cur multi atq; sũmi uident uiri tantopere tyrãnidem affectauere. Ideo me hercule inqt Hierõ: qd expti non sunt. Itaq; nequaq̃ de ea re recte sentire pñt. Ego uero te docebo oĩa hæc uera esse q̃ dixi. Nã ut ab oculis uisuq; incipiã queadmodũ & tu mõ fecisti nonne in hac si quis recte aĩaduerterit in deteriori loco cõpererit esse tyrãnũ. Nã cũ multis in locis multæ res sint aspectu dignæ: ad eas uisendas priuati hoĩes suo arbitrio pficiscũtur. Itaq; & ciuitates qslibet adeũt: & cõuentus & ludos ubi res miræ sunt: pulcherrimæq; aspectu: tyrãni uero nequaq̃ ita: neq; illis pficisci tutũ est: ubi præsentibus non sunt potentiores futuri: neq; arces: quas domi possidet relique re: ne simul & regno spolientur: & potentia ulciscendi eos qui spoliauere. At uero dicet quispiam. ueniet illis hæres & domi manentibus. Ita hercule: sed pauca ex multis: & hæc summo precio emuntur a tyrannis breui tempore petar: quam a reliquis hominibus omni uitæ spacio accæpit. Tunc Simonides

At si in his inquit quæ ad uisum pertinent priuati homines supiores sunt: uos
illos auditu superatis. Laudes enim uestras qđ dulcissimū ē: auditis cōtinuo
neq; quisquā est in conspectu uestro: qui nō omnia & quecunq; dicitis: & que
cunq; facitis: summo cum studio conet extollere. Iurgia uero rē auribus ama-
ram nunquam auditis: Quis enim præsenti tyranno auderet male dicere. Et
quam uoluptatem o Simonide inquit Hieron putas eos: qui non maledicant
afferre tyranno: cum ille aperte sciat oēs qui tacent de se male sentire. Qui au
tem putas laudibus gaudere: cum omnes laudantes suspecti sint ne assentan
tando id agant. In hoc quidem inquit Simonides tecum o Hieron facillime
sentio: easque tantum laudes dulcissimas esse arbitror quæ ab homine liberri
mo audiantur. Sed illud profecto nunquam persuadebis. uos ī his rebus quæ
ad uictum pertinent non multum anteire. Tunc ille scio inqt Simonide om
nes ferme arbitrari dulcius tyrannos esse: atque bibere quam priuatos: ea ut
opinor ratione adductos: q̧ etiam ipsi libentius sumerent ea que nobis: quam
ea quæ sibi apparantur. Quod enim quottidianum usum excedit: in eo ue-
scendo solet esse iocunditas. Itaque ab hominibus preter tyrannos: solennes
dies læto animo expectantur. Semper enim est illis quædam sacietas ac pene
fastidium lautorum ciborum. nec quicquam noui festis diebus tyrannorum
mensis apponi pōt. Quam obrem spe etiam carent tyranni eiusce modi uo-
luptatis. Illud te præterea non fugit: q̧ quanto plura quam satis est apponun-
tur: tanto citius edentes capit sacietas. Quamobrem etiam in ipsa mensa de-
teriori loco estis: cui plura quam priuatis & mediocriter degentibus apparan
tur. At profecto inquit Simonides: donec auiditas edendi superest. longe ma
gis delectantur ii qui precioso cibo quam qui uili ututur. Nonne igitur o
Simonide: inquit ille: ut cuique maxime res aliqua dulcis est: ita se auide huic
rei prebet: prorsus ita: an uides igitur tyrannos ad mensas suas maiori cum
auiditate uadere quam priuatos: Non me hercule inquit: sed magis econtra.
Tum Hieron: quid tu: inquid: num animaduertisti has innumeras saporum
machinationes: quæ fiunt tyrannis: quum nunc acida poscunt: nunc aspera
ac plura huiusmodi: Animaduerti inquit Simonides & mihi nimium con-
tra naturam uideri solent. Non ne igitur arbitraris inquit imbecillis atque in
firmi appetitus has esse cupiditates: quum tibi mihique notum sit eos qui li-
benter cibum sumant nihil horum irritamentorum indigere. Denique ut
suauissimis odoribus quibus tyranni continuo iunguntur: longe magis
gaudent ii qui se ad eos admonent: quam ipsi tyranni: q̧ & in ceteris odo
ribus contingere solet: ut exalans ipse minus sentiat: quam alii propinqui:
ita cui epularum suauium semper est copia: nullo tempore illis auidissime
uescitur. Qui uero rarissime copiam habet: is summa cum auiditate &
iocunditate se imbuit. Iam igitur periculum est: inquit Simonides: ne uenereæ
uoluptates solæ cogant homines affectare tyrannidem: quum liceat illis qui
eo in loco sunt: quicquid formosum uiderit illo potiri. Ad hæc Hieron sic in

quit. plane scias id te nunc commemorasse in quo a priuatis apertissime superamur. Nam primo coniugia ipsa tunc demum iucunda sunt uidenturque gloriam quandam nobis afferre: quum quis ditiori ampliorique coniungitur. Secundo uero loco par pari. sin autem inferiori coniungeris infamiam non uitabis. Tyrannus autem nisi extraneam uxorem uelit: inferiorem ducat necesse est. quamobrem minimum illi erit affectus. Tunc enim mulierũ studia maxime delectant: quum illæ de se magnifice sentire uideantur. Humilium uero studia siquidem adsint: non multum sunt grata. Sin autem absint studia: iræ ĩdignationesq; generantur grauissimæ. Quare in coniugio ne par quidẽ priuatis erit tyrannus. In cæteris uero amoribus multo magis superamur. Nam quanta delectatio sit re amata potiri omnibus opinor notum esse. ipse uero amor plurimum tyrannos respuit: minimeq; cum illis esse uult: neq; enim cupido illarum rerum quæ in potestate nostra sũt amorem delectat: sed separatarum. Vt igit̃ is qui nunq̃ passus est sitim: quanta delectatio sit in potu ignorat. itaque qui amorẽ expertus nõ est. dulcissima (ut ita dicam) uenerem expertus non est. Hic arridens Simonides sic inquit. Et quo uultu affirmare potes o Hieron. tyrãnis hoĩbus amorẽ nõ innasci: quũ tu hanc Dailochã ames cui præeximia eius forma pulcherrime est cognomentũ. Io me hercule inquit ille: q; quæ res minime in potestate mea est: eã ego rẽ magnopere cupio. Ego. n. Dailocam ardens illius compos fieri cupio ad quod cupiendum forte natura ipsa me impellit: & id assequi: sĩ tñ ea uolente atque æquo aĩo id fiat: uehemẽter exopto. Vi aũt cupiditatẽ meã explere non magis mihi placet: q̃ in meipm malum aliquod machinari. Ab hostibus. n. inuitis arripere ego pulchrũ duco: ab amatis uero ita demum si concedant. Vbi enim amatæ beniuolentia respondet: ibi aspectus: respectus: rogationes: responsiones: omnia denique dulcia sunt dulcissimæ uero atque iucundissimæ lites pugnæque.. Vi autem ea q̃ cupias extorquere: prædæ similius est q̃ amori. Atque latroni quidem ipsi aliquam præbet uoluptatem: tum sui lucrum: tum inimici iactura. Amatæ aũt molestis gaudere: grauiterque ferentem attingere: & sic illi odio esse. intollerabile est ac nefarium. Item priuatis firmissimum est amoris indicium. si quando in amata significationem aliquam beniuolentiæ conspicantur. Tyrãno autem id cognoscere haud quaquam licet. Scimus enim homines metu obsequentes: q maxime possunt simulare amorem. nec ab ullo genere hominum plures insidiæ tyrannis fiunt quam ab his qui maxime amare se simulant. Hic Simonides parua sunt: inquit: o Hieron quæ tu adhuc retulisti. Nam plærosque uiros licet uidere: qui se sponte abstinent eiusmodi uoluptatibus. Sed in illo (ut mihi uidetur) maxime præestis cæteris hominibus: quod quæ ingentia animo concipitis celeriter perficitis. Summam omnium rerum opulentiam habetis. Sunt uobis egregii equi: insignia arma: formosissimæ foeminæ: magnificæ domus: atque omnibus rebus ornatissimæ: ministrorum multitudo: ea insuper potentia ut facile & inimicos subuertere possitis: Amicis omnino prodesse. Ad hæc respondens Hieron: Haud equidem ad

mirarer: īquit si in tyrānide iudicāda multitudo deciperet̃. qppe uulgus scd̃m ea q̃ oculis subiecta sunt de fœlicitate hois uel miseria iudicat. Ipsa uero tyrannis eiusmodi est: ut ea quæ optima pulcherrimaq; putantur oīa ponat an oculos hominū: q̃ autem grauia molesta q̃ sunt in tyrānorū mētibus recōdāt. ubi pfecto sita est miseria hominis atq; fœlicitatis. Quare uulgus ut mō dixi. nequaquā mirū est si decipiat̃. At uero sapiētes in hoc errare qui plus mente q̃ oculis uidere soletis magnopere admiror. Ego plane doctus experientia rerū hoc tibi affirmare possū: bonorū quidē partem minimam tyrānos habere. magnorū aūt malorū plurima substinere. Principio. n. pax maximū bonū eē censetur. hāc autē tyrāni minime frui possunt: bellū autē maximū est malū: huius tyrāni maximā partē ferunt. Priuati. n. nisi ciuitas sua publice bellū gerat. quocunq; uelint. securi proficiscuntur. nec est illis uerendum ne a quopiā trucidentur. Tyrāni uero tum maxime inter hostes esse arbitrant̃. cum ad ciuitatem suam reuenere. Sin autē ciuitas bello premat̃. tunc solū priuatis periculū ē. cū extra mœnia sunt. cū uero in urbē se recepere nihil' est amplius timendū. At tyrannus neq; extra urbē tutus est. neq; in urbe sed tunc maxime sibi putat cauendum. Item cæteros homines & pax & induciæ liberant bello. Tyrānis aūt nec pax: nec ullæ induciæ possunt esse cū subditis: præterea utraq; hæc bella sunt: & quæ ciues aduersus hostes: & quæ tyrāni aduersus subditos gerunt. Horū igitur bellorum cā quæcunq; populos subire ac perpeti necesse est. hæc eadem certe incumbunt tyrānis: ut in armis esse. custodire. procurare: in periculo se ponere. & si quid aduersi contingat ingemiscere: hæc tam priuatorum sunt q̃m tyrānorum cōmunia: & hucusq; paritas est. At si quid fœliciter eueniret: nequaquā in hoc tyrānus par cæteris. Populi enim si quando prœlio commisso fuderint hostes. difficile dictu est q̃ magnam capiunt uoluptatem ī uertendis: persequendis: trucidandisq; inimicis: quanta lætitia exultant quā gloriant quam gaudent ciuitatem suam decorasse arbitrantes. Quisq; prædicat se huius consilii participem fuisse. complures hostiū necasse. Nec ullus fere inueniri potest qui non cæsorum exaugeat numerū: ita pulchrū ducunt uicisse egregie. Tyrannus autem si quando suspicetur coniurationem aliquam cōtra se iniri. eaq; de causa quosdam ex ciuibus suis pœna afficiat. scit ciuitatē se totam non habiturum: paucioribus imperaturū. Nec lætitiam præ se fert: neq; hoc facto exultat. sed quantum potest detrahit: & continuo se purgat. non iniuria id fecisse. Adeo ne sibi quidem placent quæ ipse idem efficit. Nec tamē cum illos quos timebat necauit ea de causa securior est. sed lōge magis timet q̃ prius: & in huiusmodi bellis omni tempore perseuerat. Amicitias etiam tyrannorum si ita placet consideremus. Et primo quidem animaduertas uelim: si magnum bonum sit amicitia. Oēs enim qui quēquam amant: ei prompto animo conantur prodesse: gaudet eius præsentia. absentem desiderāt: summa lætitia redeuntem suspiciunt: exultant eius rebus prosperis: anguntur que aduersis. Quantum autem boni in amicitia sit: nec ciuitates quidem latuit. a quibus plærisque sancitum est: licere adulteros impune occidere. Porro il-

la de cā ꝙ ab eiusmōi hoībus amicitiā corrumpi putarūt: quæ est iter uiros &
uxores. Nā si cui pudicitia p uim abrepta sit nihilominus ob eā rē ī honore hꝫ
apud maritū. Cū eius amicitia uidet̃ sine labe aliq̄ pmāsisse. Deniq̃ tm̄ boni ē
in amicitia: ut ad eā rē pficiēdā deoꝝ atq̃ hoīum munera uideant cōcurrere.
Huius aūt rei tā bone tāq̃ pclare nemo magis ē exps q̄ tyrānus: q̄ uere pbem
aīaduertere. Nā cū iter parētes & liberos & frēs adinuicē uirosq̃ & uxores oī
um firmissimæ arctissimæq̃ sint amicitiæ: easq̃ priuati hoīes diligētissime co
lant: adeo tn̄ ne hæ qdē amicitiæ ualēt apud tyrānos sæpe filius a pr̄e & pr̄ a
filio & cōiunx a cōiuge & frater a fratre necet̃. Qui igit̃ illis quos ipsa natu
ra ad amandū cōpellit lex cogit: ita odio est: ut plerūq̃ de sua nece cogitent: q̄
rōne ab reliqs hoībus amari putabimus. Præterea cui fides deest: eū magno bo
no carere negari nō pōt. Quæ .n. familiaritas: qui usus: qui cōgressus pōt esse
iocundus absq̃ fide. Quis seruū: quis cliente aspicere pōt si is sit infidus. Hu-
ius aūt rei quā sint exptes tyrāni: hinc uel maxīe licet cognoscere: qđ nō facile
cibis ad se delatis credūt: sed ēt ante plibationē: ac primitias deorū famulos ip
sos gustare iubent. ne quid mali edāt: aut bibāt formidantes: quid qđ cæteris q
dem hoībus pr̄ia sua magno usui est. ciues .n. absq̃ ulla mercede adinuicē se tu
tant: castigant seruos: cōpescūt facinorosos: maxīe laborant: ne cuiq̄ uiolenta
inferat̃ nex. Eaq̃ seueritatis in uindicandis ciuibus pcessere: ut plerisq̃ in ciui
tatibus lex sit ꝙ eū qui cū homicida congressum habuerit pollutū uideri: quo
fit ut in pr̄ia sua qsq̃ securus uiuat. Tyrānis uero oīa cōtra. Primo eīm p pœ-
nis quibus afficiunt̃ hi q ciuē necarīt pmia pposita sūt tyrānicidis: p pollutōe
sacrisq̃ phibitis statuæ in tēplis deorū imortaliū collocant̃. Si quis aūt ꝙ plu
ra possideant tyrāni q̄ priuati: plus & ea de cā putat illos lætari: lōge is qdem
decipitur. Nā uelut athletæ: nō nimis gloriosū putāt: cæteris hoībꝯ supiores eē
sed si ab aliis athletis supentur molestissime ferūt: ita tyrāni nō si plura ipsi hē
ant: q̄ priuati cōtenti sūt: sed si minus q̄ alii tyrāni possideant molestū est: nec
facilius optati cōpotes fiunt tyrāni q̄ cæteri hoīes. Cæteri .n. aut edes cupiunt
aut agros aut mancipium. Tyrāni uero urbes regiōes portus arces q̄s adipisci
difficilius piculosiusq̃ est: q̄ eas res quæ a priuatis cupiuntur. Neq̃ tn̄ ita multi
ex priuatis hoībus paupes sunt: ut ex tyrānis. Neque .n. ad numerū cōputantur
diuitiæ: sed ad indigentiā. Si plura hēs q̄ īdigeas: pmulta habes: si pauciora: pa
rū. At & amplissima possessio necessarios tyrānorū sumptus nō implet. cū pri
uato hoī longe minus sit satis. nō .n. quēadmodū cæteris hoībus: sic & tyrānis
quotidianos sumptus licet inhibere psertim cū fiant maxime in custodia cor-
poris: qđ remittere certissimus uidet̃ tyrānorū interitus. Deinde neq̄quā ap-
pellandi sūt paupes: qui sine iniuria satisfacere pn̄t necessitati suæ: sed hi quos
potius indigētia cōpellit ad facinus. Tyrāni aūt cū ipsis necesse sit: nisi forte pi
re malint: tāquā aliquo bello īminēte cōtinuo exercitū alere: ui ipsa coguntur
ad oīa diuina humanaque diripiēda. Graue & illud accidit tyrānis incommo
dū ꝙ si qn̄ uiros bonos prudentes fortes cognoscāt: cognoscunt aūt nō minus

q̃ priuati:cũ amare cuperẽt illos timeãt necesse est:fortes neq̃ audeant liber/tatis grã:prudẽtes neq̃ aduersus machinent̃:iustos ne cupiant populi ab illis gubernari. Cũ uero eiusmõi hoies pp metũ earũ rerũ q̃s mõ cõmemoraui sub/ fluxerunt:quosnã tunc reliquos hñt tyrãni pter ĩprobos pter flagitiosos:preter ignauos. Gaudent tyrãni iprobi hoĩes:q̃a timẽt ne q̃n ciuitas libera facta pœnas iniuriarũ a se exigat.gaudẽt flagitiosi pp cõcessam a tyrãnis flagitiorũ licẽtiam:gaudẽt ignaui q̃a liberos esse nõ magnifaciunt. Est igit̃ grauissimũ ut mihi quidẽ uidet̃:cũ bonos cognoscas ad usũ pditorũ ex necessitate cõpelli. Prætérea cum sine ciuitate nec florere nec saluus esse possit tyrãnus:ciuitatis amatorem esse illũ necesse est. Tyrãnis uero ipsa talis est:ut p̃riam quoq; odio hr̃e cogat. Neq;.n.læto uultu aspicere potest tyrãnus ciues suos:uel bene armatos uel magno ingenio pditos:sed extraneos:quã ciues præstantiores uidere cu/pit. Illosque ad sui corporis custodiam hẽt. Odit & fertilitatẽ agrorũ ne uber/tate rerum elati ciues:difficilius iugum seruile patiant̃. Volo ẽt symonides re/ferre tibi uoluptates illas:quibus ego fruebar in priuata:in tyrannide uero oia amisi.ego.n.cum priuatus essem:cum æqualibus eram:delectabar illorũ usu:illi item:ut opinor:meo. Eram in ocio si q̃n id optarem:eram q̃nq; in conuiuio:cui quidem rei ita plerũq; toto aĩo debebam:ut oĩum rerũ me haberet obliuio:nec si quid in se hẽt ĩcommodi humana uita meminerã:usq; adeo iter cantus:serta:saltationesq; totus uersabar. Nũc uero neq; hi qui ante mihi erant familiares una mecum eẽ gaudẽt:cum p amicis mihi serui sint facti:neq; ego cum illis:cum nihil uideam in ipsis:aut beniuolentiæ erga me:aut charitatis:potus uero atq; sonos:non secus:q̃ insidias caueo:timeo celebritatem hominum timeo solitudinẽ:timeo incustoditos aditus:timeo ipsos custodes:neq; inhermes illos habere uellẽ circa latus:neq; armatis multũ confido:hæc itaq; facere & præterea se potius alienis cõmittere q̃ suis:& barbaris quæ græcis:& liberos quidem cupere in seruitutẽ trahere:seruos autem in libertatẽ reponere:nõne ista oia tibi uident̃ animi formidolosi ac metu abiecti esse signa. Metus aũt non solũ mentes hoĩum afficit:uerum & gaudia cũcta exturbat. neq; illic existere ullo pacto sinit q si tu unquam Symonide in militia fuisti:ibiq; pœnes aciẽ hostiũ constitutus:recordare quæso:qui tibi cibus:qui somnus illo tẽpore uidebatur. Nam quales molestiæ tibi eo tpe fuerunt tales continuo hr̃e runt tyranni:aut & grauiores. Non enim ex aduerso solum hostes hr̃e se putat tyrãnus sed undique:hæc cum audisset & symonides:peroptime mihi ui/deris inquit:o Hieron:ista cõmemorasse. Nam bellum quidem terrorẽ hẽre negari non potest. Sed tñ nos tunc cum sumus in armis custodibus p statio nes dispositis nihil timemus:secureq; capimus & cibum & somnũ:ita me hercule inq̃t Hieronymus cum leges añ oia uos tueantur:quæ quidem custodes ipsos cogunt non minus de uestra salute q̃ de sua cogitare. Tyranni uero mercenarios habent custodes:quasi messores. Et cum oporteret huiusmodi hominibus nihil potius esse q̃ fidelem. Difficilius est quemquam illorum fidum

inuenire:q̄ multos opifices cuiuſuis rei. Omnes.n.ut dictum ē: pecuniæ gratiæ tyrannum cuſtodiunt.Pecunias aūt longe plures:licet illis puncto temporis accipere ſi tyrannum occiderit:q̄ omni uita ſperent ſi illum protexerint. Quod ſi quis nos ea de cauſa putat beatos: quod facile:& amicis prodeſſe & inimicis obeſſe poſſimus nimium fallit. Qua.n.ratione adduci pōt tyrānus ut benefaciat amicis:cum apte ſciat ꝙ q̄to plura qs ab eo accepit tanto citius cupit effugere.Nulluſq; ſit qui illaꝝ reꝝ quæ ſibi largitæ ſunt a tyranno quicq̄ ſuum eſſe prius credatq; eo loco fuerit ubi tyrannus:et ſi cupiat nullo modo poſſit auferre.Ab inimicis aūt pœnas accipere queadmodū licet:cum manifeſtum ſit uniuerſos ſuſditos eſſe ſibi inimicos:quos neq; necare pōt tyrannus neq; in uincula coniicere:qbus enim poſthac dominaretur. Sed aperte ſciens ꝙ inimici ſunt ſimul:& cauere & credere habet neceſſe. Illud ēt te ſcire uolo Symonide:ꝙ eos ciues quos tyranni timēt:egre uiuere patiunt egregue occidunt.Nec ſecus his eſt:qui in equis:q̄ ſi ſtrenui quidē ſit ſed tamen feroces. nec uti quis illis poteſt: ꝓpter timorem:nec ut alienet adduci pōt.Propter uirtutem.Itaq; & poſſidentes & alienantes ſimiliter agunt.Hic Symonides:eſt igitur honor:ut uideo pciosiſſima res:cuius cupiditate adducti homines nullum laborem fugiunt:nullū piculum ſubire recuſant.Vos itaq; o Hiero.& ſi tot incōmodis pmat tyrannis:quot modo a te cōmemorata fuere:tn̄ ad illam incaute pcipitatis:ea nimirum de cauſa ut ampliſſimo in honore ſitis:ut oēs uobis pareant:oēs admirentur:loco cedant:aſſurgant:quæ oia a ſubditis fiunt erga tyrannos.Nam hoc uno maxīe o Hiero.mihi uidet a cæteris animalibus homo differre:ꝙ honoris eſt cupidus.Siquidem cibi:potus uenerisq; nobis ē cum cæteris animantibus cōmunis uoluptas.Honoris aūt cupiditatem:neq; brutis natura indidit:neq; oibus ſane hoibus.Sed quibus eius rei cura eſt: hi ſunt qui plurimū a pecudibus differūt.Viri iam & non homines deinceps appellandi.Quāobrem mihi uidemini:has omnes in tyrannide ſubire moleſtias.Vt uobis egregie honos habebatur:cum nihil in humanis rebus diuinitati propius uidebatur accedere:q̄ ꝙ ex honoribus prouenit gaudium. Ad hæc reſpondens Hieronymus ſic inquit.At mihi tyrannoꝝ honores Symonide: pinde ſe habere uidentur:ut ego paulo ante de uenereis dicebam.Nam neque obſeruantia eorum:qui nos minime amant eſt nobis:neq; coacta. Venus iocunda.Sed hoc quidem ſæpe fieri intelligimus:ut qui maxime timet aut oderīt aliquē:hi maxime obſeruent:munera mittant:loco cedant : & aſſurgant:ad quæ facienda nō amor ſed timor eos ipellit.Sed hæc oia meo iudicio ſeruitutis ſūt munera.Veri.n:honores aliis ex cauſis gignunt. Quoties.n.homines uirum quēpiam ea uirtute pditum ſciunt:ut plurimū ſibi prodeſſe ualeat:& ea de cauſa in ore illum hn̄t:continuo laudant:quiſque intuetur illum:tanq̄ peculiare aliquod bonum:uia decedunt:aſſurgunt:uirtutis ac meritorum gratia coronant:donare geſtiunt:& hæc non timore:ſed ſponte faciunt:hi tandē putādi ſunt ueri honores,beatūq; illum eē cui talia contingunt: Puto enim talem ui/

rum: nõ de inferendis alteri: sed de repellendis a se iniuriis cogitantem: neq3 ti
mori neq3 inuidiæ subiacere sed tute beateq3 uitam agere. Tyrãnus autem no-
ctes diesq3 se eum eẽ sentit: q ob illatas clades cõmuni oĩum sñia sit ad supplici
um morteq3 dãnatus. Hæc oĩa cum audisset. Simonides: qd inqt igitur o Hie
ron si tam pessima res est esse tyrãnũ tuq3 id minime ignoras: ab hac tam ne-
faria peste: nec tu te nunc liberas nec alius unquã sponte se liberauit q semel ty
rannidẽ fuerit adeptus. Ea de causa inqt Hieron: q in hoc ẽt miserrima ẽ tyrã
norum cõditio: nec .n. ullo modo relinquere illã licet. Nam queadmodũ possũt
tyrãni aut tot pecunias restituere: quot ipsi diripuerint: aut tot uincula pati q
ipsi iniecerunt: autem tot mortes mori: quot ipsi necauerunt. Vnde eẽt illis tã-
ta multitudo animarꝝ. Sed si cui cõmodũ unquã fuit se suspendere: hoc pfecto
tyrannis esset: qbus solis neq3 tenere malã rem: neq3 relinquere conducit. Hic
Symonides: minime uero inquit admiror o Hieron: te aduersus tyrannidem
ita sentire: cũ tu ea mente sis ut maxime carus hominibus eẽ cupias: quam rẽ
quo minus assequare putas tyrannidẽ impedimento esse. Ego tamen docere
te possum: ut arbitror: nihil propter potestatem ĩpediri amicitias: sed augeri
magis illarũ facultatẽ. Nec illud nunc consideremus uelim: an quæmadmo-
dum plus possunt hi q potestatẽ habent q̃ priuati: ita etiã pluribus prodesse &
beneficio sibi cõciliare possint. Sed illud quæro si eadem faciant tyrãnusq3 &
priuatus in pari officio: utri eorꝝ maior sit gratia. Ecce enim ut a paruis incipi
am rebus. Salutent quẽpiã familiariter priuatus & dominans: utrius appella-
tio plus delectabit salutatũ. Laudetur aliquis ab utroq3 pariter utrius laudatio
erit gratior. Sacrificando honoret uterque cuius tandẽ honor erit acceptior.
Visant ægrotantẽ pariter: an dubitandũ ẽ: quin in hac quoque te potentissi-
morũ hominũ magis sit grata humanitas. Donent tantidẽ qs ambigit duplo
gratiora eẽ munera: quæ a potestate habentibus proficiscuntur: quã ea quæ
a priuatis. Mihi quidem uideri solet quandam diuinitus adiunctam esse grati-
am eiusmodi uiris. Nam & multo magis uidere iuuat aliquem cum potestate
quam priuatum: licet is idem sit neque ulla in re mutatus: magisque nos dele-
ctat cum illo loqui: quam cum his qui nobis sunt pares. Mulieres etiam ipsæ: q̃
rum tu amori maxime inimicam eẽ tyrannidem q̃stus es: dominantis sene-
ctutem minime aspernantur: minime ẽt deformitatem fastidiunt. Honores.
en im ita hoĩes cõparant: ut si qd in his mede sit nusquã apparet: si qd uero de
coris luculentius reddat. Quod si in pari re longe maior gratia uobis est: quã
priuatis: negari non põt: qn multo facilius amicos parare uobis liceat: cum
plura donare: & beneficia conferre possitis. Non est ita Symonide ut tu putas
inquit Hieron: nam multa faciat tyrannus necesse ẽ: quæ sibi hoĩes reddũt ini-
micos. Exigendæ .n. sunt pecuniæ ad necessarios sumptus: puniendi facinorosi:
ꝓhibendæ iniuriæ: cogendum custodire: ubi custodia opus est. Nec parcen
du ni tardis: cũ celeritate res indiget. & habendi ẽt corporis custodes: quæ una
res quibus molestissima ẽ. Non .n. putant eiusmodi turbam alere tyrannum

salutis suæ cā: sed ut suis immineat ciuib⁹. Tūc symonides ita inq̄t. Ego uero q̄ oēs hmōi curæ abiiciendæ sint nequaq̄ dicere. sed istarū quidē rerū plereq̄ ut mihi uidet̄ gratissimæ sūt: q̄dā uero odiosæ. Docere.n. q̄ optima factu sint: & eos qui illa fecerint p̄miis laudibusq̄ ornare: sūmā grām atq̄ beniuolentiam parit. Delinquentē uero ꝓpriis lacerare: cohercere: dānare: punire hæc uident̄ mihi abalienationē quandā hr̄e aiorum. Sed meū hoc consiliū est: ut quæ res in se molestiā hr̄e uideant̄: eas aliis faciendas: ꝑcipiendasque mandent: q̄ uero grām cōparant eas p̄ se exequāt̄: q̄ in p̄tāte est. Cuius rei exēplū manifeste ī choris apparet: quorū certamini magistratus præmia ponit. Cogere aūt illos & monere & castigare: non magistratus sed aliorum officium est. Ita q̄ gratissimum in ea re putaret̄ esse: hoc magistratu fit: quod uero odiosum est aliis cōmittitur. Quid igitur ꝓhibet & in cæteris reb⁹ hoc idem seruare. Ciuitatum enim aliæ per tribus diuisæ sunt: aliæ per classes. aliæ per centurias. aliæ item aliter: & cuique parti suus præest magistratus. Si q̄s igitur his q̄ēadmodum choris præmia ponit: quinam armis præstent. qui equis: qui ordine. qui uirtute in bellis. qui in iustitia in consiliis. eueniet profecto: ut certatim his rebus oī bus enixe studeant. Quāobrem & properabunt uelocius ubi op⁹ erit honoris gratia & tributa soluent. & quod optimū quidē est: minime aūt consuetum: cultus terrarū multo splēdidior fiet. præmio posito uillis & agris optime sint exculti. In q̄ quidem re manifestissima apparet utilitas. Nam & crescunt uectigalia. & frugalitatē negociū pariet: nec ob desidiam libidines crescent. Sin autem mercatura ciuitati est utilis huic quoque rei p̄miis constitutis multi mortales ad eam rē excitabunt̄. Quod si is qui redditū aliquē honestū reipu. excogitarint. præmiū ꝓponetur. nec huius quidem rei meditatio negligetur. Vt āt sūmatim oīa cōpræhendā: si cuiuscūque boni authorib⁹ meditandis. multis aūt in eo genere occupatis necesse erit multa utilia inueniri: inuentaq̄ augeri Si aūt id uereris o Hieron ne hæc tam multa præmia magnā exhauriāt pecuniam: succurrat tibi quæso q̄ nihil ullius emit̄ q̄ q̄ præmio cōparat̄. uidemus .n. in musicis gymnicisq̄ certaminibus: q̄s curas quos labores quos sumpt⁹ ꝑ paruulis præmiis subeant hoīes. & Hieron me hercule inq̄t Symonide uideris narrasse. Sed tn̄ de his armatis: qui mercede accepta nos custodiunt: hēs q̄ doceas ne eā de cā odio simus ciuibus nr̄is. An forte censes: ut is qui ametur a suis nullis omnino custodibus indigeat. Non ita inq̄t symonides: sed indigebit. Neq̄.n. me fugit quosdam esse hoīes: qui uelut equi quanto magis illis idulgeatur: tanto maiori petulantia sunt. Hoc itaq̄ genus homīum compescet armorum terror. boni autem ex nulla re tantū cōmodi capient: & simul tu eosdem capitis tui habebis custodes: cum iam sæpe dominos uiolentia seruorū occiderit. Si igitur imprimis hoc erit illis præceptum: & omnes ciues custodiāt & si res ita postulet: opem ferant: neq̄ enim ulla ciuitas improborū hominū omnino ē uacua: si hoc itaq̄ spectare ad suum officium persuasum erit illis: ut ciues tuerentur: & præterea colonos: iumentaque ipsorum: fiet profecto ut

ciues omni metu:ac solitudine per illos liberati commodius res suas curare: atq augere possint:hostium uero aut repentinam uim repellere:aut latẽtes insidias præsentire quis melius potest:q̃ hi qui continuo sunt in armis: hæc illa illorum officia domini erũt:militiæ uero nihil hoc genere hominum potest esse utilius.Nam & pugnabunt & labores suscipient & pericula subibunt ante ciues tuos. Vicinas autem urbes propensiores ad pacem faciet eorũ formido:homines enim cõtinuo belligerari parati facillime omnium & suos seruare:& inimicos labefactare queunt:atqui ubi ciues tui intellexerint ab eiusmõi armatis:nihil bonis hominibus periculi esse:malos autem iniuria prohiberi. auxilium ferri afflictis:ptotegi ciues:in bello labores suscipi.nullus fere reperitur qui pecuniam pro illorum mercede non libentissime:ac promptissime cõferat:cum sæpe alias haud quaquam in re tã utili priuati hoĩes maiores sumptus sustineant.Illud quoq te decet o Hieron ne recuses rem tuam propriã in communi utilitate uelle consumere.Nam ut mea quidem fert opinio:longe oportunius decentiusq expenditur a tyranno in rempublicam,quã in priuatam:quod facile patet:si sigillatim consideras.Si enim tibi sit splendida domus infinito sumptu instructa:utrum ex illa maiorem tibi gloriam comparari putas:an ex uniuersa urbe:mœnibus:templis:porticibus foris curiisq ornata. Armis uero utrum tuis propriis egregie tectus:magis tremendus hosti uideretur:an si tota ciuitas bene armata sit. Vectigalia autem utrum putas maiora fore:si solum res tuæ diligentissime curentur:aut si omnium ciuium res tua diligentia frugifere fiant.Currus uero quos alere magnificentissimũ munus:pulcherrimaq exercitatio putatur:utrũ magis putas decere: si plurimos omnium equorum tu unus alas & certamina mittas:an si ex tua ciuitate plurimi exerant:plurimiq decertent. Victoria autem utra pulchrior tibi uidet ex equorum uirtute:an ex ciuitatis cui tu præsis fœlicitate.Ego sane nec decere quidem arbitror.tyrannum hominem cum priuatis certare. Victor enim nullam gloriam assequitur tyrannus.sed inuidiam,ut ex multorum bonis pecuniam trahens:ad suam magnificentiam:uictus uero omnium maxime ridiculo est.Sed est tibi o Hieron ut quidem uidetur:cum aliis qui ciuitatibus p̃sunt honestum certamen. Quos si tu quidem superaueris: ciuitatem tuam fœliciorem ostendens maxime:pulcherrimam gloriosissimamq uictoriam assequere.ex quo illud primum continget:quod tu potissimum cupis:ut carus sis tuis.deinde non unicus erit tuæ uictoriæ buccinator sed omnes tuam uirtutẽ decantabunt.Intuebuntur te non solum singuli homines: uerum etiam uniuersæ Nec solum priuatim:sed etiam ciuitates publicæ admirabuntur . Licebit q tibi quacunq uolueris uisendi gratia tuto proficisci.Licebit & domi hoc idẽ assequi. Semper enim aderunt turbæ hominum ostentare tibi cupientium si quid aut prudentiæ aut decoris:aut boni alicuius habeant: & tibi omni studio placere enitentium : fauebunt tibi præsentes: cupient uidere absentes:

nec solũ diligeris ab omnibus: sed etiã amabere: nec timebis tu q̃dem quenq̃ sed alii pro te solliciti erunt: ne quid tibi cõtingat aduersi. Eritq; persuasum omnibus: ut de tua salute cogitare debeant. Quare si quid unquã immineret: nõ solum haberes illos periculoꝝ socios: uerũ etiã ꝓtectores acerrimos: nec erit uerendũ tibi multis pulcherrimisq; muneribus affluenti: ne cui non bene de te merenti quippiã de fortunis tuis patiaris. Omnes.n. tuis bonis uidebis gaudẽtes: omnes pro tuis rebus nõ secus ac propriis uigilantes: in thesauris aũt habebis cunctas amicoꝝ diuitias. Sed age o Hieron ditabis amicos: te enim ipsum ditabis. Auge ciuitatẽ: tibi enim ipsi cõparabis potentiam. Quare illi amicos atq; socios: puta ciuitatẽ q̃dem ꝓpriã aĩam: & hos oẽs uincere coneris officio. Si.n. amicos beneficiis cõplectere: nihil tibi obesse poterũt inimici. Quæ oĩa si tu feceris: cunctaꝝ quæ in humana sunt uita: pulcherrimã ac beatissimã rẽ possiedbis. Fœlix enim cum sis nemo tibi inuidebit.

FINIS.

GVARINI VERONENSIS IN PLVTARCHVM PRAEFATIO

MAIORES Nostros Angele mi suauissime non admirari: & maximis prosequi laudibus non possum: cum tantam in eis animi magnitudinem: atque constantiam fuisse intuear: ut litterarum ac doctrinæ studia: simul & rerum tum publicarum: tum familiarium negocia capescerent. Itaque complecterentur ut eos neq; subtilitas: neque discrimen: neque occupatio detereret: Quin adeo sedulo: adeo prudenter: adeo prouide suam impartire diligentiam: ut qua in re magis excelluerint: non facile dignoscas. Tanto quippe cum ordine. & ut ita dicam parsimonia suum distribuisse tempus uidentur: ut ex ocio negocium etiam ex negocio ocium nullum omitterent. Horum uestigia: cum uirili pro parte: & quantum hac ætate fieri potest te longe imitantem aspicio. Tibi pro nostra mutua beniuolentia: & charitate congratulor. Nam eo pacto magistratus & publica exerces munera: ut & libros ne omittas & domesticæ rei curam suscipias. Maiorem autem immodum me tua quædam sedulitas & accuratio propensa delectat: quam in educandis præcipue filiis tuis: recte pro ætate morandis adhibes. Id sapienter equidem & summa cum ratione prouidisti ut uirtutem & honestos mores a teneris imbiberent annis: Certum mediussfidius. ac stabile legatum. Nam cum reliqua momentanea: & fugacia bona: & quædam ludibria fortunæ sint. Virtus profecto constans: æterna & nostra est possessio. Sed quid opus est meis hæc efferre sententiis. Adest eruditissimus: & clarissimus auctor Plutarchus: qui omnem rem de hac ipsa de qua loquor istitutione a uertice: ut aiunt ad calcem non minus acute q̃ sapienter explicabit. Eum nuper ex græco latinum feci. tuoq; nomini dedicaui. Suscipies autem opusculum: cuius & si interpretis iudicium minus luculenta fortasse sit dictio: sententiarum tamen elegantia: & præceptis diuino quodãmodo excogitatis abunde læta-

bere:habebis.n.unde & animũ demulceas legẽdo:& tuos educando instruas Qua in re abs te peto:& magis atque magis oro ut illustrissimo imprimis Manueli Crisolorae gratias habeas suũque tollas ad sydera nomẽ. Quoniam eius uiri opera:simul & humanitate factũ est:ut graecaꝝ splendor lraꝝ ad nostros redierit hoies:quos ob eaꝝ ignorationẽ nõ paruae dudum inuoluerant tenebrae:sed de his alias Plutarchum ipsum audiamus.

PLVTARCHVS DE LIBERIS EDVCANDIS.

QVIDnam est qđ de ingenuoꝝ educatiõe liberoꝝ dicere qspiam possit: quarũue reꝝ usu ii ad morũ ꝓbitatẽ euasuri sint. Ea cõside remus:ante oĩa de ipsoꝝ ꝓcreatiõe:fortasis principiũ fecisse praestabit. Si qs igit illustriũ eẽ natoꝝ pater optat: id ei ꝓponẽdũ arbitror:ut ne uilibus:aut abiectis sese deuinciat mulieribus qles meretrices sũt aut pellices. Quibus.n.ulla ex patre:uel matre inata est macula:eos quoad uita supersit indelenda quaedã ignobilitatis conuicia cõmitantur:quae increpare:carpereq̃ uolentibus in prõptu magnopere sunt. Sapiens nimirũ is extitit poeta:qsquis infoelices ait esse ꝓgnatos:quum nequaq̃ recte fundamenta sui generis iaciantur. Pulchre igitur libertatis:ac licentiae thesaurus est bonis procreatũ eẽ parentibus. Quae res in his plurimũ fieri debet:qui legitimã exoptant sobolẽ:atqui simulati:& nummoꝝ instar ficti generis arrogantia falli:de primique natura solet:quocirca is rectissime cecinit poeta:qui hũc in modum inquit. Sceleris pen ꝑtũ mens usq̃ sibi cõscia:fortissimũ queque captiuũ trahit uirũ. Queadmodum iactantia simul & fastu referti sunt.quibus clarıs nasci parentibꝰ optigit. Eam ob cãm filium Themistoclis Cleophantũ multotiẽs in multitudine dixisse ferunt. Quicqđ is expeteret ab atheniẽsiũ populo mox approbatũ iri. Nã q̃ ille uellet:& mater:& q̃ mater & themistocles. Quae uero themistocles.eadẽ & uniuersus atheniensis populus. Dignissimũ est eam ai magnitudinẽ collaudare.eoꝝ qui iccirco regẽ. Archidamũ pecuniis mulctauere.qm̃ pusilli corpis mulierem matrimonio capere passus erat. Subinde dicentes:q̃ ille nõ reges:sed regiã eis stirpẽ ledere cogitasset. Post haec deiceps dicat q̃ maiores nrĩ haud neglexisse uidentur. Quidnã illud est:ut q se mulieribus generãdae grã sobolis admouent:hi oino sobrii:aut uino saltem modestissime delibato congressum faciant. Quibus.n.ex initio ut a genitoribus ꝑebri etatem seminarent accidit:ii uini auidi.ac temulenti nimium eẽ solent. Ea ꝓpter cũ Diogenes quẽdã ex temulentia alienatae mentis adolescentulũ desipe rerneret. Adolescentule inqt ebrius te seminauit pater. Et de genitura quidẽ hactenus. At uero de ipsa iam degenda uita uidetur explicandum.

GEneraliter eqdẽ:qđ de artibus ac sciẽtiis dicere cõsueuimus. Idem ẽt de uirtute dicendũ. Tria eẽ quae ad operis ꝑfectiõnẽ rite obeundam concurrere oporteat.naturam.rationem.& cõsuetudinem. Rationẽ disciplinã uoco.consuetudinẽ uero exercitationẽ. Initium a disciplina. Vsus ab exercitio ac meditatiõe fiet. Ex oibus aũt absolutio com/

parabiť. Sin istoꝝ pars ulla defecerit: necesse erit hanc claudā eē uirtutē: Cæca
.n. res ē sine disciplia natura: Et absq; natura disciplia manca res existit. Impfe-
ctū aūt qddā existit. si ābobus his careat exercitatio. Nā sicut ī agroꝝ cultura bo
nā ī primis eē tellurē oportet: tū serēdi pitū agricolā: de hīc optia semina. Eodē
mō telluri naturā. agricolæ pceptorē: seminibus studioꝝ institutiōes ac pcepta
cōferes: qoia in eoꝝ aīos cōueisse: adspirasse cōtenderim: quos uniuersi decan
ttāt. Pytagorā dico Socratē Platonē: & qsq; sempiternā cōsecutus ē gloriā. Ingē
tis certe fœlicitatis & diuini fauoris ē si cui singula hæc dii cōtulerūt. Q̄d siqs
tam idoneū existiat īgeniū posteaq doctriā & rectā ad uirtutē nactus ē exerci
tationē: ingētes naturæ defect⁹: ut fieri pōt nō remitteī magnū in modū: imo
uero prsus errarē se sciat. Socordia naturæ uires pimit: doctria tollit ignauiā. Fa
cilia quoq; ipsos fugiūt negligētes. Difficilia uero cura & diligētia capessuntur.
Q uā expeditissima: q̄q; efficax sedulitas piter ac labor existit cōplurib⁹ ī reb⁹
facile: si cōplexeris disces: Aqꝝ.n. guttæ lapides cauāt. Ferrū & æs manuū tacti
bus obteruntᷓ. Carpetoꝝ rotæ sūmis inflexæ uiribus haud ullo pacto pristinā
reparare rectitudinē pñt. Curuatas histrionū uirgas nullo dirigere mō licet.
Q uin factus pter naturā labor naturæ uim superauit. An hæc dūtaxat dili-
gentiæ ptātē indicant. Minime: imo uero & infinita cætera: Si qd fertile natura
solū incuriæ dedit: squalet incultū: quicq; natura pstantius ē: eo magis si p ociū
ac negligētiam omissū erit pdit. Est ne qspiā infecūdus & supra modū aspior
ager. At cultus generosos edidit fruct⁹. Q uænā arbores sunt: q datæ neglectui
nō simul & tortæ pululent & steriles pstent: Q uū eædē rectū assecutæ patro
ciniū fructuosæ sint & magnope fertiles. Q uæ corpis fortitudo ñ obtundit
& pp incuriā molliciē: ac malā habitudinē nō perit. Q uæ aūt imbecilla adeo
natura q̄ p exercitatiōes: atq; certamina ad maximas nō augeat uires: Q ui ue
ro equi a primis bñ domiti ānis suis nō obsequunt sessoribꝫ: Q ui aūt indomi
ti pstant: nōne ceruice durissimi & aīs feroces euaserūt. Et qd admirari cætera
opus ē: cū truculentissimas feras laboribꝫ mitigari mansuefieriq; plerisq; cer-
namus. Bñ Thesalus ille: qui cū interrogaretur qnā abiectissimi thesaloꝝ eēnt
Q ui bellicaꝝ gētē reꝝ agūt: Inqt: Et qd multis opus est uerbis. Consuetudo
est q lōgeua pmaneat: Siqs pprias familiaresq; ex cōsuetudine uirtutes agat: is
nullo aberrare posse mō uidetur. Q ua in re unico usus exēplo āplius de hisce
rebus plixiora enarrare desinā. Licurgus ille sparthanoꝝ legislator geminos
ex hisdē pentibus catulos suscipiens: haud similibus educauit moribus. Alteꝝ
.n. elluonē luxuriaq; solutū. Alteꝝ indagine sagacē: & uenationibus idoneū red
didit. Postea cū aliqñ lacedemonii unum in locum cōuenissent. Ad parandā
inquit uirtutē uiri lacedemonii ingens ē momentū consuetudo: disciplina: do
ctrina: & uitæ institutio: q uobis illico manifesta uehementer eē faciam duos
subinde catulos adduces: cū ollā in medio leporēq; corā eis posuisset: alter qui-
dem leporem: alter in ollam magno erupit impetu. Cum autem lacedæmo
nii nondum quidnam id sibi uellet coniecturarent: aut quamobrem catulos

ostentasset:hi ambo dixit iisdem orti parentibus:cæterū diuersam uitæ cōsue tudinē assecuti:alter gulosus:alter uenator euasere. De uita quidem ac con/ suetudine satis. Consequens est ut de educatione dicatur.

Oportet:ut mihi profecto uidet:ut matres filios educent eisq; ube/ ra porrigāt:qm maiori cū charitate:& impensa magis diligēti nu trient:ut quæ natos ex intimo:& ut dici solet ex unguibus ament Nutrices uero:& alumnæ suppositam quandā & ascripticiam beni uolentiā habent utpote mercedis gratia diligentes. Quod matres eos quos pgenuerint nutrire alereq; cōueniat:ipsa ēt natura demōstrat. Vnicuiq; enim animantiū generi:quæ pariunt iccirco simul & lactis alimenta suppeditauit. Eius quoq; sapientē fuisse puidentiā constat:quæ duplices mulieribus mam/ mas addidit:ut si gemellos peperisse contigerit:duplices ad alendum fontes haberent. Præterea ut maiorē in eos quos pcreassent amorē beniuolentiāq; fouerēt. Quod mediusfidius haud iniuria factū est. Victus.n.cibiq; sodaliciū qddā beniuolētiæ:& amoris incremētū existit. Nā & belluæ dū a sociis pastus auelunt:magnū pre se ferre desideriū uident. Danda psertim opera ut matres quēadmodū enarratū ē filios educent:eisq; ubera porrigāt. Sin id facere neq; rit uel pp aduersam corporis ualitudinē:id nāq; īpedimento esse poterit:uel pp alioꝝ studiū gignendoꝝ:alumnas ac nutrices nō uiles e qdē:aut aduentici/ as:ueꝝ q̄ maxīe idoneas probasq; suscipiendas esse censeo. Primū qdē mori/ bus instructas patriis. Sicut.n.infantiū mēbra:simulac nati sunt formari com poniq; debent:ut recta:minimeq; obliqua fiant. Ita pueroꝝ mores principio apte:cōcinneq; fingere cōueniet. Illa nāq; nouella ætas:ad fingendū facilis & tenera est.& ipsoꝝ animis dū molles adhuc extāt disciplinæ melius instillant. Difficilius aūt quæ dura sunt molliunt. Ita & doctrinæ dū puerilis adhuc ani mus est insculpuntur. Aptissime igitur diuinus ille Plato nutrices admonuisse uidetur ut ne friuolas ac turpes pueris fabellas mandent:ne illoꝝ animos ex initio stultitia:& corruptis imbuāt moribus. Pulchre igitur phocides. poeta monuit. Dū tener est gnatus generosos instrue mores:Illud etiā ne omittatur dignū est:ut adolescentulos q alūnis cōuicturi.mistraturiq; sint tales ī primis inqramus ut bonis ueniant īstituti moribus. Dehinc ut patriū sermonē ac ex/ pedita pnunciare uerba sciant:ne barbaris uocib⁹:aut deprauatis moribus in tincti aliqd ex his uitiū reportent. Haud est ab re illud usitatū sermōe puerbi um. Si claudo uicinus habitaueris:& ipse claudus ābulare disces. Postq̄ perue tum eo ætatis erit:ut iam pedagogis cōmitti pueri debeant:hinc ad eoꝝ insti tutionē omnis hēbitur diligentia.ne mācipiis aut barbaris aut pfidis & incon stātibus filios tradere se nesciāt.cū irridēda uehementer hoc tēpore multorum adsit consuetudo. Præstantes siquidem seruos nacti. hos quidem agriculto/ res designat. illos naucleros: mercatores. quosdam & domesticæ rei dispensatores. At si quem temulentum scurram. & ad omnem rem ge rendam prorsus inutilem seruum repererint. huius curæ natos commit/

unt.Frugi uero pedagogum talem natura esse oporteret:qualis Achillis pedagogus phenix erat:que iccirco Peleus ut est apud Homerum Achillis curæ pfecisse dr. ut ei dicendi pariter ac faciedi ductor foret atq; magister. Maximu oium longeq; primariu dicturus accedo. Inquirendi filiis præceptores quoz uita nullis obnoxia criminibus irrepræhensi mores & optimu experimentu. Honestatis.n.fontem:simul ac radicem esse liquet legittima consequi disciplinam. Ac ueluti coloni spes arbusculis circuponunt. Ita & æquissimi præceptores consona pueris instituta & admonitiones inserunt:unde rectissima morum germina pululent. Nunc uero respuendi:stomachandiq; nonnulli sut genitores:qui priusq ullam ex præceptoribus experientiam sumpserint: hominibus aliquando improbis:imperitisq;:ac ignorationis signis liberos commedant:quod & si per ignorantiam factum fuerit ridiculum tamen est illud autem extremu certæ stultitiæ. Quidnam inquies.quidam enim qq qbusdam dicentibus peritis aliquoru inscitia iprobitateq; cognorint:idq; psenserint. Eis tn suos comendat pueros. Nonulli placidis eoru uicti blanditiis. Sunt q rogatium amicoz gra tribuat. Qua in re simile quipiam factitat.ut si qs ægroto laborans corpe doctu ac salutiferu omittes medicu:ut amici gratiam ineat i peritu deligat:a quo fortassis in pernitie det:aut præstantissimo gubernatore dimisso:obsecratibo amicis pbet ignaru. Proh iuppiter diiq; oes:e ne paternæ quispiam appellationis:qui pluris obsecrantiu gratiam q liberoru eruditione faciat. Haud ab re q antiquus ille Crates dicere solebat:qui si licuisset ubi in altissima urbis parte coscendisset.se uociferatu aiebat. Quorsum ruitis hoies q oem in comparandis pecuniis studium facitis. Filioru uero quibus eas relinquentis nulla sane curam suscipitis. Quibus addendu ea censeo: q hi patres haud aliter faciunt q qui magna calceorum sedulitatem habent cum interim pedem ipsum paruipendant. Multi sunt parentes in quibus adeo nummorum amor pariter & filiorum odium creuit:ut ne maiora impendant salaria:nullius existimationis homines eorum natis deligant:uilissimorum præciorum disciplinam insectantes. Ob quam rem Aristippus haud insulsæ quin urbano plurimum sermone quendam mentis inopem patrem carpsit. Quo piam.n. ex eo percunctantem:quanta instruendi gratia filii mercedem postularet. Seruum enim comparare mille dragmis possum. Duos inquit habebis seruos & filium:& quem mercaberis. & summatim dicam quonam modo absurdum non est.nostros quo dextra cibos capiant:ita assuefecisse:ut ad leuam protendat:continuo increpemus:nullam autem facere prouidentiam:ut idoneas atq; legittimas audiant disciplinas. Quid autem his admirandis accidat patribus postq filios male nutrierint:maleque instruxerit:dicere aggrediar. Nam cum supra uirili toga salubrem ac bene institutu uiuendi ordinem aspernates ad imodestas ac seruiles sese præcipitarit uoluptates:tunc ita liberos erudiuisse penitet. Cuq; nulla extat utilitas sese ob illorum peccata discrutiant. Hi enim

assentatores parasitosq́ recipiũt indecores ac execrandos hoies & pnitiosos
iuuẽtutis euersores. Illi scorta meretricesq́ supbas atq́ sumptuosas redimunt.
Alii obsoniis & exquisitis ferculis dies pagũt. Quidã in alea: pcacissimisque
sodalitiis uti naufragi demergũt. Nõnulli iuuenilib⁹ sese magis applicãtes ma
lis adulteria libidinesq́ cõplectunt: & unicã morte uoluptatẽ existimant. Verũ
enimuero hi: si cuiuspiã philosophi cõsuetudinẽ habuissent aũt talibus pfecto
rebus aiũ induxissent. Quin id Diogenis pceptũ didicissent: q uerbo quidẽ
grauiter: re aũt uere cõmonefacies. ait Metriciã ingredere domum. ut pdiscas
qm uilissimarũ rerũ pcia nullã prese ferunt excellentiã: & ut succincte dicam
uaticinari magisq́ admonere iure me existimans. Vnum in hac re primũ: me
diũ atq́ postremũ esse uerticẽ asseuero: ut honestæ uitæ regula & legittima sit
eruditio. Hæc eẽ q̃ ad uirtutẽ ac beatitudinẽ plurimũ ferãt adiumẽti: cætera q
dem bona humana qdã esse pusillaq́ & indigna q̃ tantis insectemur studiis.
Pulchra qdẽ mediusfidius est nobilitas. Sed maiorũ illud nrõrũ bonũ existit.
Prætiosæ quippe diuitiæ. Verũ ea est fortunæ possessio: cũ eas & hñtib⁹ mul
totiens auferat & minime sperantibus afferat. Magne insup opes signũ quod
dã & facinorosis nota seruis & calũniatoribus iacet: quotiẽs loculos agitare a
doririq́ cõcupiuerint: & qd̃ maximũ est. Hæ quoq́ sceleratissimis cões hoib⁹
sunt. Gloria uenusta qdẽ res est: sed incõstans minimeq́ stabilis. Forma præ
cipuũ quoddã & p q̃ uendicanda magnope decertat. At caduca paruoq́ du
rans tpe. Præciosa quippe sanitas. Verũ pmutatiõi prsus obnoxia. Cõcupitæ
sane uires: & in partẽ beatitudinis collaudandæ. Sed facile aut ægritudine ut
senectute contabescunt. Si quis omnino corporis robore glorietur: sententia
falli se ædiscat. Humana siquidẽ uis præcæteris pars quota extat aiantibus. El
lephantes inquã: tauros: atq́ leones. Nostris aũt in rebus sola & imortalis &
diuina est eruditio. Et uniuersis duo humanæ naturæ per quã peculiaria bõa
sunt intellectus & ratio. Et intellectus quidẽ impat. Rõ aũt obsequit. Hũc nul
lus fortunæ tollet incursus: nulla calũnia distrahet: nõ ægritudo corrũpet: ne
q́ senectus ullis affliget nocumentis. Solus intellectus est: qui uetustate confe
ctus repubescat cũ & reliq oia tempore diminuantur: scientia senectus auge
scit. Bellum singula torrentis instar trahens: & omnia ferens solam doctrinã
nequit eripere. Quocirca philosophum Stilponem illum megarẽsem me
moratu dignum fuisse responsum autumno. Nam cum Demetrius captam
urbem solo æquasset Stilponem interrogauit: nunquid suorum quicquã ami
sisset. Cui Stilpo haud equidem inquit. Bellum enim nulla ex uirtute spolia
ducit. Concors huic: consentaneum illud socratis uidetur esse responsum.

Nam cum Gorgias (ut arbitror) percontaretur. An Persarum Regem foe
licem esse putaret. Nescio inquit quantum habeat uirtutis ac disciplinæ. per
inde ac in hisce. Non autem fortunæ bonis persistat beatitudo. Cæterum
quemadmodum nihil filiorum eruditione propensius: & conducibilius fa
ciundum esse moneo. Ita incorrupta ac salubri patria insistere oportere

dixerim. Ita ut liberi a popularibus: & laudatiuis q̃ ꝓcul nugis abducantur. Nā multitudini qui collibuerit: iis sapientibus displiceat oportebit. Testimonio est Euripides ita dictitans: Iners ego sum meos in uulgum uersus dare. Modicis uero: ac equalibus sapientior. Et ꝑfecto qui peritis cōtemptui sunt: ii ad perorandū in multitudine magis idonei habent. Qui enim ad turbulentissime gratiā: & beniuolentiā plæbis ineundā sua constituerint exercitia: eos ut plurimum ꝓdigos: & uoluptatis auidos intueor: & iure quidē ac merito. Nam si qs ut uoluptatē aliis cōparet honestatē negligit: is certe rectas ac salubres delectationes suas antepōere: aut ꝑ uoluptuosis modesta sectari nullo mō poterit. Adhæc ne pueri dicant ex tēpore cauendū erit. Quod enim īconsulto ac temere dictū: factūue sit: id pulchrū eē neqt. Vtq3 in ꝓuerbio ē: difficilia honesta sunt impmeditati quoq3 sermones pluria leuitate: incuriaq3 referti: neq3 unde sumendū exordiū: neq3 ubi facile cōspicant. Præter alia delicta: qbus ex tēporariæ dicendū est: hi ad īmoderatā quandā incidūt multiloquentiam. Cōsyderata uero meditatio orationem e congrua uagari mensura nō sinit. Periclem ut accepimus ad ꝑorandū cōuocatū multotiens populo nequaq̃ audiuisse cōstat q̃ imperatum se eē diceret. Eodē mō & ei⁹ in republica emulator Demostenes: quū ad cōsulendū accerseret a populo: restitit. Nō.n. īstructus sum ait. Hanc nullo cū autore: mendacēque traditioē eē fortasse qs dicet: Verū in oratiōe cōtra mediā cogitationis utilitatē palā adduxit: hūc in modū ingens. Ego uiri atheniēses cōsideras se me fateor: & quantū in me situ est præmeditatū uehementer eē nō inficior. Miserandus.n. certe forē: si ita dispositus accessissem: ut q̃ de hisce rebus oraturus sum: incōsiderata præterissem. Neque uero id nūc dico: ut sit oino dicendi expedita ꝑparatio reprobāda. aut quominus ab his eā rē digne exequi possint habenda sit exercitatio: sed hoc iuueni parce faciendum: quoad uirilis succedat ætas: neue ex incidēti dicat dignū arbitror. At cū eloquēdi uires radices egerit tūc ubi tēpus aduocarit orandi libertatē impartire cōueniet. Sicut.n. q lōgo tempore in uinculis cōiecti fuerit: si posterius soluant: ob diuturnā uinculoꝝ consuetudinē ambulare nequeūt quinimo claudis incedūt pedibus: Ita & q sermonē diutius astrixerit: si quādo loquendū exēplo fuerit: nihilominus eūdē stillū interpraetis obseruāt. At si quis pueros ex tēpore dicere sinaſt: extremæ cām garulitatis instituit: Miser qdā pictor: quū suā Appelli ōnderet imaginē. hanc mō pinxi dixit: cui Apelles: & si taceas inqt. hāc subito depictā esse intelligo. Demiror aūt quonā pacto nō huiuscemōi depinxeris. Et ut ad priorē materiā referatur oratio: sicuti theatralē ac tragicam ita & depressam & humilē dicendi orationē euitandā fugiendāq3 prorsus admoneo. Tumidum nāq3 orationis genus ciuile nequaq̃ ē. Tenue uero nusq̃ mouet. Quemadmodū enim corpus non solum incolume uerum etiam bone habitudinis esse oportet: ita & oratione nō modo non egram sed etiam robustam esse conuenit. Nam quicquid tutū est: id solummodo collaudatur. Quod uero cum periculo fit: id etiā admiratione prosequimur. Eandem quoq3 de animi dispositione sñiam habeo. Nā neque

temerariū:neq3 audaciā prorsus exutū:ac timidū eē decebit:quū illud qdē im
pudentiam:hoc aūt seruilē afferat turpitudinē. Mediam autē in cunctis secare
uiam summæ & artis cōsonantiæ ē. Adhuc cum de disciplina cōmemorē de
ipsa qd opinor disserēdū censeo:sermonē uno cōtentū eē mēbro: nō aūt ua
riis distinctū esse clausulis:nō paruū iperitiæ ac dissonantiæ signū facio. Id p
terea ad exercitationē fastidiosum:& passim intollerandum arbitror. Vnicus
nanque canendi modus & innariatus psonis actus laborē simul ac satietatem
gignit. Amœna uero usqueqque uarietas cū cæteris in rebus:tū uero in uoci
bus atque spectaculis. Ingenuis igit adolescentibus nihil uel auditu uel specta
tu debet omitti. immo nec is qui orbis disciplinarū appellat. Verū hæc pinde
ac gustus gratia uel in transcursu pdiscēda sunt. Fieri aūt nequit:ut in cunctis
pfectionē assequant. Antiquiorē aūt primariaque philosophiam esse ducant.
Qua in re meam coram ex similitudine quadā cōstituēda sententia. Nam si
cuti cōpluris naui urbes obire ppulchrū est. Ita in pstantissima domicilium ha
bere cōmodissimū ac pciosissimū. Vrbane profecto Biantem philosophum
dicere solitū accepimus. Quemadmodū cū proci penelopes cōgressum ha
bere nequirent: eius se ancillis imiscebant. Ita & qui philosophia3 cōsequi nō
ualeāt:p cæteras nullius sane existimationis disciplinas aridi semper & tenues
itabescunt. Quamobrē aliarū artium & sciarum uti principem philosophiam
constituere oportebit. Ad corpis quidē curam duplicē sciam humana excogita
uit industria:medicinam dico atque gymnasticam:quarū altera sanitatem:al
tera bonam importat habitudinem. Animorū aūt egritudines atque lango
res sola ē quæ curet:medeaturque philosophia. Per hanc.n.& cū hac scire licet
qd honestū quid turpe:quid iustū:quid iniustū:& summatim quid deligendū
quid fugiendū:quomō parentibus:quomō natu grandioribus:quomodo pe
regrinis:magistratibus:aīcis:uxoribus:ac seruis utendum sit. Vt q3 deos uene
remur:parentes honoremus:seniores uereamur:legibus obtemperemus:ma
gistratibus cedendum sit. Amicos diligere oporteat:In mulieres seruare mo
destiam:caros habere liberos:minime seruire cum seruis:& quod maximū
est in psperis fortunæ successibus:lætitia nō effundi:nec in aduersis casibus
tristitia deprimi:nec oīo uoluptatib⁹ eē deditos:nec ita p iracundiam affici:ut
belluarū aīos induamus:q ex oībus phiæ bōis antiqssima iudico. Generosi.n.
secūdam ferre fortunā uiri officiū est:Sine iuidia uero hominis bn instituti:
uoluptates rōne supare sapiētis. Iracūdiā uincere ñ nisi pfecto:aut abiecti mu
nus ē uiri. Cæterū eos pfectos opinor eē hoīes.q ciuiles cū philosophia pote
states queant immiscere. Hos sibi gemina uendicare bona reor. ut scilicet
eorum uita ad communem omnium utilitatem in republica duceretur. & sū
ma cum tranquillitate nullis obiecta fluctibus per sapientiæ studia uersare
tur. Nam cum triplex uitæ genus existat. unum quidem actiuum. contem
platiuum alterum. tertium uoluptuosum. Hoc sane dissolutū & uoluptatis
mancipium. belluarum est & infimorum hominum. Actiuū autem si philo

sophia caruerit ineptum est:& magnis delictis inuoluitur. Speculatiuum si ab actiuo iungitur, prorsus inutile. Experiundum igitur pro uiribus ut & publica conficiantur:& philosophia uendicetur quemadmodū pro temporibus attinere uidebitur. Hunc in modum Pericles ciuilia tractauit officia. Hunc in modum Architas Tarentinus. Hunc in modū Dion [illegible] Siracusanus:& thebanus Epaminundas:quorum utrunque Platonis constat fuisse discipulum. Circa disciplinam quid amplius immorari deceat nescio:nisi ꝙ praeter ea quae dicta sunt conducibile:immo uero necessarium existit:ut ad adipiscendos antiquorum codices ne parum diligentes sint. Verum hi pro agricolarum more colligendi. Nam ita disciplinae instrumentum.nō librorum possessio:sed usus & exercitatio est:sicut & colendi scientiam ab tellure:non autem a uomeribus & reliqua supellectile conseruari contingit. Corporis certamina ut contemnantur.ne digna quidem extant:sed ad eius rei/praeceptores: ut ad ipsa quantum sat erit elaborent:pueri dimittantur:quo & apta quaedam membrorum compositio simul & robur acquiratur. Bona.n.in pueris corporis habitudo.bonae quoque senectutis fundamenta facit:sicut hyemi necessaria per serenitatem parare conuenit. Ita & boni mores:& optimū ad senectutem uiaticū modestia in ipsa iuuenta reponentur. Adeo autem pinde ac in cella quadā reseruandus est corporis labor:ut ne fragiles:leuiterꝗ cedētes ad doctrinae studia fatigati succumbant. Hostes.n.disciplinarum:ut a Platone dictum est labores atꝗ somni. Quid is tantū insisto:cum ad id quod dictum longe principalius est explicādum:somno ducat studio. Militaribus nanꝗ certaminibus pueros exercere conueniet:ut in iaciendis hastis:tractandis arcubus uenatiōibusꝗ magnopere contendant. Victores/eorum quos bello deuicerint bona sibi ipsis praemia esse proponant:Bellū educatam in umbra corporis habitudiné repudiat. Macillentus aut miles:bellicis assuetus certaminibus pugiles:& structas praelio ꝓpulsat acies. Quid ais dicet quispiā:tu cum de ingenuorū educatione liberoꝝ daturum te ꝓcepta spoponderis:postmodū inopes:ac populares ita uideris ꝑcurrere haud certe difficile. Ego nanꝗ hanc ipsam institutionem cōem omnibus:ac utilem esse maxime uelim. Verum si ꝓpria laborātes indigentia meis uti cōmonefactionibus nequierint fortunam.nō aūt me cōsulentem accusent. Enitendum itaꝗ ꝑ uiribus:ut optima pueris:uel ēt ipsis pauperibus fiat educatio. Sin aūt/possibili saltem potiendū erit. Et ista quidē quae grauiter in sermone obiici poterant adduxi:ut quae ad rectam iuuenū instructioem ferunt deinceps adiungam. Illud igitur assero ad honesta pueros exercitia:nō plagis aut uerberibus:sed monitis ac rationibus adduci oportere. Omitto enim ea magis seruos decere ꝗ liberos:qui durati rigescūt:& ad labores sustinēdos.nunc ob plagarum dolores:nunc ob contumelias horrent. Liberalibus autē pueris maiorē:laudes:ac uituperia:ꝗ uerbera cōmoditatē afferunt. Illae enim ad honesta concitant.haec a turpitudine cohibent. Mixtī uero & alternis utendum erit obiurgationibus:& laudibus. Postquā uehemēter

obiurgarint pudore agendū erit: rurſuſq; laudibus reuocabūt: hiſq; imitandæ nutrices erūt: q̃ ubi infantes lugere coegerint ubera denuo ad eos ſolā dos admouēt. Cauedū aūt erit ne ī modicis laudationibus intumeſcat: qm̄ nimis demoliti laudibꝰ frangunt̄. Pleroſque iā ego p̄res uidi quibꝰ amor nimius ne amarēt cā extitit. Quid. n. eſt qd̄ dicere uelim: ut exēplo luculentior fiat oratio Nā cū hi feſtinēt ut filii in cūctis ocius antecedāt: imēſos illis labores adiiciūt: ſub quibꝰ defeſſi corruāt: & alioqn pōdere moleſtiarū oppreſſi doctrinā minus māſuete p̄cipiūt. Plātę. n. cū modicis alunt̄ aquis: q̄multis ſuffocant̄. Eodē mō animus cū mediocri uegetat̄ labore ſub nimio demerſus opprimitur. Ab cōtinuis igitur laboribus dāda q̄dā in pueris reſpiratio. Reminiſci. n. oportet nr̄am oēm uitā in remiſſionē: ac ſtudiū eſſe diuiſā. Quocirca nō uigiliam mō uerū etiam ſomnū eſſe repertū: nō bellū ſolum: ſed & pacē: nō hyemem ſed & tranquillitatē: nō operoſos: ſed feſtos ēt dies: & ut generatim eloquar: laboris cōdimentū eſt ociū: idque nō in aīantibus mō: ſed ēt in his quæ anima carent fieri cōſpicies. Arcus. n. lyraſque remittemus ut tēdere poſſimus. Ac ſūmatim corpus quidē indigentia & replemēto. aīus uero remiſſiōe atque labore conſeruantur. Increpandi plerique merito ſūt genitores qui pedagogis atque p̄ceptoribꝰ filios ita cōmittūt: ut quid hi diſcāt: neque uideant: neque p̄tinus audiant. Qua in re plus quā opus ſit delinquūt: quū ipſi paucos intra dies expimēta ſuſcipere ac tentare debeāt: nō aūt in mercenarii diſpoſitione ſpem ſuā collocare. Nā & illi maiorē puerorū curā ac diligentiā facturi ſunt: quū rōne ubique reddituros ſe fore ſcient. hoc in loco generoſū illud lepidū ue ſtabularii dictum: qui nulla alia ex re equū adeo pingueſcere: quā regis oculo dixit. Super oīa puerorū memoria exercēda cōſueſcendaque. ea. n. diſciplinæ q̄ſi q̄damſcella penaria eſt. Quāobrē memoriā eē mr̄em muſarū tradit in fabulis. Quaſi uero inſinuet atque demōſtrēt nullam a natura rē tantū gignere ac nutrire quātū memoriā poſſe. Illa igit̄ in utranque partē exercendā: ſiue hi natura memores ſiue cōtra obliuioſi fuerint. Naturæ ſiqdē abūdantiā corroborabimus defectū uero ſupplebimus: cūque illis cæteros iſtis ſeipſos uincere cōtinget. Præclare. n. apud Heſiodum. Paruula ſi tentes ſuperadieciſſe puſillis. Idque freqns p̄gas magnus cumulat̄ aceruus. Illud uero ne parentes lateat memoratiuā doctrinæ partem nō mō ad perdiſcendū: uerū & ad cæteras uitæ res nimiā conferre portionē. Nam rerū geſtarū memoria ad futurorū conſultationē exēplū quoddā extat. Præterea filii ab uerborū turpitudine retrahēdi: ut. n. ait Democritus: Actiōis umbra exiſtit ōro: dehinc ut ipſi colloquio faciles & in obuiis cōpellādis ſuaues fiant p̄parandū erit. Nā ſicuti graues ī colloqo mores digna in ſe cōtrahūt odia: ita & pueri cati ſociis reddent̄: ſi q̄ſiti nō p̄tinaces oīo: nullique cedētes extiterint. Nō ſolū. n. uincere: ſed ēt uinci ſcire ſpecioſū eſt ī his p̄ſertim rebus ī quibus uictoria detrimentū parit. Extat huiuſcemodi cadmea certe uictoria. Huius rei teſtem adducendum ſapientem habeo Euripidem: Qui hunc in modum locutus eſt. Duobus obloquentibus: cum alter fu-

tit q̃ uerba frenat: is lõge sapiẽtior. Cæterũ illa nõ minus q̃ supiora longe ma
gis adolescẽtibꝫ exercẽda: ea sunt eiusmõi: sine mollicie uitã esse degendã: cõti
nendã linguã: irã sibi subiicere: manus cõprimere: q̃le aũt horũ unũqdq̃ sit de
spiciẽdũ. Hæc aũt ab exẽplis notiora fiẽt: & ut a posteriore prius exordiar. ple
riq̃ manus ad iniusta sũmittẽtes lucra an acta effuderũt uitã: ut Gilippus lace
dæmonius: q qm̃ pecuniarũ sacculos soluerat sparta i exiliũ expulsus ẽ. Sapiẽ
tis aũt munus est: ab nulla uinci iracũdia. Adolescẽs qdã temerarius admodũ
& fastidiosus Socratẽ calce pcussit. Quãobrẽ cũ moleste ferẽt comites adeo
q̃ ai discruciatos aspiceret: ut ipm̃ psequellẽt: si me asinus inqt calce pulsasset
dignũ ne: ut mutuo illi calces icuterent existimaretis. q̃ tñ haud ille prius effe
cit. At cũ eũ uniuersi probris isectarent: calcitronẽq̃ noiarẽt suffocatus ẽ. Cũ
Aristophanes multa in eum cõuitia dissipãs eã cui nebulæ titulus ẽ comœdi
am edidisset: & astantiũ quidam talia decãtans dixisset. Nunquid ista Socrates
inquo pateris aio. Haud equidẽ mediusfidius ait. Siquidẽ in theatro perinde
ac magno in conuiuio salibus mordeor. Sororia ista & paria Architas tarenti
nus & Plato gessisse uidentur. Ille eni ex bello reuersus rei nanq̃ militari ope
ram dabat: agrum incultũ ac squallẽtẽ offendens accito illius uillico nisi iratus
forẽ lugeres ait. Plato uero aduersus deditum uentri seruum fastidiendumque
ira percitus: uocato sororis filio Speusippo: sibi dixit: hunc uerberato. Nã ego
nimia exagitor ira. Ardua hæc & imitatu difficilia: dicet sane quispiã: nec ego
sum nescius. Verum enim uero toto enitendum est pro posse: ut istis utẽtes
exemplis ab inconueniẽti & sæua nimirum ira magnam salutem auferamus
partem. Nam cum alias quidem ad res: nec cum eorũ doctrina: nec cũ uirtute
certare possimus: suæ nihilominus sapiẽtiæ perinde ac deorũ antistes sacrorũ
expositores: tedasq̃ gestantes: hæc imitari pro uiribus: & aliquid deradere co
namur. De cõtinenda uero lingua ut pposui explicare restat. Si qs paruũ aut
cõteptibile suspicat a ueritate uehemẽter errat. Magnæ. n. sapiæ tempestiuũ ẽ
silentiũ: & oĩ certe sermone pstantius. Iccirco maiores nr̃i mysticas designas
se cærimonias uident: ut ex illis capta silendi cõsuetudine: deorum metum ad
humanorũ fidem archanorũ transferemus. Nã cum neminem tacuisse pigue
rit. dixisse certe complures. Præterea quod silentio retentum est efferetur pfa
cile: quod aũt ediderls nullo mõ reuocari põt. Scio inumerabiles ob linguæ i
temperantia ad maximas incidisse calamitates. Ex quibus relictis cæteris unũ
aut duos adumbrationis gratia meminisse sat erit. Cum philadelphus sororẽ
Arsinoem cœpisset uxorem. Sotades inquit in sanctam minime rimulã tru
dis aculeum: quo dicto in uincula coniectus: multo tempore putridus intabu
it. & intempestiue dicacitatis haud increpandas utiq̃ pœnas dedit. Qui ut a
liis risum exhiberet: in diuturnos collapsus est luctus. Paria & cum his conten
dentia Theocritus philosophus dixit sustinuitq̃ & grauiora nõ nihil. Alexã
der græcis: ut purpureas pararent uestes edixerat: ut cum rediret belli contra
barbaros a se confecti uictoriam solẽnibus celebraret sacrificiis. Tum nationi

bus argentũ p capita cõferentibus Theocritus inquit:prius quidẽ ſubdubita
bam:nunc uero perſpicue ſentio.hãc tibi ſcd'm Homerũ necem fore purpu/
ream:quibus ex rebus magnã alexãdro cõflauit inimicitiam.Regi macedonũ
Antigono:qui altero carebat oculo:cũ cecitatẽ obieciſſet:haud mediocrem ſu
ſcitauit iram.Magiſtrũ.n.coquorũ Eutrepionẽ in centuria q̃dã conſtitutũ:ut
rõnem redderet.acciperetq; ad ſe uenire iuſſerat:quã cũ ille ad eũ multotiens
aduertens rettuliſſet.Scio inquit Theocritus:ꝙ ciclopi me crudum appones.
Quod dicto illi quidẽ cecitatẽ:huic uero coquinariã obiectauit artẽ.Tunc Eu
trepion capite igit̃ carebis rñdit:& huius dicacitatis inſanieq; pœnas ſlues:de
hinc dicta renunciauit ad regẽ.At ille q̃ Theocritũ interficerent ſtatim miſit
Præterea hæc oĩa id qđ ſanctiſſimũ eſt pueri uera pferre cõſueſiant. Mentiri
.n.ſeruile eſt uitiũ:& a cunctis mortalibus odio inſectandũ.nec qđ apud me/
diocris ẽt ſeruos ueniã pmereat.Iſta quidẽ de puerorum ornamẽtis atq; mode
ſtia:nullã per ambiguitatẽ aut ſegnitiẽ diſputaturus acceſſi. De his autem dein
ceps dicturus ſum dubius pſto:& ancipiti magis trahor ſententia hac illac ue
in trutinæ modũ uergens:in neutram certus inducor partẽ. Permultus uero
de introducenda:aut re aduertenda me tẽpor habet. Vt illam tñ expromã
prorſus audiendũ eſt.Quid illud eſt. Vtrum qui puerorũ amore tenent:eo
rum ſocietatem & conſuetudinẽ habere ſinendi.aut contra prohibendi & ab
ipſorũ conuerſatione pcul arcendi.Cum.n.pleroſq; rigidos patres moribus a
cerbos:immiteſq; reſpicio:qui filiorũ dedecus eẽ arbitrantur:ſi cũ eorũ ama/
toribus obſeruentur:hanc rem meis itroducere cõſiliis uereor. Cũ aũt ex alte
ra parte animaduerto Socratem Platonem Xenophontem Eſchinem Cebe
tem & uniuerſum illum uirorum cætum:qui Matrum commendat amores:
quiq; adoleſcentes ad eruditionem popularem principatum & ad morũ deni
q; probitatem perduxerunt:ſubinde alter exiſto & ad illorum emulationem
uirorum ipſe deflector.Harum etiam rerum teſtimonio eſt Euripides: hoc in
quies pacto.ſed eſt amor mortalibus quidã inſitus aĩ/moderata iuſtaq; ſeruã/
tis.Simul id Platonis inſtitutũ ingenii ſtudio & urbanitate temperatum haud
prætermittendum. Licere inquit iis qui optime de republica meriti ſunt:ut
quem ex honeſtis formam maluerint iuſto ſibi deuinctum amore media frõ
te diſſuadent. Quod ſi quos pulchritudinis libido cœperit:eos fugare pro
pellereque conuenit. Qui autem animum dilectione ac beniuolentia cõple
ctentur:ii penitus comprobandi:quales athenienſium amores & lacedæmo
niorum exiſtunt.De his prout unuſquiſque ſibi perſuadet:ita etiam ſuſpicat.
Ego uero poſtq̃ de puerili iam inſtitutione ac ornamento diſſerui ad adole
ſcentium ætatem tranſeundum paucis eſſe cenſeo.Sæpenumero improbo
rum duces morum incuſaui:qui cum puerili adhuc ætati pedagogos magi/
ſtroſq; pficiant:iuuenilem impetum ſolutum uagari ſinunt. Cum ecõtra ma
ior his annis quã puerilibus cautio & obſeruãtia debeatur.Nam quis ignorat
puerorũ delicta parua eẽ a meditatu facilia.Fortaſſis.n.aut pedagogorum in

curia:aut præceptorum in ludis peragendis inobedientia. At iuuenū peccata in mensa plerūque sunt & miseriarū plena: uentris imodestia: paternorum bonorum expilatio: alea saltandi proteruia: æbrietates: amores uirginū: mulierū corruptiones adulteria. Horū igit impetus omni cura & diligētia cohercendi reprimendiq; fuerāt. Petulantē.n. uigorē ætatis nō facile a uoluptatū obseruabis incursu. Quocirca illi freno uehemēter opus existit ea pp̄ter: q huic etati sūmope nō resistunt: haud itelligere uidenť: se illorum cogitatiōibus magnā ad perpetranda facinora sn̄iam exhibere. Prudentes itaq; patres hoc potissimū tpe sūma custodire uigilātia oportebit. Vt adolescētulos ad modestiā inducant: instruant mineant rogent cōsulant: polliceant. Nūc eorū exēpla demonstrent q ob suas libidines ad magnas puenerūt erūnas: aut q p tollerantiā laudes & p̄clarā sunt gloriā assecuti. Hæc.n. duo pinde ac uirtutis elementa sunt spes honoris: ac fortitudo pœne. Nam cum ille ad egregia honestatis opa promptiores efficiat. Hæc ad ppetrāda uilissima segniores reddit. Generatim aūt liberos nostros flagitiosorum hominū consortio segregare decebit. Eorum.n. malignitatē reportant. Hæc & Pythagoras obscuris qbusdā p̄cepit ſmonib⁹ quos hoc in loco positos explanabo: quoniā ad cōgredā uirtutē non minimū uidentur afferre momentū: quale illd. q nigrantes hn̄t caudas gustari nō oportere. Hoc est cū hominibus cōsuetudinē nō esse habendā: quos morum deprauatio ipsa denigrat. Iugum stateramq; ne trāscendere idest plurimi iustitiā facere oportere nec eam ullo modo transcendere: nec modio insidere. Hoc est fugiendum eē ocium: prouidendumq;: ut necessariam præparemus alimoniam. Haud iniiciēdam unicuiq; dexteram: idest non prompte: aut inconsulto conciliari oportere. Angustum ne gestabis anulum quoniam ita uitam: ut eam non uinculo distringas exercere debebis. Ignem ferro cædi minime decere. Hoc est irritandum non esse furentem: haud enim conuenit. quin potius cum intumescit iræ cedendū. Cor nē cōmanducabis. Quid aliud insinuat: quam ne aīum offēdas sollicitudinibus: cum ne curis conficies. Abstinendū a fabis: q in re ciuili uersari non oporteat. Fabis.n. priscorū suffragia ferebanť: quæ finem principatibus atulerunt. Cibos in scaphio nō eē ponendos: significat autē in iprobum animū urbanos immitti nō oportere sermones: aut ulla uirtutis studia. Cogitationis nāq; cibus est cum rōne studiū ac sermo frugi. quē impurum ac sordidum humana reddit iprobitas: haut retrouerti q ad contermina proficiscanť idest qbus moriendū est cum proximum uitæ terminū intueantur facile ferant: neq; mœrore deprimantur. Ad priorē denuo materiā flectetur oratio: & quod prius agebam a paruis hoībus: sed assentatorib⁹ præsertim liberos abducamus. Cōpluribus id patribus præfari nō desino: ac impresentiarū rursus dictito nullū animantiū genus assentatoribus esse pernitiosius: nullum quod citius in præcipitia iuuentutem deducat: qui patres ac filios radicitus obiecerunt. Illorum senectutem simul & horum adolescentiam tristitia & magnis affligentes malis: & quæ ipsorum consiliis clandestina quædam iacet

esca uoluptatem prætendunt. Opulentes filios patres: ut sobrietatē conseruēt monent. Assentatores ebrietatē. Illi tēperantiā: isti lasciuiā. Illi parsimoniā: isti sumptus & expensas. Illi labores appetendos: isti socordiam. Vnius cuiusq̧ uitam punctū esse tēporis. asseuerant. Quo circa uiuendū: nō aūt diminute uiuendum eē: & quæ uobis paternaꝝ curā minaꝝ. Iam pater uti saturnus qdā ætate delirat: iam capularis ē dæmon. Sublimē hunc attolamus eūq̧ cōprimū efferamus. Pleriq̧ ad scortandū accedūt: & intēpestiuas ducūt uxores paternaq̧ ad senectutē uiatica corradunt: atq̧ surripiūt. Scelestissimū hoiūm genus amicitiæ simulatores nullā prorsus eloquēdi libertatē degustātes: ii locupletū qdē assentatores. paupeꝝ contēptores: aduersus iuuentute pinde ac ex arte lyrica deducti: cū suos uidere nutritores cernunt ultro arrident. Ex omni uitæ parte nothi atq̧ degeneres: ad diuitū nutū uitā agunt fortuna liberi electiōe serui. Tū magnas se pati cōtumelias opinanť: cū nullis afficianť cōtumeliis: qm̄ alienū frustra cibū capiant. Quocirca si quis pater est: q de bene instruendis natis curā gerat has primū fastidiosas ppulset pecudes. Cōdiscipuloꝝ ēt flagitia repellanť: qm̄ ii ad mansuetissimas ēt naturas corrūpendas satis possunt. Ista quidē honesta & perutilia sunt: quæ uero dicam humana. Haud enim uolo parentes oīno asperos & natura eē durissimos. At præteritoꝝ nōnullis peccatorū concedendam interdū eē ueniā ducant: seq̧ iuuenes: aliquādo fuisse meminerint. Quéadmodum medici amara quædam uenena dulcibus īmiscentes humoribus: comitem utilitatis amœnitatē inuenerunt: ita & patres increpationum rigorē mansuetudine temperēt est necesse. Pueroꝝ nāq̧ desideriis remitendæ interdum habenæ: non unq̄ laxandæ. qnq̧ rursus intendendæ. Leuia præserti delicta molli ferant animo. Sin aduersus ipsos ira excanduerint: illico tumorem animi deponant. Parentem eni celeres: q̄ graues suscipere iras præstat. Nam cum quispiam ita difficiles induit animos: ut nō nisi summo cum labore redire in gratiam possit profecto filiorum odium contraxisse non paruopate facit indicio. Ut aliqua ēt nouisse peccata dissimulent: satius erit. Verum surditatem & obtusos senectutis sensus ad filiorum commissa transferāt: ut pleraq̧ uidentes non uideāt: audiētesque nō audiāt. Amicoꝝ errata perferimus: qd nā ergo mirum si & natorum. Crapulantiū multotiens seruorum ebrietatem minime redarguimus. Interdum pepercisti: insuper suppeditato. Moleste aliquādo ptulisti. Vltro ueniā exhibe p seruuli qnq̧ fraudes demulsisti. Cohibe prorsus iracundiam. Ex agro iuuencos abstulit. Rediit externum nonnunquam exhalans temetum: Inscius esto. Vnguenta redolet: tacitus sis. Hunc in modum petulca iuuentus equini instar pulli domita: mitisque reddiť. Enitēdum est: ut q libidinibus succūbunt. & increpationibus oīno rebelles existūt: cōnubio subiunganť. Hoc siquidem tutissimum iuuentutis ē uinculū. Eas aūt despōdere filiis uxores conuenit: quæ nec multo nobiliores: nec ditiores sint. Sapientia refertum utique prouerbium. Aequalem tibi mulierem īquire. Nam qui se ipsis longe ampliores capiunt uxores: non earum maritos: uerum do

tis mancipia fecisse se nesciunt. Cæterum hisce rebus breuia quedã apponens cõfestim præcepta circũscribã. Ante oĩa opus est: ut patres non solũ nihil peccando uerum etiã honesta singula pagendo manifestũ sese filiis exẽplar exhibeant: ut in eorum uitã quasi quoddã speculũ intuentes: ab operũ simul & sermonũ turpitudine se penitus auertant. Nã si qs delinquentes obiurgat filios: cum is ĩ eos dẽ illabat errores: hic ignorare uidet sibi illorum nomine sua se icusare crimina. Et ut succincte dicam qui uitã improbe degunt: ii nullã seruos: aut liberos increpandi licentiã agunt. Præterea in eorum cõmissis nunc cõsulendo nunc instituendo iuuent. Vbi enim impudens est senectus: ibi & inuerecundos esse iuuenes est necesse. Ad comparandam filiis modestiã danda opera ẽ ut omnia pro rerum conuenientia perficiant. Imitemur autem potissimum Euridicem: quæ quamuis illyrica & barbarissima foret mulier: ad erudiendos tamen liberos quãquam in ætate iam prouecta studiũ ac disciplinam attigit. Quantam uero in eius filios indulgentiã habuerit: uel illud abunde: quod musis dedicauit epigrãma declarat. Hyropolitana Euridice postq̃ doctrinæ ac eruditionis desiderium cepisset: hunc musis titulum consecrauit. Pubescentibus enĩ liberis mater iam grandæua studiorum: atq uirtutis monumenta litteras ingẽti cum labore perdidicit. Vniuersa quæ in superioribus exposita sunt præcepta complecti: uoti magis quam admonitionis opus esse forte censebitur. Vt autem plura per imitationem assequamur & hoc ipsum quadam sortis ac naturæ bonitate permultaque insuper diligentia indigebit. At humano effici posse constant ingenio.

FINIS.

Hieronymi præsbyteri de officiis liberorũ erga parẽtes breuis admonitio:

PArentũ meritis subiugans filios deus oĩpotens seruiẽdi legẽ ĩ officiis posteris dedit: ut hoc cogant diuino facere ĩperio: qđ debuit pietas suadere: dicẽti libro exodi: in quo scriptũ est. Honora prẽm tuũ & matrẽ tuã sicut præcepit tibi dñs: ut bene sit tibi: & longe sis uite sup terrã quã dñs deus tuus tibi dabit. Audite filii salutiferã iussionẽ: & præcepta legis affectu debiti amoris implete. Seruite pr̃ibꝰ futuri patres: & m̃res uestras tenera diligite pietate: & ut uestre cõiuges mereant matrũ noĩe nuncupari: nemo prẽm asperis uerbis lædat. ne fiat amara dulcedo: hoc fiat inter parentes: & filios qđ iubẽte dño natura cõstituit. Affectũ sonet: qcqd linguæ dixerint liberorũ. Inter caras cõiunctasq psonas pietatis iura seruent. hoc filiorum hora loqnt: qđ parẽtes delectat audire: pbeat pr̃ibus amori mixta formido: qui prima nobis sunt cã nascẽdi. Exhibete pr̃ibus filii qđ uos ptãs pr̃ni nominis cogit: q adeo ẽ eorũ meritis attributa: ut ipsa de uobis exigat qđ natura iubere nõ potuit. M̃ribus quoq debitã ĩpẽdite reuerentiã q̃ uobis uteri liuore seruiẽtes põdus ur̃i corpis tollerant atq ignotã portantes infantiã: famulatũ quedã exhibẽt nascituris. Illo tpe non sibi tm̃ esurit mater: nec acceptos sola digerit cibos. M̃rno uictu alitur & ille qui lateri eiusq membra alterius cõme

ftione pascunt:ut hō futurus alienis morsibus saturetur.Quid ipsa memore nutriméta:& teneræ dulces iniurias:qs nutritionis affectus de suis puulis sumit.Quid cibos in matre cōfectos:q fœmineis manātes ex mébris lacteum. soluunt in succū & fauces iualidas liqdo sapore pfundūt cogente natura.Sumūt ifantes de matre q bibāt:& dente nō nato hoc sibi curretib⁹ labiis eliciūt qd nō sit necesse mordere.Seruiūt materna posteris pectora:seruiūt ipsis i cunabulis:manus & terga mébris deuota lactentiū gratos artus accipiūt.Optat mater paruulū crescere:optat cito uidere maioré eū:qué numero iuuenū miscere festinat nunq sibi forsitā seruiturū.His tot tātisq pcedentib⁹ factis parentib⁹ mrīq tota debet alacritate seruiri.Reddat naturæ debitū:reddat & posteris:qd debetur.exolue fili:qd debes:& offā debita qlicūq exhibe famulatu:qa pentibus nemo pōt reddere qd debetur.Humilitas talib⁹ oblata psonis uiuēdi tps extēdit:& morte dilata multū nostrā ,ptogat uitā uiriq facietibus reddés officia nr̄a dn̄o iubete comendat:q in tātū pentū nomé diligit:ut seips patré iusserit dici.Irruet aut filius qd de dn̄o ipse mereatur.Salomōis dicta testātur.Cōtumeliis afficiens patré:& cōténés senectā matris cōfundetur & in obprobriis erit filius derelinqns custodire disciplinā patris meditabitur sermones malitiæ.Malediceti patré matré extinguetur lumen:& pupillæ oculorū eius uidebūt tenebras.Audi fili patré q te genuit:nec contépseris:quia senuit mater tua.Pareat pr̄i lingua quā genuit:& matré suā nemo crudeli uerbo percutiat.Sic te sapiat fili iuuenilis auctoritas ætatis:ut noueris un̄ sis natus.Memento scripturæ sanctæ.ubi spūscō loqnte dictū é:qa qui maledixerit patré aut matré morte moriatur.Meméto ergo parentū eé:quod talis ex quorū manibus creméta sumpsisti. Fauces tuæ necdū lactendi perdiderunt sapore qué tibi pia mater infundens linguā istam pauit potu corporis:ipende debitū patri matriq seruitium qui nunq tuos uagitus horrentes totū inte lambebant osculis corpus:sit tibi grata salus ipsorū qbus carior é uita tua q ppria.Redde uicem colédæ pietatis facta pentū tuis cunabulis cōmoda officiis ppriis exolue Parentes.n.ideo debent dulciores:qa p alios repari non possunt:& cum eos lex naturæ subtraxerit nec patré tibi alterum poteris inuenire nec matré Mutato cōiugio uictricus pater é:nec nouerca pōt nomé matris implere.Nullus igitur filiorū auctorem lucis sue cedat iniuriis Nemo parentibus optet aduersa:qui liberos sue saluti anteponūt.Intolerabile nefas est ex illo ore audire proteruum sermonem:aut.ills pulsari manibus:quas humor diluit oculorum nostrorum Timete sententiam.quā dn̄s pmisit ingratis.Meretur enim cæcitatis subire supplicium.qui parentum uultus uel toruo uisu pespexerit:uel elatis oculis læserit pietaté.Si qcq sapitis filii.eo animo uidete uenerabiles facies quo uos ipsi conspiciunt & eorum labiis dulcibus oculis inherete.Senibus seruire perfacile est.quos nemo portat.nemo nutrit succo corporis sui.Foueatur itaq parentū senectus & factis eorum uicissitudo reddatur.Hét.n.qdam senectus infantiā.Videant liberi ur̄i quid faciant uicé uobis similē reddituri.Imi-

tamini filium machabeum:qui matri mortem seruiuit:& durum imperiū gra
tanter aggressus est ne offenderet genitricem.Maluit fratrū sociari funeribus:
q̄ uoluntati mr̄is obsistere.Ita.n.mr̄is suadentis uoluntas pfecta est:ut deo fi-
lium faceret martyrē fratrū coronis participē.Deniq; obsequiū suum melius
morte probans suasionē sermonis mr̄is impleuit:& lucem istam moriēdo cō
temnens cōsors factus est martyrū:ut illa germanitas æterno collegio firmare
tur.Ecce quid præstitit aĩus matri subiectus deuotus filius obediēs ꝓmotus ē:
qui nolens maternam aliqualiter lædere pietatem perpetuam uitam passiōe
suscepit.Qui dominum confitendo cum moreretur:cum fratribus a domio
coram angelis meruit coronari.

FINIS

Calphurnius brix.lectori.S.Hēs optime lector.te.n.appello qui iam pater fa
ctus es:quēadmodum liberos tuos:& diligenter educare:& præclaris discipli
nis ac moribus instituere possis:authores aūt quibus hæc continent huiusmo
di sunt ut quicquid dixerit fere ꝓ lege hn̄dum sit.Petri pau.uergerii authori-
tas permagna uideri debet.qui oĩa quæ ad erudiendos adolescentes tradidit
ab antiquis & probatissimis uiris acceperit.De Plutarcho uero quid attīet pa
rum dicere cuius doctrina & oĩum cognitio tanta fuit:ut uix humano depre-
hendi possit ingenio:accedit & libellus diui Basilii celeberrimus:qui tibi in le-
gendis ueterum scriptorū uoluminibus modū accuratissime præscripsit: ꝙ si
tua sorte minime contentus es:ꝙ ea sit natura hoĩum ut altiora semp appetat
remedium a Xenophonte accipe qui sub persona tyranni:quantū uita priua-
ta tyrānice præstet:nō tam accurate q̄ prudenter explicuit. Vale.

Impressum Venetiis per Ioannem Tacu num de Tridino
die.xix.Iul.i.M.cccccii.